వ్యాసుని

శ్రీ మహా భారతం

శ్రీ మహాభారతం

ప్రఖ్యలోకనాథ వేంకట మహేశ్వర శర్మ

Rs. 126/-

RACHANA PUBLICATION

IST LINE, MADHURA NAGAR

VIJAYAWAR - 11

శ్రీమహాభారతం

ప్రఖ్యలోకనాథ వేంకట మహేశ్వర శర్మ

పేజ్ మేకింగ్ :
సరస్వతి గ్రాఫిక్స్
విజయవాడ

ప్రథమ ముద్రణ :
ఏప్రియల్ : 2016

ముద్రణ :

చైతన్య ఆఫ్‌సెట్ ప్రింటర్స్
విజయవాడ

ముఖచిత్రం :
రమణ

పబ్లిషర్స్:
సరస్వతి పబ్లికేషన్,
అరండల్ పేట, విజయవాడ -2

ఈ పుస్తకం కోసం ఎన్నో జాగ్రత్తలు తీసుకోవటం జరిగింది. అయినా పొరపాట్లు దొర్లి ఉండవచ్చును. మాకు తెలిపిన మలిముద్రణలో సవరించగలము.

విషయసూచిక

ఆదిపర్వము	
గ్రంథ ప్రారంభము	- 5
ఆడకుక్క జనమేజయుని తమ్ములను శపించుట - గురుసేవా మహిమ	- 11
నాగుల పుట్టుక - సముద్రమథనం - అమృతాదుల పుట్టుక	- 16
ఆస్తీకుని పుట్టుక - ఆస్తీకుడు జనమేజయుని యాగాన్ని ఆపుట	- 23
మహాభారత కథా ప్రారంభం	- 29
సభాపర్వము	- 60
వనపర్వము	- 66
విరాట పర్వము	- 84
ఉద్యోగ పర్వము	- 87
భీష్మ పర్వము	- 134
ద్రోణ పర్వము	- 158
కర్ణపర్వము	- 184
శల్యపర్వము	- 192
సౌప్తిక పర్వము	- 206
స్త్రీ పర్వము	- 210
శాంతి పర్వము	- 215
అనుశాసన పర్వము	- 229
అశ్వమేధిక పర్వం	- 237
ఆశ్రమవాసిక పర్వము	- 245
మౌసల పర్వము	- 250
మహాప్రస్థానిక పర్వము	- 256
స్వర్గారోహణ పర్వము	- 262
మహాభారత పఠన ఫలము	- 266
సంక్షిప్త మహాభారతము	- 270
మహాభారతం వినే విధానము - వినే విధాన ఫలితము	

శ్రీమహాభారతం
ఆదిపర్వము
గ్రంథ ప్రారంభము

"నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్ ।
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్ ॥"

నారాయణ స్వరూపుడైన శ్రీకృష్ణుడికి, నరోత్తముడైన అర్జునుడికి, వాళ్ళిద్దరి లీలలను తెలియచెప్పే సరస్వతీదేవికి, మహాభారత గ్రంథాన్ని రచించిన వ్యాసమహర్షికి నమస్కరించి మానవులలోని రాక్షసభావాలను తొలగించి, పవిత్రమైన మనసును ప్రసాదించే మహాభారతాన్ని చదవడం మొదలు పెట్టాలి.

పూర్వమొకప్పుడు నైమిశారణ్యంలో శౌనకముని పన్నెండేళ్ళ సత్రయాగాన్ని చేస్తున్నాడు. అప్పుడు అక్కడికి రోమహర్షణుడి కొడుకైన ఉగ్రశ్రవుడు వచ్చాడు. ఆయనను చూడగానే అక్కడ ఉన్న మునలందరికీ చిత్రవిచిత్రములైన కథలు వినాలనే కోరిక కలిగింది. వెంటనే అక్కడి మహర్షులంతా ఆయన చుట్టూ చేరి నమస్కరించి, సత్కరించారు. ఉగ్రశ్రవుడు మహర్షుల యోగక్షేమాలు అడుగుతున్నాడు.

ఇంతలో ఒక ముని ఉగ్రశ్రవుని "మహర్షీ! మీరు ఇప్పుడు ఎక్కడ నుండి వస్తున్నారు? ఇప్పటివరకూ ఎక్కడు ఉన్నారు?" అని అడిగాడు. ఆ మహర్షులతో ఉగ్రశ్రవుడు "నేను పరీక్షిత్తు కొడుకైన జనమేజయుడు చేస్తున్న సర్పయాగానికి వెళ్ళి, అక్కడ వ్యాసుడు రచించిన భారతంలోని పవిత్రమైన, విచిత్రమైన చాలా కథలను విన్నాను. అనేక ఆశ్రమాలు చూసి, తీర్థాలు సేవించి, కౌరవులు, పాండవులు యుద్ధం చేసిన శమంతక పంచక క్షేత్రాన్ని చూసి, అక్కడినుండి మిమ్మల్ని చూడాలనిపించి ఇక్కడికి వచ్చాను. మీరు అందరూ మీ మీ అనుష్ఠానాలను పూర్తి చేస్తుకుని, పవిత్ర మనస్కులై ఏకాగ్రతతో ఉన్నారు. ఇంతకీ మీకు ఏ కథ చెప్పమంటారు?" అని అడిగాడు. అప్పుడు మహర్షులు "వ్యాసుడు రచించిన వేదమయమైన భారత సంహితను వినాలనుకుంటున్నాము" అని చెప్పారు.

అప్పుడు ఉగ్రశ్రవుడు "ఆద్యుడు, అంతర్యామి, సర్వవ్యాపకుడు, మంగళకరుడు, చరాచరగురువు అయిన హృషీకేశునికి నమస్కరించి, వ్యాసుడు రచించిన పవిత్రమైన మహా భారతాన్ని వర్ణించి చెప్తాను. ఈ గ్రంథం మూడు లోకాల్లోనూ అందరిచేతా విస్తారంగానూ, సంక్షిప్తంగానూ చదవబడుతుంటుంది. అనేక రకాల ఛందస్సులతో ఉన్న ఈ గ్రంథం దేవతల, మానవుల మర్యాదలు ఎట్లా ఉండాలో స్పష్టంగా తెలియచేస్తుంది.

ఈ ప్రపంచమంతా అజ్ఞానాంధకారంలో మునిగిపోయి ఉంది. అప్పుడు ఈ ప్రాణులన్నింటి పుట్టుకకు కారణమైన ఒక అండం పుట్టింది. అది దివ్యము, సత్యము, సనాతనము, జ్యోతిర్మయము, అలౌకికము. ఆ అండంలో నుంచే బ్రహ్మదేవుడు బయటకు వచ్చాడు. ఆ తరువాత ప్రచేతసులు

పదిమంది, దక్షుడు, అతడి ఏడుగురు కొడుకులు, సప్తఋషులు, పధ్నాలుగు మంది మనువులు పుట్టారు. విశ్వేదేవులు, ఆదిత్య వసువులు, అశ్వినీకుమారులు, యక్ష, సాధ్య, పిశాచ, గుహ్యకులు, పితరులు, బ్రహ్మర్షులు, రాజర్షులు, పంచభూతాలు, దిక్కులు, సంవత్సరాలు, ఋతువులు, నెలలు, పక్షాలు, పగలూ, రాత్రీ, ఈ ప్రపంచంలో ఉన్న సమస్త వస్తువులూ ఈ అండం నుంచే పుట్టాయి. ఋతువులు మారినప్పుడల్లా ఆయా ఋతువులు గుర్తులు వచ్చిపోతుంటాయి. అల్లాగే ఈ చరాచరజగత్తు అంతా ఏ పరమాత్మలో నుండి పుట్టిందో ఆ పరమాత్మలోనే కలిసి పోతుంది. ఈ విధంగా సమస్త పదార్థాలనూ సృష్టించి నశింపచేసే కాలచక్రం అనాదిగా నడుస్తూనే ఉంది. అనంతంగా నడుస్తూనే ఉంటుంది. సంక్షిప్తంగా దేవతల సంఖ్య ముప్ఫైఆరువేల మూడువందల ముప్ఫైమూడు కోట్లు. వివస్వంతుడికి దివఃపుత్రుడు, బృహద్భానుడు, చక్షువు, ఆత్ముడు, విభావసుడు, సవిత, ఋచీకుడు, అర్కుడు, భానుడు, ఆశావహుడు, రవి, మనువు – అనే పన్నెండుమంది కొడుకులు. వీరిలో చివరివాడైన మనువుకి 'దేవభ్రాట్, సుభ్రాట్' అని ఇద్దరు కొడుకులు. సుభ్రాట్‌కి "దశజ్యోతి, శతజ్యోతి, సహస్రజ్యోతి" అనే ముగ్గురు కొడుకులు. ఈ ముగ్గురికీ సంతానం కలిగింది. దశజ్యోతికి వెయ్యిమంది, శతజ్యోతికి లక్షమంది, సహస్రజ్యోతికి పదిలక్షల మంది పుట్టారు. వీళ్ళ నుండే కురు, యదు, భరత, యయాతి, ఇక్ష్వాకు మొదలైన రాజర్షుల వంశాలు పుట్టినాయి. ఈ పరంపరాక్రమంలోనే అనేక వంశాల, ప్రాణుల సృష్టులూ జరిగినాయి.

వ్యాసభగవానుడికి సమస్త లోకాలూ, జరిగిపోయింది, జరుగుతున్నది, జరగబోయేది, వాటిలోని రహస్యాలు, కర్మ-ఉపాసన-జ్ఞాన స్వరూపాలతోకూడిన వేదాలు, యోగాభ్యాసం, ధర్మార్థకామాలు, సమస్తలోక, శాస్త్ర వ్యవహారాలు సంపూర్ణంగా తెలుసు. సంపూర్ణమైన ఇతిహాసాన్ని, వేదాలలోని తాత్పర్యాన్ని ఈ గ్రంథంలో వ్యాఖ్యాన రూపంలో చెప్పాడు. జ్ఞానస్వరూపాన్ని అనేకులు అనేక విధాలుగా మానవజాతికి అందించడానికి వీలుగా ఆ మహాజ్ఞానాన్ని అంతటినీ కొన్నిచోట్ల సంక్షేపంగాను, మరికొన్ని చోట్ల విస్తారంగాను చెప్పాడు.

వ్యాసుడు తన యొక్క తపఃశ్శక్తి, బ్రహ్మచర్యపాలనల కారణంగానే వేదాలను విభజించాడు. ఆ తరువాత ఈ మహాగ్రంథాన్ని రాశాడు. దీన్ని తన శిష్యులకు ఎట్లా చెప్పాలా అని వ్యాసుడు ఆలోచిస్తున్నాడు. ఇంతలో బ్రహ్మదేవుడు వ్యాసుడు దగ్గరకు వచ్చాడు. వ్యాసుడు బ్రహ్మదేవుడికి స్వాగత సత్కారాలు చేసి కూర్చోబెట్టాడు.

మహర్షి బ్రహ్మదేవునితో "భగవన్! నేను శ్రేష్ఠమైన ఒక గొప్ప కావ్యాన్ని నా మనసులోనే వ్రాశాను. దానిలో వైదిక, లౌకిక విషయాలన్నీ ఉన్నాయి. వేదాల్లోని క్రియా కలాపాలు, ఆ క్రియా కలాపాలకు సారభూతమైన ఉపనిషత్తులు, ఇతిహాసపురాణాలు, భూతభవిష్యద్వర్తమాన విశేషాలు, వృత్తాంతాలు, ముసలితనం, మరణం, భయం, రోగాలు, పదార్థాలు వాటి భావాభావ తత్త్వాలను నిర్ణయించుకునే పద్ధతి, వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు, పురాణాలసారం, తపస్సు, బ్రహ్మచర్యం, భూమి, చంద్రుడు, సూర్యుడు, గ్రహాలు, నక్షత్రాలు, తారకలు, యుగాలు మొదలైన వర్ణనలు, వాటి పరిమాణం, ఋక్ యజు

స్సామ అధర్వణ వేదాలు, ఆధ్యాత్మ, న్యాయ, శిక్షా, చికిత్సా, దాన, పాశుపత ధర్మాలు, దేవతలు, మానవుల పుట్టుకలు, పుణ్యక్షేత్రాలు, తీర్థక్షేత్రాలు, నదులు, పర్వతాలు, అరణ్యాలు, సముద్రాలు, పూర్వకల్పం, దివ్యనగరాలు, యుద్ధనైపుణ్యం, అనేక భాషలు, జాతులు, లోకవ్యవహారం, వాటన్నింటిలోనూ వ్యాపించి ఉన్న పరమాత్మ, ఇలా సమస్త విషయాలూ అందులో వర్ణించాను. అయితే ఈ భూలోకంలో దీన్ని వ్రాయగలిగినవాడే దొరకలేదని దిగులుపడుతున్నాను" అన్నాడు.

అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు వ్యాసుడితో "మహర్షీ! తత్త్వజ్ఞాన సంపన్న శ్రేష్ఠులైన మీరు పుట్టిన దగ్గరనుండి ఇప్పటిదాకా మీ మాటల ద్వారా సత్యాన్ని, వేదార్థాన్ని మాత్రమే చెప్తున్నారు. కనుక మీరు వ్రాసిన గ్రంథం కావ్యంగానే ప్రసిద్ధి పొందుతుంది. దీని కంటే గొప్ప గ్రంథం ఈ ప్రపంచంలోనే మరొకటి ఉండదు. మీ గ్రంథాన్ని వ్రాయమని మీరు గణేశుని ప్రార్థించండి" అని చెప్పి తన లోకానికి వెళ్ళిపోయాడు.

తరువాత వ్యాసుడు గణేశుని తలుచుకుని ప్రార్థించాడు. వ్యాసుని ప్రార్థన వినగానే అక్కడ ప్రత్యక్షమయ్యాడు గణేశుడు. వ్యాసుడు గణేశునికి నమస్కరించి, పూజించి కూర్చోబెట్టాడు. తరువాత "ఓ దేవా! నేను నా మనసులోనే రచించుకున్న మహాభారతాన్ని చెప్తుంటాను. మీరు వ్రాస్తూ ఉండాలి" అన్నాడు. అప్పుడు గణేశుడు మహర్షితో "నేను ఒక్క క్షణం కూడా కలాన్ని ఆపకుండా వ్రాస్తాను" అన్నాడు.

వ్యాసుడు గణేశునితో "అర్థం చుసుకున్నాక మాత్రమే వ్రాయాలి" అన్నాడు. గణేశుడు ఆ విధంగా అర్థం చేసుకుంటూ వ్రాయడానికి ఒప్పుకున్నాడు. వ్యాసుడు కావాలనే చాలా కష్టంగా, అర్థం కాకుండా ఉండే కొన్ని శ్లోకాలను చెప్పాడు.

వాటి గురించి చెప్తూ వ్యాసుడు నాకు 8,800 శ్లోకాల అర్థాలు తెలు,శుకుడికీ తెలుసు, సంజయుడికి వాటి అర్థం తెలుసో తెలీదో తెలియదు” అన్నాడు. ఆ శ్లోకాలు ఇప్పటికీ ఈ గ్రంథంలో ఉన్నాయి. బాగా ఆలోచిస్తేనే గానీ వాటి అర్థం తెలియదు. సర్వజ్ఞుడైన గణేశుడు ఆ శ్లోకాల గురించి ఒక్క క్షణం ఆలోచించి అర్థం చేసుకునే లోపలే వ్యాసుడు తరువాత శ్లోకాలను చెప్తుండేవాడు.

వ్యాసుడు రచించిన ఈ మహాభారతం అజ్ఞానమనే చీకటిలో వెతుక్కునే వాళ్ళ కళ్ళు తెరిపించే జ్ఞానమనే కాటుక సూది. ధర్మార్థకామమోక్షాలనే నాలుగు పురుషార్థాలనూ వర్ణించి చెప్పే ఈ మహాభారతం మానవులలోని అజ్ఞానమనే చీకటిని పటాపంచలు చేస్తుంది. ఈ భారతమనే చంద్రుడు వేదార్థాలనే వెన్నెలలను విరజిమ్ముతూ లోకుల బుద్ధులనే కలువలను వికసింపచేస్తాడు. ఇతిహాస రూపంలో ఉన్న ఈ భారతదీపం లోకమనే గర్భగృహాన్ని తన వెలుగులతో నింపుతుంది. ఇన్నింటికీ నిలయమైన ఈ మహాభారతమనే కల్పవృక్షాన్ని ఆశ్రయించుకుని ఎందరో కవులు తమ తమ కావ్యాలను రచిస్తారు.

ఈ మహాభారతంలో దేవర్షుల, బ్రహ్మర్షుల, దేవతల యొక్క పరమపవిత్రమైన పనులు వర్ణించబడినాయి. ప్రతి సన్నివేశంలోనూ సనాతన పురుషుడైన శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ యొక్క గొప్పదనం ఉంది. సత్యం అతడే. ఋతమూ అంతడే. పవిత్రుడు, మంగళమయుడు, నశించనివాడు, కదలనివాడు, హద్దులేని జ్ఞానస్వరూపుడూ అతడే. అతడే ఈ సమస్తమునకూ మూలము. అతడి వల్లనే ఈ ప్రపంచమంతా నడుస్తున్నది. పరబ్రహ్మస్వరూపడూ అతడే. అన్నీ అతని స్వరూపమే.

సన్న్యాసులందరూ ఆ పరమపురుషుడినే ధ్యానిస్తూ ముక్తిని పొందుతున్నారు. ముక్తులౌతున్నారు. అద్దంలో ప్రతిబింబాన్ని చూసినట్లుగా సమస్త ప్రపంచాన్ని అతడిలోనూ, సమస్త ప్రపంచంలోనూ అతడినే చూస్తున్నారు. ఈ గ్రంథమంతా కృష్ణుడి చరిత్రతోనే నిండి ఉంది. కనుకనే ఈ మహాభారతాన్ని చదివినవాడు, సమస్త పాపాల నుండి ముక్తుడౌతాడు. సర్వశ్రేష్ఠ గ్రంథమైన ఈ మహాభారతానికి సత్యామృతాలే శరీరం. ఇతిహాస పురాణాల ద్వారానే వేదార్థాన్ని నిశ్చయించుకోవాలి. అటువంటి ఇతిహాసపురాణ జ్ఞానంలేని వాళ్ళ వలన తనకేమైనా హాని కలుగుతుందేమోనని వేదాలు నిరంతరం భయపడుతుంటాయి. దేవతలు త్రాసులో ఒకవైపు నాలుగు వేదాలనూ, మరొకవైపు మహాభారతాన్ని పెట్టి తూచినప్పుడు మహాభారతమే గొప్పదని తేలింది. మహత్త్వం వలనను, భారవత్త్వం వలనను ఈ గ్రంథానికి మహాభారతమనే పేరు వచ్చింది. వేదం చదవడం, వేదంలో చెప్పిన పనులను చెయ్యడం, శిలోంఛవృత్తి ఇవన్నీ పవిత్రమైన మనస్సుతో చేస్తే మనసు స్వచ్ఛమైనదౌతుంది. ఈ గ్రంథం ప్రాధాన్యతను ఇచ్చింది చిత్తశుద్ధికి మాత్రమే. అందుకే ఈ మహాభారతాన్ని చదివేటప్పుడు మనస్సును నిర్మలంగా ఉంచుకుని చదవాలి.

ఆడకుక్క జనమేజయుని తమ్ములను శపించుట - గురుసేవా మహిమ

ఉగ్రశ్రవుడు మహర్షులకు చెప్పడం మొదలు పెట్టాడు. “పరీక్షిత్తు కొడుకు జనమేజయుడు. శ్రుతసేనుడు, ఉగ్రసేనుడు, భీమసేనుడు అనే ముగ్గురూ జనమేజయుడి తమ్ముళ్ళు. జనమేజయుడు తమ్ముళ్ళతో కలిసి కురుక్షేత్రంలో దీర్ఘ సత్రయాగం చేస్తున్నాడు. అప్పుడు అక్కడికి వచ్చిన ఒక

కుక్కపిల్లను కొట్టి తరిమేశారు. ఆ కుక్కపిల్ల ఏడుస్తూ తన తల్లితో 'జనమేజయుడి తమ్ముళ్ళు నన్ను కొట్టారు' అని చెప్పింది. అప్పుడు ఆ కుక్క 'నువ్వు ఏదో తప్పు చేసి ఉంటావు. అందుకే వాళ్ళు నిన్ను కొట్టారు' అన్నది. కుక్కపిల్ల తల్లితో "నేను ఏ తప్పు చేయలేదు. దేని వంకా చూడలేదు. అయినా కొట్టారు" అని చెప్పింది. అప్పుడు ఏ తప్పు చెయ్యని తన పిల్లని కొట్టారన్న కోపంతో కుక్కతల్లి యజ్ఞశాల దగ్గరకు వచ్చి "ఏ తప్పు చేయని నా పిల్లని ఊరికే ఎందుకు కొట్టారు?" అని అడిగింది.

జనమేజయుడుగాని, అతడి తమ్ముళ్ళుగాని ఆడకుక్క అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పలేదు. అప్పుడు ఆ ఆడకుక్క "మీరు ఏ తప్పు చెయ్యని నా కొడుకుని కొట్టారు. అందుకని మీకు తెలియకుండానే మీకు గొప్ప అశుభం కలుగుతుంది" అని శపించింది.

ఆ శాపం విన్న జనమేజయుడు దుఃఖించాడు. కుక్క ఇచ్చిన శాపం వలన కలుగబోయే అశుభాన్ని, అరిష్టాన్ని ఆపగల పురోహితుడి కోసం వెతుకుతున్నాడు. ఒకసారి వేటకు వెళ్ళిన జనమేజయుడికి 'శ్రుతశ్రవుడు' అనే మహర్షి ఆశ్రమం కనపడింది. శ్రుతశ్రవుని కొడుకు సోమశ్రవుడు. జనమేజయుడు సోమశ్రవుడిని తనకు పురోహితునిగా పంపమని శ్రుతశ్రవుని అడిగాడు. జనమేజయుడు కోరికను అంగీకరించాడు శ్రుతశ్రవుడు. జనమేజయుడితో "నా కుమారుడు గొప్ప తపస్సంపన్నుడు. వేదం చదువుకున్న వాడు. మీకు రాబోయే అరిష్టాలన్నింటినీ పోగొట్టగలడు. అయితే ఇతడికి ఒక నియమం ఉంది. ఏ బ్రాహ్మణుడైనా ఏ వస్తువునైనా ఇతడిని అడిగితే అది తప్పక ఇచ్చేస్తాడు. నువ్వు

దానికి ఇష్టపడి చెయ్యగలిగితే అట్లాగే నీ పురోహితునిగా నా కుమారుని తీసుకు వెళ్ళు" అని చెప్పాడు. జనమేజయుడు సోమశ్రవుని నియమాన్ని ఒప్పుకుని హస్తినాపురానికి తీసుకువెళ్ళాడు. తమ్ముళ్ళను పిలిచి "ఇతడిని నేను పురోహితునిగా తీసుకొచ్చాను. ఇతడు ఏది చెప్తే అది చెయ్యండి. మీరు ఇంకేమీ ఆలోచించకండి" అని చెప్పాడు.

ఆ రోజుల్లో ఆ దేశంలో 'ఆయోదధౌమ్యుడు' అనే ఋషి నివసిస్తుండేవాడు. అతడికి "ఆరుణి, ఉపమన్యువు, వేదుడు" అనే ముగ్గురు ప్రధాన శిష్యులు ఉండేవాళ్ళు. ఒకసారి ధౌమ్యుడు ఆరుణిని తన పొలానికి ఏర్పడిన గండిని మూయమని ఆదేశించాడు. ఆరుణి ఎంత ప్రయత్నించినా సాధ్యంకాలేదు. చివరికి ఆ గండికి తానే అడ్డంగా పడుకుని, అందులో నుండి వచ్చే ప్రవాహాన్ని ఆపేశాడు. తరువాత శిష్యులతో కలిసి వచ్చి ధౌమ్యుడు ఆరుణిని పిలిచాడు. ఆరుణి వచ్చి జరిగినది, తాను చేసినది అంతా గురువుకు వివరంగా చెప్పాడు. "నువ్వు ఇప్పుడు పొలం గట్టును పెకలించుకుని వచ్చావు కనుక 'ఉద్దాలకుడనే' పేరుతో పిలవబడుతుంటావు. నా మాట విని నేను చెప్పిన పని చేశావు. కనుక నీకు మరెన్నో శుభాలు కలుగుతాయి. నీకు వేదాలు, ధర్మశాస్త్రము అన్నీ తెలుస్తాయి" అని ఆశీర్వదించాడు. ఆ విధంగా వరం పొందిన ఆరుణి స్వేచ్ఛగా గురుకులం నుండి తిరిగివెళ్ళాడు.

ధౌమ్యుడు రెండవ శిష్యుడైన ఉపమన్యుని "కుమారా! గోవులను రక్షిస్తూ ఉండు" అని ఆదేశించాడు. అతడు ఆ విధంగా గోవులను రక్షిస్తూ, గురువు యొక్క ఆజ్ఞ ప్రకారంగా ఏ విధమైన ఆహారమూ తీసుకోకుండా తిరుగుతూ, ఆకలికి

తట్టుకోలేక జిల్లేడు ఆకులని తిని, కళ్ళు పోగొట్టుకుని, గుడ్డివాడై దారి తెలియక ఒక బావిలో పడిపోయాడు. గురువు శిష్యులను వెంటబెట్టుకు వచ్చి, ఉపమన్యువుని వెతుకుతూ గట్టిగా పిలిచాడు. అప్పుడు ఉపమన్యువు జరిగినదంతా చెప్పి, తాను బావిలో ఉన్నానన్నాడు. గురువు దేవవైద్యులైన అశ్వినీ దేవతలను స్తోత్రం చెయ్యి, వారు నీకు చూపును ఇస్తారని చెప్పాడు. ఉపమన్యువు గురువు మాట ప్రకారంగా వేదమంత్రాలతో అశ్వినీ దేవతలను స్తోత్రం చేశాడు. వాళ్ళు ప్రత్యక్షమై ఉపమన్యువుకి ఒక అప్పమును ఇచ్చి, దానిని తినమని, తింటే కళ్ళు వస్తాయని చెప్పారు. అంతట ఉపమన్యువు గురువు ఆజ్ఞలేనిదే దేవతలు ఇచ్చిన అప్పాన్ని కూడా తినడానికి ఇష్టపడనని చెప్పాడు అశ్వనీదేవతలకి. వాళ్ళు అతడి గురుభక్తికి మెచ్చుకుని చూపుని ప్రసాదించారు. అనేక శుభాలు కలుగుతాయని ఆశీర్వదించారు. అప్పుడు బావిలో నుండి బయటకు వచ్చిన ఉపమన్యువు గురువు దగ్గరకి వెళ్ళి, ఆయన అనుగ్రహంతో "అతడికి వేదశాస్త్రాలన్నీ వాటంతట అవిగా బుద్ధిలో స్ఫురించి ఉపయోగ పడతాయనే" వరాన్ని పొంది తిరిగివెళ్ళాడు.

ధౌమ్యుడి మూడవ శిష్యుడైన వేదుడు కూడా ఆచార్యుని ఆజ్ఞప్రకారంగా ఆయన ఇంటి దగ్గరే ఉండి అనేక విధాలుగా గురువుకి సేవలు చేస్తూ, శుశ్రూష చేస్తూ కాలం గడిపాడు. ఎన్నో కష్టాలను ఓర్చి గురువు ఆజ్ఞను పాటించి, ఆకలి దప్పికలను భరిస్తూ, ఎన్నడూ గురువుకి ఎదురు చెప్పకుండా సేవా శుశ్రూషలను చేశాడు. చాలాకాలం గడిచినాక ధౌమ్యుడు అతడి సేవలకు సంతోసించి అతడికి శుభం కలుగుతుందనీ, సర్వజ్ఞత్వం వస్తుందనీ వరమిచ్చి పంపించాడు.

ఈ వేదుడికి కూడా గురువుగారికి లాగానే ముగ్గురు శిష్యులు ఉండేవాళ్ళు. వేదుడిని జనమేజయుడు, పౌష్యుడు అనే రాజులిద్దరూ పురోహితునిగా నియోగించుకున్నారు. వేదుడు పౌరోహిత్యానికి వెళ్ళినప్పుడు "ఉత్తంకుడు" అనే శిష్యుడిని ఇంటి పనులు చెయ్యమని నియోగించేవాడు. ఉత్తంకుడి ధర్మదీక్షను సదాచారపాలనను ఆశ్రమంలోని వాళ్ళు మెచ్చుకుంటూ ఉండడం విన్నాడు వేదుడు. వేదుడు ఉత్తంకుని పిలిచి "నువ్వు నాకు ఎంతగానో సేవచేశావు. నీ ధర్మదీక్ష నాకు సంతోషాన్ని కలిగించింది. నీకు శుభం కలుగుతుంది. నువ్వు ఇంక ఇంటికి వెళ్ళచ్చు" అన్నాడు.

ఉత్తంకుడు గురుదక్షిణగా ఏమి ఇవ్వమంటారని వేదుని బలవంతం చేశాడు. వేదుడు "మీ గురుపత్నిని అడుగు" అన్నాడు. అప్పుడు గురుపత్ని "పౌష్యరాజు భార్య పెట్టుకునే చెవికుండలాలను తెచ్చిపెట్టమని" అడిగింది ఉత్తంకుడిని. ఎంతో కష్టపడి, పరీక్షలలో నెగ్గి, రాజు భార్యను చూసి, ఆమెకు తన గురుదక్షిణ గురించి చెప్పాడు. యోగ్యుడైన వాడు లభించాడని ఆ పౌష్యరాజు భార్య ఉత్తంకుడికి కుండలాలను ఇచ్చింది. నాగరాజైన తక్షకుడు ఈ కుండాలాల కోసం చూస్తున్నాడు. కనుక నువ్వు వీటిని జాగ్రత్తగా తీసుకువెళ్ళు" అని హెచ్చరించింది.

అయినా ఆ కుండలాలను చెరువు గట్టున నేలమీద పెట్టి నీళ్ళ కోసం మడుగులోకి వెళ్ళాడు. ఉత్తంకుడినే వెంబడిస్తున్న, సన్యాసి వేషంలో ఉన్న తక్షకుడు ఆ కుండలాలను అపహరించాడు. ఉత్తంకుడు ఇంద్రుడు పంపిన వజ్రాయుధం సహాయంతో నాగలోకం దాకా తక్షకుని వెంబడించి ఆ కుండలాలను తీసుకుని, సరియైన సమయానికి

వచ్చి గురుపత్నికి ఆ కుండలాలను ఇచ్చి గురుదక్షిణను చెల్లించాడు. గురువు అనుమతి, ఆశీర్వాదాలను తీసుకుని హసినాపురానికి చేరుకున్నాడు.

కానీ అతడి మనసులో తక్షకుడి మీద ఉన్న కోపం పోలేదు. ఎట్లా అయినా అతడి మీద పగ తీర్చుకోవాలి, ప్రతీకారం చెయ్యాలి అనుకున్న ఉత్తంకుడు జనమేజయుడి దగ్గరకు వెళ్ళి "రాజా! తక్షకుడే నీ తండ్రిని కాటువేశాడు. దానికి నువ్వు ప్రతీకారం తీర్చుకో. నీ తండ్రిని రక్షించాలని వచ్చిన కాశ్యపుడనే బ్రాహ్మణుని వెనక్కు పంపి, నీ తండ్రిని హతమార్చాడు తక్షకుడు. కనుక నువ్వు సర్పయాగం చెయ్యి. అందులో పాపాత్ముడైన ఆ తక్షకుని సంహరించు. అతడు నాకూ అపచారం చేశాడు. నువ్వు సర్పయాగం చేస్తే నీ తండ్రి మరణానికి ప్రతీకారం తీర్చుకున్నట్లూ అవుతుంది. నాకూ సంతోషం కలుగుతుంది" అని చెప్పాడు.

నాగుల పుట్టుక - సముద్రమథనం - అమృతాదుల పుట్టుక

సత్యయుగంలో దక్షప్రజాపతికి కద్రూ, వినత అనే ఇద్దరు కుమార్తెలు ఉండేవాళ్ళు, దక్షుడు వాళ్ళని కశ్యపుడికి ఇచ్చి వివాహం చేశాడు. వాళ్ళ సేవలకు సంతృప్తి పడిన కశ్యపుడు "మీకు ఏమి కావాలో అడగండి. వరం ఇస్తాను" అన్నాడు. అప్పుడు కద్రువ "వెయ్యిమంది తేజస్సంపన్నులైన నాగులను కొడుకులుగా కావాలని" కోరుకుంది. వినత "కద్రువ పుత్రులకంటే ఎక్కువ బలవంతులైన ఇద్దరు కొడుకులు కావాలని" అడిగింది. కశ్యపుడు అట్లాగే పుడతారు అని వరం ఇచ్చాడు. ఇద్దరూ సంతోషించారు. వారిని జాగ్రత్తగా ఉండమని, గర్భాన్ని రక్షించుకోమని చెప్పి కశ్యపుడు అడవులకు

వెళ్ళాడు. ఆ తరువాత కద్రువ వెయ్యి అండాలను, వినత రెండు అండాలనూ ప్రసవించారు. దాసీలు వాటిని భద్రపరిచారు. ఐదువందల సంవత్సరాల తరువాత కద్రువ యొక్క అండాల నుండి వెయ్యిమంది పుత్రులు బయటకు వచ్చారు. అది చూసి వినత ఈర్ష్యతో, సిగ్గుతో, మాత్సర్యంతో ఒక అండాన్ని పగలకొట్టింది. అందులో నుండి క్రింది భాగం పూర్తిగా ఏర్పడకుండా, పైభాగం మాత్రం పూర్తిగా తయారైన శిశువు బయటకు వచ్చాడు. "అసూయతో నన్ను పూర్తిగా తయారుకానియ్యనందు వలన నీ సవతికే 500 సంవత్సరాలు దాసీగా ఉండు.. రెండవ అండాన్నైనా జాగ్రత్తగా చూసుకో. అతడే నీకు దాస్యం నుండి విముక్తిని కలిగిస్తాడు" అని చెప్పాడు. వెంటనే ఆకాశంలోకి ఎగిరి వెళ్ళిపోయాడు. అతడే సూర్యుడి సారథి అయిన అనూరుడు. అతడే అరుణిడిగా కూడా ప్రసిద్ధిపొందినవాడు.

ఆ తరువాత కద్రువ, వినతలు అమృతమథనం సమయంలో పుట్టిన ఉచ్చైశ్రవాన్ని గురించి వర్ణించి చెప్పుకుంటున్నారు" అని చెప్పాడు ఉగ్రశ్రవుడు. అప్పుడు మహర్షులు ఉగ్రశ్రవుని "దేవతలు అమృతమథనం ఎందుకు చేశారు? ఉచ్చైశ్రవం ఎట్లా పుట్టింది?" చెప్పమని అడిగారు.

ఒకప్పుడు దేవతలంతా మేరుపర్వతంపై కూర్చుని "అమృతం కావాలంటే ఏం చెయ్యాలి?" అని ఆలోచిస్తున్నారు. అప్పుడు శ్రీమన్నారాయణుడు దేవతలతో "మీరూ, రాక్షసులు కలిసి సముద్రాన్ని మథిస్తే అమృతం లభిస్తుంది" అని చెప్పాడు. అప్పుడు దేవతలు, రాక్షసులు కలిసి మందర పర్వతాన్ని కవ్వంగానూ, వాసుకిని తాడుగానూ చేసుకుని, సముద్రుని అనుమతితో సముద్రమథనం మొదలుపెట్టారు. అట్లా చాలా

కాలం సముద్రాన్ని చిలకగా అందులో నుంచి ముందు కాలకూట విషం పుట్టింది. లోకకళ్యాణం కోసం ఈశ్వరుడు దాన్ని సీకరించాడు. ఆపై చంద్రుడు, తరువాత లక్ష్మీదేవి, సురాదేవి, తెల్లని ఉచ్ఛైశ్రవం, కౌస్తుభమణి, కామధేనువు, కల్పవృక్షం పుట్టాయి. ఇవన్నీ ఆకాశమార్గంలో దేవలోకానికి చేరుకున్నాయి. ఆ తరువాత చేతిలో అమృతకలశంతో ధన్వంతరి అవతరించాడు. అది చూసి దానవులు గోల చేశారు. ఆ తరువాత దేవదానవులకు మోహినీ వేషంలో అమృతం పంచుతానన్నాడు నారాయణుడు. కానీ అమృతం దేవతలకు మాత్రమే పంచడం చూసి, రాక్షసుడైన రాహువు దేవతారూపం ధరించి దేవతల్లో చేరాడు. అది గమనించిన సూర్యచంద్రులు ఆ రహస్యాన్ని నారాయణుడికి తెలిపారు. తన చక్రాయుధంతో విష్ణువు రాహువు తలను నరికాడు. అతని తల ఆకాశానికి ఎగిరి గర్జిస్తోంది. అతడి మొండెం నేలమీదనే కొట్టుకుంటోంది. ఆ తరువాత దేవదానవులకు యుద్ధం జరిగింది. నారాయణుని చక్రం రాక్షసులను సంహరించింది. చావగా మిగిలిన రాక్షసులు సముద్రంలో దాక్కున్నారు. దేవతలకు విజయం లభించింది. ఎవరి నివాసాలకు వాళ్ళు వెళ్ళిపోయారు. దేవతలు, ఇంద్రుడు అమృతాన్ని రక్షించమని నరుడికి ఇచ్చారు.

ఉచ్ఛైశ్రవాన్ని చూసి కద్రువ, వినతలు దాని రంగు గురించి పందెం వేసుకున్నారు. గుర్రం రంగు తెలుపేగాని తోక దగ్గర మాత్రం నల్లగా ఉంది అంది వినత. రంగు నిర్ణయించుకున్నాక గెలిచిన వారికి ఓడిన వాళ్ళు దాస్యం చెయ్యాలని పందెం పెట్టుకున్నారు. కద్రువ తన కొడుకుల సహాయంతో గుర్రంతోక నల్లగా ఉన్నట్టు చూపించి, వినత

ఓడినదని నిర్ణయించి, తన దాసిగా చేసుకుంది. తగిన సమయం రాగానే అండం పగులకొట్టుకుని గరుత్మంతుడు బయటకు వచ్చాడు. తన తేజస్సును చూసి భయపడుతున్న దేవతలకు అభయమిచ్చి తన శరీరాన్ని, తేజస్సునీ తగ్గించుకున్నాడు గరుడుడు. సర్పాలు గరుడుని చేత సేవ చేయించుకుంటున్నాయి. గరుడుడు తల్లితో "నేను ఎందుకు ఈ సర్పాల ఆజ్ఞను పాటించాలి?" అని అడిగాడు. వినత జరిగినదంతా చెప్పింది. అంతా విన్న గరుడుడు సర్పాల వద్దకు వెళ్ళి "ఏమి చేస్తే నా తల్లి ఈ దాస్యం నుండి విముక్తురాలౌతుంది?" అని అడిగాడు. "నువ్వు మాకు అమృతం తెచ్చి ఇవ్వాలి. అప్పుడే మీ అమ్మకు దాస్య విముక్తి" అన్నారు నాగులు.

గరుడుడు తల్లి వద్దకు వెళ్ళి "నేను అమృతం తేవడానికి వెళ్తున్నాను" అన్నాడు. తల్లి 'సముద్రంలోఉన్న నిషాదులను తిని అమృతం తేవడానికి వెళ్ళు. కానీ ఎటువంటి పరిస్థితిలోనూ బ్రాహ్మణులను మాత్రం చంపవద్దు. వాళ్ళు చంపదగిన వారు కాదు అన్న విషయం ఎన్నడూ మరిచిపోవద్దు" అని హెచ్చరించి మరీ పంపింది. తల్లి చెప్పినట్లే చేసి, తనకు అడ్డుపడిన బ్రాహ్మణుడిని అక్కడే వదిలిపెట్టి, తండ్రి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. "తల్లిని దాస్యం నుండి విముక్తురాలిని చెయ్యడానికి అమృతం తేవడానికి బయలుదేరాను. అమృతం తేవడానికి గల బలం రావడానికి సరిపడ ఆహారం ఎక్కడ లభిస్తుందో చెప్పమని" తండ్రిని అడిగాడు.

కశ్యపుడు "కుమారా! ఇక్కడికి కొంచెం దూరంలోనే ఒక సరస్సు ఉంది. ఆ సరస్సులో ఒక ఏనుగు, ఒక తాబేలు

ఉంటున్నాయి. అవి రెండూ పూర్వజన్మలో అన్నదమ్ములే. అయినా అప్పుడు శత్రువులు. ఈ రోజుకి కూడా అవి పోట్లాడుకుంటూనే ఉన్నాయి. గతజన్మలో ఆస్తి పంచుకోవాలని పోట్లాడుకున్న అన్నదమ్ములు అవి. ధనలోభం కారణంగానే ఒకరినొకరు ఈ విధమైన జంతువులుగా కమ్మని శపించుకున్నారు. పరస్పర ద్వేషం వలన కలిగిన మార్పు ఇది. అవి రెండూ ఇప్పుడు ఒకళ్ళని ఒకళ్ళు చంపుకోవాలని చూస్తున్నాయి. కనుక నువ్వు ఆ రెండు జంతువులనూ తిని అమృతం తీసుకురా" అన్నాడు.

కశ్యపుడి అనుమతి తీసుకున్న గరుడుడు ఆ సరోవరానికి వెళ్ళాడు. ఆ జంతువులను పట్టుకున్నాడు తన రెండు కాళ్ళతో. గంధమాదన పర్వతానికి చేరి అక్కడ కూర్చుని ఆ రెండు జంతువులనూ తిన్నాడు. అక్కడ నుండి దేవలోకానికి బయలుదేరాడు. బృహస్పతి "అమృతం తీసుకువెళ్ళడానికి గరుడుడు వస్తున్నాడని" ఇంద్రుడికి చెప్పాడు. ఇంద్రడు అమృతాన్ని రక్షించేవారిని మరింత జాగ్రత్తగా హెచ్చరించాడు. గరడుడు మహావేగంతో అమృతం ఉన్న చోటకి చేరుకున్నాడు. అమృతాన్ని రక్షిస్తున్న రెండు సర్పాలనూ చంపి అమృతాన్ని తీసుకుని సర్పాలున్న చోటుకి చేరుకున్నాడు. అతడిలోని నిస్వార్ధతను మెచ్చుకుని విష్ణువు ప్రత్యక్షమై గరుడుని వరం కోరుకోమన్నాడు. గరుడుడు "విష్ణువు యొక్క ధ్వజంపై గుర్తుగా తాను ఉండాలనీ, అమృతం తాగకుండానే అజరుడు, అమరుడు కావాలనీ కోరుకున్నాడు. విష్ణువు అతడు అడిగిన వరాలను ఇచ్చాడు. గరుడుడు కూడా విష్ణుమూర్తిని వరం కోరుకోమన్నాడు. విష్ణువు "నువ్వు నాకు వాహనంగా ఉండాలని" అడిగాడు. విష్ణువు కోరినట్లుగానే ఉంటానని

మాట ఇచ్చి, అమృతం తీసుకుని బయలుదేరాడు. అది చూసి విష్ణువు వజ్రాయుధాన్ని విసిరాడు గరుడుని పైకి. గరుడుడు "ఇంద్రా! వజ్రాయుధం దధీచి మహర్షి ఎముకతో చేయబడింది. ఆయనపై ఉన్న గౌరవంతో ఆ ఆయుధానికి ఒక ఈకను వదిలేస్తున్నాను. కాని నువ్వు నా ఈకను ఏమీ పీకలేవు" అన్నాడు. అది చూసిన లోకులంతా గరుడుని "సుపర్ణుడ"ని మెచ్చుకున్నారు. ఇంద్రుడు గరుడునితో "నీతో స్నేహం చెయ్యాలని ఉంది" అన్నాడు. గరుడుడు "నీ ఇష్టప్రకారంగానే నాతో మైత్రి చేసుకోవచ్చు" అన్నాడు. ఇంద్రుడు గరుడుని అమృతం తనకు ఇవ్వమని అడిగాడు. గరుడుడు "నేను ఈ అమృతాన్ని ఎవరికీ ఇవ్వను. నేను దీనిని పెట్టిన చోట నుండి నువ్వు ఎత్తుకుపోవచ్చు" అన్నాడు. గరుడుడు ఇంద్రుని మాటలకు సంతోషించి "వరం కోరుకో"అన్నాడు. అప్పుడు గరుడుడు "సర్పాలే తనకు ఆహారంగా కావాలని" కోరుకున్నాడు. 'అట్లాగే' అని ఇంద్రుడు వరం ఇచ్చాడు.

గరుడుడు అమృతాన్ని తీసుకుని పాములున్న చోటకి వచ్చి, "ఇదిగో, అమృతం తెచ్చాను. తొందరపడకండి. నేను ఈ అమృతపాత్రను దర్భల మీద పెడుతున్నాను. మీరు స్నానం చేసి పవిత్రులై దానిని త్రాగండి" అని చెప్పి "నా తల్లి దాస్యవిముక్తురాలయ్యింది" అన్నాడు గరుడుడు. సర్పాలు వినత విముక్తిని అంగీకరించాయి. సర్పాలు పవిత్రులై వచ్చేసరికి అమృతభాండాన్ని అక్కడ నుండి ఇంద్రుడు తీసుకెళ్ళాడు. దర్భల మీద కొంతైనా పడి ఉంటుందన్న ఆశతో పాములు దర్భలను నాకాయి. అందుకని వాటి నాలుకలు రెండుగా చీలి ఉంటాయి. గరుడుడు అనుకున్న పని

సాధించానన్న ఆనందంతో తల్లితో కలిసి జీవిస్తూ పక్షిజాతికి ఇంద్రుడయ్యాడు.

శేషుడు అనే సర్పం ఘోరమైన తపస్సు చేసి, ఎల్లప్పుడూ తన మనస్సు ధర్మంమీదనే ఉండాలనీ, శాంతి యందు నిలకడగా ఉండాలనీ బ్రహ్మదేవుడి నుండి వరం కోరుకున్నాడు. బ్రహ్మదేవుని ఆజ్ఞ ప్రకారంగా ప్రజాహితం కోసం ఈ భూమి కదలకుండా ఉండే విధంగా తన పడగలపై నిలుపుకుని మోస్తున్నాడు. వాసుకి తల్లి ఇచ్చిన శాపానికి దుఃఖించి, నివారణోపాయానికి ఆలోచిస్తున్నాడు. ప్రపంచంలోని అన్ని శాపాలకూ నివారణోపాయాలు ఉన్నాయి. కానీ తల్లి ఇచ్చిన శాపానికి నివారణోపాయం లేదు అనుకున్నాడు. వాసుకి తమ్ములు తలా ఒక ఉపాయం చెప్పారు. ఎట్లా అయినా జనమేజయుడు చేసే యాగాన్ని ఆపడమే దానికి మార్గం అని నిర్ణయించుకున్నారు. కానీ అది సాధ్యం కానప్పుడు ఏలాపుత్రుడనే నాగుడు 'మన దురదృష్టాన్ని అదృష్టానికే వదిలెయ్యాలి. ఇతరులను ఆశ్రయించనందు వలన ఫలితం ఉండదు. మనకు వచ్చిన ఈ ఆపద నుండి గట్టు ఎక్కాలంటే "వాసుకీ! నీ చెల్లెలైన జరత్కారువును జరత్కారమునికి ఇచ్చి పెళ్ళి చెయ్యి. ఆమెకు పుట్టే 'ఆస్తీకుడు' అనేవాడు మాత్రమే జనమేజయుని యజ్ఞాన్ని ఆపగలిగినవాడు అన్నాడు. ఈ ఆపదకు ఇదే తగిన ఉపాయం" అన్నాడు. సర్పాలన్నీ ఏలా పుత్రుని మాటను ఒప్పుకుని సంతోషించాయి. వాసుకి సర్పాలను జరత్కారు మునిని వెతకమని, అతడు వివాహం చేసుకుంటానన్నప్పుడు నాకు చెప్పమని" పంపించాడు.

ఆస్తీకుని పుట్టుక - ఆస్తీకుడు జనమేజయుని యాగాన్ని ఆపుట

మహర్షులంతా ఉగ్రశ్రవసుని "జరత్కారు ఋషికి ఆ పేరు ఎట్లా వచ్చింది? దాని అర్థం ఏమిటి? అతడికి ఆస్తీకుడు ఎట్లా పుట్టాడు?" అని అడిగారు.

ఉగ్రశ్రవసుడు ఈ విధంగా చెప్పడం మొదలు పెట్టాడు. "జరా" అనే పదానికి 'క్షయం' అని, 'కారు' అనే పదానికి 'దారుణం' అని అర్థం. మొట్టమొదట అతడి శరీరం దారుణంగా బలిష్ఠంగా ఉండేది. తరువాత అతడు తపస్సు చేసి అంత శరీరాన్ని క్షీణింప చేసుకున్నాడు. వాసుకి చెల్లెలు కూడా ఆ విధంగా తపస్సుతోనే శరీరాన్ని క్షీణింపచేసుకుంది. అందుకే ఆమె పేరు కూడా జరత్కారు.

జరత్కారు చాలాకాలం బ్రహ్మచర్యాన్ని పాటించాడు. కఠినమైన నియమాలను పాటిస్తూ తిరుగుతుండేవాడు. ఒకనాడు అతడికి కొంతమంది పితరులు తలక్రిందులుగా వ్రేలాడుతూ కనిపించారు. వాళ్ళ స్థితిని చూసి దుఃఖించిన జరత్కారు వాళ్ళు అట్లా ఉండడానికి కారణం తెలుసుకున్నాడు. వాళ్లని రక్షిస్తానన్నాడు. "ముసలి బ్రహ్మచారివి. నువ్వు మమ్మల్నేం రక్షిస్తావు? మా వంశం క్షీణించడంతో మేము ఇట్లా వ్రేలాడుతున్నాము. నువ్వు వివాహం చేసుకుని సంతానాన్ని కను. అప్పుడు నువ్వు పితరులను రక్షించగలవు" అని చెప్పారు. అప్పుడు జరత్కారు "మిమ్మల్ని చూశాకే నేను నా నిర్ణయాన్ని మార్చుకుంటున్నాను. నా పేరే కలిగిన కన్య దొరికితే, భిక్షగా లభిస్తే ఆమెను తప్పక భార్యగా స్వీకరిస్తాను. కానీ ఆమె పోషణాభారం మాత్రం నేను తీసుకోను. ఈ సౌకర్యం లభిస్తేనే నేనే వివాహం చేసుకుంటాను. లేకపోతే

లేదు. మీరు నిశ్చింతగా పరలోకంలో సుఖంగా ఉండండి. మీ సుఖం కోసం నాకు కుమారుడు పుడతాడు" అని చెప్పాడు.

భూలోకంలో కన్యకోసం తిరుగుతున్న జరత్కారుకి ముసలితనం కారణంగా కన్య దొరకలేదు. చివరకు నిరాశతో అడవిలో తిరుగుతూ "నేను నా పితరుల మేలు కోసం వివాహం చేసుకోదలచాను. కనుక ఇక్కడ ఉన్న సమస్తప్రాణలు నా మాట వినాలి. నేను పితరుల దుఃఖాన్ని పోగొట్టడానికి నా పేరే కలిగిన కన్యను భిక్షగా యాచిస్తున్నాను. నాకు ఆమె పోషణాభారం మాత్రం ఉండకూడదు. అటువంటి కన్యను నాకు ఇవ్వండి" అన్నాడు.

వాసుకి చేత నియమించబడిన సర్పాలు జరత్కారుని ప్రకటన విని, వాసుకికి చెప్పారు. వాసుకి వెంటనే వచ్చి తన చెల్లెలైన జరత్కారుని జరత్కారుమునికి భిక్షగా ఇచ్చి వివాహం చేస్తానన్నాడు. జరత్కారు వాసుకితో "నీ చెల్లెలు నాకు ఎప్పుడూ అప్రియం చెయ్యకూడదు. ఎప్పుడు ఆమె అప్రియం చేస్తే అప్పుడే ఆమెను వదిలేసి వెళ్ళిపోతాను" అని కూడా చెప్పాడు. జరత్కారు నియమాలను ఒప్పుకుని వాసుకి తన చెల్లెలిని ఇచ్చి వివాహం చేశాడు. జరత్కారు భర్త నియమాలను అనుసరించి భర్తకు సేవలు చేస్తోంది. కొంతకాలానికి జరత్కారు గర్భం ధరించింది. ఆమెకు క్రమంగా నెలలు నిండుతున్నాయి.

ఒకరోజున అలసిపోయి తన ఒడిలో నిద్రిస్తున్న జరత్కారును ధర్మ లోపం జరుగుతుందన్న భయంతో జరత్కారు నిద్ర లేపింది. అంతే.."నా నియమానికి భంగం చేశావు. నాకు అప్రియం చేశావు. అయినా నేను నిద్రపోతుంటే సూర్యుడు అస్తమించడు అని నాకు తెలుసు. నువ్వు నన్ను

అవమానించావు. అందుకే నేను ఎక్కడి నుంచి వచ్చానో అక్కడికే వెళ్ళిపోతాను" అన్నాడు. జరత్కారు తనను వదిలి వెళ్ళద్దని, ఇంకా మనకు కుమారుడు పుట్టలేదని, కాళ్ళా వేళ్ళాపడింది. అంతట జరత్కారు భార్యతో "నీ గర్భంలో అగ్నితో సమానమైన తేజస్సంపన్నుడు ఉన్నాడు. మన మధ్య ఉన్న నియమం ప్రకారం నేను వెళ్ళిపోవాలి. నీ అన్నకు చెప్పు అతడు వెళ్ళిపోయాడని, ఇక్కడ నేను చాలా సుఖంగా ఉన్నానని, నేను వెళ్ళినాకు నువ్వు నా గురంచి బాధపడకు. నీకు పుట్టేవాడు గొప్ప పండితుడు, ధర్మాత్ముడు అయిన ఋషి అవుతాడు" అని చెప్పి జరత్కారు వెళ్ళిపోయాడు.

జరత్కారు జరిగినదంతా అన్నకు చెప్పింది. అన్నను దుఃఖించవద్దని ఓదార్చింది. తగిన సమయం రాగానే జరత్కారు గర్భం నుండి మహా తేజస్సంపన్నుడైన దివ్య పుత్రుడు పుట్టాడు. అతడే ఆస్తీకుడు.

ఉత్తంకుడి మాటలు విన్న జనమేజయుడు తండ్రి మరణానికి కారణం తెలుసుకున్నాడు. నేను తప్పక తక్షకుని దండిస్తాను అన్నాడు జనమేజయుడు. పట్టరాని కోపంతో "తండ్రి మరణానికి కారకుడైన తక్షకుడిపై ప్రతీకారం తీర్చుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాను" అని మంత్రులకు చెప్పి ఋత్విక్కులను పిలిపించుకున్నాడు. ప్రతీకారం ఏం చెయ్యాలో చెప్పమన్నాడు. బ్రహ్మదేవుడు మీకోసమే మండుతున్న అగ్నికి క్రూరమైన సర్పాన్ని ఆహుతి చేయగల యజ్ఞాన్ని సిద్ధం చేశాడు. అది ఎలా చెయ్యాలో మాకు తెలుసు. మేం చేయిస్తామన్నారు. జనమేజయుడు సంభారాలన్నింటినీ సమకూర్చుకుని యజ్ఞం చెయ్యడానికి దీక్ష చేపట్టాడు. అదే సమయంలో ఒక వాస్తు విద్యానిపుణుడు వచ్చి యజ్ఞమండపం కట్టిన చోటు, అది

కొలవడానికి నిర్ణయించుకున్న సమయాన్ని బట్టి “ఎవరో ఒక బ్రాహ్మణుని కలన యజ్ఞం ఆగిపోతుందని” చెప్పాడు. అది విన్న జనమేజయుడు ‘నాతో చెప్పకుండా ఎవరినీ యజ్ఞ మండపం దగ్గరికి ఎవరినీ రానివ్వద్దని’ చెప్పాడు ద్వారపాలకులకు.

శాస్త్ర ప్రకారంగా సర్పయజ్ఞం మొదలయ్యింది. ఋత్విక్కుల మంత్రోచ్చారణశక్తికి ఎక్కడెక్కడి సర్పాలూ వచ్చి అగ్నిగుండంలో పడుతున్నాయి. పేరు చెప్పి మంత్రం చదవగానే పెద్ద పెద్ద సర్పాలూ వచ్చిపడుతున్నాయి. అగ్నిలో పడతానన్న భయంతో తక్షకుడు దేవేంద్రుని శరణువేడాడు. దేవేంద్రుడు తక్షకుడికి అభయమిచ్చాడు. ‘ఏమీ భయపడకు.. నా మాట నమ్ము’ అన్నాడు. తక్షకుడు ఇంద్రుడి భవనంలోనే ఉంటున్నాడు. ఏవో కొన్ని సర్పాలు తప్ప మిగిలినవన్నీ అగ్నిలో ఆహుతి అయినాయి. అది చూసి వాసుకి దుఃఖిస్తూ తన చెల్లెలైన జరత్కారుతో “బాలుడైనా నీ కుమారుడు గొప్ప వేదవేత్త. పైగా పెద్దలందరికీ పూజనీయుడు. నీ కుమారుని పంపి జనమేజయుడు చేస్తున్న సర్పయాగాన్ని ఆపించు. మమ్మల్ని రక్షించమని చెప్పు” అన్నాడు. జరత్కారు కుమారుని ప్రోత్సహించింది. తల్లి ఆజ్ఞ ప్రకారంగా ఆస్తీకుడు “భయపడవద్దు. నన్ను నమ్ము. ఆ యజ్ఞాన్ని ఆపుతాను” అని మేనమామకు మాట ఇచ్చి యజ్ఞస్థలానికి బయలుదేరాడు.

యజ్ఞశాలకు వెళ్ళిన ఆస్తీకుని ద్వారపాలకులు లోపలికి వెళ్ళనీయలేదు. ద్వారం దగ్గరే నిలబడి ఆస్తీకుడు యజ్ఞాన్ని స్తోత్రం చేస్తున్నాడు. ఆస్తీకుడు చేసిన యజ్ఞ స్తుతిని విన్న జనమేజయుడు ఆస్తీకుడు లోపలికి రావడానికి అనుమతిని ఇచ్చాడు. రాజు అనుమతితో యజ్ఞ మండపంలోకి వెళ్ళిన

ఆస్తీకుడు యజమానిని, సభాసదులను, ఋత్విక్కులను, అగ్నిని గొప్పగా స్తుతించాడు. ఆ స్తోత్రాలు విన్న వారంతా సంతృప్తులయ్యారు. జనమేజయుడు అతడు బాలుడైనా పెద్దవాడిలాగానే భావించి, అతడికి వరం ఇవ్వాలనుకుని అక్కడి బ్రాహ్మణుల అనుమతి తీసుకున్నాడు. తరువాత ఇంద్రుడితో సహా తక్షకుడు యజ్ఞకుండానికి రావాలని హోమంతో ఆహుతులు ఇప్పించాడు. ఇంద్రుడు తక్షకుని వదిలేసి వెళ్ళిపోయాడు. తక్షకుడు రాను రాను అగ్నికి దగ్గరైపోతున్నాడు. అప్పుడు బ్రాహ్మణులు “నీ పని పూర్తి అయ్యింది. కనుక ఈ బ్రాహ్మణుడికి దానం ఇవ్వచ్చు” అని చెప్పారు. జనమేజయుడు ఆస్తీకునితో “నీకు ఏం కావాలో కోరుకో. ఏం కోరినా ఇస్తాను. ఈ యజ్ఞం ఆపడం నాకు ఇష్టంలేదు” అన్నాడు. కానీ ఆస్తీకుడు మాత్రం “తన తల్లి వంశం మేలు కోరుకుని యజ్ఞం పూర్తి చేయించడమే నా కోరిక అన్నాడు. జనమేజయుడు ఎంతగా చెప్పినా ఆస్తీకుడు తాను అడిగింది తప్ప మరొకటి తీసుకోవడానికి ఒప్పుకోలేదు. అక్కడ ఉన్న వేదవేత్తలంతా “అతడు ఏది అడిగాడో అదే అతనికి ఇవ్వాలి” అన్నారు. జనమేజయుడు వదలగానే తక్షకుడు మూర్ఛపోయాడు. తక్షకుడు క్రింద అగ్నిలోకి పడకుండా ఉండాలని ఆస్తీకుడు అతడిని “ఆగు, ఆగు, ఆగు” అని మూడుసార్లు అన్నాడు. దాంతో తక్షకుడు అగ్నిలో పడకుండా ఉండిపోయాడు. జనమేజయుడు ‘ఆస్తీకుని కోరిక తీరుతుంది’ అన్నాడు. యజ్ఞం పూర్తి అయ్యింది. జనమేజయుడు చేసిన సత్కారాలను స్వీకరించి ఆస్తీకుడు వాసుకి ఇంటికి వెళ్ళి తల్లికి, మేనమామకు జరిగింది చెప్పాడు. అందరూ సంతోషించారు.

మిగిలిన సర్పాలన్నీ నీకు ప్రత్యుపకారంగా ఏం చెయ్యమంటావని ఆస్తీకుని అడిగాయి. అప్పుడు ఆస్తీకుడు "ఉదయం, సాయంత్రం ఎవరు ధర్మమయమైన ఈ కథను చదివుతారో వారికి సర్పభయం లేకుండా ఉండేట్లుగా వరం ఇవ్వమని" అడిగాడు. పాములన్నీ సంతోషించి ఆస్తీకుడితో 'నీ కోరిక తీరుతుంది' అన్నాడు. అయితే క్రింద చెప్పే మూడు మంత్రాలలో ఏ ఒక్కదాన్ని చదివినా పాముల భయం ఉండదు. అవి

1. యో జరత్కారుణా జాతో జరత్కారౌ మహాయశాః।
ఆస్తీకః సర్పసత్రే వః పన్నగాన్ యో2 భ్యరక్షత ॥

'జరత్కారువు' అనే ఋషికి, 'జరత్కారు' అనే నాగకన్యకు 'ఆస్తీకుడు' అనే ప్రసిద్ధి పొందిన ఋషి పుట్టాడు. అతడు సర్పయజ్ఞం నుండి మీ సర్పాలనన్నింటినీ రక్షించాడు. మేము అతడిని తలుచుకుంటున్నాము. మీరు మమ్మల్ని కాటు వెయ్యకండి.

2. సర్పాపసర్ప భద్రంతే గచ్ఛ సర్ప మహా విష।
జనమేజయస్య యజ్ఞాంతే ఆస్తీకవచనం స్మర ॥

ఓ విషసర్పమా!నువ్వు ప్రక్కకు తొలగిపో! నీకు శుభం కలుగుతుంది. నువ్వు వెళ్ళిపో.. జనమేజయుని యజ్ఞం పూర్తయ్యేటప్పుడు ఆస్తీకుడు చెప్పినదానిని తలుచుకోండి.

3. ఆస్తీకస్య వచః శ్రుత్వా యః సర్పో న నివర్తతే ।
శతధా భిద్యతే మూర్ధ్ని శింశవృక్ష ఫలం యథా ॥

ఆస్తీకుని శపథం విని కూడా వెనక్కి తిరగని సర్పం తల శింశఫలం లాగ వెయ్యి ముక్కలవుతుంది.

ఈ విధంగా తన శరీరధర్మం పూర్తి అయ్యాక ఆస్తీకుడు పుత్రపౌత్రులందరినీ వదిలి స్వర్గానికి వెళ్ళాడు. ఈ కథ విన్న వారికీ, చదివిన వారికీ పాముల వలన భయం ఉండదు.

మహాభారత కథా ప్రారంభం

సర్పయాగం పూర్తి అయ్యాక జనమేజయుడు పవిత్రమైన మహాభారత కథను చెప్పమని వ్యాసమహర్షిని అడిగాడు. వ్యాసుడు ఆ కథను చెప్పమని వైశంపాయనుని ఆదేశించాడు. ఈ కథ వ్యాసుని మనోసముద్రంలో నుండి పుట్టింది. కాబట్టి సమస్త రత్నాలకు ఈ కథ నిలయం. వ్యాసుని శిష్యుడైన వైశంపాయనుడు జనమేజయుడికి చెప్పడం మొదలు పెట్టాడు.

"పాండవుల పితామహుడు వ్యాసుడు. అతడికి వేదాలూ, ఇతిహాసాలు తమంతట తాముగా అతడి బుద్ధిలో తోచినాయి. అతడు పొందిన అపారమైన జ్ఞానసంపదను పొందడం ఇతరులెవరకీ సాధ్యం కాదు. వ్యాసుడు నిర్మించిన ఈ ఇతిహాసం చాలా పెద్దది. పరమపవిత్రమైనది. దీనిలో లక్షశ్లోకాలు ఉన్నాయి. దీనిని చెప్పినవాడు, విన్నవాడు కూడా బ్రహ్మలోకంలో తిరుగుతారు. పవిత్రమైన ఈ పురాణం వేదంతో సమానం. వినదగిన కథలన్నింటిలోకి ఉత్తమోత్తమమైనది. ఋషులంతా దీన్ని పొగిడారు. ధర్మాను కూలంగా అర్ధకామాలను ఎట్లా పొందాలో ఇందులో వివరించాడు. దీని వలన , మోక్ష తత్త్వాన్ని గుర్తించగల బుద్ధి కూడా కలుగుతుంది. ఈ కథను వినడం వలన, చదవడం వలన మానవుల పాపాలన్నీ నశిస్తాయి. ఈ ఇతిహాసానికి 'జయం' అనే పేరు ఉంది. సంసారబంధాలను తొలగించుకోవాలనుకునే వాళ్లు ఈ కథను తప్పక వినాలి. దీన్ని విన్నా, చదివినా వాళ్ళ పుత్రులు, సేవకులు, స్వామిభక్తి పరాయణులు అవుతారు. దీన్ని వింటే త్రికరణ శుద్ధి ఏర్పడుతుంది. దీనిలో భరత వంశం వాళ్ళ పుట్టుక వర్ణించబడింది. అందుకే దీనికి 'మహాభారత' మనే పేరు

వచ్చింది. ఈ పేరు యొక్క సార్థకతను తెలుసుకున్నవారు పాపం నుండి విముక్తులవుతారు. వ్యాసుడు నిత్యం చేసే సంధ్యావందనాదులను పూర్తి చేసుకుని ప్రతిరోజూ ఈ గ్రంథాన్ని రాస్తుండేవాడు. అట్లా మూడు సంవత్సరాలలో ఈ గ్రంథాన్ని పూర్తి చేశాడు వ్యాసమహర్షి. కనుక బ్రాహ్మణులు కూడా ఈ గ్రంథాన్ని నియమంగానే చదవాలి. చెప్పాలి కూడా. ఈ మహాభారతం కథారత్నాలకు పుట్టినిల్లు. మహాభారతాన్ని దానం చేస్తే భూమిని దానం చేసిన ఫలితం లభిస్తుంది. ధర్మార్థ కామమోక్షాల గురించి ఈ గ్రంథంలో చెప్పబడిందే అన్ని చోట్లా ఉంది. "యదిహాస్తి తదన్యత్ర యన్నేహాస్తి నతత్ క్వచిత్" ఇందులో లేనిది మరెక్కడా లేదు. ఇందులో ఉన్నదే ఎక్కడైనా ఉంటుంది'' అందుకని ఈ కథను శ్రద్ధగా సవిస్తరంగా వినండి" అన్నాడు.

జనమేజయా! జమదగ్ని కొడుకు ఇరవైఒక్కసార్లు భూమి మీద క్షత్రియులను సంహరించినాక మహేంద్రగిరిపై తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు. బ్రాహ్మణుల వలన ఆ వంశం పునః ప్రతిష్ఠితమైంది. క్షత్రియులు ధర్మబద్ధంగా పాలిస్తున్నారు. మిగిలిన వర్ణాల వారంతా వాళ్ళ వాళ్ళ ధర్మాలను ఆచరిస్తూ సుఖంగా కాలం గడుపుతున్నారు. ఎక్కడా ధర్మానికి హాని అనేదే లేకుండాపోయింది.

ఈ విధంగా ఆనందంగా కాలం గుడుస్తున్న రోజుల్లోనే క్షత్రియుల్లో రాక్షసులు పుట్టడం మొదలైంది. అప్పుడు దేవతలు దానవులను యుద్ధాల్లో ఓడించి శక్తిసంపన్న హీనులను చేశారు. ఇట్లా రాక్షసులు మనుషుల్లోనే కాదు అనేక రకాల జంతువుల్లోనూ పుట్టారు. వాళ్ళు రకరకాల రూపాలలో భూమి మీద నిండిపోయి ప్రజలను పీడిస్తున్నారు. అలా వారి చేత

పీడింపడుతున్న భూమి బ్రహ్మదేవుడిని శరణవేడింది. బ్రహ్మదేవుడు భూభారాన్ని తగ్గించడానికి దేవతలను నియమిస్తానని భూమికి అభయమిచ్చాడు. భూమి తిరిగి వచ్చేసింది.

బ్రహ్మదేవుడు భూభారం తగ్గించడం కోసం దేవతలను, గంధర్వులను, అప్సరసలను కూడా మీ మీ అంశలతో భూమిపై పుట్టమని ఆజ్ఞాపించాడు. సత్యము, హితము, ప్రయోజనకరమైన బ్రహ్మదేవుడి మాటను అందరూ ఒప్పుకున్నారు. తరువాత దేవతలంతా శ్రీమన్నారాయణుని దగ్గరకు వెళ్ళి, పూజించి, భూభారం తగ్గించడానికి అంశావతారం ధరించమని ప్రార్థించారు. విష్ణువు దేవేంద్రుడితో మాట్లాడి దేవతలను వెళ్ళమని ఆజ్ఞాపించి తానూ వైకుంఠం నుండి బయలుదేరాడు. తరువాత భూభారం తగ్గించడం కోసం దేవతలంతా భూమి మీద ఆయా అంశాలతో రాజర్షి, బ్రహ్మర్షి వంశలలో పుట్టి అసురులను నాశనం చెయ్యడం మొదలుపెట్టారు. అసురులు వారిని ఏమీ చెయ్యలేకపోయారు.

బ్రహ్మదేవుడికి మరీచి, అత్రి, అంగిరసుడు, పులస్త్యుడు, పులహుడు, క్రతువు అనే మానస పుత్రులు ఆరుగురు పుట్టారు. మరీచి కొడుకు కశ్యపుడు. ఇతడి వలననే సమస్త ప్రాణులూ పుట్టాయి.

దానవరాజు విప్రచిత్తి జరాసంధుడిగా, హిరణ్యకశిపుడు శిశుపాలుడిగా, సంహ్లాదుడు శల్యుడిగా, అనుహ్లాదుడు ధృష్టకేతునిగా, శిబి ద్రుమునిగా, బాష్కలుడు భగదత్తునిగా, కాలనేమి కంసుడిగా పుట్టారు. బృహస్పతి అంశతో భరద్వాజుడికి ద్రోణుడు, ద్రోణుడికి మహాదేవుడు, యముడు,

కాలుడు, క్రోధుడు అనే వారు అంశలతో అశ్వత్థామ పుట్టారు. వసిష్ఠమహాముని శాపకారణంగా ఇంద్రుడి ఆజ్ఞపై ఎనిమిదిమంది వసువులు గంగాదేవి గర్భం నుండి శంతనుని పుత్రులుగా పుట్టారు. వారిలో చివరివాడే భీష్ముడు. అతడే కురువంశానికి రక్షకుడు. వేదవేత్త, జ్ఞాని, చక్కగా మాట్లాడగల నేర్పరి. పరశురాముడితో యుద్ధం చేశాడు. కృపాచార్యుడు రుద్రగణాల అంశతో పుట్టాడు. ద్వాపరుని అంశతో శకుని, మరుద్గణాల అంశలతో సాత్యకి, రాజర్షి ద్రుపదుడు, కృతవర్మ, విరాటుడు పుట్టారు. హంసుడనే గంధర్వ రాజు యొక్క అంశతో ధృతరాష్ట్రుడు, మతి అనే దేవత గాంధారిగాను పుట్టారు. సూర్యుని యొక్క అంశ అయిన ధర్ముడే విదురునిగా పుట్టాడు. కురుకులానికి కళంకం తెచ్చిన దుష్టాత్ముడైన దుర్యోధనుడు కలి అంశతో పుట్టారు. ఇతడే వైరమనే అగ్నిని ప్రజ్వలింపచేసి ఈ భూమినే బూడిదగా మార్చాడు. పులస్త్య వంశానికి చెందిన రాక్షసులు దుర్యోధనుని తమ్ములుగా పుట్టారు. ధృతరాష్ట్రుడికి వైశ్యస్త్రీ గర్భం నుండి పుట్టాడు యయుత్సుడు.

అట్లాగే ధర్ముని అంశతో యుధిష్ఠిరుడు (ధర్మరాజు), వాయుదేవుని అంశతో భీముడు, ఇంద్రుడి అంశతో అర్జునుడు, అశ్వినీదేవతల అంశతో నకులసహదేవులు పుట్టారు. చంద్రుడి కొడుకు 'వర్చస్సు' అభిమన్యుడిగా పుట్టాడు. ఇంద్రుడి అంశతో నరావతారం అర్జునునిగా పుట్టి, శ్రీకృష్ణునితో స్నేహం చేశాడు. వర్చస్సుకు పుట్టినవాడే వంశకర్త అవుతాడని చంద్రుడు చెప్పాడు. అగ్ని అంశతో దృష్టద్యుమ్నుడు, ఒక రాక్షసుని అంశతో శిఖండి పుట్టారు. ఉపపాండవులు ఐదుగురు విశ్వదేవగణం వలన జన్మించారు.

వసుదేవుని తండ్రి శూరసేనుడు. శూరసేనుని కుమార్తె పృథ. ఈమెను శూరసేనుడు తన కుమార్తె పృథను తన మేనత్త కొడుకైన కుంతిభోజుడికి దత్తత ఇచ్చాడు. పృథ చిన్నతనంలో కుంతి భోజుని ఇంట్లో అతిథి సత్కారాలు చేస్తుండేది. అట్లాగే ఒకసారి కుంతి దుర్వాసమహర్షికి సేవలు చేసింది. మహర్షి సంతోషించి ఆమెకు ఒక మంత్రాన్ని ఉపదేశించి "అమ్మాయీ.. ఈ మంత్రంతో నువ్వు ఏ దేవతను పిలుస్తావో ఆ దేవతానుగ్రహం వలన నీకు కొడుకు పుడాడు. నీ సేవకు నేను చాలా సంతోషించాను" అన్నాడు. మహర్షి వెళ్ళిపోయాడు. కానీ ఆయన చెప్పిన మంత్రం ఎలా పని చేస్తుందో చూడాలన్న కోరిక కలిగింది. వెంటనే ఆమె ఆ మంత్రం చదివి సూర్యుని పిలిచింది. సూర్యుడు వచ్చి ఆమెకు గర్భాన్ని ప్రసాదించాడు. వెంటనే కుంతికి కవచకుండలాలతో, సూర్యుడి తేజస్సుతో ఒక కొడుకు పుట్టాడు. ఆమె ఆ పిల్లవాడిని రహస్యంగా తీసుకెళ్ళి గంగానదిలోకి వదిలిపెట్టింది. ఆ పిల్లవాడు 'అథిరథుడు' అనే పేరు గలవాడికి దొరికాడు. అథిరథుడు భార్య రాధ. వారిద్దరూ ఆ పిల్లవాడిని 'వసుషేణుడు' అనే పేరుతో అల్లారు ముద్దుగా పెంచుకున్నారు. అతడే 'కర్ణుడు' అనే పేరుతో లోకంలో ఖ్యాతి గడించాడు. గొప్ప దాతగా పేరు పొందాడు. ఇతడు జపం చేసుకునే సమయంలో ఏ బ్రాహ్మణుడు వచ్చి ఏది అడిగినా తప్పక ఇచ్చేవాడు.

ఒక రోజున అలా జపం చేసుకుంటున్న కర్ణుడి దగ్గరకు ఇంద్రుడు బ్రాహ్మణుడి వేషంలో వచ్చాడు. వస్తూనే నీకు సహజంగా ఉన్న కవచకుండాలలను ఇవ్వమని అడిగాడు. వెంటనే కుంతీపుత్రుడు తన శరీరానికి అంటుకుని ఉన్న

కవచాన్ని ఒలిచి, కుండలాలని తెంపి ఇచ్చాడు. అతడి దానగుణానికి మెచ్చుకున్న ఇంద్రుడు అతడికి 'శక్తి' అనే ఆయుధాన్ని ఇచ్చి 'ఈ ఆయుధంతో దేవ, రాక్షస, మనుష్య, గంధర్వ, సర్ప, అసురులలో ఎవరిపైనానా సరే వెంటనే చంపవచ్చు' అని చెప్పాడు.

అతడు గొప్ప యోధుడు. దుర్యోధనునికి మంత్రి, సఖుడు. ఇతడు సూర్యుని అంశతో పుట్టాడు. దేవాదిదేవడు సనాతనుడు అయిన నారాయణుని అంశతో వాసుదేవుడు పుట్టాడు. ఆదిశేషుని అంశతో బలరాముడు, సనత్కుమారుని అంశతో ప్రద్యుమ్నుడు అవతరించారు. ఇంకా దేవతలెందరో యదువంశంలో మానవులై పుట్టారు. ఇంద్రుడి ఆజ్ఞ ప్రకారం అప్సరసల అంశతో పదహారు వేలమంది స్త్రీలు పుట్టారు. లక్ష్మీదేవి భీష్మకుని కూతురు రుక్మిణిగాను, ఇంద్రుని భార్య శచీదేవి ద్రుపదుని యజ్ఞకుండం నుండి పుట్టిన ద్రౌపదిగాను అవతరించారు. సిద్ధి, ధృతి అనే వారు కుంతి, మాద్రిగా పుట్టారు. వీరిద్దరూ పాండవులకు తల్లులు. ఈ విధంగా సురాసురులు, గంధర్వులు, అప్సరసలు తమ తమ అంశలతో మానవులుగా పుట్టారు.

పూరువంశాన్ని ప్రవర్తింపచేసేవాడు దుష్యంత మహారాజు. సర్వ సమర్థుడు. శక్తిమంతుడు. పరమ ధర్మాత్ముడు. ఇతడు అడవిలో తిరుగుతూ ఒక రోజున అడవి మధ్యలో ఒక అందమైన ఉద్యానవనం చూసి ఆనందిస్తున్నాడు. ఆశ్రమంలోకి వెళ్ళి అక్కడ మహర్షిని చూడాలనుకున్నాడు. అక్కడ మహర్షి లేడు. ఆ విషయం ఆయన కుమార్తె శకుంతల ద్వారా తెలుసుకున్నాడు. చూసిన క్షణంలోనే ఆమె సౌందర్యానికి ముగ్ధుడై ఆమెను అడిగి ఆమె జన్మ వృత్తాంతాన్ని

తెలుసుకుని, ఆమె రాజకన్యయే అని నిర్ధారణ చేసుకుని, శకుంతలకు 'నీకు పుట్టిన పుత్రునికే యువరాజుగా పట్టాభిషేకం చేస్తానని మాట ఇచ్చి మరీ గాంధర్వ విధిన ఆమెను ధర్మ బద్ధంగా వివాహం చేసుకున్నాడు. కొంతకాలం ఆమెతో ఇష్టభోగాలను అనుభవించిన తరువాత, నేను నిన్న తీసుకురావడానికి నా నాలుగు రకాల సైన్యాన్ని పంపి నా అంతఃపురానికి తొందరలోనే పిలిపించుకుంటానని నమ్మకం కలిగించి తన రాజధానికి వెళ్ళాడు.

కణ్వుడు ఏమంటాడో అని దుఃఖిస్తోంది శకుంతల. కానీ "నువ్వు చేసిన పని ధర్మసమ్మతమైనదే. అతడి వలన నీకు పుట్టబోయే బలవంతుడైన కుమారుడే ఈ సమస్త భూమండలానికి రాజు అవుతాడు. శత్రువులపై దండెత్తినపుడు అతడి రథానికి ఏ అడ్డూ ఉండదు"అన్నాడు. దుష్యంతుడు ధర్మాత్ముడు. తన రాజ్యం సుస్థిరంగా ఉంటుందని వరం ఇచ్చాడు. తరువాత ఆమెకు కొడుకు పట్టాడు. అతడికి 'సర్వదమనుడు' అని పేరు పెట్టాడు మహర్షి. మహర్షి పెంపకంలో అతడు ధర్మాత్ముడే అయ్యాడు. అతడు చేసే అద్భుతమైన పనులు చూసి శకుంతలతో "నీ కుమారుడు యువరాజు కావడానికి తగిన అర్హతగలవాడయ్యాడు" అన్నాడు. వెంటనే శిష్యులను పిలిచి, శకుంతలని కుమారునితో సహా దుష్యంతుని వద్ద దింపి రమ్మని పంపించాడు. "స్త్రీలు చాలా రోజులు పుట్టింట్లో ఉంటే కీర్తి, ప్రవర్తనకు, ధర్మానికి కూడా హాని కలుగుతుంది" అన్నాడు.

మహర్షి శిష్యులు ఆమెను మహారాజు దగ్గరకు తీసుకెళ్ళి అప్పగించారు. శకుంతల రాజు తనకి చేసిన ప్రతిజ్ఞను గుర్తు చేసింది. రాజు ఆమె మాటలు విని "నాకు ఏమీ గుర్తు లేదు.

నువ్వు ఎవరో కూడా నాకు తెలియదు. ఎక్కడనుంచి వచ్చావో అక్కడికే వెళ్ళు" అన్నాడు. శకుంతల రాజుతో "పరమాత్మ అందరి హృదయాల్లోనూ ఉంటాడు. ఆయన అంతా చూస్తూనే, తెలుసుకుంటూనే ఉంటాడు. మానవుడు చేసే పాపపుణ్యాలను సూర్యచంద్రులు, వాయువు, అగ్ని, అంతరిక్షం, భూమి, నీరు, హృదయం, యముడు, పగలు, రాత్రి, సంధ్య, ధర్మువు తెలుసుకుంటూనే ఉంటాయి. కనుక ఎవరూ చూడలేదనీ, చేసిన పని చెయ్యలేదని చెప్పడం మంచిది కాదు" అన్నది. "నేను ఆశ్రమానికే వెళ్ళిపోతాను. నీ కుమారుని మాత్రం విడిచిపెట్టద్దు" అని నచ్చ చెప్పింది. అయినా దుష్యంతుడు అతడినీ తిరస్కరిస్తున్నాడు. అప్పుడు శకుంతల "రాజా! అసత్యం చెప్పకు. వెయ్యి అశ్వమేధ యాగాలకన్నా, వేదాలు చదవడం కన్నా, సమస్త తీర్థాల్లో స్నానం చెయ్యడం కన్నా సత్యం మాట్లాడటం ఎంతో గొప్పది. సత్యాన్ని మించిన ధర్మంలేదు. అసత్యాన్ని మించిన పాపమూ లేదు. సత్యమే పరమాత్మ. సత్యమే సర్వోత్కృష్టమైన ప్రతిజ్ఞ. నువ్వు ఆడిన మాట తప్పకు. సత్యం నీ వెన్నంటే ఉంటుంది. నేను చెప్పే మాటలు నీకు నచ్చకపోయినా, నీకు అసత్యమే ఇష్టమైనప్పుడూ, నా మాట నువ్వు నమ్మనప్పుడూ ఇక్కడ నుండి వెళ్ళిపోతాను. అసత్యవాదులతో కలిసి ఉండలేను. నువ్వు ఇతడిని కుమారునిగా అంగీరించకపోయినా నేను కన్న ఇతడే తప్పకుండా ఈ రాజ్యాన్ని పాలిస్తాడు" అని చెప్పి వెళ్ళిపోబోతోంది.

ఇంతలో ఆకాశవాణి దుష్యంతునితో "రాజా! తల్లి కేవలం బిడ్డను మోసే తోలుతిత్తి వంటిదే. తండ్రియే కొడుకు రూపంలో పుడతాడు. కనుక పుత్రుడు తండ్రికి చెందినవాడే

అవుతాడు. కనుక నువ్వు ఆమెను స్వీకరించు. కన్న కుమారుడు యమదండం నుండి కాపాడతాడు. శకుంతల చెప్పింది సత్యం. నువ్వు ఇతడి భారం వహించు. 'భరతుడు' అనే పేరుతో ప్రసిద్ధి కెక్కుతాడు"అని చెప్పింది. ఆకాశవాణి మాటలు విన్న దుష్యంతుడు పరమానందభరితుడయ్యాడు. సభలోని వారితో జరిగింది చెప్పి కుమారుని స్వీకరించాడు. శకుంతలతో "వీరెవ్వరూ నిన్ను వివాహం చేసుకున్న విషయం ఎరుగరు. నేను చెప్పినా నమ్మరు. నీ మీద పడే కళంకం పోదు. అందుకే నేను అంత దయలేని వాడిగా ప్రవర్తించి, నీకు కోపం తెప్పించాను" అంటూ ఆమెను ఓదార్చాడు.

యుక్త వయసు రాగానే భరతునికి యువరాజుగా పట్టాభిషేకం జరిగింది. అతడు ధర్మబద్ధంగా పాలించి గొప్ప కీర్తి గడించి భూమండలానికే చక్రవర్తి అయ్యాడు. ఇంద్రుడిలాగ అనేక యజ్ఞాలు చేశాడు. బ్రాహ్మణులకు భూరి దక్షిణలిచ్చాడు. కణ్వునకు సహస్రపద్మ సంఖ్య గల బంగారు నాణాలు ఇచ్చాడు. భరతుని పేరు మీదగానే ఈ దేశానికి "భారతదేశమని" పేరు వచ్చింది. అతడు వంశకర్త కూడా అయ్యాడు. అతనికి ముందు, వెనుక రాజులందరూ 'భారతులనే' పేరుతో విఖ్యాతి గడించారు. అతడి వంశంలో ఎందరో లెక్కలేనంతమంది బ్రహ్మజ్ఞానులైన రాజర్షులు పుట్టారు.

ఆ తరువాత దక్షప్రజాపతి నుండి యయాతి వరకూ గల వంశాన్ని వివరించాడు ఉగ్రశ్రవసుడు. బ్రహ్మదేవుని నుండి యయాతి పదవవాడు. బ్రహ్మదేవుడు – దక్షుడు – అదితి – సూర్యుడు – మనువు – ఇల అనే కన్య – పురూరవుడు – ఆయువు – నహుషుడు – యయాతి.

ఆ రోజుల్లో ముల్లోకాల ఆధిపత్యం పొందడం కోసం దేవతలు, అసురులు ఒకరితో ఒకరు యుద్ధాలు చేస్తుండేవాళ్ళు. దేవతలు అంగిరసుడైన బృహస్పతిని, అసురులు భార్గవుడైన శుక్రాచార్యుని తమకు గురువులుగా ఎంచుకున్నారు. ఆ ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు కూడా ఒకరిపై ఒకరు శత్రుత్వాన్ని పెంచుకున్నారు. యుద్ధాల్లో చనిపోయిన రాక్షసులను శుక్రాచార్యుడు బ్రతికించేవాడు. బృహస్పతి దేవతలను బ్రతికించలేకపోతున్నాడు. దేవతలంతా ఆలోచించి, బృహస్పతి పెద్ద కుమారుడైన కచుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, మీరు శుక్రాచార్యుని వద్దకు వెళ్ళి, ఆయన దగ్గర ఉన్న సంజీవినీ విద్యను వెంటనే సాధించుకురండి. మీకు యజ్ఞంలో భాగం కల్పిస్తాము. ఇప్పుడు శక్రాచార్యుడు వృషపర్వుడి దగ్గర ఉన్నాడన్న విషయమూ చెప్పి" ప్రార్థించారు. కచుడు దేవతల ప్రార్థనను అంగీకరించి శుక్రాచార్యుని వద్దకు వెళ్ళాడు. "గురుశ్రేష్ఠా! నేను అంగిరసుని మనుమడిని. దేవగురువైన బృహస్పతి కుమారుడిని. నేను "కుచుడు" అనే పేరుతో పిలవబడుతుంటాను. నన్ను మీ శిష్యునిగా స్వీకరించండి. నేను వెయ్యి సంవత్సరాలు మీ దగ్గర బ్రహ్మచారిగా ఉంటాను. అనుమతించమని" వేడుకున్నాడు. అంతా విన్న శుక్రాచార్యుడు "నాయనా! నీకు స్వాగతం. నీ మాటను నేను గౌరవిస్తున్నాను. నువ్వు నాకు పూజ్యనీయుడవు. నిన్ను నేను సత్కరించి బృహస్పతిని గౌరవించినట్లే అనుకుంటాను" అన్నాడు.

కచుడు శుక్రాచార్యుని అనుమతితో బ్రహ్మచర్యాన్ని స్వీకరించాడు. శుక్రాచార్యుని అనుగ్రహం సంపాదించడంతో పాటు, గురుపుత్రి దేవయానినీ సంతుష్టపరుస్తున్నాడు. ఇలా ఐదువందల సంవత్సరాలు గడిచాయి. అప్పటికి కచుడు

అక్కడికి ఎందుకు వచ్చాడో తెలిసింది. తమనూ, తన సంజీవినీ విద్యనూ రక్షించుకోవాలన్న కోరిక, బృహస్పతి మీద కోపము రాక్షసుల్లో పెరిగింది. ఆవులను కాయడానికి వెళ్ళిన కచుని చంపేసి, ముక్కలు ముక్కలు చేసి తోడేళ్ళకు పడేశారు. ఆవులు మాత్రమే తిరిగిరావడం చూసిన దేవయాని తండ్రికి విషయం చెప్పి, అతడు లేనిదే తాను బ్రతకలేనని చెప్పింది. శుక్రాచార్యుడు జరిగినది తెలుసుకుని తన సంజీవినీ విద్యతో కచుని బ్రతికించాడు. ఇలా అనేకసార్లు రాక్షసులు చంపడం, శుక్రుడు కచుని బ్రతికించడం జరిగింది. అది చూసి రాక్షసులు ఓర్చుకోలేకపోయారు. చివరికి రాక్షసులు కచుని చంపి, బూడిద చేసి, ఆ బూడిదను సురలో కలిపి శుక్రుని చేత త్రాగించారు. పూలకని వెళ్ళిన కచుడు రాలేదని దేవయాని తండ్రి దగ్గర గగ్గోలుపెట్టింది. శుక్రాచార్యుడు జరిగింది తెలుసుకున్నాడు. సంజీవినీ విద్యను ప్రయోగించి కచుడిని పిలిచాడు. కచుడు తాను ఎక్కడ ఉన్నదీ చెప్పాడు. అప్పుడు శుక్రుడు అతనికి సంజీవినీ విద్యను ఉపదేశించి, "నా పొట్టను చీల్చుకుని బయటకురా. నా కడుపులో ఉన్నావు కనుక నాకు కొడుకుతో సమానం. బయటికి వచ్చాక నీ వలే నన్ను మళ్ళీ బ్రతికించు"అని అన్నాడు.

కచుడు శుక్రుడు చెప్పినట్లే చేసి, ఆయనకు నమస్కరించి "అమృతధారతో సమానమైన సంజీవినీ విద్యను నాకు ఇచ్చిన మీరే నా తల్లిదండ్రులు. నేను మీకు కృతజ్ఞుడినే. మీ పట్ల ఎన్నడూ కృతఘ్నుడను కాలేను. వేదపండితుడు, జ్ఞానప్రదాత అయిన గురువును ఆదరించనివాడు పాపాత్ముడై నరకలోకాన్నే పొందుతాడు" అన్నాడు. శుక్రుడు తాను

మద్యం త్రాగడం వలననే వివేకం కోల్పోయానన్న విషయం గుర్తించి తనపై తానే కోపగించుకున్నాడు. “ఈ రోజు నుండి మద్యపానం చేసిన బ్రాహ్మణుడు ధర్మభ్రష్టుడు అవుతాడనీ, ఇహపర లోకాలకు రెండింటికీ చెడిపోతాడనీ ప్రకటన చేశాడు. బ్రాహ్మణులు, దేవతలు, మానవులు అందరూ ఈ నాటి నుండి ఈ ధర్మమర్యాదను గుర్తించి పాటించాలని హెచ్చరించాడు.

సంజీవినీ విద్యను పొందినా కచుడు ఇచ్చిన మాట ప్రకారంగా వెయ్యి సంవత్సరాలు పూర్తి అయ్యేవరకూ శుక్రాచార్యుని దగ్గరే వున్నాడు. అతడి సమయం పూర్తి కాగానే స్వర్గానికి వెళ్ళమని శుక్రుడు అనుమతిని ఇచ్చాడు. విషయం తెలిసిన దేవయాని కచుని వద్దకు వచ్చి తనను వివాహ మాడమంది. “నువ్వు నాకు సోదరితో సమానం. కనుక నేను నిన్ను వివాహం చేసుకోలేను” అని కచుడు చెప్పాడు. తన కోరికను తిరస్కరించాడన్న కోపంతో “నువ్వు నేర్చుకున్న సంజీవినీ విద్య నీకు పనిచెయ్యదు” అని కచుని శపించింది. “గురుపుత్రివి కనుక నిన్ను తిరస్కరించాను. కనుకనే నన్ను గురువు కూడా శాసించలేదు. నాకు పనిచెయ్యక పోయినా నేను నేర్పిన వారికి ఈ విద్య పని చేస్తుంది” అని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు కచుడు.

ఒకసారి కొందరు స్త్రీలు అడవిలో వస్త్రాలు గట్టు మీద పెట్టి చెరువులో జలక్రీడలాడారు. అప్పుడు ఇంద్రుడు గాలి రూపంలో వచ్చి ఆ వస్త్రాలన్నింటినీ కలిపేశాడు. కన్యలు జలక్రీడలు పూర్తి చేసకుని గట్టుకు వచ్చారు. అసుర రాజకుమార్తె శర్మిష్ఠ పొరపాటున దేవయాని వస్త్రాలు కట్టుకుంది. అది చూసి దేవయాని శర్మిష్ఠని నిందించింది. శర్మిష్ఠ కూడా దేవయానిని “నీ తండ్రి నా తండ్రి దగ్గర

భటుడిలా పొగుడుతాడు.. నీకెంత పొగరు?” అన్నది. దేవయాని దుఃఖిస్తూ “తాను వృషపర్వుని రాజ్యంలో అడుగుపెట్టనని” తండ్రికి కబురు పంపింది. దేవయాని దాసి శుక్రాచార్యునికి శర్మిష్ఠ చేసిన పని చెప్పింది. శుక్రాచార్యుడు దేవయానితో “తల్లీ! మానవులు తాము చేసిన పనులను అనుసరించే సుఖదుఃఖాలను పొందుతూ ఉంటారు. నువ్వు చేసిన అనుచితమైన పనికి ఇది ప్రాయశ్చిత్తమేమో” అని ఓదార్చాడు.

అయినా ఆమె వినలేదు. అప్పుడు “నేను నిజం చెప్తున్నాను. తనను నిందిస్తున్నా సహించగలిగిన పురుషుడు లోకంలో విజయం పొందగలడని తెలుసుకో. కోపాన్ని అణచివేసే వాడే ఉత్తముడు. కోపాన్ని అరికట్టినవాడు, నిందను సహించేవాడు, ఇతరులు వేధించినా దుఃఖపడని వాడు పురుషార్థాలను పొందుతాడు. వంద ఏళ్ళు యజ్ఞం చేసినవాడి కంటే కోపాన్ని దగ్గరికే రానివ్వని వాడు ఉత్తముడు, శ్రేష్ఠుడు. మూర్ఖులు, అల్పులు పరస్పరం పోట్లాడుకుంటూనే ఉంటారు. కానీ తెలివైన వాళ్ళు మాత్రం ఎప్పుడూ అట్లా చెయ్యరు” అన్నాడు. శుక్రుడు ఎంతగా చెప్పినా వినలేదు. శుక్రుడు వృషపర్వుని వద్దకు వెళ్ళి తాను ఇంక కొలువులో ఉండనన్నాడు. మీరు లేకపోతే మాకు చావే గతి వెళ్ళవలదని వృషపర్వుడు వారించాడు. ‘అలా అయితే దేవయానిని ప్రసన్నం చేసుకో’మన్నాడు.

వృషపర్వుడు దేవయాని దగ్గరుకు వెళ్ళి ‘అలకమానమని’ ప్రార్థించాడు. “వెయ్యిమంది దాసీలతో శర్మిష్ఠ నాకు దాస్యం చెయ్యాలనీ, తాను ఎక్కడికి వెళ్ళినా తన వెంటే రావాలనీ’ కోరింది. ఆ విషయాన్ని గాది ద్వారా శర్మిష్ఠకు కబురుచేశాడు

వృషపర్వుడు. అప్పుడు శర్మిష్ఠ రాజ్యం, జాతి క్షేమం కోరుకుని తండ్రికి "ఆమె కోరిక నేను తీరుస్తాను. శుక్రాచార్యులు, దేవయాని ఎక్కడికీ వెళ్ళరు" అని ఒప్పుకుంది. శర్మిష్ఠ దేవయానితో "నువ్వు ఇక్కడ ఉన్నప్పుడే కాదు అత్తవారింటికి వెళ్ళినా నేను నీ వెంటే ఉంటాను. విపత్తులో ఉన్న జాతిని రక్షించడం కోసం నేను నీకు దాసినై సేవ చేస్తానని" మాట ఇచ్చింది శర్మిష్ఠ. దానితో దేవయాని అలకమాని శుక్రాచార్యుడితో కలిసి ఆశ్రమానికి వచ్చింది.

యయాతి నహుషుని పుత్రుడు. అతడు శుక్రాచార్యుని అంగీకారంతోనూ, అభయంతోనూ దేవయానిని వివాహం చేసుకున్నాడు. తరువాత అశోకవనంలో ఉంటున్న శర్మిష్ఠ కోరిక మేరకు ఆమెతో గడిపి ఆమెకు ముగ్గురు పుత్రులని ప్రసాదించాడు. విషయం తెలిసిన దేవయాని తండ్రితో మొరపెట్టుకుంది. శుక్రుడు యయాతికి వృద్ధాప్యాన్ని శాపంగా ఇచ్చాడు. యయాతి రాజధానికి తిరిగివచ్చి దేవయాని పుత్రులను తన వృద్ధాప్యం తీసుకుని వాళ్ళ యవ్వనాన్ని తనకు ఇవ్వమని అడిగాడు. వాళ్ళు తిరస్కరించడంతో వాళ్ళని శపించాడు. శర్మిష్ఠ కొడుకులిద్దరూ కూడా ముసలితనం తీసుకోవడానికి ఒప్పుకోక తండ్రి శాపానికి గురి అయ్యారు. చివరి పూరుడు తండ్రి కోరికను మన్నించి ఆయన ముసలితనాన్ని తీసుకుని, తన యవ్వనాన్ని ఆయనకు ఇచ్చాడు. ఆ యవ్వనంతో సుఖభోగాలను ధర్మబద్ధంగా అనుభవించాడు. ఎన్నడూ ధర్మాన్ని అతిక్రమించకుడా పాలించి పోషించి అందరినీ సంతృప్తి పరుస్తూ ఇంద్రుడిలాగ ప్రజలను పాలించాడు. అతడు కోరుకున్నట్లుగా వెయ్యి సంవత్సరాలు యవ్వనంతో గడిపాడు. తరువాత కుమారుడైన

పూరుని పిలిచి "కుమారా! నీ యవ్వనంతో నేను ఎన్నో సుఖభోగాలను అనుభవించాను. అయితే భోగాలు అనుభవించడం వలన వాటిని అనుభవించాలనే కోరిక చల్లారదు అని నాకు నిశ్చయం కలిగింది. అగ్నిలో వేసిన నెయ్యి అగ్నిని చల్లార్చకుండా మరింతగా ఎట్లా ప్రజ్వరిల్ల చేస్తుందో అనుభవించినకొద్దీ కోరికలు పెరుగుతూనే ఉంటాయి. ఈ లోకంలో ఉన్న ఆహారం, బంగారం, పశువుల, స్త్రీలు అన్నీ కలిసినా ఒక కాముకుని కోరికను పూర్తిగా తీర్చలేవు. కనుక సుఖం అనేది దానిని పొందడంలో లేదు. విడవడంలోనే ఉంది. దుర్బుద్ధులైన వాళ్ళు తృష్ణను విడిచి పెట్టలేరు. వాళ్ళు ముసలివారైనా వాళ్ళ కోరిక మాత్రం ముసలిది కాదు. కోరిక అనేది ప్రాణాంతకమైన రోగం. కనుక ఆ తృష్ణను వదిలిపెడితేనే సుఖం లభిస్తుంది" అని చెప్పి కుమారునికి యవ్వనాన్ని ఇచ్చేసి, తన ముసలితనాన్ని తాను తీసుకుని, పూరుడికి రాజ్యాభిషేకం చేశాడు. ఇతడి వలననే నువ్వు పుట్టిన పౌరవవంశం ఏర్పడింది.

యయాతి అడవికి వెళ్ళి అనేక విధాలుగా తపస్సు చేసి, కోపం మీద విజయం సాధించి, వాక్కును, మనస్సును తన ఆధీనంలో ఉంచుకుని, శరీరం శిథిలమయ్యాక స్వర్గానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ ఉన్నవారంతా తనకు చేస్తున్న గౌరవాలను అందుకుంటూ సుఖంగా వెయ్యి సంవత్సరాల కాలం గడిపాడు. ఇంద్రుడికి తన కుమారునికి పట్టాభిషేక సమయంలో చేసిన ఉపదేశం చెప్పాడు. అతడు చెప్పిన ఉపదేశమే సచ్చరిత్రకు మార్గం. ఇంద్రుడు యయాతితో "మీరు అందరినీ తిరస్కరించడం వలన, మీ నోటితో మీరే మిమ్మల్ని పొగుడుకున్నందువలన మీ పుణ్యం ఖర్చు అయిపోయింది.

ఇక నువ్వు భూమిపైకి పడిపోతావు"అన్నాడు. యయాతి "అయితే నేను ఇక్కడ నుండి సత్పురుషుల లోకానికి పోతాను" అని కోరుకున్నాడు. ఇంద్రుడు ఒప్పుకున్నాడు.

యయాతి అష్టకుడు, ప్రతర్దనుడు, వసుమంతుడు, శిబి తపస్సు చేసే చోటకి వచ్చిపడ్డాడు. వారితో చర్చించి, అనేక ధార్మిక విషయాలు, రాజధర్మాలూ, మానవులు ఉత్తమ లోకాలు పొందడానికి కావలసిన విషయాలు చెప్పి, స్వర్గం మీద విజయం సాధించాడు. అందరూ కలిసి స్వర్గానికి వెళ్ళారు" అని చెప్పాడు ఉగ్రశ్రవసుడు.

ఆ తరువాత పూరువంశం వర్ణించి చెప్తున్నాడు. అందులో ప్రతీపునికి సునంద వలన ముగ్గురు కొడుకులు పుట్టారు. వాళ్ళు దేవాపి, శాంతనుడు, బాహ్లీకుడు. దేవాపి చిన్నతనంలోనే తపస్సుకి వెళ్లిపోయాడు. అందుకని శంతనుడు రాజు అయ్యాడు. శంతనుడు తన రెండు చేతులతో ముసలివాళ్ళని ముట్టుకుంటే వాళ్ళు యువకులై సుఖంగా ఉండేవాళ్ళు. అందుకని అతనికి శాంతనుడు అనే పేరు వచ్చింది. శంతనునికి గంగ వలన దేవవ్రతుడు పుట్టి, భీష్మకుడిగా లోకప్రసిద్ధుడయ్యాడు. భీష్ముడు తండ్రిని సంతోషపెట్టడం కోసం తాను వివాహం చేసుకోనని, రాజ్యపాలన చెయ్యనని ప్రతిజ్ఞ చేసి అతనికి సత్యవతితో వివాహం జరిపించాడు.

సత్యవతికి విచిత్రవీర్యుడు, చిత్రాంగదుడు అని ఇద్దరు పుత్రులు పుట్టారు. చిత్రాంగదుడు చిన్నతనంలోనే యుద్ధంలో మరణించాడు. విచిత్రవీర్యుడు రాజయ్యాడు. అతడికి అంబిక, అంబాలిక అని ఇద్దరు భార్యలు. అయినా సంతానం కలగలేదు. కానీ అతడూ మరణించాడు. తల్లి సత్యవతి

దుష్యంతుని వంశం అంతరించిపోతుందని భయపడి వ్యాసుని తలుచుకుంది. విచిత్రవీర్యుని వంశాన్ని రక్షించమని చెప్పింది. తల్లి ఆజ్ఞను తలదాల్చిన వ్యాసుడు అంబికకు ధృతరాష్ట్రుని, అంబాలికకు పాండురాజుని, వాళ్ళ దాసికి విదురుని ప్రసాదించాడు. వ్యాసుడి వరప్రభావంతో ధృతరాష్ట్రుడికి వందమంది కొడుకులు పుట్టారు. వాళ్ళలో దుర్యోధనుడు, దుశ్శాసనుడు, వికర్ణుడు, చిత్రసేనుడు అనే నలుగురు ప్రధానమైన వాళ్ళు. పాండురాజు భార్య కుంతి. ఆమెకు యుధిష్ఠిర, భీమసేన, అర్జునులనే ముగ్గురు పుత్రులు, మరొక భార్య మాద్రికి నకుల సహదేవులనే ఇద్దరు పుత్రులు పుట్టారు. ఈ ఐదుగురు ద్రుపదరాజ కుమార్తె ద్రౌపదిని వివాహం చేసుకున్నారు. ద్రౌపది వలన వీరికి వరుసగా 'ప్రతివింధ్యుడు, సుతసోముడు, శ్రుతకీర్తి, శతానీకుడు, శ్రుతకర్మ' అనే వాళ్ళు పుట్టారు.

యుధిష్ఠిరునికి 'దేవిక' వలన 'యౌధేయుడు', భీమసేనునికి 'జలంధర' వలన 'సర్వగుడు', అర్జునునికి 'సుభద్ర' వలన అభిమన్యుడు, నకులునికి 'కరేణుమతి' వలన 'నిరమిత్రుడు', సహదేవుడికి 'విజయ' వలన 'సుహోత్రుడు' పుట్టారు. భీముడికి వీరందరికంటే ముందే 'హిడింబి' వలన 'ఘటోత్కచుడు' పుట్టాడు. ఇలా పాండవులకు పదకొండుమంది సంతానం. కానీ అభిమన్యుని వలననే వంశం విస్తరించింది. అభిమన్యుడు విరాటకన్య ఉత్తరను వివాహమాడాడు. ఉత్తరకు మరణించిన కుమారుడు పుట్టాడు. అతడిని శ్రీకృష్ణుడు బ్రతికించాడు. కురువంశం క్షీణించిపోయే దశలో పుట్టాడు కనుక అతడు పరీక్షిత్తు అనే పేరుతో ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. పరీక్షితుని భార్య మద్రవతి. ఆమె పుత్రుడు మీరే. (అనగా

జనమేజయుడు). మీకు 'వపుష్టమ' యందు 'శతానీకుడు, శంకుకర్ణుడు' అనే ఇద్దరు కొడుకులు పుట్టారు. శతానీకుడికి 'అశ్వమేధదత్తుడు' అనే కొడుకు పుట్టాడు. ఈ విధంగా పూరువంశక్రమం అంతా చెప్పాను" అన్నాడు.

ఆ తరువాత ఉగ్రశ్రవసుడు ఇలా చెప్తున్నాడు. ''జనమేజయా! భీష్ముడు రాకుమారులను చక్కగా పెంచుతున్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడు గొప్ప బలవంతుడు. పాండురాజు గొప్ప విలుకాడు. విదురుడు ధర్మపరాయణుడు గాను అయ్యారు. ధృతరాష్ట్రుడు పుట్టుకతోనే గ్రుడ్డివాడు. విదురుడు దాసీ పుత్రుడు. కనుక పాండురాజుకే రాజ్యాధికారం లభించి రాజయ్యాడు.

భీష్ముడు సుబలుని పుత్రిక గాంధారిని ధృతరాష్ట్రునకు ఇచ్చి వివాహం జరిపించాడు. గాంధారి భర్త చూడలేని లోకాన్ని తానూ చూడనని పతివ్రతా ధర్మంగా కళ్ళకు గంతలు కట్టుకుంది. 'కుంతీదేవి' పాండురాజును స్వయంవరంలో వరించింది. భీష్ముడు మద్ర దేశపు రాజు చెల్లెలు 'మాద్రి'ని ఇచ్చి పాండురాజుకు మరొక వివాహం చేశాడు. పాండురాజు హాయిగా కాలం గడుపుతున్నాడు. పాండురాజు చతురంగ బలాలతో జైత్రయాత్ర చేసి, దిగ్విజయం సాధించి, తెచ్చిన ధనాన్నంతటినీ భీష్ముడకీ, నాయనమ్మ సత్యవతికీ సమర్పించాడు.

భీష్ముడు దేవక మహరాజు దగ్గర ఉన్న అందమైన, యుక్త వయస్సులోఉన్న దాసీపుత్రికని తెచ్చి విదురుడికి ఇచ్చి వివాహం జరిపించాడు.

గాంధారి వ్యాసమహర్షి అనుగ్రహంతో తన భర్త వలే బలవంతులైన నూటొక్క మంది కుమారులను పొందింది.

దుర్యోధనుడు పుట్టిన రోజునే భీమసేనుడూ పుట్టాడు. ధృతరాష్ట్రుడికి దుర్యోధనుడు పుట్టిన వెంటనే ఎన్నో అపశకునాలు వినిపించాయి. నక్కల అరుపులు వినిపించాయి. ఆ అపశకునాలు చూసిన బ్రాహ్మణులు కూడా ధృతరాష్ట్రుడితో ఈ నీ కుమారుని వలన వంశనాశనమే అని, మీరు దుఃఖాల పాలు కావలసి వస్తుందని చెప్పి ఈ పిల్లవాడు పుట్టనేలేదు అనుకుని వదిలిపెట్టడం మంచిది అని చెప్పారు. అయినా దుర్యోధనుని వదిలిపెట్టలేకపోయాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ''కులం కోసం మనిషిని, గ్రామం కోసం కులాన్ని, దేశం కోసం గ్రామాన్ని, తన సుఖం కోసం సమస్త భూమండలాన్ని వదలాలని శాస్త్రం చెప్తోంది అని పెద్దలు ఎంతగా చెప్పినా ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనుని వదిలిపెట్టడానికి ఇష్టపడలేదు. ధృతరాష్ట్రుడికి దుర్యోధనునిపై ఉన్నది విపరీతమైన వ్యామోహం. తరువాత గాంధారి ఒక కుమార్తెను కన్నది.

పాండురాజు అడవిలో తిరుగుతూ మృగరూపంలో మైథున క్రియ జరుపుతన్న మృగం మీద ఐదు బాణాలు వేశాడు. ఆ మృగరూపంలో ఉన్నది 'కిందముడు' అనే ముని. ఆ ముని 'నీకు తెలియక నన్ను చంపావు కనుక నీకు బ్రహ్మహత్యా దోషం రాదు. కానీ నేను ఈ స్థితిలో ఉండగా నన్ను కొట్టావు. కనుక నువ్వు కూడా నీ భార్యతో కలిసినప్పుడు ఈ స్థితిలోనే మరణిస్తావు. ఆమె కూడా నీతో పాటుగా సహగమనం చేస్తుంది' అని శాపం పెట్టాడు.

ఒక రోజున పాండురాజు కుమారుల కోసం కుంతీదేవిని ప్రయత్నించమన్నాడు. ఆమె పూర్వం తనకు దుర్వాసుడు ఇచ్చిన మంత్రంతో యముడిని పూజించి ధర్మరాజును, వాయుదేవుని పూజించి భీమసేనుని, ఇంద్రుని పూజించి

అర్జునుని పొందింది. తరువాత మాద్రి కూడా ఆ మంత్రం సహాయంతో అశ్వినీకుమారులను ధ్యానించి నకుల సహదేవులను పొందింది. పాండురాజు పిల్లలతో ఆనందంగా గడుపుతున్నాడు.

ఆ తరువాత వసంతఋతుకాలంలో అడవిలో మాద్రితో సహా తిరుగుతున్న పాండురాజు మనసు మాద్రిపై లగ్నమయ్యింది. కిందముని శాపం గుర్తు చేసింది మాద్రి. అయినా పాండురాజు వినకుండా ఆమెతో తన కోరిక తీర్చుకునే ప్రయత్నం చేశాడు. ఆ కారణంగానే ఆ పని చేయబోతూనే పాండురాజు మరణించాడు. మాద్రి తన కొడుకులను కుంతికి అప్పగించి భర్తతో పాటు సహగమనం చేసింది.

పాండురాజు మరణం చూసిన దివ్యజ్ఞాన సంపన్నులైన మునులు వారిలో వారే ఆలోచించుకుని కుంతిని, కుమారులను భీష్మడికి, ధృతరాష్ట్రుడికి అప్పగించాలనుకుని హస్తినాపురానికి వెళ్ళారు. భీష్మాదులకు పాండురాజు కుమారుల పుట్టుకలను వివరించి, కుంతినీ పిల్లలను వాళ్ళకు అప్పగించి జాగ్రత్తగా చూడమని చెప్పి, పాండురాజు అస్థికలను కూడా ఇచ్చి పితృమేధ యజ్ఞం చేయించమని చెప్పి అక్కడ నుండి అంతర్ధానమైపోయారు.

సత్యవతి అంబిక, అంబాలికలను తీసుకుని వ్యాసుని అనుమతితో అడవికి వెళ్ళిపోయింది. అక్కడ ముగ్గురూ తపస్సు చేసి, దేహాలను వదలేసి, తాము కోరుకున్న గతులను పొందారు.

పాండవులకు వైదిక సంస్కారాలు జరిగినాయి. వాళ్ళు దర్యోధనాదులతో కలిసి ఆడుకుంటూ, వాళ్ళతో కలిసిమెలిసి

ఉండేవారు. భీమసేనుడు పరుగుపందెంలోనూ, లక్ష్యాన్ని చేరుకోవడంలోను, తినడంలోను, దుమ్మును రేగగొట్టడంలోను ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులను ఓడించేవాడు. ఒకసారి దుర్యోధనుడు ఈర్ష్య అసూయలతో భీముడు తినే అన్నంలో విషం కలిపాడు. తరువాత కదలకుండా పడి ఉన్న భీముడిని నీళ్ళలోకి తోసి పారేశాడు. భీముడు నాగలోకానికి చేరుకున్నాడు. అక్కడ పాములు భీముడిని కరిచినాయి. దాంతో దుర్యోధనుడు అతడి శరీరంలోకి ఎక్కించిన విషం కాస్తా దిగిపోయింది. ఇలా పాండవులు ధార్తరాష్ట్రుల వలన అనేక కష్టాలు పడ్డారు. అనేక దుఃఖాలను అనుభవించారు. ధృతరాష్ట్రుడు మాత్రం అందరూ హాయిగా ఆడుతూ పాడుతూ ఉన్నారనుకున్నాడు. కానీ కౌరవులు పాండవుల పట్ల ద్వేషాన్ని పెంచుకున్నారు. అందరూ కృపాచార్యుని దగ్గర అస్త్ర విద్యను అభ్యసించారు.

ద్రోణుడు భీష్ముడు చేసిన సన్మానాన్ని పొంది హస్తినలోనే నివసిస్తున్నాడు. పాండవులు, కౌరవులు, సూతపుత్రుడైన కర్ణుడు, యదువంశీయులు ఎందరో ద్రోణాచార్యుని దగ్గర అస్త్ర విద్యాభ్యాసం చేస్తున్నారు. ఒకరోజు రాత్రి అర్జునుని ధనుష్టంకారం విన్న ద్రోణాచార్యుడు అతడి దగ్గరకు వచ్చి "ఈ లోకంలో నిన్ను మించిన దనుర్ధారులు లేకుండా ఉండే విధంగా నిన్ను తయారుచేస్తాను. ఈమాట నేను నిజంగానే చెప్తున్నాను'' అని అన్నాడు. ద్రోణాచార్యుని నైపుణ్యం దేశదేశాల్లో వ్యాపించింది. ఒక రోజు నిషాదరాజ పుత్రుడు ఏకలవ్యుడు ద్రోణుని దగ్గర విద్యాభ్యాసం చేయడానికి వచ్చాడు. కానీ అతడు నిషాదజాతివాడైన కారణంగా విద్య నేర్పించనన్నాడు ద్రోణుడు. అతడు మారు మాట్లాడకుండా తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు. అడవిలోనే ద్రోణుని మట్టిబొమ్మను

చేసి, అందులో నిజంగానే ఆచార్యుడు ఉన్నాడని భావించుకుని మిక్కిలి శ్రద్ధాభక్తులతో అస్త్రాభ్యాసం చేస్తూ, కొద్ది కాలంలోనే మిక్కిలి గొప్ప నైపుణ్యం సాధించాడు. ఒకరోజు అతడు అస్త్ర విద్యాభ్యాసం చేసే చోటికి ఒక కుక్క వచ్చి అరుస్తోంది. దాని నోటిలో ఏడు బాణాలు వేశాడు. దాని నోటి నుండి ఒక చుక్క నెత్తురు రాలేదు. అది చూశారు పాండ వాదులు. అర్జునుడు ద్రోణుని వద్దకు వెళ్ళి "మీ శిష్యులలో నన్ను మించిన వాడు ఉండడని నాకు మాట ఇచ్చారు. కానీ మీ శిష్యుడైన ఏకలవ్యుడు అందరికంటే కాదు నా కంటే కూడా విద్యలో గొప్పవాడు" అన్నాడు. ద్రోణుడు వెంటనే ఏకలవ్యుని వద్దకు వెళ్ళి "నిజంగా నువ్వు నా శిష్యుడవే అయితే గురుదక్షిణగా నీ కుడిచేతి బొటనవ్రేలు ఇవ్వమని అడిగాడు. ఏకలవ్యుడు ఆనందంతోనూ, ఉత్సాహంతోనూ తన బొటనవ్రేలు కోసి ద్రోణునికి గురుదక్షిణగా సమర్పించాడు.

తరువాత ద్రోణుడు చెట్టు మీద ఒక కృత్రిమమైన పక్షిని వ్రేలాడదీయించాడు. తన శిష్యులందరికీ పరీక్ష పెట్టి "చెట్టు మీద పక్షిని చూశారా?"అని అడిగాడు. అందరూ ఏవేవో సమాధానాలు చెప్పారు. కానీ అర్జునుడు మాత్రం 'పక్షి తల మాత్రమే కనిపిస్తోంది' అని చెప్పి, ద్రోణుని ఆజ్ఞతో దాని తలను నేలపై పడగొట్టాడు. అది చూసి ద్రోణుడు సంతోషించి అమోఘమైన బ్రహ్మశిరోనామక అస్త్రాన్ని ప్రయోగ ఉప సంహారాలతో సహా ఉపదేశించాడు.

ద్రోణుడు ఒకసారి కృప, భీష్మ, సోమదత్త, బాహ్లీక, వ్యాస, విదురాదుల సమక్షంలో ధృతరాష్ట్రుని అనుమతితో కుమారుల అస్త్రవిద్యా ప్రదర్శనం ఏర్పాటు చేయించాడు. అందరూ రకరకాల విన్యాసాలు చేస్తున్నారు. ఇంతలో ఆ

రంగ భూమిలోకి కర్ణుడు వచ్చాడు. వస్తూనే అర్జునునితో "నువ్వే గొప్పవాడినని గర్వపడకు. నీ కంటే ఎక్కువ విన్యాసాలు, విశేషాలు చేసి చూపించగలను" అని అన్నాడు. ఇంకా అర్జునునితో ద్వంద్వ యుద్ధం చేయాలని ఉందని కోరాడు. అర్జునుడు సిద్ధపడ్డాడు. కానీ కృపుడు 'రాజకుమారుడు కులశీలాదులు తెలియనవారితో ద్వంద్వ యుద్ధం చెయ్యడు' అని చెప్పాడు. కర్ణుడి ఉత్సాహం నీరుకారింది. అది చూసి దుర్యోధనుడు అతడికి అంగరాజ్యం కట్టబెట్టి రాజును చేశాడు. అప్పటి నుండే కర్ణునికి అర్జునునిపై పగ పెరిగింది. దానికి దుర్యోధనుని మనసు తోడైంది. అర్జునుడు ద్రుపదుని బంధించి తెచ్చి గురుదక్షిణగా ద్రోణాచార్యుని దగ్గర పడేశాడు. ఈవిధంగా ద్రుపదుడు పరాజయం పాలయ్యాడు.

తరువాత ఒక సంవత్సర కాలం గడిచింది. ధృతరాష్ట్రుడు యుధిష్ఠిరుని యువరాజుగా అభిషేకించాడు. అతడు తనలోని ఉత్తమగుణాల వలన తండ్రి పాండురాజును కూడా ప్రజలు మరిచిపోయేలా చేశాడు. అన్ని రాజ్యాలనూ జయించి అపార ధనరాశిని సంపాదించాడు. ఇదంతా చూసి, వినేసరికి ధృతరాష్ట్రుని మనసు మారిపోయింది. దురాలోచనలు ఎక్కువైన కారణంగా ఆయనకి మిక్కిలి విచారం కలుగుతోంది. బాధ పెరుగుతోంది. 'పాండవులు వృద్ధిని చూసి నాకు చాలా అసూయగా ఉంది. వాళ్ళతో పొత్తు పెట్టుకోనా? విరోధం పెట్టుకోనా? నువ్వే నిర్ణయించి చెప్పు.. నీ మాట వింటాను" అని అడిగాడు ధృతరాష్ట్రుడు కణికుని.

అతడి ద్వారా సామ దాన భేద దండోపాయాలతో ఎలాంటి శత్రువులను నాశనం చేయవచ్చునో తెలుసు

కున్నాడు. ఆ ఉపాయాలతో అనేక విధాలుగా ఆలోచిస్తూ దుర్యోధనుడితో మాట్లాడాడు. దుర్యోధనుడు "కుంతితో పాటు పాండవులను వారణావతానికి పంపే ఏర్పాట్లు చెయ్యమని" చెప్పాడు తండ్రికి. తరువాత దుర్యోధనుడు ప్రజలను తన వైపు తిప్పుకునే ప్రయత్నాల్లో మునిగిపోయాడు. ధృతరాష్ట్రుడు పాండవులకే వారణావతం వెళ్ళాలి అనిపించేలా గొప్పగా చెప్పమని మంత్రులను నియోగించాడు. పాండవులు వారణావతం వెళ్ళి చూడాలనే ఉత్సాహం చూపించారు. ధృతరాష్ట్రుడు 'మీరు అక్కడ దివ్యులైన దేవతల్లాగా విహరించి మళ్ళీ తిరిగి రండి' అన్నాడు. కానీ యుధిష్ఠిరుడికి ధృతరాష్ట్రుడి పన్నాగం అర్థమయ్యింది. గురువులతో "ధృతరాష్ట్రుడి ఆజ్ఞ ప్రకారం వారణావతానికి వెళ్తున్నాము. అక్కడి పాపాలు మమ్మల్నేమీ చేయకుండా ఉండే విధంగా మమ్మల్ని దయతో మీరు ఆశీర్వదించండి" అని వేడుకున్నాడు. 'మీకు ఎవరి వలన ఎటువంటి హాని కలగకుండా ఉండుగాక! మంగళమగుగాక!' అని ఆశీర్వదించాడు.

దుర్యోధనుడు పాండవులు వారణావతానికి వెళ్ళినందుకు సంతోషించాడు. అక్కడే వాళ్ళని ఎవరికీ తెలియకుండా మట్టుపెట్టాలని నిర్ణయించుకున్నాడు. అక్కడ లక్క ఇంటిని నిర్మింప చేశాడు దుర్యోధనుడు. అనేక రకాల భాషలు తెలిసిన విదురుడు యుధిష్ఠిరునికి శత్రువుల పన్నాగం సాంకేతిక భాషలో తెలియచేసి, మిమ్మల్ని మీరే రక్షించుకోవాలి' అని హెచ్చరించాడు. పాండవులు వారణావతంలో లక్క ఇంటిలో నివాసం ఉంటున్నారు. పాండవులు కౌరవుల మోసం వాళ్ళకి తెలిసినట్లుగా కాకుండా ప్రవర్తిస్తున్నారు. దుర్యోధనాదులు విషయాలు తెలుసుకుని ఆనందిస్తున్నారు.

ఎవరికీ తెలియనివ్వకుండా, అనుమానం రాకుండా లక్క ఇంటి లోపలి భాగంలో నుండి ఒక సొరంగం తవ్వుకున్నారు పాండవులు. అది పూర్తి అయ్యే సమయానికే పాండవులను లక్క ఇంట్లో తగలపెట్టి చంపెయ్యాలన్న ఆలోచనతో ఉన్న దుర్యోధనాదులు ఆ ఇంటికి నిప్పు పెట్టించారు. పాండవులు తాము త్రవ్వుకున్న సొరంగ మార్గం ద్వారా ప్రాణాలతో బయట పడ్డారు. అది తెలియని కౌరవులు పాండవులు మరణించారని భావించి వాళ్ళకు అపరకర్మలు చేశారు.

పాండవులు దక్షిణదిశగా ముందుకు సాగి సాగి అలసిపోయారు. కుంతికి దాహం తీర్చాడు భీముడు. తరువాత అందరూ అక్కడే నిద్రించారు. అక్కడ యుధిష్ఠిరాదులు నిద్రించే అడవికి దగ్గరలో ఉన్న మర్రిచెట్టు మీద హిడింబాసురుడు ఉన్నాడు. వాడికి నరవాసన తగిలి, తన చెల్లెలు హిడింబిను పిలిచి వాళ్ళను తినడానికి తీసుకురమ్మని పంపించాడు.

హిడింబ భీముని బలిష్టమైన శరీరాన్ని, సౌందర్యాన్ని చూసి, మామూలు అందమైన మానవకాంతగా మారి భీముని కోరుకున్నది. అది చూసి అతని పైకి విజృంభించిన హిడింబాసురుని భీముడు మట్టుపెట్టాడు. తరువాత అందరూ ప్రయాణం సాగిస్తున్నారు. వారితో పాటు హిడింబ కూడా వెళ్ళింది. భీమడు తిరస్కరించాడు. ఆమె భీముడు చేపట్టకపోతే మరణిస్తానని, తన మీద దయ చూపి తనను చేపట్టమని ప్రార్థించింది. ఎటువంటి కష్టమైన ఆపదలోనైనా మిమ్మల్ని కాపాడతాను అని చెప్పింది. అన్నగారి అనుమతితో భీముడు హిడింబిను చేపట్టాడు. హిడింబీ భీమసేనులకు కుమారుడు పుట్టాడు. అతడే ఘటోత్కచుడు. ఆ తరువాత రాక్షసుడికి ఆహారం కావలసిన బ్రాహ్మణ కుమారునికి బదులుగా భీముని

పంపించి బ్రాహ్మణ కుటుంబాన్ని కాపాడింది కుంతి. భీముడు ఆహారం తీసుకుని వెళ్ళి బకాసురుని సంహరించాడు.

ఆ తరువాత పాండవులు వేదాధ్యయనం చేస్తూ ఆ బ్రాహ్మణుల ఇంట్లోనే కాలం గడుపుతున్నారు. ఆ ఇంటికి మరొక బ్రాహ్మణుడు వచ్చి ద్రుపదుడు యజ్ఞం చేశాడనీ, అందులో నుండి తల మీద కిరీటం, శరీరానికి కవచంతోను, చేతిలో ధనర్బాణాలతో 'దృష్టద్యుమ్నుడు' అనే కుమారుడు, 'ద్రౌపది' అనే కుమార్తె పుట్టారన్న విషయం చెప్పాడు. ద్రుపదుడు ఆమెకు స్వయంవరం ప్రకటించాడన్న వార్త కూడా చెప్పాడు. ఆ మాట విన్న పాండవులకు ద్రౌపది పట్ల ప్రీతి కలిగింది. అది గమనించింది కుంతి. అందరూ పాంచాల దేశానికి వెళ్దామని చెప్పింది యుధిష్ఠిరాదులకు. ఆ సమయానికే పాండవులను కలసుకోవడానికి వ్యాసుడు వచ్చాడు. వారికి ధర్మనీతులను ఉపదేశించి, చిత్రవిచిత్రమైన కథలను చెప్పాడు. ద్రౌపది యొక్క పూర్వజన్మ గురించి వివరించాడు. కనుక పాంచాల నగరం వెళ్ళి అక్కడ ఉండండి అని చేయవలసిన పనిని సూచించి వ్యాసుడు వెళ్ళిపోయాడు.

వ్యాసుడు వెళ్ళిన తరువాత పాండవులు పాంచాల నగరానికి బయలుదేరాడు. ధౌమ్యుని పురోహితునిగా నిర్ణయించుకున్నారు. ద్రుపదుడి నగరానికి బయలుదేరారు. ఆ నగరానికి దగ్గరలో ఉన్న ఒక కుమ్మరి వాడి ఇంట్లో బస చేశారు పాండవులు. ద్రుపదుడు కుమార్తె వివాహాన్ని అర్జునునితోనే జరపాలనుకున్నాడు. కానీ ఆ విషయం మాత్రం అతడు బయటపెట్టకుండా, అర్జునుని గుర్తించడం కోసమే ఎవరూ ఎక్కుపెట్టలేని ధనస్సును తయారుచేయించి, ఆకాశంలో నిరంతరం తిరుగుతుండే ఒక యంత్రాన్ని బిగింప

చేసి, దానిపై ఛేదించాల్సిన లక్ష్యాన్ని ఏర్పాటు చేశాడు. ఆ ధనస్సుకు నారి బిగించి, అక్కడున్న బాణాలను ఎక్కుపెట్టి, తిరుగుతున్న యంత్ర మధ్యం నుండి ఏ వీరుడు ఆ లక్ష్యాన్ని ఛేదిస్తాడో అతడికే తన పుత్రిక దక్కుతుందని ప్రకటన చేయించాడు ద్రుపదుడు. దుర్యోధనుడు, అతడి సోదరులు మరెందరో రాజకుమారులు స్వయంవరానికి వచ్చారు. శ్రీకృష్ణుడు మొదలైన వారు స్వయంవరం చూడడానికి వచ్చారు. ద్రౌపది స్వయంవర మండపానికి వచ్చింది. సోదరుడు ఆమెకు అందరినీ పరిచయం చేస్తూ సభలో ఉన్న కర్ణుని పరిచయం చేశాడు. కర్ణుడు లేచి క్షణకాలంలో లక్ష్యాన్ని కొట్టబోతాడనగా ద్రౌపది 'నేను సూత పుత్రుని వరించను' అన్నది. కోపంతో కర్ణుడు ధనస్సుని కిందపెట్టేశాడు. అదుగో ఆ క్షణం నుండి ఆమెపై కర్ణుడికి కోపం. కొందరు వెనుతిరిగారు. కొందరు ధనస్సే పట్టలేకపోయారు. సభ అంతా మూగబోయింది. ఆ సమయంలో అర్జునుడు తాను లక్ష్యఛేదనం చెయ్యాలనుకున్నాడు. బ్రాహ్మణ సమూహం మధ్యలో ఉన్న అర్జునుడు లక్ష్యఛేదనానికి సిద్ధపడుతున్నాడు. అతడిని బ్రాహ్మణులంతా అశీర్వదించారు. అందరూ అర్జునుడు ఎట్లా కొడతాడో అనుకుంటూ వాళ్ళ చూపులను అతడివైపు ఇంకా పూర్తిగా తిప్పుకోనేలేదు.. అంతలోనే అర్జునుడు ధనస్సు ఎక్కుపెట్టడం, లక్ష్యాన్ని ఛేదించడం జరిగి పోయింది. దేవతలు అర్జునునిపై పూలవాన కురిపించారు. ద్రుపదుడు అంతులేని ఆనందాన్ని అనుభవిస్తున్నాడు. క్షత్రియులందరూ ద్రుపదుడు తన కుమార్తెను బ్రాహ్మణునికి కట్టపెడుతున్నాడని పరిహసిస్తూ నిందిస్తున్నారు. అధర్మమంటూ అర్జునునిపైకి వచ్చిన కర్ణుడికి మూర్ఛవచ్చేంత

పని చేశాడు అర్జునుడు. వాళ్ళు పాండవులే అని గుర్తించాడు కర్ణుడు. కౌరవసేనను భీముడు నేలపడగొట్టి కూడా చంపకుండా ఉండడం చూసి అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు.

బ్రాహ్మణులందరూ ద్రౌపదిని వెంటబెట్టుకుని కుమ్మరి వాని ఇంటికి వెళ్ళారు. భిక్ష తీసుకునే సమయం అయినా తన కుమారులు రాలేదని ఆందోళన పడుతోంది కుంతి. అర్జునుడు ద్రౌపదిని వెంటబెట్టుకు వచ్చి 'అమ్మా! ఈ రోజు ఈ భిక్ష తెచ్చాం' అంటూ తల్లిని పిలిచాడు. లోపల పనిలో ఉన్న కుంతి భిక్ష ఏమిటో చూడకుండానే 'కుమారా! ఐదుగురూ కలిసి ఆ భిక్షను అనుభవించండి' అంది. ఇవతలికి వచ్చి చూసి ఎంత పొరపాటు మాటలను అన్నానో కదా అనుకుంటా కంగారుపడుతోంది. యుధిష్ఠిరుడు వ్యాసుడు చెప్పిన మాటలను గుర్తు చేసుకుంటూ 'ఈమె మనందరికీ భార్య అవుతుంది' అన్నాడు.

వీళ్ళని వెన్నంటే వస్తున్న దృష్టద్యుమ్నుడు పాండవులు మాట్లాడుకునే మాటలు విని, వారిని పరిశీలనగా చూసి 'పాండవులే వీళ్ళు' అని నిర్ధారణ చేసుకున్నాడు. విషయం తెలిసిన ద్రుపదుడు యుధిష్ఠిరుని పిలిచి విషయం అడిగాడు. యుధిష్ఠిరుడు తనను పరిచయం చేసుకుని, మీ కుమార్తె ద్రౌపది మా తల్లి కుంతితో పాటు రాణివాసంలో ఉంది అని చెప్పాడు. ద్రుపదుడు ఆనందంతో మాట్లాడలేకపోయాడు. తరువాత ఐదుగురికీ ఆమెను ఇచ్చి వివాహం చేయడానికి సందేహిస్తూ యుధిష్ఠిరుని ప్రశ్నిస్తున్నాడు. ఇంతలో వ్యాసుడు అక్కడికి వచ్చాడు. ద్రుపదునికి వ్యాసుడు రహస్యంగా ద్రౌపది రెండు జన్మల కథ చెప్పాడు. శంకరుని వరం కారణంగా ఈ ఐదుగురూ ఈమెకు భర్తలు అవుతారు. ఆమె 'పతిని

అనుగ్రహించు' అని ఈశ్వరుని ఐదుసార్లు అడిగింది. ఆయన అనుగ్రహించాడు" అని చెప్పాడు. ద్రుపదుడికి వ్యాసుడు దివ్యదృష్టిని ఇచ్చి పాండవుల పూర్వజన్మ దేహాలను చూపించాడు.

అప్పటికి ద్రుపదుడి సందేహం తొలగిపోయింది. వ్యాసుని నిర్ణయం ప్రకారం ఆ రోజే ఉన్న మంచి ముహూర్తంలో పాండవులు ఐదుగురికీ ద్రౌపదిని ఇచ్చి వివాహం చేశాడు. ద్రౌపదితో కలిసి పాండవులు ద్రుపదుని దగ్గరకే సుఖంగా ఉన్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు పాండవులకు ఎన్నో బహుమానాలను పంపించాడు. శ్రీకృష్ణుని సంతోషపెట్టడం కోసం ఆ కానుకలను తీసుకున్నారు పాండవులు.

విషయమంతా కౌరవులకు తెలిసింది. వాళ్ళ దుర్నీతికి వాళ్ళకి విచారం, తిరస్కారం కలిగాయి. దుర్యోధనుడు ఆ వార్త విని మిక్కిలి దుఃఖించాడు. ధృతరాష్ట్రుడు విషయం విని సంతోషించాడు. విదురుడు జన్మంతా మీ బుద్ధి ఇట్లాగే ఉండాలి అన్నాడు. విదురుడు వెళ్ళిపోగానే కర్ణదుర్యోధనులు ధృతరాష్ట్రుని దగ్గరకు వచ్చి 'శత్రువుల వృద్ధి మీ వృద్ధిగా భావించి సంతోషాన్ని ప్రకటిస్తున్నారా? ఇకపై శత్రువుల బలాన్ని నాశనం చెయ్యడంలోనే రాత్రింబవళ్ళు మనం మునిగి ఉండాలి. వాళ్ళు ముందుకొచ్చి మన రాజ్యసంపదను నాశనం చెయ్యకుండా ఉండాలని అనుకుంటున్నాను. కనుక మనం ఇప్పటినుండే తగిన ఉపాయం ఆలోచించాలి" అన్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడు "కుమారా! నేనూ అదే చెప్తున్నాను. అయితే విదురుడి ముందు నోటితో గాని, ముఖంలో గానీ నీలో ఉన్న ఈ భావాన్ని బయటపెట్టకూడదు. అతడు ఎటువంటి పరిస్థితుల్లోనూ నా ఆలోచనను పసికట్టకూడదు. అందుకే

నేను పాండవులను మెచ్చుకుంటూ మాట్లాడాను" అన్నాడు.

ఏదో విధంగా పాండవులను రానివ్వకూడదు. వాళ్ళకి రాజ్యం ఇవ్వకూడదు అన్న ఆలోచనను బయటపెట్టాడు ధృతరాష్ట్రుడు. భీష్ముడు వారితో "మీరు పాండవులతో విరోధం పెట్టుకోవద్దు. పాండవులు బ్రతికి ఉండగా వాళ్ళ రాజ్యాన్ని వారి నుండి ఇంద్రుడు కూడా విడదియ్యలేడు. కురువంశ వినాశనానికి దారి తీసే పనులు చెయ్యకండి. పాండవులు అర్ధరాజ్యం వాళ్ళకి ఇవ్వు" అని హితం చెప్పాడు. ద్రోణుడు, విదురుడు, కూడా భీష్ముడు చెప్పిన మాటలనే బలపరిచారు. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు పెద్దలు చెప్పినది ఒప్పుకుని "పాంచాలితో సహా కుంతినీ, పాండవులను ద్రుపదుని అనుమతితో సగౌరవంగా ఇక్కడకు తీసుకురమ్మని" ఆజ్ఞాపించాడు. విదురుడు ఆయన ఆజ్ఞను పాటించి పాండవులను హస్తినాపురానికి తీసుకువచ్చాడు.

పాండవులు ఇంద్రప్రస్థంలో రాజ్యాన్ని ఏర్పాటు చేసుకున్నారు. వ్యాసాది మహర్షులు రాజ భవన నిర్మాణానికి పునాదులు వేయించారు. అతిత్వరలో పనులన్నీ పూర్తి అయ్యాయి. నగరనిర్మాణం జరిగింది. వాళ్లకి రోజు రోజుకీ వృద్ధి కలుగుతోంది. పాండవులు నిరాటంకంగా రాజ్యాన్ని అనుభవిస్తున్నారు. బలరామశ్రీకృష్ణులు ద్వారకకు వెళ్ళిపోయారు.

ఒకరోజున నారదుడు ఇంద్రప్రస్థానానికి వచ్చాడు. శరీరాలు వేరైనా ప్రాణసమానంగా ఒకటిగా ఉన్న అన్నదమ్ములైన సుందోపసుందులకు ఒక స్త్రీ కారణంగా తగాదా వచ్చింది. అదే వారి సర్వనాశనానికి కారణమైంది అంటూ సుందోపసుందుల కథను పాండవులకు చెప్పాడు.

కనుక అలాంటి తగాదాలు రాకుండా ఉండడం కోసం 'ద్రౌపది ఒక నియమిత సమయం దాకా ఒకరి దగ్గర ఉంటుంది. ఒకరి దగ్గర ఏకాంతంలో ఉన్నప్పుడు వేరొకరు (మరొకరు) అక్కడకు వెళ్ళకూడదు. ఒకవేళ ఏ కారణం చేతనైనా ఆమె ఏకాంతవాసం ఎవరైనా చూస్తే చూసిన వాళ్ళు పన్నెండేళ్ళు బ్రహ్మచర్యాన్ని పాటిస్తూ అడవులలో ఉండాలని' నారదుని ఎదురుగానే పాండవులు ప్రతిజ్ఞ చేశారు. అది విన్న నారదుడు ఆనందంగా వెళ్ళిపోయాడు. ద్రౌపదీ పాండవులు వారి మధ్య ఏ విధమైన పొరపొచ్చాలు లేకుండా కాలం గుడుపుతున్నారు.

పాండవులు తమ భుజబలంతో రాజులందరినీ వశపరుచుకున్నారు. ద్రౌపది ఐదుగురికీ అనుకూలంగా ఉంది. ఒక బ్రాహ్మణుని గోవులను రక్షించాల్సి వచ్చింది అర్జునుడికి. అప్పుడు ద్రౌపది యుధిష్ఠిరుని ఆధీనంలోఉంది. ఆయుధాలనీ ఆ యుధిష్ఠిరుని ఇంట్లో ఉన్న కారణంగా చేసేదిలేక తప్పని పరిస్థితుల్లో అర్జునుడు అటుగా వెళ్ళాడు. తరువాత నియమం ప్రకారం తీర్థయాత్రలు చేశాడు. దారిలో అర్జునుడు చిత్రాంగదను వివాహం చేసుకున్నాడు. వారికి కుమారుడు పుట్టాడు. అతడే బభ్రువాహనుడు. అర్జునుడు ఆ పుత్రిని నియమం ప్రకారం చిత్రాంగునికి ఇచ్చేశాడు. తీర్థయాత్రలు చేస్తూ గోకర్ణ క్షేత్రానికి వెళ్ళాడు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని రాకకు సంతోషించాడు. ఆయన అనుమతితో అర్జునుడు సుభద్రను వివాహం చేసుకున్నాడు. పంచపాండవుల వలన ద్రౌపదికి ఐదుగురు కొడుకులు పుట్టారు. యుధిష్ఠిరుని పాలనలో ప్రజలు సుఖశాంతులతో ఉన్న స్థితిని పొందారు.

అర్జునుడు శ్రీకృష్ణ, వరుణుల అనుగ్రహంతో అక్షయ తూణీరాన్ని, గాండీవమనే ధనస్సునూ పొందాడు.

ఖాండవవనాన్ని దహింప చేయడంలో కృష్ణార్జునులు అగ్నికి సహాయపడ్డారు. అది చూసి ఇంద్రుడు అర్జునుడితో "నీపై మహాదేవుడు దయ చూపినప్పుడు ఇప్పుడు నువ్వు నన్ను అడిగిన అస్త్రాలన్నింటినీ ఇస్తాను" అని మాట ఇచ్చాడు. ఆ సమయంలో అక్కడికి వచ్చిన దేవతలంతా తిరిగి వెళ్ళిపోయారు. శ్రీకృష్ణుడు, అర్జునుడు, మయుడు యమునా నదీతీరాన పవిత్రమైన ఇసుక తిన్నెలపై కూర్చున్నారు.

ఆదిపర్వము పరిసమాప్తము.

సభాపర్వము

శ్రీకృష్ణుని దగ్గర కూర్చున్న మయుడు 'తనను చావకుండా కాపాడినందుకు ప్రత్యుపకారంగా ఏమి చెయ్యమంటావు' అని అర్జునుని అడిగాడు. అర్జునుడు మయుడితో "నేను చేసిన పనిని మెచ్చుకుని కృతజ్ఞతను తెలియచేశావు. అదే పెద్ద ప్రత్యుపకారం" అన్నాడు. అయినా మీకు ఏదైనా చెయ్యాలని ఉంది అన్నాడు. అయితే ఏదైనా ఉపకారం చెయ్యమన్నాడు అర్జునుడు. అప్పుడు మయుడు శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించాడు. శ్రీకృష్ణుడు "ధర్మరాజు కోసం నీకు నచ్చిన విధంగా సభా భవనాన్ని నిర్మించు"అని ఆదేశించాడు. మయుడు తన కళా కౌశలాన్నంతటినీ ఉపయోగించి సభను నిర్మించడానికి సిద్ధపడుతున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకకు వెళ్ళాడు.

మయుడు అందమైన సభాభవనాన్ని నిర్మించాడు. దానిని ధర్మరాజుకు సమర్పించాడు. ఆ సభలో యుధిష్ఠిరుడు సత్యలోకంలో బ్రహ్మదేవుడి ఆగా విరాజిల్లుతున్నాడు. ఆ దివ్య సభలోకి ఒక రోజున నారదుడు వచ్చాడు. ఎన్నో రాజనీతి విషయాలను వివరించాడు. "వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను రక్షించిన

రాజు ఈ లోకంలో సుఖంగా బ్రతకడమే కాదు పరలోకంలోనూ సుఖాలను పొందుతాడు" అంటూ ఎన్నో ధర్మాలను ఉపదేశించాడు.

అంతా విన్న ధర్మరాజు నారదమహర్షిని గౌరవించి పూజించాడు. తరువాత నారదుడి చేత మరెన్నో సభల గొప్పదనాలను చెప్పించుకుని విన్నాడు ధర్మరాజు. "మీ తండ్రి కోరిక మేరకు నువ్వు రాజసూయయాగం చెయ్యాలి" అని చెప్పి నారదుడు ద్వారకకు వెళ్ళాడు. ధర్మరాజు రాజసూయ యాగం చెయ్యాలనే ఆలోచనలో పడ్డాడు. శ్రీకృష్ణుని సలహా అడిగాడు. శ్రీకృష్ణుడు తప్పక రాజసూయం చెయ్యమన్నాడు ధర్మరాజుని. శ్రీకృష్ణ ధర్మరాజులు జరాసంధుని గురించి ఆలోచించారు. శ్రీకృష్ణుడు జరాసందుని పుట్టుక, అతడి శక్తి సామర్థ్యాలను వివరంగా చెప్పాడు అర్జునుడికి. శ్రీకృష్ణుడు, భీమార్జునులు మగధకు బయలుదేరారు. జరాసంధుని కోరిక మేరకు భీముడు అతడితో యుద్ధం చేశాడు. భీముడు జరాసంధుని వధించాడు. అతడు బంధించిన రాజులందరికీ విముక్తిని కలిగించాడు. అన్నదమ్ములు నలుగురూ జైత్రయాత్ర చేసి, నాలుగు దిక్కులనూ జయించి సాధించిన సంపదనంతటినీ ధర్మరాజు అప్పగించారు.

యుధిష్ఠిరుడు రాజసూయ యాగం మొదలుపెట్టాడు. యాగం పూర్తి అయ్యింది. "నీ యాగానికి వచ్చిన వారిలో సర్వశ్రేష్ఠుని ముందుగా సత్కరించి పూజించు" అన్నాడు భీష్ముడు ధర్మరాజుతో.'ఎవరిని పూజించాలో మీరే నిర్ణయించి చెప్పమని' భీష్ముని అడిగాడు ధర్మరాజు.

'యదువంశానికే శిరోమణి వంటి శ్రీకృష్ణుడే ఎప్పుడూ, ఎల్లరకూ పూజనీయుడు. కనుక ఆయననే సత్కరించి

పూజించు' అని చెప్పాడు భీష్ముడు. ధర్మరాజు శ్రీకృష్ణునికి అర్ఘ్యం ఇచ్చాడు. అది తీసుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. అందరూ ఆనందిస్తున్నారు.

అది చూసి చేది దేశపురాజు శిశుపాలుడు మండి పడ్డాడు. శ్రీకృష్ణుని నిందించడం మొదలుపెట్టాడు. భీష్మాదులు శిశుపాలునికి అడ్డుపడుతున్నారు. అయినా అతడు వారిని లెక్కచెయ్యలేదు. శ్రీకృష్ణుడిని నిందుస్తూనే ఉన్నాడు. అది చూసి మండిపడుతున్న భీముని భీష్ముడు ఆపుతున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు శిశుపాలుడి పాపపు పనులు గుర్తు చేస్తూ అతడిని తన చక్రంతో సంహరించాడు. అతడి పుత్రుడిని చేది రాజ్యానికి రాజుగా చేశాడు. ధర్మరాజు రాజసూయ యాగాన్ని పూర్తి చేశాడు.

తరువాత శిష్యులతో కలిసి వ్యాసుడు ధర్మరాజు దగ్గరకు వచ్చాడు. ధర్మజుడు "నారదుడు ఏవో ఉత్పాతాలు దైవికంగానూ, భూసంబంధమైనది, అంతరిక్ష సంబంధమైనవి ఎన్నో వస్తాయి అన్నాడు. అవి అన్నీ శిశుపాలుని వధతో పోయినాయా? లేదా ఇంకా రావలసినవి గానీ, వచ్చేవి గానీ ఉన్నాయా? చెప్పమని" వ్యాసమహర్షిని అడిగాడు. అప్పుడు వ్యాసుడు "ఈ ఉత్పాతాల ప్రభావం నీకు పదమూడు సంవత్సరాలు తర్వాత కనిపిస్తుంది. సమస్త క్షత్రియ సంహారం జరుగవచ్చు. దుర్యోధనుని అపరాధం వలన నువ్వే దానికి కారణ భూతమవుతావు. క్షత్రియులంతా ఒక్కచోటికే చేరుకుని భీమార్జునుల చేతిలో మరణిస్తారు" అంటూ జరగబోయే దానిని వివరంగా చెప్పాడు ధర్మరాజుకి.

వ్యాసుడు వెళ్ళిపోయాడు. ధర్మరాజు అందరూ సుఖశాంతులతో క్షేమంగా ఉండాలని అనుకున్నాడు. "నేను ఈ రోజు నుండి ఎవరిపైనా కోపగించను. ఎవరినీ పరుషంగా మాట్లాడను. మిత్రులనూ, శత్రువులనూ సమానంగా చూస్తాను. అట్లా ఇద్దరినీ సమానంగా చూడలేకపోవడమే భేదభావం కలిగి ఉండడం. ఈ భేదభావమే సమస్త తగాదాలకూ మూలకారణం కదా!" అని అలా ఉండడానికి నిర్ణయించుకున్నాడు.

అందరూ వెళ్ళిపోయారు. కానీ దుర్యోధనుడు, శకుని మాత్రం ధర్మరాజు దగ్గరే ఉన్నారు. ధర్మరాజు వైభవం చూసి దుర్యోధనుడికి అసూయ పుట్టింది. ఎట్లా అయినా పాండవుల సంపదను దోచుకోవాలని ఉంది. ఆ దుర్యోధనుడి కోరికకు తగినట్లుగా శకుని అతనితో "నువ్వు యుద్ధం చేసి వారిని జయించలేవు. కనుక నేను ఒక ఉపాయం చెప్తాను. విను. ధర్మరాజుకి జూదం ఆడడం ఇష్టం. కానీ అతనికి ఆ ఆటలో నేర్పులేదు. నేను జూదం ఆడడంలో బహునేర్పరిని. జూదంలో నన్ను జయించగలవాడు మూడులోకాల్లోనూ లేడు. కనుక నువ్వు ధర్మరాజుని జూదానికి పిలువు. అతడిని నా నేర్పుతో ఓడించి, అతడి సంపదను నీ వశం చేస్తాను. ముందు నా సలహాని నీ తండ్రి ధృతరాష్ట్రుడికి చెప్పు. నువ్వు ఆయన అనుమతి తీసుకుంటే నేను ధర్మరాజును జూదంలో గెలవడం ఖాయం" అని చెప్పాడు.

దుర్యోధనుడు ఈ విషయం ధృతరాష్ట్రుడికి చెప్పాడు. మయసభలో తనకు జరిగిన పరాభవం వివరించాడు. ఎట్లాగైనా ధర్మరాజుని జూదానికి పిలిపించమన్నాడు దుర్యోధనుడు. అక్కడే ఉన్న విదురుడు కలియుగం కలహాల యుగం కాబోతోంది అనుకున్నాడు. వెంటనే లేచి అన్నగారికి నమస్కరించి "జూదమాడడానికి సిద్ధపడడం అశుభసూచికం

అనిపిస్తోంది. జూదం కారణంగా నీ కుమారులకూ, నీ తమ్ముడి కుమారులకూ తగాదా రాకుండా చూడు" అని చెప్పాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు "జూదం మానమని" దుర్యోధనుడికి చెప్పాడు. "జూదం ఆడడం మానడం కంటే నేను చావడం మేలు" అన్నాడు. దుర్యోధనుని పట్టుదలతో విదురుడి ఉపదేశాన్ని పెడచెవిన పెట్టాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ధర్మరాజును జూదం ఆడడానికి రమ్మని కబురు పంపాడు. ధర్మరాజు హస్తినాపురానికి వచ్చాడు. శకుని చేసిన మోసం కారణంగా పాండవులు జూదంలో ఓడిపోయారు. ధర్మరాజు భార్య ద్రౌపదిని పందెంగా పెట్టి, ఆమెనూ పోగొట్టుకున్నాడు. పాండవులకు పరాజయం, దుర్యోధనాదులకు విజయం లభించాయి. దుర్యోధనాదుల అహంకారానికి పట్టపగ్గాలు లేకుండా పోయాయి. దుర్యోధనుని ఆజ్ఞతో ఏకవస్త్రగా ఉన్న ద్రౌపదిని జుట్టు పట్టి కౌరవసభలోకి లాక్కుంటూ ఈడ్చుకు వచ్చాడు దుశ్శాసనుడు. ఆమె వస్త్రాలను ఊడదీస్తూ ఆమెను పరాభవిస్తున్నాడు దుశ్శాసనుడు. అది చూసి మైమరిచి ఆనందిస్తున్నారు దుర్యోధన, దుశ్శాసన, కర్ణ, శకునులు. సభలోని పెద్దలు చేసేది లేక మౌనంగా ఉండిపోయారు. తన మాటలతో, వరాలతో ద్రౌపది అందరినీ విముక్తులను చేసింది. ద్రౌపది మాటలకు, తెలివికి కర్ణుడు మెచ్చుకున్నాడు. ధర్మరాజు ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గరకు వెళ్ళి "ఇప్పుడు మేము ఏం చెయ్యాలో చెప్పమని" అడిగాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు "ఓ అజాతశత్రూ! నువ్వు బుద్ధిమంతుడివి. ధర్మ రహస్యాలు తెలిసినవాడివి. దయగల వాడివి. ఉత్తముడు ఎవరితోనూ విరోధం పెట్టుకోడు. ఇతరులలోని దోషాలను

సుగుణాలుగానే చూస్తాడు. ఎవరైనా వారితో విరోధం పెట్టుకున్నా వారు దానిని మరిచిపోతారు. శత్రువుకి కూడా మేలు కలగాలనే కోరుకుంటారు గానీ ప్రతీకారం చెయ్యడానికి ప్రయత్నించరు. నీచులు మామూలుగానే కఠినంగా మాట్లాడతారు. మధ్యములు కఠినమైన మాటలు విని, పడి కఠినంగా మాట్లాడతారు. ఉత్తములు ఎటువంటి పరిస్థితిలోనూ ఎవరినీ కఠినంగా మాట్లాడరు. సత్పురుషులు ఎటువంటి దురవస్థలోనూ మర్యాదను అతిక్రమించి ప్రవర్తించరు. కనుక నీ తమ్ముడు చేసిన దుండగాన్ని మన్నించి మరిచిపో. పుత్రుల బలాబలాలు ఎంతటివో చూడాలని ఈ జూదానికి ఒప్పుకున్నాను. మీకు శుభం కలుగుతుంది. ఇకపై మీరు ఖాండవ ప్రస్థానికి బయలుదేరండి" అంటూ నీతులు చెప్పి ఓదార్చాడు.

పాండవుల ధనరాశినంతటినీ తిరిగి తీసుకువెళ్ళడానికి ధృతరాష్ట్రుడు అంగీకరించాడు. కానీ దుర్యోధనాదులకు అది పుండు మీద కారం చల్లినట్టుగా అనిపించింది. పాండవులు సభనుండి బయలుదేరారు. వెళ్ళబోయేముందు భీమార్జున నకుల సహదేవులు ప్రతిజ్ఞలు చేసి మరీ బయలుదేరారు. భీముడు "నేను దుర్యోధనుని, అర్జునుడు కర్ణుని, సహదేవుడు శకునిని చంపుతాం" అన్నాడు. వాళ్ళు బయలుదేరి కొంతదూరం వెళ్ళారు.

దుర్యోధనాదులు మళ్ళీ మరో పన్నాగం పన్నారు. ఈసారి వారు ఓడిపోతే పన్నెండేళ్ళు అరణ్యవాసం, ఒక సంవత్సర అజ్ఞాతవాసం చేయించాలి. అప్పుడు వారి సంపద మన ఆధీనము అవుతుందని నిర్ణయించుకున్నారు. వెంటనే ధృతరాష్ట్రుని బలవంతపెట్టి, పాండవులను మళ్ళీ జూదం

ఆడడానికి వెనక్కి రప్పించారు. మళ్ళీ అన్నదమ్ములు జూదం ఆడారు. పాండవులు ఓడిపోయారు. అప్పుడు తాను పెట్టిన నియమం ప్రకారంగా పాండవులు అడవులకు వెళ్ళాలి అని నిర్ణయించారు. ఈ అజ్ఞాతవాసంలో ఒకవేళ పాండవులు బయటపడితే మళ్ళీ పన్నెండేళ్ళు అరణ్యవాసం, ఒక సంవత్సరం అజ్ఞాతవాసం చెయ్యాలన్నారు కౌరవులు. ఓడిన పాండవులు పందానికి తలవంచి అడవుల పాలయ్యారు.

సభాపర్వము పరిసమాప్తము.

వనపర్వము

హస్తినాపుర వాసులు ధర్మరాజాదులతో "మహాత్ములారా! మీరు మమ్మల్ని ఈ హస్తినాపురంలో దుఃఖాలు అనుభవిస్తూండమని వెళ్ళిపోతున్నారు. మీరు ఎక్కడికి వెళ్తే మేమూ అక్కడికే వస్తాము. మీతో పాటే ఉంటాము" అన్నారు. కొందరు బ్రాహ్మణులు కూడా వాత్సల్యంతో పాండవుల దగ్గరకు వచ్చారు. ఆ రాత్రి పాండవులు మర్రిచెట్టు క్రింద నీళ్లు మాత్రమే తాగి కాలం గడిపారు. మరునాడు ఉదయాన ధర్మరాజు బ్రాహ్మణులతో "నా సంపద, రాజ్యము అంతా శత్రువుల ఆధీనమైపోయాయి. మేము కందమూలాలు తింటూ అడవులలో నివసించడానికి వెళ్తున్నాం. మీరు ఆ కష్టాలను భరించలేరు. కనుక మీరంతా మీ మీ ఇళ్ళకు వెళ్ళండి" అన్నాడు.

అప్పుడు శౌనకుడు అనే ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నుడు "మీ వంటి సత్పురుషులు ఇటువంటి పరిస్థితుల్లో కర్మబంధాలకి చిక్కుకోకూడదు. సత్పురుషులు ఎప్పుడూ ముక్తులే. నీ వంటి నిశ్చలమైన బుద్ధి గలవారికి సంపదలు పోవడం వలనగానీ,

అన్న వస్త్రాలు దొరక్కపోవడం వలన గానీ, ఘోరమైన ఆపదలు వచ్చినప్పుడు గానీ దుఃఖం రాదు.

శారీరికమైన, మానసికమైన దుఃఖాలు ఏవీ అతడిని ప్రభావితం చెయ్యలేవు. బంధుస్నేహితుల కారణంగానే మానవులు అనేక రకాల దుఃఖాలను అనుభవిస్తారు. సంగం కారణంగానే దుఃఖం, భయం, శోకం వంటి అనేకరకాల వికారాలు కలుగుతాయి. విషయాల ఉనికి అనుభవానికి వస్తుంది. చెట్టును తొర్రలో నిప్పు చెట్టును కాల్చినట్లుగా మనలోని రాగం కొంచెమే అయినా అది ధర్మార్థాలను నాశనం చేస్తుంది. విషయాలు లేనప్పుడు తనను తాను త్యాగిగా చెప్పుకునే వాడికంటే అన్ని విషయాలూ అందుబాటులో ఉన్నప్పుడు కూడా వాటికి దూరంగా ఉండేవాడే నిజమైన త్యాగి. ధనాన్ని సంపాదించాలి గాని దానిలో ఆసక్తి ఉండకూడదు. విషయాలను చూడడం వల్లనే వాటిని మళ్ళీ మళ్ళీ పొందాలనే కోరిక పుడుతుంది. ఆ కోరికే సమస్త పాపాలకూ మూలం. ఈ కోరిక శరీరంతో పాటే నశించే రోగం. దీనిని వదిలినప్పుడే సుఖం లభిస్తుంది. ఇనుముతో చేరిన అగ్ని ఇనుమునే కాల్చినట్టుగా మానవులలోని కోరికే మానవుని నాశనం చేస్తుంది. కోరిక తనంత తానుగా మాత్రం నశించదు. ప్రాణుల తలలపై మృత్యుభయం నిరంతరం ఎట్లా ఉంటుందో అట్లాగే ధనవంతుడికి రాజు, నీరు, అగ్ని, దొంగ, కుటుంబం వీళ్ళ భయం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. కేవలం మూర్ఖులకే కాదు గొప్ప బుద్ధిమంతులకూ ధనం అనర్థాలకే కారణమవుతుంది. ధనంతో లభించే ఫలాల కోసమే కర్మలలో చిక్కుకుంటారు. శుభాలనిచ్చే పనులు చెయ్యడంలో

అసమర్థులైతారు. ఏ రకమైన ధనమైనా లోభం, పిసినారితనం, మోహం, గర్వం, భయం, ఉద్వేగం మొదలైన వాటిని పెంచుతుంది. ధనాన్ని సంపాదించడంలోనూ, దాచడంలోనూ, ఖర్చుచెయ్యడంలోనూ ఎంతో దుఃఖాన్ని భరించాలి. ధనం కోసమే ప్రజలు ఒకరినొకరు చంపుకుంటారు. ధనం ఒకడి దగ్గర పెరిగిందంటే అది శత్రువును పెంచుకుంటున్నట్లే. దానిని వదిలిపెట్టడమూ కష్టమే.

ధనాన్ని గురించి ఆలోచించడమంటే తనను తానే నశింపచేసుకున్నట్లే. అందుకే అజ్ఞాని ఎప్పుడూ అసంతృప్తితోనూ, జ్ఞాని ఎప్పుడూ సంతృప్తితోనూ జీవిస్తుంటాడు. ధన దాహమనేది ఎప్పటికీ తీరదు. కనుక ధనం పట్ల విముఖుడై ఉండడం వలననే పరమ సుఖము. పరమ శాంతి. నిజమైన సంతోషం. ధర్మరాజా!యౌవనం, సౌందర్యం, జీవితం, రత్నరాశులు అన్నీ అనిత్యాలే. బుద్ధిమంతుడు వీటిని ఎప్పుడూ కోరుకోడు. కనుక అన్ని రకాల సంపాదనలు, పరిగ్రహాలు వదిలిపెట్టాలి. ఎంతటి కష్టమైన ఆ కష్టాన్ని ఆనందంగా భరించి, ఇంతవరకూ ఈ ప్రపంచంలో ఎప్పుడూ తాను సంపాదించిన దానితో సుఖాన్ని పొందలేకపోయాడు. కనుక దొరికిన దానితోనే సంతృప్తి పడాలి. అటువంటి వాడినే ధర్మాత్ములు మెచ్చుకుంటారు. ధర్మం ఆచరించడానికి సంపాదించాలని కోరుకోవడం కంటే సంపాదించకుండా ఉండడమే ఉత్తమం. అడుసు తొక్కడం దేనికి? కాలు కడగడం దేనికి? కనుక ధర్మరాజా! నీకై నువ్వు ఏ వస్తువునూ కోరవద్దు. నువ్వు నీ ధర్మానికి నిశ్చయంగా నిశ్చలంగా కట్టుబడి ఉండాలనుకుంటే ధనం మీద కోరికను వదిలిపెట్టు" అని హితబోధ చేశాడు. శౌనకుని ద్వారా ధర్మరాజు మరెన్నో విషయాలు తెలుసుకున్నాడు. చివరగా శౌనకుడు "తపస్సు ద్వారా బ్రాహ్మణులను పోషించే శక్తిని సిద్ధింపచేసుకో" అని ధర్మరాజుకు ఉపదేశించాడు.

తరువాత ధర్మరాజు తమ పురోహితుడైన ధౌమ్యుని వద్దకు వెళ్ళి "నాతో పాటు అడవులకు వచ్చిన బ్రాహ్మణులను పోషించ లేకపోవడం నన్ను బాధిస్తోంది. ఈ బాధను పోగొట్టుకునే ఉపాయం ఏదైనా ఉంటే చెప్పమని'' ప్రార్థించాడు. అప్పుడు ధౌమ్యుడు ధర్మరాజుకు సూర్యుని యొక్క అష్టోత్తరశతనామాలను చెప్పాడు. సూర్యోదయ సమయంలో ఏకాగ్రమనస్కుడై ఈ స్తోత్రాన్ని పఠించే మానవుడు స్త్రీ, పుత్ర ధనరత్నరాశులను పొందడం మాత్రమే కాదు పూర్వజన్మ స్మృతి, ధైర్యము, చురుకైన బుద్ధి కూడా లభిస్తాయి. పవిత్రుడై, పవిత్రమైన ఏకాగ్రమైన మనస్సుతో సూర్యభగవానుని స్తుతిస్తే సమస్త శోకాలూ నశించి కోరుకున్నవి లభిస్తాయి" అని చెప్పాడు.

ధౌమ్యుడి మాటలు విన్న ధర్మరాజు సూర్యోపాసన చేసి మహిమాన్వితమైన అక్షయ పాత్రను పొంది గృహస్థ ధర్మాన్ని చక్కగా నిర్వహిస్తున్నాడు. కొన్ని రోజులు గడిచాక ధర్మరాజు 'కామ్యక' వనానికి బయలుదేరాడు.

పాండవులు అడవికి వెళ్ళినాక ధృతరాష్ట్రుని మనస్సు ఉద్విగ్నతతో తపించిపోతోంది. ధృతరాష్ట్రుడు విదురుని పిలిచి "బుద్ధిసూక్ష్మత కలిగిన నువ్వు ఏదైనా ఉపాయం ఆలోచించి ప్రజలు మాకు అనుకూలంగా, మాపట్ల ఇష్టతతో ఎట్లా ఉంటారోచెప్పు. అట్లాగే పాండవులు కూడా మా మీద కోపంతో మాకు ఏ విధమైన అపకారమూ, హానీ తలపెట్టకుండా ఉపాయం కూడా ఏదైనా ఉంటే చెప్పు" అని అడిగాడు.

అప్పుడు విదురుడు “ధర్మార్థకామాలు మూడింటికీ ఫలితం ధర్మం వల్లనే లభిస్తుంది. శకుని మాటలు విని నిండు సభలో ధర్మాన్ని అవమానించారు. మోసం చేసి ధర్మజుని ఓడించారు. వాళ్ళ సంపదనంతటినీ హరించారు. మీరు అడిగిన దానికి ఒకే ఒక ఉపాయం ఉంది నా బుద్ధిలో. మీరు పాండవులును పిలిపించి వాళ్ళ రాజ్యాన్ని, వాళ్ళ సంపదను వారికి తిరిగి ఇవ్వడం తప్ప మరొక మార్గమేమీ కనపడడం లేదు” అన్నాడు. ఇంకా ఎన్నో హితోక్తులు చెప్పాడు.

అంతా విన్న ధృతరాష్ట్రుడు కోపంతో “నువ్వు పాండవులకు హితాన్ని. నా కుమారులకు అహితాన్ని మాట్లాడుతున్నావు. ఇక నీ అవసరం నాకు లేదు. నీకు ఇష్టమైతే ఇక్కడు ఉండు. లేకపోతే వెళ్ళిపో” అంటూ తన భవనంలోకి వెళ్ళిపోయాడు. విదురుడు ‘కౌరవ వంశ నాశనం తప్పదు’ అనుకుంటూ పాండవుల దగ్గరకు వెళ్ళాడు.

ఆ తరువాత ధృతరాష్ట్రుడికి తాను చేసినపనికి పశ్చాత్తాపం కలిగింది. వెంటనే సంజయుని పిలిపించి విదురుని వెంట బెట్టుకుని తీసుకురమ్మని పంపించాడు. సంజయుడు వెళ్ళి విదురుని తీసుకువచ్చాడు. ధృతరాష్ట్రుడు విదురునితో ‘అనుచితంగా మాట్లాడినందుకు క్షమించమని’ అడిగాడు. విదురుడు ‘అసహాయస్థితిలో ఉన్న పాండవులకు సహాయం చెయ్యాలనిపించి చెప్పాను. నాకు వాళ్ళూ, నీ పుత్రులూ సమానమే. నాకు నీ పుత్రులపై ఎటువంటి ద్వేషమూ లేదు’ అని అన్నాడు. అందరూ సంతోషంతో సుఖంగా ఉన్నారు.

తరువాత దుర్యోధనుడు పాండవులను చంపెయ్యాలన్న దురాలోచనతో అడవులకు వెళ్ళడానికి సిద్ధపడ్డాడు. కౌరవుల

దుర్బుద్ధిని దివ్యదృష్టితో తెలుసుకున్న వ్యాసుడు ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గరకు వచ్చాడు “రాజా! మీ మేలుకోరి చెప్తున్నాను. పాండవులకు మీరు పెట్టిన కష్టాలు అనుభవించడం పూర్తి అయ్యాక వారు ఉగ్రులై నీ పుత్రులపై బాణవర్షాలు కురిపించి నాశనం చేస్తారు. దుర్యోధనుడు రాజ్య భయంతో వారినే చంపాలని చూస్తున్నాడు. అదే జరిగితే అతడి ప్రాణలకే ముప్పు వస్తుంది. కనుక దుర్యోధనుని ఒక్కడినీ పాండవులతో కలిసి మెలిసి ఉండే ఏర్పాటు చెయ్యి. అప్పుడైనా అతడి బుద్ధి మారుతుందేమో” అంటూ హితం చెప్పాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు “వ్యాసమహర్షీ! మీరే నా కుమారునికి అటువంటి శిక్షణను ఇవ్వమని” అడిగాడు. “మైత్రేయ మహర్షి వచ్చి నీ కుమారునికి సంధి వచనాలు చెప్తాడు. మీరు అతడు చెప్పినట్లు చెయ్యాలి. లేదా అతడు మిమ్మల్ని శపిస్తాడు” అని వెళ్ళిపోయాడు. మైత్రేయుడు వచ్చి “రాజా! నీ కుమారులు మోసం చేసి పాండవులను అడవికి పంపారన్న విషయం తెలుసుకునే ఇక్కడికి వచ్చాను. నువ్వు, భీష్ముడు బ్రతికి ఉండగానే అన్నదమ్ములు పోట్లాడుకోవడం మంచిది కాదు. నువ్వు అన్యాయాన్ని చూస్తూ ఎట్లా ఊరుకున్నావు? నీ కుమారుని మార్గాన్ని ఇప్పటికైనా మార్చు” అన్నాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనునితో “నాయనా! నీ మేలుకోరి చెప్తున్నాను. పాండవులకు ద్రోహం చెయ్యకుండా ఉంటేనే పాండవులకు, కురువంశానికి, ప్రజానీకానికి, చివరకు నీకు కూడా హితం, ప్రియం కలుగుతాయి. కాబట్టి వారి మీద కోపం పోగొట్టుకుని అనర్థాలు జరగకుండా చూసుకో” అని చెప్పాడు. దుర్యోధనుడు కిమ్మీరుని చంపిన వార్త మైత్రేయుని ద్వారా విని దుఃఖించాడు. ధృతరాష్ట్రుడు విదురుడితో కిమ్మీరుని వధ ఎట్లా జరిగిందో చెప్పించుకుని విన్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు, ఇతర రాజులు కామ్యక వనంలో ఉన్న ధర్మరాజును కలుసుకున్నారు. శ్రీకృష్ణుడు వారితో "రాజులారా! ఇకపై ఈ భూమి దుర్మార్గులైన దుర్యోధన, కర్ణ, శకుని, దుశ్శాసనుల రక్తాన్ని త్రాగుతుంది. ఇది తప్పక జరిగి తీరుతుంది. ఎవరైనా, ఎవరినైనా మోసగించి, సుఖాలు అనుభవిస్తుంటే వారిని తుదముట్టించాలనేది సనాతన ధర్మం. కనుక ఇప్పుడు మనమందరం కలిసి కౌరవులను, వారికి సహాయపడే వారిని యుద్ధంలో చంపి, యుధిష్ఠిరునికి పట్టం కట్టి సింహాసనం ఎక్కించాలి'' అన్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజుకు ధైర్యం చెప్పి ద్వారకకు వెళ్లాడు. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు బ్రాహ్మణులను సత్కరించి, ముందుకు సాగడానికి వారి అనుమతి తీసుకుని, రథాలని సిద్ధం చెయ్యమని ఆజ్ఞాపించాడు.

తరువాత తమ్ముళ్ళతో ''మనం పన్నెండేళ్ళు నిర్జనారణ్యంలో నివసించాలి. కనుక పూలు, పండ్లు, నీరు నిండుగా ఉండే పవిత్రమైన ఆశ్రమాలు ఉండే చోటు చూసుకోవాలి'' అన్నాడు. అర్జునుడు ద్వైతవనానికి వెళ్దామన్నాడు. యుధిష్ఠిరుడు అంగీకరించాడు. ఆ రోజుల్లో వాళ్ళు అక్కడ ఉండగానే మార్కండేయ, దాల్భ్యమునులు పాండవులు వద్దకు వచ్చారు. వాళ్ళు ధర్మరాజుతో "ధర్మ అర్థశాస్త్రాల్లో ప్రవీణుడైన, లోభ గుణంలేని బ్రాహ్మణుని ఆశ్రయించిన రాజు తన శత్రువులను రూపమాపగలుగుతాడు. బలిచక్రవర్తికి బ్రాహ్మణుని సహాయంతోనే ఉన్నత స్థితి లభించింది. బ్రాహ్మణుని యొక్క దృష్టి, క్షత్రియుని బలం సాటిలేనివి. ఇవి రెండూ తోడైతే ప్రపంచంలో సుఖ సంపదలు పెరుగుతాయి. కనుక తెలివైన క్షత్రియుడు పొంద సాధ్యం

కాని వస్తువును పొందాలన్నా, పొందిన వస్తువును వృద్ధిపరచుకోవాలన్న బ్రాహ్మణులను సేవించి, వారి నుండి జ్ఞానాన్ని పొందాలి" అని ఉపదేశించాడు.

ఒకరోజు పాండవులు విచార హృదయులై ద్రౌపదితో కలిసి మాట్లాడుతున్నారు. అప్పుడు ద్రౌపది "దుర్యోధనుడు ఎంతటి క్రూరుడో. అతడి హృదయం ఉక్కుతో చేయబడిందేమో! అందువలననే మీ వంటి వారికి కష్టాలు కలిగించి, అతడు ఏ మాత్రం దుఃఖించకుండా సుఖంగా విలాసంగా కాలం గుడుపుతున్నాడు" అంది. అతడికి తగిన బుద్ధి చెప్పకుండా మీరంతా పరాక్రమవంతులై ఉండి కూడా మౌనంగా ఎట్లా ఉంటున్నారు? ఎట్లా బాధలను భరిస్తున్నారు? 'క్షమ గొప్పదా? క్రోధం గొప్పదా' చెప్పమని అడిగిన బలిచక్రవర్తికి ప్రహ్లాదుడు 'క్షమ–క్రోధం' ఈ రెండింటికీ దేని అవసరం దానికే ఉంటుంది. ఎప్పుడూ కోపంగానూ ఉండకూడదు. ఎప్పుడూ ఓర్పును చూపించడమూ మంచిది కాదని' చెప్పాడు అని అన్నది. కౌరవులపై కోపం చూపించమని భర్తలను వేడుకుంది. అప్పుడు ధర్మరాజు "మానవుడు కోపానికి వశుడైపోకూడదు. కోపాన్ని తన వశంలోనే ఉంచుకోవాలి. కోపాన్ని జయించినవ వారికే శుభాలు కలుగుతాయి. కోపగించిన వాడి మీద కూడా కోపం చూపించని వాడు తనను, అతడిని కూడా కష్టం నుండి బయట పడవెయ్యగలుగుతాడు. క్షమగలవాడికి బ్రహ్మలోకం లభిస్తుంది. క్షమయే లోకోపకారకము. క్షమయే శాంతి. సమస్తలోకాలూ,యజ్ఞాలూ, సత్యము, బ్రహ్మ అన్నీ క్షమలోనే ఉన్నాయి. కనుక నేను క్షమను ఎట్లా వదిలిపెట్టను" అన్నాడు ద్రౌపదితో.

'ఏది ఎట్లా ఉన్నా మన ప్రయత్నం మనం చెయ్యాలి గదా!' అని సూచించింది ద్రౌపది. ఆ తరువాత కర్తవ్యమును గురించి ధర్మరాజు, భీమసేనుడు మాట్లాడుకున్నారు. వారు మాట్లాడుకుంటుండగానే వారి దగ్గరికి వ్యాసుడు వచ్చాడు. యుధిష్ఠిరునికి 'ప్రతిస్మృతి' అనే విద్యను ప్రసాదించి, ఆ విద్యను అర్జునునికి ఉపదేశించు. అప్పుడు అతడు నీ రాజ్యాన్ని శత్రువుల నుండి తన ఆధీనం చేసుకుంటాడు. అర్జునుడు తన తపస్సుతోనూ, పరాక్రమంతోనూ దేవతలను చూడడానికి అర్హతగలవాడు. అర్జునుడు 'నారాయణుడనే। మునికి సహచరుడైన 'నరుడు' అనే ముని. అతడిని ఎవరూ జయించలేరు. అచ్యుత స్వరూపుడు. కనుక అస్త్ర విద్యలు సంపాదించడానికి అతడిని శంకర, ఇంద్ర, వరుణ, కుబేర, ధర్మరాజుల దగ్గరకు పంపించు. అతడు వారి నుండి దివ్యాస్త్రాలను పొంది, మహాపరాక్రమవంతుడై కార్యసాధన చేస్తాడు. ఇకపై మీరు మరొక వనానికి వెళ్ళి నివసించండి" అని ఉపదేశం చేశాడు. వెంటనే వ్యాసుడు అక్కడే అంతర్ధానమయ్యాడు. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు వ్యాసుడు చెప్పినట్లే చేసి, అర్జునుని ఇంద్రకీలాద్రికి వెళ్లమని ఆదేశించాడు. అర్జునుడు సంసిద్ధుడయ్యాడు. అర్జునుడు ఇంద్రదర్శనం చేయించగలిగే మంత్రవిద్యను పొంది ఒక్క రోజులో హిమాలయానికి చేరుకుని, అక్కడ ఇంద్రుని అనుగ్రహానికి పాత్రుడైనాడు.

తరువాత అర్జునుడు కఠినమైన తపస్సు చేసి, శంకరుని ప్రత్యక్షం చేసుకుని, అతడితో యుద్ధం చేసి, ఆయన నుండి పాశుపతాస్త్రాన్ని సంపాదించాడు. మరెన్నో దివ్యాస్త్రాలనూ దేవతల నుండి పొందాడు. తరువాత స్వర్గానికి వెళ్ళాడు.

ఇంద్రుడి ఆజ్ఞ ప్రకారం అక్కడే ఐదేళ్ళు ఉండిపోయాడు అర్జునుడు. అక్కడ ఇంద్రాజ్ఞతో సమస్త శస్త్రాస్త్రాలనూ పొందాడు. చిత్రసేనుడనే గంధర్వుడి దగ్గర సంగీత నాట్యాలను నేర్చుకున్నాడు. ఊర్వశి అర్జునుని వరించింది. అర్జునుడు ఆమెను తిరస్కరించాడు. ఆమె కోపంతో "స్త్రీల మధ్యలో నాట్యగానిలాగా, నపుంసకుడవై గౌరవం లేని వాడిగా బ్రతకమని" శపించింది. అర్జునుడు జరిగినదంతా చిత్రసేనుడికి చెప్పాడు. చిత్రసేనుడు ఇంద్రుడికి చెప్పాడు. ఇంద్రుడు అర్జునుని పిలిచి "నువ్వు నీ ధీరత్వంతో ఋషులనూ జయించావు. ఊర్వశి శాపం నీకు అవసరమైనపుడు వరంగానే మారుతుంది. ఒక సంవత్సర కాలం నువ్వు ఆ రూపంలో గుప్తంగా కాలం గడిపినాక నీకు పురుషత్వం లభిస్తుంది" అని చెప్పాడు. అర్జునుని ఇంద్రుడు అర్ధసింహాసనంలో కూర్చోబెట్టాడు. అప్పుడు స్వర్గానికి వచ్చిన తోమశమహర్షి అర్జునుని చూసి సంతోషించాడు. ఇంద్రుడు మీరు భూలోక సంచారం చేసేటప్పుడు పాండవులను కనిపెట్టుకుని ఉండమని చెప్పాడు మహర్షికి.

వ్యాసుడి వలన ధృతరాష్ట్రుడికి అర్జునుడు స్వర్గానికి వెళ్ళాడన్న విషయం తెలిసింది. సంజయుడితో "నా కుమారుడు మందబుద్ధి. విషయ విలాసాల్లో మునిగితేలుతూ రాజ్యాన్ని నాశనం చేస్తున్నాడు. పాండవులకు ఎదురు నిలబడి ఎవరు పోరాడగలరు" అంటూ దుఃఖించాడు. భీమసేనుడు కామ్యక వనంలో "దుర్యోధనాదులను చంపాలి" అంటూ మండిపడుతున్నాడు. ధర్మరాజు "పదమూడు సంవత్సరాలు పూర్తి అయినాక నువ్వు అర్జునుడు కలిసి దుర్యోధనుని నాశనం చెయ్యొచ్చు. ఏ మోసం చెయ్యకుండానే వారిని చంప

గలిగినపుడు మోసంతో పని ఏముంది?" అంటూ భీముని సముదాయిస్తున్నాడు. ఇంతలో తోమశ మహర్షి వచ్చాడు అక్కడికి. ధర్మరాజు తోమశ మహర్షిని సత్కరించి "మహర్షీ నాకంటే దురదృష్టవంతులెవరైనా ఉన్నారా? ఈ లోకంలో నాలాగా దుఃఖించేవాడిని ఎక్కడైనా చూశారా? విన్నారా?" అని అడిగాడు.

అప్పుడు తోమశమహర్షి ధర్మరాజుకి నలదమయంతుల కథ చెప్పాడు. నలుడు స్వయంవరంలో దమయంతిని వివాహం చేసుకోవడం, కలి ప్రభావంతో నలుడు జూదంలో ఓడిపోవడం, నలుడు దమయంతిని వదిలి పెట్టడం, దమయంతి సుబాహపురం చేరుకోవడం, నలుడి రూపం మారిపోవడం, ఋతుపర్ణుని చేరుకోవడం, దమయంతి పుట్టింటికి చేరుకోవడం, దమయంతి తండ్రి నలుని వెతికించడం, ఋతుపర్ణుడు విదర్భకు వెళ్ళడం, నల దమయంతులు మళ్ళీ కలుసుకోవడం, దేవతలు పెట్టిన పరీక్షలో దమయంతి నెగ్గడం మొదలైన ఎన్నో విషయాలు, నలదమయంతులు పడిన కష్టాలు వివరించాడు.

పాండవులు అర్జునుడు లేకపోవడంతో నిరాశగా, నిరుత్సాహంగా కాలం గడుపుతున్నారు. ఆ సమయంలో నారదమహర్షి అక్కడికి వచ్చాడు. ధర్మరాజు మహర్షికి స్వాగతసత్కారాలు చేసి పూజించాడు. నారదుడు ధర్మజుని కోరికమేరకు తీర్థయాత్రల మహిమను వర్ణించి చెప్పాడు. ధర్మరాజుకు ఏదైనా పుణ్యప్రదమైన వనంలో ఉండాలనిపించింది. అప్పుడు ధౌమ్యుడు తీర్థాల గురించి వర్ణించి చెప్పాడు. ఆ మహిమ వలన పాండవులు ఉత్సాహాన్ని పొందారు. ఇంతలో తోమశమహర్షి వచ్చి ఇంద్రుడు చెప్పిన

సందేశం ధర్మరాజుకి చెప్పాడు. తీర్థయాత్రలు చేసి బదరికాశ్రమానికి చేరుకుని దుఃఖాన్ని పోగొట్టుకో. నీ కోరిక తీర్చుకో" అని చెప్పాడు. మహర్షి ఆదేశం ప్రకారంగా పాండవులు తీర్థయాత్రలు చేస్తున్నారు. దారిలో పాండవులు నైమిశారణ్యం చేరుకున్నారు. అగస్త్య లోపాముద్రల వృత్తాంతం చెప్పించుకున్నారు తోమశమహర్షి చేత. అగస్త్యుడు చేసిన అద్భుతమైనపనులను గురించి చెప్పించుకుని విన్నారు. అగస్త్యుడు సముద్రాన్ని ఎండింప చేసిన విషయం తెలుసుకున్నారు. సగర కుమారుల మరణం, గంగావతారణ గాథలను విన్నారు. ఋష్యశృంగచరిత్ర, పరశురాముని పుట్టుక, అతని చరిత్రలను విన్నారు.

ధర్మరాజు సముద్రతీరంలోని తీర్థాలన్నింటినీ సేవిస్తూ ముందుకు సాగిపోతున్నాడు. అన్ని తీర్థాల్లోనూ తమ్ములతో కలిసి స్నానం చేసి, 'ప్రశస్తా' నదిని చేరుకున్నాడు. ఆ నది సముద్రంలో కలిసే చోట స్నానతర్పణలు పూర్తి చేసి బ్రాహ్మణులకు దానధర్మాలు చేశాడు. తోమశమహర్షి ధర్మరాజుకి సుకన్యా వృత్తాంతం చెప్పాడు. మాంధాత, ఉశీనరుల వృత్తాంతాలూ విన్నాడు. అష్టావక్రుని చరిత్ర విన్నారు. అతని స్పర్శతో పవిత్రమైన మధువిలానదిలో స్నానం చేశారు. తరువాత పాండవులు గంధమాదనానికి చేరుకున్నారు. అక్కడ భీమసేనుడు హనుమంతుని కలుసుకున్నాడు. హనుమంతుడి అనుగ్రహానికి పాత్రుడైన భీముడితో హనుమ "నేను నీకు సోదరుడిని. స్నేహితుడిని. కనుక నీకు ప్రియం చేస్తాను. నువ్వు శత్రుసేన మధ్యలో ప్రవేశించి సింహనాదం చేసేటప్పుడు నేను నా ధ్వనితో నీ గర్జనను మరింతగా పెంచుతాను. అర్జునుని ధ్వజం మీద

కూర్చుని శత్రువుల ప్రాణాలు ఆర్చుకుపోయేట్లుగా గర్జిస్తాను. అప్పుడు నువ్వు వారిని సులభంగా సంహరించగలుగుతావు" అనిచెప్పి, భీముడికి దారి చూపి, హనుమ అంతర్ధాన మయ్యాడు.

తరువాత భీముడు యక్షరాక్షసులతో పోరాటం సాగించాడు. తరువాత ధర్మరాజాదులు అక్కడ నుండి వెనక్కి తిరిగి నరనారాయణుల ఆశ్రమానికి చేరుకున్నారు. ఒకసారి ధర్మరాజు దగ్గరకు అనుకోకుండా జటాసురుడు అనే ఒక రాక్షసుడు వచ్చి, బ్రాహ్మణుడనని చెప్పి, ధర్మరాజు వెంటే తిరుగుతూ పాండవుల ధనస్సును, అమ్మలపొదిని, ద్రౌపదిని ఎత్తుకు పోవాలని చూస్తున్నాడు. భీమసేనుడు ఆ జటాసురుని సంహరించాడు. తరువాత పాండవులు వృషపర్వుని, ఆర్షిసేనుని ఆశ్రమాలకు వెళ్ళారు. గంధమాదన పర్వతము పైన భీమసేనుడు యక్షరాక్షసులతో మళ్ళీ పోరాడాడు. అలకాపురికి చేరుకున్నారు పాండవులు. కుబేరుడు భీమసేనుని ఆశీర్వదించాడు. ధర్మరాజుతో "ఇప్పటికి అర్జునుడు అస్త్రవిద్యలో నైపుణ్యం సంపాదించాడు. ఇంద్రుడు అతడు ఇంటికి వెళ్లడానికి అనుమతి ఇచ్చాడు." పాండవులు ఆ రాత్రి కుబేరుని భవనంలో అపరిమితమైన ఆనందంగా గడిపాడు. ధౌమ్యుడు ధర్మరాజుకు అనేక స్థలాలను గురించి వివరించాడు. అర్జునుడు గంధమాదన పర్వతానికి తిరిగి వచ్చాడు. జరిగినదంతా అన్నదమ్ములకు చెప్పాడు. అర్జునుడు తాను సంపాదించిన అస్త్ర విద్యా లాభాన్ని గురించి చెప్పాడు.

అర్జునుడు నివాతకవచులతో యుద్ధం చేశాడు. మాతలి అర్జునుని "నీలో నేను చూసిన పరాక్రమం దేవతలలో కూడా లేదు" అని మెచ్చుకున్నాడు. తరువాత అర్జునుడు పోలోమ

కాలికేయులతో యుద్ధం చేశాడు. తిరిగి పాండవులు ద్వైతవనానికి చేరుకున్నారు. అక్కడ ద్వైతమనే పేరుతో అందమైన సరోవరం ఉంది.

ఒక రోజున భీముడు మృత్యువు లాగా భయంకరమైన, ఆకలితోఉన్న కొండచిలువ ఉన్న కొండగుహలోకి వెళ్ళాడు. ఆ కొండచిలువ భీముని చుట్టేసింది. అప్పుడు ధర్మరాజే భీముని కొండచిలువ బారి నుండి విడిపించాడు. అప్పుడు కొండచిలువ అడిగిన ప్రశ్నలను సమాధానాలు చెప్పి, తమ్ముడిని రక్షించుకున్నాడు. ఆ కొండచిలువ నహుషుడు అనే రాజు. అతడు స్వర్గాన్ని పొంది కూడా బ్రహ్మర్షుల చేత పల్లకీ మోయించుకున్న కారణంగా భ్రష్టుడై కొండచిలువ అయ్యాడు.

ధర్మరాజుతో మాట్లాడిన కారణంగా శాపవిముక్తుడై, దివ్యదేహాన్ని ధరించి స్వర్గానికి వెళ్ళాడు. కామ్యకవనంలో ఉన్న పాండవుల దగ్గరకు శ్రీకృష్ణుడు, మార్కండేయుడు వచ్చారు. ఇద్దరూ 'ఇప్పుడు నువ్వు అనుభవించే ఈ దుఃఖమే రాబోయే కాలంలో నీ సుఖానికి కారణం అవుతుందని' ధర్మరాజుకు ధైర్యం చెప్పారు.

పాండవులు మార్కండేయ మహర్షిని అడిగి బ్రాహ్మణోత్తముల మహిమలను విన్నారు. తార్క్ష్యముని, సరస్వతీదేవిల సంవాదం, వైవస్వత మనువు చరిత్ర, శ్రీకృష్ణుని మహిమ, ప్రళయకాల వర్ణనము, మార్కండేయుడు తాను బాలముకుందుని చూడడం, కలిధర్మం, కల్కి అవతారం మొదలైన విషయాలను వివరంగా చెప్పాడు మార్కండేయుడు. తరువాత ధర్మరాజుకి ధర్మోపదేశం చేశాడు. ఇంద్రబకుల సంవాదం, క్షత్రియుల మహిమ, శిబి చక్రవర్తి కథ, దాన

మహిమ, దానము, పవిత్రత, తపస్సు, మోక్షములను గురించి తెలుసుకున్నారు. దుంధుమారుని కథను విన్నారు. దుంధుమారుని చంపమని బృహదశ్వుని ఉత్తంకుడు బలవంత పెట్టడం, దుంధుని వధ, పతివ్రతా కౌశికుల సంవాదం, ధర్మవ్యాధుడు కౌశికునికి ఉపదేశించడం, ధర్మం యొక్క సూక్ష్మగతి, ఫలభోగాలనుభవించడంలో జీవుని యొక్క స్వతంత్రతా రాహిత్యం, జీవాత్మ నిత్యత్వం, పుణ్య పాపాల శుభ పరిణామం, ఇంద్రియ నిగ్రహం వలన కలిగే లాభాలు, అది లేకపోతే కలిగే అనర్థలూ, వచ్చే నష్టాలు, త్రిగుణాల స్వరూపం, బ్రహ్మ సాక్షాత్కారానికి ఉపాయం, ధర్మవ్యాధునికి తల్లిదండ్రుల యందు గల భక్తి, కౌశికుడికి ధర్మవ్యాధుడు తల్లిదండ్రులను సేవించమని చెప్పడం, కార్తికేయుని పుట్టుక, ఆయన దేవసేనాపతి అయిన విధము, కార్తికేయుడు చేసిన ఉదారమైన పనులు మొదలైన విశేషాలు, విషయాలు ఎన్నో విన్నారు పాండవులు. తరువాత కార్తికేయుని ప్రఖ్యాత నామాలను చెప్పించుకుని విన్నారు.

ఒక రోజున పాండవులు బ్రాహ్మణాశ్రమంలోఉండగా ద్రౌపది సత్యభామలు ఒకచోట కూర్చున్నారు. "పాండవులకు కోపం రాకుండా నువ్వు ఎలా ప్రవర్తిస్తావు" అని అడిగిన సత్యభామకు ద్రౌపది తన దినచర్యను చెప్పింది. తరువాత ద్రౌపది సత్యభామకు వీడ్కోలు పలికింది.

ద్వైతవనంలో ద్వైతసరస్సు దగ్గర పాండవులు ఉన్నారన్న విషయం ధృతరాష్ట్రుని మాటల ద్వారా విన్నాడు శకుని. ఆ విషయాన్ని అతడు కర్ణదుర్యోధనులకు చేరవేశాడు. ఘోషయాత్ర చేస్తున్నామనే నెపంతో అక్కడికి వెళ్ళి పాండవులను ఏడిపించాలి అనే ఆలోచన చేశారు. ముగ్గురూ కలిసి

ద్వైతవనానికి వెళ్ళారు. అక్కడ గంధర్వుల చేతిలో ఓడిపోయి బందీలయ్యారు. అయినా పాండవులు గంధర్వులతోయుద్ధం చేసి దుర్యోధనాదులను రక్షించారు. పాండవుల చేత రక్షింపబడ్డ దుర్యోధనుడు తనకు జరిగిన మంచిని అవమానంగా భావించి సిగ్గుతో క్రుంగిపోతూ మరణించాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. దుర్యోధనుని ప్రాయోపవేశం చూసి పాతాళంలోఉన్న రాక్షసులు అతడు మరణిస్తే మన వైపు బలం తగ్గిపోతుందని భావించి అతడి చేత ప్రాయోపవేశాన్ని విరమింపచేశారు.

దుర్యోధనుని అంగీకారంతో కర్ణుడు దిగ్విజయ యాత్రకు వెళ్ళాడు. దుర్యోధనుడు వైష్ణవ యాగం చేశాడు. వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరునికి తపోదానముల గొప్పదనమును తెలియచేశాడు. వ్యాసుని చేత ముద్గలుని కథను చెప్పించుకుని విన్నాడు ధర్మరాజు.

పాండవులు అడవుల్లోనూ హాయిగా కాలం గడుపుతున్నారన్న వార్త విన్న దుర్యోధనుడు వారికి హాని తలపెట్టాలను ఆలోచిస్తున్నాడు. పదివేలమంది శిష్యులతో తన ఇంటికి వచ్చిన దుర్వాసుని దగ్గరకు తమ్ములతో కలిసి వినయంగా వచ్చి సేవలు చేస్తున్నాడు. దుర్వాసుడు అక్కడ చాలాకాలం ఉన్నాడు. శపిస్తాడన్న భయంతో దుర్యోధనుడు సేవిస్తున్నాడు. దుర్వాసుని వ్యవహారాల్లోని మార్పులకు దుర్యోధనుడు కోపం తెచ్చుకోలేదు. అది చూసి దుర్వాసుడు దుర్యోధనునికి వరం ఇస్తానన్నాడు. దుర్యోధనుడు మాకు మీరు అతిథులైనట్లే అడవిలో ఉన్న పాండవుల వద్దకు వెళ్ళి వారికీ అతిథులుగా ఉండండి. ద్రౌపది భోజనం కూడా అయిపోయినాక విశ్రాంతి తీసుకునే సమయంలో వెళ్ళమని" కోరుకున్నాడు. దుర్వాసుడు అలాగే అని వచ్చిన దారినే వెళ్ళిపోయాడు.

ఆ తరువాత ఒకరోజు దుర్యోధనుడు చెప్పినట్లుగానే పాండవులు యొక్క ద్రౌపది యొక్క భోజనాలు పూర్తి అయినాక విశ్రాంతి తీసుకునే సమయంలో పదివేలమంది శిష్యులతో సహా దుర్వాసమహర్షి అడవిలోని ధర్మరాజు దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ధర్మరాజు శ్రీకృష్ణుని అనుగ్రహంతో దుర్వాసాదులకు ఆతిథ్యం ఇచ్చాడు. ఆ తరువాత ఒకప్పుడు ధౌమ్యుని ఆజ్ఞప్రకారంగా పాండవులు ద్రౌపదిని ఆశ్రమంలో ఒంటరిగా వదిలి బ్రాహ్మణులకు ఆహారం సేకరించడానికి అడవిలోకి వెళ్ళారు. అప్పుడు జయద్రథుడు ద్రౌపదిని అపహరించుకుని తీసుకుపోయాడు. ధౌమ్యుడు కూడా ఆమె వెంటే వెళ్ళాడు. పాండవులు ఆశ్రమానికి తిరిగి వచ్చి, విషయం తెలుసుకుని జయద్రథుని పైకి దండెత్తారు. అర్జునుని పరాక్రమానికి నిలువలేక పొందిన పరాభవం చాలు అనుకుని పారిపోతున్నాడు. అయినా భీముడు అతడిని పట్టుకుని మూర్ఛపోయేదాకా కొట్టాడు. దుశ్శల వైధవ్యం చూడలేమని మళ్ళీ వదిలిపెట్టాడు. పాండవులు చేతిలో పరాభవం సహించలేక హరిద్వారం వెళ్ళి అక్కడ శివుని గూర్చి తపస్సు చేసి, శివునిని ప్రత్యక్షం చేసుకున్నాడు. "పంచపాండవులను యుద్ధంలో జయించేట్లుగా" వరం ఇవ్వమని అడిగాడు. "అది ఎవరికైనా అసాధ్యమే. కనుక ఒక్కరోజు యుద్ధంలో అర్జునుని తప్ప మిగిలిన నలుగురినీ వెనక్కు మాత్రం పంపగలవు" అని వరం ఇచ్చాడు శివుడు. పాండవులు కామ్యకవనంలోనే ఉంటున్నారు.

ఒకరోజున మునుల మధ్యలో కూర్చున్న ధర్మరాజు మార్కండేయ మహర్షితో "మేము ఇన్ని కష్టాలు పడుతున్నాము. ద్రౌపదికి ఎంతటి పరాభవం జరిగింది? అంతటి

పవిత్రురాలికి ఎందుకిన్ని కష్టాలు? మావంటి దురదృష్టవంతులను మీరు ఎక్కడైనా చూశారా? విన్నారా?" అని అడిగాడు. అప్పుడు మార్కండేయుడు ధర్మరాజుకి శ్రీరామాదుల పుట్టుక, రావణుడు తపస్సు చేసి వరాలు పొందడం, దేవతలు ఋక్షవానరులుగా పుట్టడం, రాముని వనవాసం, ఖరదూషణలను సంహరించడం, రావణుడు సీతను అపహరించడం, జటాయువును చంపడం, రాముడు కబంధునికి శాపవిముక్తిని కలిగించడం, సుగ్రీవునితో స్నేహం చెయ్యడం, వాలిని చంపడం, త్రిజటకు వచ్చిన కల, రావణుని ప్రలోభాలకు సీత లొంగకపోవడం, వానరులు సీతను వెతకడం, హనుమ శ్రీరామునికి సీత జాడను తెలియచెప్పడం, రాముడు సముద్రంపై వారధి కట్టడం, దాని ద్వారా వానరసైన్యం లంకలో ప్రవేశించడం, రాముడు అంగదుని రాయబారిగా పంపండం, యుద్ధం ప్రారంభం కావడం, ప్రహస్త, ధూమ్రాక్ష, కుంభకర్ణులు మరణించడం, ఇంద్రజిత్తు యుద్ధంలో చంపబడటం, రామరావణుల మధ్య యుద్ధం జరగడం, రావణుని శ్రీరాముడు సంహరించడం, సీతారాములు మళ్ళీ కలుసుకోవడం, శ్రీరాముడు అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చి రాజ్యాభిషేకం చేసుకోవడం వరకూ రామాయణ కథ అంతా చెప్పి, ధైర్యం నూరిపోశాడు. తరువాత ధర్మరాజు మార్కండేయునితో "మహా పతివ్రత అయిన ద్రౌపది గురించే నా విచారమంతా. మీరు ఈమె వంటి స్త్రీని మరొకరిని ఎవరినైనా చూశారా?'' అని అడిగాడు. అప్పుడు మార్కండేయుడు సావిత్రి కథను చెప్పాడు ధర్మరాజుకి. సావిత్రి వలననే సత్యవంతుడు బ్రతికిన విషయం వివరించాడు. ద్యుమత్సేనుడు రాజ్యాన్ని పొందిన వైనాన్ని వినిపించాడు.

ధర్మరాజా! సావిత్రితో సమానమైన సౌశీల్యవతి ద్రౌపది. ఈమె కూడా మిమ్మల్నిందరినీ ఉద్ధరిస్తుంది" అని చెప్పాడు. సావిత్రి కథ విన్న వారి మనోభీష్టాలన్నీ సిద్ధించి సుఖంగా ఉంటారు. ఎప్పుడూ దుఃఖాన్ని పొందరు" అని ధైర్యం చెప్పాడు.

ఒక బ్రాహ్మణునికి అరణిని తేవడం కోసం వెళ్ళారు పాండవులు. అక్కడ దాహం తీర్చుకోడానికి వెళ్ళిన తమ్ములు చనిపోయి పడి ఉండడం చూశాడు. అసలు ఇది ఎలా జరిగిందని ఆలోచిస్తూ యుధిష్ఠిరుడు కూడా నీటిలోకి దిగబోతుండగా భీమాదులను చంపిన యక్షుడు "నేనే మహా శక్తివంతమైన నీ తుమ్ములను చంపాను. నా మాట వినకుండా నీళ్ళు తీసుకెళ్ళే ప్రయత్నం చేసి దుస్థితిని పొందారు. కనుక నువ్వు అయినా నేను అడిగే ప్రశ్నలకు బదులు ఇచ్చి నీళ్ళు త్రాగి తీసుకెళ్ళు" అన్నాడు. అప్పుడు యక్షుడు అడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధాలను చెప్పి, నీరు త్రాగి, ధర్మబద్ధంగా నకులుని బ్రతికించమని అడిగి, యక్షుని అనుగ్రహంతో తమ్ముళ్ళు నలుగురినీ బ్రతికించుకున్నాడు. అప్పటికి పాండవుల అరణ్యవాసం పూర్తి అయ్యింది. మరుసటి రోజు నుండి అజ్ఞాతవాసం ప్రారంభించాలి. కనుక వాళ్ళలో వారు మాట్లాడుకోవడానికి కూర్చున్నారు.

వనపర్వము పరిసమాప్తము.

విరాట పర్వము

ధర్మరాజాదులు విరాట రాజు కొలువులో ఎవరెవరు ఎలా ఉండాలో, ఏం చెయ్యాలో నిర్ణయించుకుని ధౌమ్యునికి చెప్పారు. అప్పటివరకూ రాజుగా, రాణిగా, యువరాజుల్లా ఉన్న ధర్మరాజాదులకు సేవా ధర్మాలను వివరించి, విజయం సాధించమని ఆశీర్వదించాడు ధౌమ్యుడు.

ధర్మరాజు తమ్ములతోను, ద్రౌపదితోను కలిసి అతికష్టమైన అజ్ఞాతవాస కాలాన్ని మత్స్యదేశానికి రాజైన విరాటుని కొలువులో గడపాలని నిర్ణయించాడు. అక్కడ యుధిష్ఠిరుడు 'కంకుడనే' పేరుతో బ్రాహ్మణుడి వేషంలో పాచికలాడుతూ రాజుని ఆనందపెట్టే పనిలో చేరాడు. వంట చెయ్యడంలోనూ నేర్పరితనం కలిగిన భీముడు 'వల్లవుడు' అనే పేరుతో రాజుగారి వంటశాలలో వంటవానిగా చేరాడు. అర్జునుడు తనను నపుంసకునిగా ప్రకటించుకుని 'బృహన్నల' అనే పేరుతో రాజుగారి అంతఃపుర స్త్రీలకు సంగీతనృత్యాలలో శిక్షణ ఇచ్చేవాడిగా చేరాడు. ఇక నకులుడు తనకు గల అశ్వవిద్యా విశేషాలతో గుఱ్ఱాలకు నడకనేర్పడం, వాటిని రక్షించడం, పెంచడం, వాటి రోగాలకు వైద్యం చేయడం వృత్తిగా ఎంచుకుని 'గ్రంథికుడు' అనే పేరుతో రాజుగా అశ్వశాలలో అశ్వపాలకునిగా చేరాడు. సహదేవుడు 'తంత్రీపాలుడు' అనే పేరుతో గోసేవ చెయ్యడానికి రాజుగారి గోశాలలో చేరాడు. ఇక ద్రౌపది తనకు గల కేశాలంకరణ నైపుణ్యంతో రాణి సుధేష్ణ దగ్గర 'సైరంధ్రిగా' గా చేరింది.

ఈ విధంగా విరాటరాజు కొలువులో చేరిన పాండవులు రాజుగారి చేత గౌరవింపబడి అక్కడే రహస్యంగా కాలం గడుపుతున్నారు. భీమసేనుడు జీమూతమల్లుని వధించి విరాటరాజుకు స్నేహపాత్రుడయ్యాడు. కాలం గడుస్తోంది. అలా పదినెలలు కాలం గడిచింది. విరాటుని బావమరిది కీచకుడు ద్రౌపదిని పరాభవించాడు. ద్రౌపది భయపడిపోతే భీముడికి కీచకుడి గురించి చెప్పింది. రహస్యంగా ఉండి కీచకుని చంపమన్నది. తాను అనుకున్న పథకం ప్రకారం భీముడు నర్తనశాలకు చేరి రహస్యంగా దాక్కుని ఉండి

కీచకుని, అతని పుత్రులైన ఉపకీచకులను చంపాడు. సుధేష్ణ సైరంధ్రిని నీ ఇష్టం వచ్చిన చోటుకు వెళ్ళిపొమ్మంది. సైరంధ్రి ఒక పదమూడు రోజులు మహారాజు నన్ను క్షమించి మీ దగ్గర ఉండే అవకాశం ఇవ్వాలి. ఆ తరువాత నా గంధర్వ భర్తలు వచ్చి నన్ను తీసుకువెళతారు. వారి వలన మీకూ, మీ బంధువులకూ, మిత్రులకూ కూడా మేలు జరుగుతుందని" అడిగింది. రాణి అంగీకరించింది.

ఇంతలో ఎలాగైనా ఈ అజ్ఞాతవాస కాలం ముగిసే లోపల పాండవులను గుర్తించి, మళ్ళీ పదమూడేళ్ళ పాటు అరణ్య అజ్ఞాత వాస జీవితం గడిపించాలని నిశ్చయించుకున్న కౌరవులు విరాట నగరంపై దండయాత్ర చెయ్యాలని కౌరవ సభలో నిర్ణయించారు. విరాట, సుశర్మల మధ్య యుద్ధం జరిగింది. భీముడు సుశర్మను పరాభవించాడు. విరాటుడు గోవులను విడిపించడానికి త్రిగర్తసేనల మీదకి దాడికి బయలుదేరాడు. ఆ సమయం కనిపెట్టిన దుర్యోధనుడు ఇదే అదను అనుకుని భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, కృప, అశ్వత్థామ, శకుని, దుశ్శాసనాదులను వెంట తీసుకుని విరాటరాజ్యం ప్రవేశించి ఆయన యొక్క అరవైవేల గోవులను తీసుకుపోయారు. వాళ్ళపై దాడి చెయ్యడానికి విరాటుని కుమారుడు ఉత్తరుడు బృహన్నలను సారథిగా చేసుకుని బయలుదేరాడు. ఉత్తరుడు భయపడుతున్నాడు. అప్పుడు అర్జునుడు ఉత్తరుడికి తానెవరో తెలియచెప్పాడు. ఏం చెయ్యాలి, ఎలా చెయ్యాలి అని కౌరవ వీరులు వాదోపవాదాలు చేసుకుంటున్నారు. ఉత్తరుడికి అర్జునుడు కౌరవ వీరులను పరిచయం చేశాడు. అర్జునుడు కర్ణ అశ్వత్థాములను ఓడించాడు. అర్జునుడు భీష్మునితో యుద్ధం చేశాడు. అర్జునుని ధాటికి కౌరవసేన మూర్ఛ

పోయింది. తేరుకున్నాక దుర్యోధనాదులు హస్తినకు చేరుకున్నారు. ఉత్తరుడు విజయంతో నగరంలోకి ప్రవేశించాడు. పదమూడవ రోజున పాండవులు ఎవరో బయటపడింది. విరాటుడు తన కుమార్తె ఉత్తరను అర్జునుని తనయుడైన అభిమన్యునకు ఇచ్చి వివాహం చేశాడు.

విరాటపర్వము పరిసమాప్తము

ఉద్యోగ పర్వము

శ్రీకృష్ణుడు "పాండవుల అజ్ఞాతవాసం పూర్తి అయ్యింది. ఇకపై వీళ్ల రాజ్యం వీరికి ఇచ్చే ఆలోచన దుర్యోధనాదులకు ఉన్నదో లేదో అనే విషయం తెలుసుకోవాలి. సమర్థుడైన వ్యక్తి దూతగా వారి దగ్గరకు వెళ్ళాలి" అని రాజులందరి ముందు తన అభిప్రాయాన్ని బయటపెట్టాడు. బలరాముడు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన విషయాన్ని మెచ్చుకున్నాడు. తరువాత ద్రుపదుడు శ్రీకృష్ణుని అనుజ్ఞతో పాండవులకు మేలు జరగాలనే ఉద్దేశ్యంతో తన పురోహితుడిని అతడి శిష్యులతో పాటు దుర్యోధనుడి అభిప్రాయం తెలుసుకోవడానికి హస్తినాపురానికి పంపించాడు. విరాట నగరం నుండి శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకకు వెళ్ళాడు. అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని పిలవడానికి ద్వారకకు వెళ్ళాడు. జరుగుతున్నదంతా గూఢచారుల ద్వారా తెలుసుకున్న దుర్యోధనుడూ ద్వారకకు వెళ్ళాడు. అర్జున, దుర్యోధనాదులు ఇద్దరూ శ్రీకృష్ణుని సహాయం అడిగారు. శ్రీకృష్ణుడు 'నేను యుద్ధం చెయ్యను. ఏం జరుగుతుందో ఊరికే చూస్తుంటాను. నా సైన్యం మాత్రం యుద్ధం చేస్తుంది. కాబట్టి మీ ఇద్దరిలో ఎవరికి ఎవరు కావాలో మీరే నిర్ణయించుకోండి' అన్నాడు. అర్జునుడు ముందుగా కోరుకుంటాడు అన్నాడు దుర్యోధనునితో శ్రీకృష్ణుడు. దుర్యోధనుడు అంగీకరించాడు కానీ మనసులో

కాస్త దిగులుపడ్డాడు. కానీ చేసేదిలేక చూస్తుండిపోయాడు. అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుడినే తనకు సహాయంగా ఉండి తన రథం నడుపమని కోరుకున్నాడు. మిగిలిన యాదవ సైన్యం తన వంతని చెప్పాడు దుర్యోధనుడు. శల్యుడు తాను కర్ణుడికి సారథ్యం చేస్తానని ధర్మరాజుకీ, నీకు సేనానాయకుడిగా ఉంటానని దుర్యోధనుడికీ మాట ఇచ్చాడు. ఆ తరువాత శల్యుడు యుధిష్ఠిరునికి వృత్రాసురుడు భయపడి మడుగులో దాగి ఉండడం, తరువాత విష్ణువు అనుగ్రహంతో వృత్రాసురుని చంపిన వైనం చెప్పాడు. ఆ తరువాత ఇంద్రుడు మళ్ళీ స్వర్గాధిపతిగా పునఃప్రతిష్ఠితుడైన విషయం చెప్పించుకుని విన్నాడు. ధర్మరాజుకి శల్యుడు ధైర్యం చెప్పాడు. కౌరవ పాండవులు సైన్య సమీకరణం చేస్తున్నారు.

ద్రుపద పురోహితుడు తాను తెచ్చిన సందేశాన్ని ధృతరాష్ట్రాదులకు చెప్పాడు. ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్ముడు ద్రుపద పురోహితునితో "మేము కూడా సంధి కోసమే ప్రయత్నించి సంజయుని పాండవుల వద్దకు పంపుతాము" అని చెప్పారు. తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు జరిగినది, జరుగుతున్నది సంజయునితో చెప్పాడు. "యుద్ధానికి దారి తీయకుండా ఉండే విధంగా మాట్లాడు" అని చెప్పి సంజయుని పాండవుల వద్దకు పంపించాడు. సంజయుడు రాజులందరి సమక్షంలో "ధృతరాష్ట్రుడు సంధి మాత్రమే కోరుకుంటున్నాడు. యుద్ధం కాదు. సంధియే శాంతికి, సర్వోత్తమమైన ఉపాయము. భీష్మ పితామహుడు కూడా ఈ ఉద్దేశ్యంతోనే ఉన్నారు" అని ధృతరాష్ట్రుడు పంపిన సందేశం చెప్పాడు. ధర్మరాజు అంతా విని "లోకంలో ఉన్న ధనమంతా నా అధీనమవుతుందన్నా నేను అధర్మంగా తీసుకోడానికి ఇష్టపడను. నేను యుద్ధం

చేసినా, సంధి చేసినా ధర్మం నుండి నేను భ్రష్టుడినౌతానో లేదో శ్రీకృష్ణుడే నిర్ణయించాలి. ఆయన ఏది చెప్తే అది చేస్తాను. ఆయన మాటను జవదాటను. అధర్మం చెయ్యను. మాట్లాడను" అన్నాడు సంజయుడితో. శ్రీకృష్ణుడు "నేను కూడా ఇద్దరి మేలునే కోరుకుంటాను. ఈ రెండు పక్షాల వాళ్ళూ శాంతిని వహించడమే నా కోరిక. యుధిష్ఠిరుడూ శాంతినే కోరుకుంటాడు. కానీ సంజయా! శాంతి వహించడం కష్టమే అనిపిస్తోంది. ధృతరాష్ట్రుడు లోభంతో తన పుత్రులతో పాటు తానూ వీళ్ళ రాజ్యాన్ని తన వంశంలోనే ఉంచుకోవాలనుకున్నప్పుడు తగాదా ముదరకుండా ఉంటుందా? నా వలనగాని, యుధిష్ఠిరుడి వలన గాని ధర్మలోపం జరగదని తెలుసు నీకు. అతడు తన రాజ్యాన్ని తాను పొందాలని ప్రయత్నించడంలో నీకు ధర్మ లోపం ఎలా కనిపించింది? యుద్ధం అవసరమైనప్పుడు చెయ్యడం రాజధర్మమా? వదిలేసి పారిపోవడం రాజధర్మమా? నువ్వే చెప్పు" అని అన్నాడు సంజయుడితో. "శక్తి సంపన్నులైనా పాండవులు సంధి చేసుకోవడానికి సంసిద్ధంగానే ఉన్నారని చెప్పు" అని కూడా చెప్పాడు. ధృతరాష్ట్రునికి "అందరూ విధికి తలవంచవలసిన వారమే. ఈ రాజ్యం ఒక్కడికే సంబంధించింది కాదు. అందరం కలిసిమెలిసి జీవిద్దాం. అట్లా అయితే మీకు శత్రుబాధ ఎప్పటికీ ఉండదు' అని నా మాటగా చెప్పు. పెదతండ్రిని, పెదతల్లిని కుశలమడిగానని చెప్పు...భీష్మాదులకు నా నమస్కారాలు తెలుపు" అని సంజయుని ద్వారా సందేశం పంపించాడు.

సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని వద్దకు వెళ్ళి శ్రీకృష్ణుడు, ధర్మరాజు చెప్పిన విషయాలను వివరించాడు. తరువాత "మీ

పుత్రులు వాళ్ళ రాజ్యాన్ని వారికి ఇవ్వకూడదని నిర్ణయించుకున్నారు. ఆ నిర్ణయం మాత్రం కౌరవ వినాశనానికే కారణమవుతుంది. ఈ జగత్తులో ప్రియం – అప్రియం – సుఖం – దుఃఖం – నింద – ప్రశంస అనేవి మనుష్యులకు కలుగుతూనే ఉంటాయి. అపరాధం చేసినవాడికి నింద, ఉత్తమంగా ప్రవర్తించే వారికి ప్రశంస సహజంగానే లభిస్తాయి. భరతవంశంలో విరోధం పెట్టినందుకు నేను మీదే తప్పని అంటాను. ఈ విరోధం కారణంగా సర్వప్రజానాశనం తప్పదు. మీలాగా కొడుకులకు లొంగిపోయిన వారిని ఈ లోకంలో ఇంతకుముందెన్నడూ నేను చూడలేదు. మీరు నమ్మకూడని వారిని నమ్మారు. నమ్మదగిన వారిని దండించారు. ఈ దుర్బలత్వం మూలంగానే మీరు రాజ్యభూమిని కాపాడగల సమర్థతను పోగొట్టుకున్నారు. సభలో అజాతశత్రువు చెప్పిన మాటలు విందురుగాని" అన్నాడు. సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని అనుమతి తీసుకుని తన నివాసానికి వెళ్ళాడు.

తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు విదురుని తన వద్దకు పిలిపించుకున్నాడు. విదురునితో "ధర్మరాజు చెప్పిన మాటలు రేపు సభలో వినిపిస్తానన్నాడు సంజయుడు. ఆ ధర్మరాజు ఏం చెప్పాడో తెలుసుకోలేకపోవడమే కాదు కనీసం ఊహించుకోలేకపోతున్నాను కూడా. రేపు ఏం చెబుతాడో అన్న ఆలోచనే నా శరీరంలో మంటలు రేపుతోంది. నాకు నిద్రపట్టకుండా చేస్తోంది. సంజయుడు పాండవుల దగ్గర నుండి తిరిగి వచ్చినప్పటినుండి నా మనసుకి శాంతి అనేదే లేకుండా పోయింది" అన్నాడు విచారంగా. అప్పుడు విదురుడు ఈ విధమైన నీతివాక్యాలు ధృతరాష్ట్రుడికి ఉపదేశించాడు.

"బలవంతుడితో విరోధం పెట్టుకున్న బలహీనుడికి, తన

సమస్తం పోగొట్టుకున్న వాడికి, కామంతో నిండిన మనసుగల వాడికి, దొంగకు రాత్రులందు నిద్రపట్టని రోగం ఉంటుంది. ఈ మహాదోషాలలో ఏ ఒక్కదానితోనూ మీకు సంబంధం లేదుగా! పరుల ధనం మీద ఆశతో మీరు బాధపడటం లేదుగా!

మూడులోకాలకూ ప్రభువు కాదగినవాడైన ధర్మరాజు మీ ఆజ్ఞానుసారంగానే నడుచుకునేవాడు. కానీ మీరు అతడిని అడవులపాలు చేశారు. మీరు ధర్మాత్ములు, ధర్మం తెలిసిన వాళ్ళే. అయినా కళ్ళు లేని గ్రుడ్డి వాళ్ళవటం వలన అతడిని మీరు గుర్తించలేక అతనికి వ్యతిరేకంగా ఉన్నారు. అతడికి రాజ్యంలో భాగం ఇవ్వడం మీకు కూడా ఇష్టం లేదు. ధర్మరాజులో క్రూరత్వం లేకపోవడం, దయ, ధర్మం, సత్యం, పరాక్రమం అన్నీ ఉన్నాయి. అతడు మిమ్మల్ని పూజ్యభావంతో చూస్తున్న కారణంగానూ, అతడిలోని సద్గుణాల కారణంగాను బాగా ఆలోచించి మీకు ఎదురు చెప్పకుండా ఎన్నోకష్టాలు అనుభవించాడు. మీరు దుర్యోధన, శకుని, కర్ణ, దుశ్శాసనుల వంటి యోగ్యతలేని వారి మీద రాజ్య భారం ఉంచి ఐశ్వర్యం పెరగాలని ఎట్లా కోరుకుంటున్నారు. అసలైన స్వరూపజ్ఞానం, ప్రయత్నం, దుఃఖ సహిష్ణుత్వం, మనసు ధర్మమునందు స్థిరంగా ఉండడం అనే ఈ గుణాలు ఎవరిని పురుషార్థం నుండి జారనివ్వవో అతడినే పండితుడు అంటారు. మంచిపనులే చెయ్యడం, చెడ్డ పనులకు దూరంగా ఉండడం, ఆస్తీకుడవడం, శ్రద్ధ కలిగి ఉండడం అనేవి సద్గుణాలు. అవే పండితుడికి ఉండే లక్షణాలు. పండితుడికే ఉత్తమ కర్మల పట్ల ఆసక్తి, అభిరుచి ఉంటాయి. కష్టపడకుండానే ధనం పొందాలనకునే వాడిని మూర్ఖుడని అంటారు పండతులు. మిత్రునిపట్ల మంచిగా వ్యవహరించని వాడు, కాని వారిని కావాలనుకునే

వాడు, అయిన వారిని వదిలిపెట్టేవాడు, తన కంటే బలవంతులతో విరోధం పెట్టుకునేవాడు మూఢుడే అవుతాడు.

సముద్రం దాటటానికి నావ ఒక్కటే ఎట్లా ఉపయోగ పడుతుందో అట్లాగే స్వర్గం పొందడానికి ఒకే ఒక మెట్టు సత్యం. మీరు దీనినే గుర్తించడం లేదు. క్షమగలవాడిని లోకం అసమర్థుడనుకుంటుంది. అది ఒక్కటే అతనిలో ఉన్న దోషం. కానీ క్షమ గొప్ప బలం. కనుకనే అతనిలో దోషం ఉంది అనుకోకూడదు. క్షమ అసమర్థులకు గుణం. సమర్థులకు ఆభరణం. శాంతి రూపమైన కత్తి చేతిలో ఉన్నవాడిని దుష్టులు ఏమీ చెయ్యలేరు. గడ్డిలేని చోట పడిన నిప్పు రవ్వ దానంతట అదే ఆరిపోతుంది. క్షమలేనివాడు తనను, ఎదుటివారిని కూడా దోషంలో భాగస్థులను చేస్తాడు. కేవలం ధర్మం ఒక్కటే పరమ శుభాలను ప్రసాదిస్తుంది. క్షమ ఒక్కటే శాంతికి ఉత్తమోత్తమమైన ఉపాయం. శక్తి కలిగి క్షమించేవాడు, ధనం లేకపోయినా దానం చేసేవాడు ఈ ఇద్దరే స్వర్గం కంటే ఉన్నతమైన లోకాలను పొందగలుగుతాడు. ఇతరుల ధనాన్ని అపహరించడం, పరస్త్రీని కోరుకుని అనుభవించిడం, మంచి మిత్రుని వదులుకోవడం అనే ఈ మూడూ నాశనానికే కారణాలు. వరాన్ని పొందడం, రాజ్యం లభించడం, పుత్రుడు కలగడం ఈ మూడు ఒక ఎత్తు. అయితే శత్రుబంధాల నుండి విముక్తి పొందడం ఒక్కటే ఒక ఎత్తు. నేను భక్తుడను – సేవకుడను – నీ వాడను అని చెప్పుకునే వ్యక్తులను ఎటువంటి కష్ట పరిస్థితుల్లోనూ విడిచిపెట్టకూడదు. సంపన్నుడైన గృహస్థుడు తన దాయాది అయిన ముసలివాడిని, ఆపదలో ఉన్న ఉత్తమ కులస్థుడినీ, ధనహీనుడైన మిత్రుని, సంతానం లేని సోదరిని తన ఇంట్లో ఉంచుకోవాలి.

దేవతల సంకల్పం, బుద్ధిమంతుల ప్రభావం, పండితుల వినయం, పాపాత్ముల వినాశనం ఈ నాలుగూ తక్షణమే ఫలితాలను ఇస్తాయి. తన ఉన్నతిని కోరుకునేవాడు నిద్ర, కునికిపాట్లు పడడం, భయం, కోపం, సోమరితనం, త్వరగా అయిపోయే పనిని సాగదీస్తూ చెయ్యడం అనే ఈ ఆరు దుర్గుణాలనూ వదిలిపెట్టాలి. వినాశనం పొందాలనుకునే వాడిలో ఎనిమిది దోషాలు ఉంటాయి. మొదట బ్రాహ్మణులను ద్వేషిస్తాడు. తరువాత వారికి విరోధి పాత్రుడవుతాడు. బ్రాహ్మణుల సొమ్మును అపహరిస్తాడు. వారిని చంపాలని అనుకుంటాడు. బ్రాహ్మణులను నిందించడంలోనే ఆనందం పొందుతాడు. వారిని ఎవరైనా మెచ్చుకోవడమూ చూడలేడు. వినలేడు. తాను చేసే పనులలో వాళ్ళను తలుచుకోడు. పైగా వారిలో ఏ ఏ దోషాలున్నాయా అని వెతుకుతుంటాడు. తెలివి, ఉన్నత వంశంలో పుట్టడం, ఇంద్రియ నిగ్రహం, శాస్త్రజ్ఞానం, పరాక్రమం, మితభాషిత్వం, శక్తి కొద్దీ దానం చెయ్యడం, కృతజ్ఞత అనే ఈ ఎనిమిది గుణాలు మానవుని కీర్తిని మరింతగా పెంచుతాయి. మత్తులో మునిగినవాడు, కోపం గలవాడు, జాగ్రత్త లేనివాడు, పిచ్చివాడు, అలసిపోయిన వాడు, ఆకలితో ఉన్నవాడు, తొందరపడి మాట్లాడేవాడు, లోభి, భయాశ్చర్యాలను పొందినవాడు, కాముకుడు ఈ పదిమంది ధర్మాన్ని తెలుసుకోలేరు. కనుక విద్వాంసులు వీరితో స్నేహం చెయ్యడం గాని, కలిసి ఉండడం గాని చెయ్యకూడదు.

పాండురాజుకు అడవిలో పుట్టిన ఐదుగురు కొడుకులు నీ చేతుల్లోనే పెరిగారు. వారు ఎప్పుడూ నీ ఆజ్ఞను అతిక్రమించి ప్రవర్తించరు. న్యాయంగా వారికి చెందవలసిన భాగాన్ని వారికి ఇచ్చి, నీ పుత్రులతో కలిసి ఆనందంగా ఉండు.

ఈ విధంగా చేస్తే నువ్వు దేవతల చేతగాని, మానవుల చేతగాని విమర్శింపబడవు.

మనం ఎవరి మంచిని, గెలుపుని కోరుకుంటున్నామో వారికి అడగకుండానే మంచైనా, చెడైనా, శుభం కలిగించేదైనా, అపకారం చేసేదైనా చెప్పి తీరాలి. తన ఉన్నతిని బాగా ఆలోచించుకుని ఆ తరువాతనే పని మొదలుపెట్టడమో, మానడమో చెయ్యడం ధీరులకు తగినది. దుష్టులకు సహాయపడేదీ సత్పురుషులే. కానీ దుష్టులు మాత్రం సత్పురుషులకు సహాయం చెయ్యరు. మంచి వస్త్రాలు ధరించిన వాడు సభను ఆకట్టుకోగలుగుతాడు. గోవులు ఉన్నవాడు మధుర పదార్థాలను తినాలనే కోరికను గెలవగలుగుతాడు. వాహనంపై వెళ్ళేవాడు మార్గాన్ని త్వరగా జయిస్తాడు. కానీ శీలవంతుడు మాత్రం అన్నింటినీ జయించగలడు. మానవులకు శీలమే ప్రధానం. అదే గనుక నశించిపోతే ఈ లోకంలో అతడి జీవితం, ధనం, బంధువులు అన్నీ వ్యర్థమే. వాటి వలన ఎటువంటి ప్రయోజనము లభించదు. అధములు జీవనాధారం లేకపోవడం వలన, మధ్యములు మరణానికి, ఉత్తములు అవమానానికి చాలా భయపడతారు. మద్యపానం మత్తు కంటే సంపద వలన కలిగే మత్తు మాత్రం చాలా చెడ్డది. ఐశ్వర్యంతో మదించేవాడు పూర్తిగా చెడిపోతే తప్ప తెలివిలోకి రాడు.

సరళత, పవిత్రత, సంతోషం,ప్రియంగా మాట్లాడటం, ఇంద్రియనిగ్రహం, సత్యాన్నే మాట్లాడడం, స్థిరత్వం అనే గుణాలు ఉండేది సన్మార్గులలోనే. అ గుణాలు దుర్మార్గులలో ఉండవు. మూర్ఖులు విద్వాంసులను తిట్లతోనూ, నిందలతోనూ కష్టపెడతారు. తిట్టు తిట్టేవాడే పాపాన్ని అనుభవిస్తాడు.

క్షమించగలిగిన వాడు పాపవిముక్తుడవుతాడు. దుష్టులకు బలం హింస. రాజులకు బలం దండించడం, స్త్రీలకు సేవయే బలం. గుణవంతులకు ఓర్పే బలం.

బాణాలతో ఛేదించబడిన, గొడ్డలితో నరకబడిన చెట్టుగాని, వనం గానీ తిరిగి చిగురిస్తుంది. కానీ పరుషమైన మాటలతో కలిగిన గాయం మాత్రం మానదు. ఎంతటి పదునైన బాణాన్నైనా శరీరం నుండి బయటకు తీయవచ్చు కానీ ఆ దెబ్బతిన్న మానవుడు రాత్రింబవళ్లు కృశించిపోతాడు. మానవులను ఓడించడానికి దేవతలు ముందుగా బుద్ధిని హరిస్తారు. అందుకని అతడు నీచపు కర్మల మీద మనసు పెడతాడు. వినాశకాలం దాపురించినప్పుడే బుద్ధి మలినమైపోతుంది. అందుకే న్యాయం అనిపించే అన్యాయం హృదయం నుండి బయటకు పోదు. యుధిష్ఠిరుడే ఈ భూమిని ఏలడానికి అర్హత గలవాడు. బుద్ధిమంతుడు. నీ పుత్రులందరినీ మించిన వాడు. ధర్మాచారపరాయణులలో శ్రేష్ఠుడైన యుధిష్ఠిరుడు దయ, సౌమ్యత్వం గలవాడు. నీతో బంధుత్వం కారణంగానే అనేక కష్టాలు సహిస్తున్నాడు.

మండుతున్న అగ్నిలో బంగారాన్ని, సదాచారంతో సత్పురుషులను, వ్యవహారంలో సాధువులను, భయ సమయాల్లో శూరత్వాన్ని, ఆర్థికమైన ఇబ్బందులలో ధీరత్వాన్ని, తీవ్రమైన ఆపదలలో శత్రుమిత్రులను పరీక్షించి తెలుసుకోవచ్చు. ముసలితనం అందమైన రూపాన్ని, ఆశ ధైర్యాన్ని, మృత్యువు ప్రాణాలను, రంధ్రాన్వేషణ తత్పరత ధర్మాచరణాన్ని, కోపం సంపదను, నీచుల సేవ సత్వభావాన్ని, కామం సిగ్గును, గర్వం సర్వస్వాన్నీ నష్టపరుస్తాయి. మంచి పనుల వలన సంపద పుడుతుంది. సమర్థత వలన ధైర్యం

పెరుగుతుంది. నేర్పరితనం వేళ్ళను లోపలికి పోనిస్తుంది. నిగ్రహం వలన జీవితం సురక్షితమవుతుంది. 'బుద్ధి, దమం, శాస్త్రజ్ఞానం, పరాక్రమం, ఎక్కువగా మాట్లాడక పోవడం, యథాశక్తి దానం చెయ్యడం, కృతజ్ఞత' అనే ఈ ఎనిమిది గుణాలు మానవునికి అందాన్నిస్తాయి. అయితే వీటన్నింటి మీదా అధికారం సంపాదించే గుణం ఒకటుంది. అదే రాజసన్మానం. చెడ్డపేరున్నవాడు చెడ్డపనులే చేస్తూ, చెడు ఫలితాలనే పొందుతాడు. పుణ్యాత్ముడు పుణ్యకర్మలు చేస్తూ, మిక్కిలి పుణ్యఫలితాలనే అనుభవిస్తాడు. మాటి మాటికీ పాపం బుద్ధిని నష్టపరుస్తుంటుంది. బుద్ధి నశించిన వాడు ఎప్పుడూ పాపాన్నే చేస్తుంటాడు. పుణ్యం మాటిమాటికీ బుద్ధిని పెంచుతుంటుంది. బుద్ధి పెరుగుతున్నప్పుడు ఎప్పుడూ పుణ్యకర్మలు చేస్తూ పుణ్యలోకాలనే పొందుతాడు. కనుక మానవుడు ఎప్పుడూ పుణ్యాన్నే సేవిస్తుండాలి. గుణాలలో దోషాన్ని చూసేవాడు, వెతికేవాడు, మర్మస్థానాన్ని దెబ్బ తీసేవాడు, దయలేనివాడు, శతృత్వం వహించేవాడు, శఠుడు పాపాలను ఆచరిస్తూ కొద్దికాలంలోనే గొప్ప కష్టాలను కొని తెచ్చుకుంటాడు. దోష దృష్టిలేని స్వచ్ఛమైన బుద్ధి గలవాడు ఎప్పుడూ శుభకర్మలనే ఆచరిస్తూ గొప్ప సుఖాన్ని పొందుగాడు. అతనికి అంతటా గౌరవం లభిస్తుంది. రాత్రులు సుఖంగా నిద్రపట్టాలంటే పగలంతా పని చెయ్యాలి. వానాకాలం నాలుగు నెలలూ సుఖంగా జరిగిపోవాలంటే మిగిలిన ఎనిమిది నెలలు పని చెయ్యాలి. జీవితంలో మొదటి దశలో కష్టపడి పని చేసినవాడే చివరి దశలో సుఖంగా జీవించగలుగుతాడు. జీవితాంతం పని చేసినవాడు చనిపోయినాక కూడా సుఖపడతారు. అధర్మంగా సంపాదించిన ధనం వలన కలిగే

దోషాన్ని దాచడం కుదరదు. ఆ దోషం దాగకపోగా దాని వలన మరిన్ని ఇతరమైన కొత్త దోషాలు పుట్టుకొస్తాయి. పాపకర్మలు చేసేవాడిని యముడు శాసిస్తాడు.

"తపస్సు, ఇంద్రియనిగ్రహం, బ్రహ్మజ్ఞానం, యజ్ఞం, పవిత్ర వివాహం, నిరతాన్న దానం, సదాచారం" అనే ఈ ఏడు గుణాలు కలిగి ఉండడమే ఉత్తమ కులాలని చెప్తారు. దర్భాసనం, నేల, నీరు, తియ్యనిమాట ఈ నాలుగింటికి సజ్జనుల ఇండ్లలో కొరత అనేది ఉండదు. ధనం కొంచెం ఉన్నా సదాచారసంపన్నమైన కులమే మంచి కులంగా గుర్తించ బడుతుంది. శాంతిని పొందాలంటే విద్య, తపస్సు, ఇంద్రియ నిగ్రహం, లోభాన్ని విడిచిపెట్టడం తప్ప మరొక మార్గమే లేదు. పరస్పరం భేదబుద్ధి గలవారు ధర్మాన్ని ఆచరించలేరు. సుఖాన్నీ, గౌరవాన్ని కూడా పొందలేరు. కాలుతున్న కట్టెలు విడివిడిగా ఉంటే పొగలనే ఎగజిమ్ముతుంటాయి. అవే కట్టెలు కలిసి ఉంటే మంటను ప్రజ్వరిల్లచేస్తాయి. అట్లాగే జ్ఞాతులు కూడా విడిపోతే దుఃఖాన్ని పొందుతారు. కలిసి ఉంటే సుఖంగా గడుపుతారు. జ్ఞాతులు కొలనులోని తామరల లాగా వృద్ధి చెందుతారు. రాజా! రోగి నిరంతరం దుఃఖిస్తూనే ఉంటాడు. ధన సంబంధమైన భోగాలనుగాని, సుఖాన్ని గాని అనుభవించలేడు. మొదట ద్రౌపదిని జూదంలో గెలుచుకున్నప్పుడే చూసి నేను మీతో 'దుర్యోధనుడిలో ఉన్న ద్యూతక్రీడాసక్తిని నివారించమని ఎంతగానో చెప్పాను. పండితులు ఈ మోసాన్ని ఒప్పుకోరనీ చెప్పాను. నీ కొడుకులు పాండుపుత్రులను, పాండవులు నీ పుత్రులను రక్షించాలి. కౌరవులంతా ఒకరు ఇంకొకరి శత్రువులను శత్రువులుగాను, మిత్రులను మిత్రులగాను తలచాలి. అందరికీ కర్తవ్యం ఒకటై

ఒకటిగా ఉండాలి. మీరు పాండవులతో సంధి చేసుకుంటే మీలో తప్పులు వెతికే అవకాశం వారికి ఉండదు. పాండవులంతా సత్యం మీదనే నిలబడి ఉన్నారు. ఇప్పటికైనా మీ కుమారుని మీరు ఆపండి. మితిమీరిన గర్వం, వాచాలత్వం, స్వార్థం, క్రోధం, తన తిండి గురించి మాత్రమే ఆలోచించడం, మిత్రద్రోహం అనే పదునైన ఆరుకత్తులే మానవుని ఆయుర్దాయాన్ని తగ్గించేస్తున్నాయి. ఇవే మనిషిని చంపుతున్నాయి గాని మృత్యువు కాదు. తనను నమ్మినవాడి భార్యను పొందేవాడు, గురుపత్నిని పొందేవాడు, బ్రాహ్మణుడై ఉండి చండాలస్త్రీతో సంబంధం పెట్టుకునేవాడు, పెద్దలపై అధికారం చెలాయించేవాడు, ఇతరులు జీవనాధారాలను చెడగొట్టేవాడు వీరంతా బ్రహ్మహత్య చేసిన వారితో సమానం. వీళ్ళతో స్నేహం చేసినా సరే ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవాలని చెప్పింది వేదం. ఎప్పుడూ ప్రియమైన మాటలు మాట్లాడే వారు సహజంగానే దొరుకుతుంటారు. కానీ అప్రియమైనా సరే హితకరమైన మాటలు చెప్పేవాళ్లుకాని, చెప్పినా వినేవాళ్ళుగాని దొరకడం దుర్లభమే. ఆపద సమయం కోసం ధనాన్ని కాపాడుకోవాలి. ధనం ద్వారా భార్యను రక్షించుకోవాలి. ధనాన్ని, భార్యనీ ఉపయోగించుకుని ఎల్లప్పుడూ తనను తాను రక్షించుకోవాలి.

పూర్వమెప్పుడోనే జూదం మానవుల మధ్య తగాదాకి కారణమౌతుందని పెద్దలు గుర్తించారు. కనుక బుద్ధిమంతుడైన వాడు నవ్వులాటకి కూడా జూదం ఆడకూడదు. మీరు జూదం మొదలు పెట్టినప్పుడే నేను 'ఇది మంచిది కాదు' అని చెప్పాను. అయినా రోగికి మందు, పథ్యం ఎట్లా నచ్చవో నా మాట మీకూ అట్లా నచ్చలేదు. మీరు సింహాలను వదిలేసి నక్కలను

రక్షిస్తున్నారు. దీనికి గాను సమయం వచ్చినప్పుడు తప్పక పశ్చాత్తాపాన్ని పొందాల్సిందే. పని చెయ్యనివాడు, తిండిపోతు, అందరితో తగాదాపడేవాడు, మిక్కిలి మాయావి, క్రూరుడు, దేశకాల జ్ఞానం లేనివాడు, నిందించదగిన వేషాన్ని ధరించేవాడు.. వీరిని ఎప్పుడూ ఇంట్లో ఉంచుకోకూడదు. నీ వంశంలోనే పుట్టిన, అగ్నితో సమానమైన పరాక్రమం గల పాండవులు క్షమాగుణంతోఉండి, ఏ వికారాలు లేనివారై, కట్టెలో దాగియున్న అగ్నిలాగా శాంతులై ఉన్నారు. కొడుకులతో కూడిన నువ్వు తీగ వంటి వాడివి. పాండవులు పెద్ద మద్దిచెట్టు వంటి వాళ్ళు. పెద్ద చెట్టును ఆశ్రయించకుండా లత పెరగడం సాధ్యం కాదు. నీ కుమారులు ఒక వనం అయితే పాండవులు అందులో సింహాలు అని తెలుసుకో. సింహాలు లేకపోతే అడవి నాశనమవుతుంది. అడవి లేకపోయినా సింహాలూ నశిస్తాయి.

ఎవరైనా పూజించదగిన పెద్దలు వస్తున్నప్పుడు వాళ్ళ దగ్గరికి వచ్చే సమయంలో చిన్నవాళ్ళ ప్రాణాలు పైకి లేచిపోతూ ఉంటాయి. అప్పుడు ఆ పిల్లలు వారికి స్వాగతం చెప్పడానికి లేచి నిలబడి నమస్కరించగానే అవి యథాస్థితికి చేరుకుంటాయి. అందుకే పెద్దవాళ్ళు వచ్చినప్పుడు చిన్నవాళ్ళు తప్పక లేచి నిలబడాలి. ధైర్యం, మనోనిగ్రహం, ఇంద్రియాలను అదుపులో ఉంచుకోవడం, పవిత్రత, దయ, మృదువైన మాట, మిత్రద్రోహం చెయ్యకపోవడం ఈ ఏడుగుణాలూ సంపదను పెంపొందిస్తాయి. ఆత్మీయుడికి కోపం తెప్పించినవాడు పామున్న ఇంట్లో మనుష్యునిలాగ సుఖంగా నిద్రపోలేడు. మీరు ఈ ఐశ్వర్య భారాన్ని పాండవులను వదిలేసి దుర్యోధనునికి అప్పగించారు. ఆ భారంతో మూఢుడయ్యాడు దుర్యోధనుడు. అతడు త్వరలోనే రాజ్యం నుండి పతితుడైపోతాడు.

కాలం ప్రతికూలంగా ఉన్నప్పుడు చెప్పినవాడు బృహస్పతి అయినా సరే అతడికి అవమానమే మిగులుతుంది. ద్వేషించబడిన వ్యక్తి సాధువు కాదు. విద్వాంసుడు కాదు, బుద్ధిమంతుడు కూడా కాడు. ఇష్టమైనవాడు ఎప్పుడూ ఇష్టుడుగానే ఉంటాడు. ఇష్టుడు చేసే పనులన్నీ శుభాలే. దుష్టుడు చేసే పనులన్నీ పాపమయమైనవే. రాజా! దుర్యోధనుడు పుట్టినప్పుడే కేవలం ఈ ఒక్క పుత్రుడిని వదిలేసెయ్యి. అప్పుడు మిగిలిన వందమందీ బ్రతుకుతారు. లేకపోతే వీడి కారణంగా ఆ వందమందినీ మీరు పోగొట్టుకుని పుత్రశోకాన్ని పొందుతారని ముందుగానే చెప్పాను. భవిష్యత్తులో నాశనం కలిగించే వృద్ధికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యత ఇవ్వకూడదు. ముందు ముందు అభ్యుదయాన్ని కలిగించే క్షయాన్నైనా ఎక్కువగా ఆదరించాలి. నిజానికి వృద్ధికి కారణమయ్యే క్షయం క్షయమే కాదు. దేనిని పొందడం వలన ఎక్కువ నష్టపోతామో ఆ లాభాన్ని క్షయంగానే భావించాలి. కొంతమంది ధనంతోనే ధనవంతులౌతారు. మరికొందరు గుణాలతో ధనవంతులౌతారు. ధనం గలవారు గుణాల విషయంలో దరిద్రులైతే వాళ్ళని ఎప్పుడూ అన్ని విధాలుగా వదిలిపెట్టాల్సిందే" అని చెప్పాడు విదురుడు.

అంతా విన్న ధృతరాష్ట్రుడు "నువ్వు చెప్పేవన్నీ బాగానే ఉన్నాయి. హితం కలిగించే ఆ మాటలను బుద్ధిమంతులే వింటారు. ధర్మం ఎటు వైపు ఉంటే అటువారు గెలుస్తారన్న మాటా నిజమే. అయినా నేను నా కొడుకుని వదిలిపెట్టలేను" అన్నాడు.

విదురుడు "రాజా! తన కుటుంబసభ్యులను గౌరవించే వాడే శుభాలను అనుభవించగలుగుతాడు. తన కుటుంబీకులు

గుణహీనులైనా కూడా వారిని రక్షించాల్సిందే. మరి మీ దయను కోరుకునే గుణవంతుల గురించి వేరుగా చెప్పక్కర్లేదుగా! సమర్థులైన మీరు పాండవులపై దయ చూపించండి. వాళ్ళు బ్రతకడానికి కొన్ని గ్రామాలనైనా ఇవ్వండి. అట్లాచేస్తే ఈ లోకంలో మీ కీర్తి పెరుగుతుంది. మీరు పెద్ద వారు గనుక మీరే మీ పుత్రులను శాసించండి. నన్ను మీ హితం కోరే వాడిగా గుర్తించండి. నేను కూడా మీకు హితాన్నే చెప్పాలి" అన్నాడు.

"రాజా! విద్వాంసులను సేవించేవాడు, జ్ఞాని, ధార్మికుడు, చూడ చక్కనివాడు, మిత్రులు గలవాడు, మధురభాషి అయిన స్నేహితుని అన్ని విధాలా రక్షించాలి. ఇద్దరు వ్యక్తుల మధ్య మనస్సులు, రహస్యమైన విషయాలు, బుద్ధులు కలిస్తే వాళ్ళ మైత్రి ఏనాటికీ చెడిపోదు. దుష్టునితో చేసిన మైత్రి నిలబడదు. మిత్రుడైనవాడు కృతజ్ఞుడు, ధార్మికుడు, సత్యవాది, ఉదారుడు, చలించని అనురాగం కలవాడు, జితేంద్రియుడు, మర్యాదను అతిక్రమించనివాడు, స్నేహాన్ని విడువని వాడు అయి ఉండాలి. ఇంద్రియాలను ఎల్లప్పుడూ అదుపులో ఉంచుకోవడం అనేది మృత్యువును మించిన బాధాకరమైన విషయం. 'సమస్త ప్రాణుల పట్ల మృదువుగా ఉండడం, గుణాలలోనూ దోషాలను వెతకకపోవడం, ఓర్పు, ధైర్యం కలిగి ఉండడం, మిత్రులను అవమానించకుండా ఉండడం' అనే ఈ గుణాలు ఆయుర్దాయాన్ని పెంచుతాయి అని పండితులు చెప్తారు. 'ప్రయత్నం, నిగ్రహం,సమర్థత, హెచ్చరిక, ధైర్యం, స్మృతి, బాగా ఆలోచించి పని ప్రారంభించడం' ఇవి అన్నీ ఉన్నతిని పొందడానికి మూలమంత్రాలు. 'జలం, మూలం, ఫలం, పాలు, నెయ్యి, బ్రాహ్మణుల ఇష్టమును తీర్చడం, గురువుమాట,

ఔషధం' ఈ ఎనిమిది వ్రతాన్ని నాశనం చెయ్యవు. **'తనకు ఇష్టంకాని దానిని ఇతరులకు కూడా చెయ్యకూడదు'** అనేదే సంక్షిప్తంగా ధర్మస్వరూపం. దీనికి విరుద్ధంగా కోరికలను పెంచుకుని వాటితో ప్రవర్తించడం అధర్మమే. ధర్మాన్ని ఉల్లంఘించడం వలన శత్రువు ఎదుట తలవంచితే లభించే ధనంపై కోరిక పెంచుకోకండి. రాజా! ఎక్కువగా కావాలన్న కోరికను విడిచిపెట్టండి. మీరు మీ పుత్రుల పట్ల, పాండుపుత్రుల పట్ల సమాన భావం కలిగి ప్రవర్తించండి.

రాజా! ఎంతో కష్టపడి, పెంచి, పోషించిన పుత్రుడినే మరణించినప్పుడు తీసి ఇంటి బయట పారేస్తాడు మానవుడు. కాసేపు అతడి కోసం ఏడుస్తాడు. ఆపైన సాధారణమైన కట్టెని మంటలోకి విసిరినట్లు అతడి కట్టెని చితిలోకి విసిరేస్తాడు. చనిపోయిన మనిషి ధనాన్ని ఇతరులు అనుభవిస్తున్నారు. అతడి శరీరంలోని ధాతువులను పక్షులైనా తింటాయి. లేదా అగ్ని కాల్చేస్తుంది. ఈ మానవుడు పాపపుణ్యాలతో కట్టి వేయబడి, ఆ రెండింటితోనే కలిసి పరలోకానికి వెళ్తాడు. పళ్ళు, పూలు లేని చెట్టును పక్షులు ఎట్లా వదిలేస్తాయో ఆ ప్రేతాన్ని కులంవారు, స్నేహితులు, కొడుకులు చితిలో విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోతారు. అగ్నిలో కాలిపోయిన ఆ పురుషుని కేవలం అతడు చేసిన మంచిపని గాని, చెడ్డపని గాని వెన్నంటి వెడుతుంది. కనుకనే మానవుడు క్రమక్రమంగా ప్రయత్న పూర్వకంగా ధర్మాన్ని మాత్రమే సంపాదించాలి.

నా మాటలను విని, అర్థం చేసుకుని ఆ ప్రకారంగా నడుచకుంటే ఈ మానవ లోకంలో మీకు గొప్ప పేరు ప్రతిష్ఠలు వస్తాయి. పైగా ఇహపరలోకాల్లోనూ భయం ఉండదు. ఈ జీవాత్మ ఒక నది. పుణ్యమే దీనిలోని తీర్థం. ఈ నది

సత్యస్వరూపుడైన పరమాత్మ నుండి పుట్టింది. ధైర్యమే ఈ నదికి ఒడ్లు. దయ అనే తరంగాలే పైకి లేస్తుంటాయి. పుణ్య కర్మలు చేసినవాడు ఈ నదిలో స్నానం చేసి పవిత్రుడవుతాడు. కామక్రోధాదులనే మొసళ్ళతోను, పంచేంద్రియాలనే నీటితోను నిండిన ఈ సంసారమనే నదీ ప్రవాహం జనన మరణ రూపమై దుర్గమమై ఉంటుంది. కనుక ధైర్యమనే నావ మీద ప్రయాణించి తరించాలి. నేను మీకు నాలుగు వర్ణాల ధర్మాలనూ వివరించాను. ఎందుకు చెప్పానంటే మీ కారణంగా యుధిష్ఠిరుడు క్షత్రియధర్మానికి దూరమయ్యాడు. కనుక మీరు అతడిని మళ్ళీ రాజధర్మంలో ప్రతిష్ఠించండి" అన్నాడు విదురుడు.

"విదురా! నువ్వు చెప్పే మాటలు చాలా బాగుంటాయి. నువ్వు చెప్పినట్లే చెయ్యాలని ఉంటుంది. పాండవుల పట్ల మంచిగానే ప్రవర్తించాలని ఉంటుంది. కానీ దుర్యోధనుని కలుసుకోగానే నా బుద్ధి మారిపోతూ ఉంటుంది. ప్రారబ్ధాన్ని దాటగల శక్తి ఏ ప్రాణికీ ఉండదుగా! ప్రారబ్ధమే స్థిరమైనదని నేను అనుకుంటాను. దాని ముందు పురుషార్థం ఎందుకూ పనికి రానిదే" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"నువ్వు చెప్పే విషయాలు ఇంకా ఏమైనా ఉంటే చెప్పు. వింటే బాగుంది. వినాలనీ వుంది" అని ధృతరాష్ట్రుడు విదురుడిని అడిగాడు. విదురుడు 'మీ మనసులో కలిగే సందేహాలకు 'సనత్సుజాతుడనే' బ్రహ్మ మానస పుత్రుడు సమాధానాలు చెప్తాడు" అన్నాడు.

తరువాత విదురుడు ఆ మహర్షిని తలచుకున్నాడు. ఆ మహర్షి వెంటనే ప్రత్యక్షమయ్యాడు. వెంటనే విదురుడు "పూజ్యుడా! ధృతరాష్ట్రుని మనసులో కలిగిన సందేహం

తీర్చగల సమర్థులు మీరే. మీ సమాధానం వినగానే ఆ రాజుకు అన్ని దుఃఖాలూ తొలగిపోవాలి. లాభం–హాని–అప్రియం–ప్రియం– జర–మృత్యువు–భయం– అమర్షం – ఆకలి – దప్పిక – మద్యం – ఐశ్వర్యం – చింత – ఆలస్యం – కామం – క్రోధం – ఉన్నతి – అవినీతి అనే ద్వంద్వాలు ఏవీ ఇతడిని ఇకపై బాధించకుండా ఉండాలి" అన్నాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు సనత్సుజాతుని "మునీంద్రా! మృత్యువు లేదనే మీ సిద్ధాంతం విన్నాను. మృత్యువు నుండి బయట పడటానికి దేవతలతో సహా అందరూ బ్రహ్మచర్యాన్ని పాటిస్తారనీ విన్నాను. ఈ రెండింటిలో ఏది నిజమో వివరించండి" అని అడిగాడు.

"మోహమే (అజ్ఞానమే) మృత్యువు. ప్రమాదం లేకపోవడమే (జ్ఞానమే) అమృతం. అహంకారానికి లొంగిపోయి విపరీతమైన మార్గంలో ప్రవర్తించే మానవుడు ఎంతటివాడైనా సరే ఆత్మ సాక్షాత్కారాన్ని పొందలేడు. మోహంలో మునిగినవాడు ఈ లోకంలో నుండి వెళ్ళి మళ్ళీ జనన మరణ చక్రంలో పడుతూనే ఉంటాడు" అని చెప్పాడు. ధృతరాష్ట్రుడు "ఈ లోకంలో కొందరు ధర్మాన్ని ఆచరించరు. మరికొందరు ధర్మాన్నే ఆచరిస్తుంటారు. పాపం వలన ధర్మం నశిస్తుందా? పాపం ధర్మాన్ని నశింపచేస్తుందా?" అని అడిగాడు. మహర్షి "రాజా! ధర్మానికీ, పాపానికీ రెండు రకాల ఫలితాలు ఉంటాయి. ఆ రెండు ఫలితాలనూ అనుభవించాల్సిందే. జ్ఞానంతో మానవుడు తాను చేసిన పాపపుణ్యాలను రెండింటినీ నశింప చేసుకుంటాడు. అట్లా జ్ఞానం పొందలేకపోతే పాపాలను,పుణ్యాలనూ ఈ లోకంలోనే మళ్ళీ పుట్టి మరీ అనుభవిస్తాడు. బలవత్తరమైనది మాత్రం ధర్మమే. ధర్మాన్ని ఆచరించే వారికి సమయానుసారంగా తప్పకుండా సిద్ధి లభిస్తుంది" అని చెప్పాడు.

తరువాత ద్విజాతుల తమ తమ ధర్మాలకు ఫలితంగా ఏ ఏ లోకాలను పొందుతారో వరుసగా చెప్పించుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ఆ పైన అత్యంత పరమోత్కృష్టమైన మోక్ష సుఖాన్ని కూడా సనత్సుజాత మహర్షి చేత చెప్పించుకుని విన్నాడు.

ఆ తరువాత సంజయుడు కౌరవసభలో దుర్యోధనునికి అర్జునుని సందేశం చెప్పాడు."అర్జునుడు యుద్ధానికే సిద్ధంగా ఉన్నాడు. యుద్ధంలో ఏ ఒక్కడినీ వదిలిపెట్టను. అందరినీ నా మహాస్త్రాలకు ఆహుతి చేస్తాను. కనుక కౌరవులు పెద్దలైన భీష్మ, కృప, ద్రోణ, అశ్వత్థామలు, బుద్ధిమంతుడైన విదురుడు చెప్పినట్లుగా చెయ్యాలి. అప్పుడు మాత్రమే కౌరవులంతా బ్రతికి ఉంటారు" అని అర్జునుని సందేశం. ఆ తరువాత భీష్ముడు "కృష్ణార్జునులు నరనారాయణులనే ఋషులనీ, ఇద్దరుగా కనిపిస్తున్నా ఒకే రూపమనీ, వాళ్ళు రథం ఎక్కినప్పుడు, నువ్వు వారిని చూసినప్పుడు నేనుచెప్పిన మాట నీకు గుర్తు వస్తుంది నీకు కర్ణ, దుశ్శాసన, శకునిలు చెప్పినవి మాత్రమే సరియైనవని అనిపిస్తుంది. ఈ కర్ణుడు చెప్పేవన్నీ అబద్ధాలే. ఇతడు నీ ధర్మార్థాలను రెండింటినీ నాశనం చేస్తాడు" అన్నాడు. ద్రోణుడు కూడా భీష్ముడు చెప్పిన విషయాన్ని సమర్థించి, యుద్ధం రాకముందే పాండవులతో సంధి చేసుకుంటే మంచిది" అన్నాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు "ఎవరి బలం చూసుకుని వాళ్ళు మన మీద దండెత్తుతామని అంటున్నారో చెప్పమని" సంజయుడిని అడిగాడు. సంజయుడు పాండవపక్షంలోఉండేవాళ్ళలో

మొదటి వాడు శ్రీకృష్ణుడు. అర్జునుని అండ చూసుకునే వారు కౌరవుల మీద దండెత్తుతున్నారని" చెప్పాడు. యుధిష్ఠిరుడు కూడా యుద్ధానికే సిద్ధంగా ఉన్నాడని చెప్పాడు.

అప్పుడు పాండవ పక్షంలోని వీరులు గురించి విన్న ధృతరాష్ట్రుడు "యుద్ధం వద్దని" అన్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడు చెప్పిన మాటని దుర్యోధనుడు ఒప్పుకోలేదు. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడికి సంజయుడు శ్రీకృష్ణుని సందేశమును వినిపించాడు. సంజయుడు అక్కడ ఉన్న రాజులు, వారి సైన్యాలను వారి బలాలను వివరించాడు... "రాజా! యుద్ధంలో శిఖండి భీష్ముని పడగొడతాడు. శల్యుని సంగతి యుధిష్ఠిరుడు చూస్తాడు. దుర్యోధనుడు, అతడి తమ్ముళ్ళు వందమంది, వారి కొడుకుల పని భీమసేనుడు పడతాడు. తూర్పు, దక్షిణపు రాజులూ అతడి వంతే. కర్ణుడు, అశ్వత్థామ, వికర్ణుడు, సింధురాజు, జయద్రథుడు.... వీరితో పోరు పార్థుడు చేస్తాడు. మీరంతా (భీష్మాదులంతా) యుధిష్ఠిరునితో మంచిగానే వ్యవహరించాలి. లేకపోతే దేవతల చేత రక్షించబడే అర్జునుడు మిమ్మల్ని చంపుతాడు. మీరు త్వరగా యుధిష్ఠిరుడికి అతడి రాజ్యాన్ని అప్పగించండి. సుప్రసిద్ధుడైన ఆ వీరుని మీరు క్షమించమని అడగండి. అర్జునునితో సమానమైన వాడు ఈ లోకంలోనే లేడు. అతడి రథాన్ని దేవతలు కాపాడుతుంటారు. మానవ మాత్రులెవరూ అతడిని జయించలేరు. కాబట్టి మీరు యుద్ధం గురించి ఆలోచన మానండి" అని శ్రీకృష్ణుని మాటగా సంజయుడు చెప్పాడు. అంతా విన్న ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనుడితో "నువ్వు యుద్ధం మానుకో"మన్నాడు.

సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడికి శ్రీకృష్ణుని మహత్త్వం ఈ విధంగా చెప్తున్నాడు..."శ్రీకృష్ణార్జునులిద్దరూ విఖ్యాతి గడించిన ధనుర్ధారులు. శ్రీకృష్ణుని చక్రం లోపలి భాగం ఐదు చేతుల వెడల్పు ఉంటుంది. ఆయన తన చక్రాన్ని అవలీలగా తన ఇష్టం వచ్చినట్లు ప్రయోగించగలడు. నరకుడు, శిశుపాలుడు మొదలైన ఎందరో మహాభయంకరమైన వీరులను అతడు తన చక్రంతో సంహరించాడు. త్రాసులో ఒకవైపు సమస్త ప్రపంచాన్ని పెట్టి, మరొకవైపు శ్రీకృష్ణుని పెడితే త్రాసు కృష్ణుడు ఉన్న వైపే మొగ్గు చూపుతుంది. ఆయన కేవలం మనసులో ఒక్కసారి అనుకున్నంత మాత్రం చేతనే ఈ సమస్త ప్రపంచాన్నీ బూడిద చెయ్యగలడు. సత్యం, ధర్మం, లజ్జ, సరళత్వం ఎక్కడ ఉంటాయో అక్కడే శ్రీకృష్ణుడూ ఉంటాడు. శ్రీకృష్ణుడు ఎక్కడ ఉంటే అక్కడే విజయమూ ఉంటుంది. అతడు సర్వాంతర్యామి. పురుషోత్తముడు. ఈ భూమ్యాకాశాలనూ, స్వర్గాన్నీ కూడా అవలీలగా నడుపుతున్నాడు. ఈ సమయంలో అందరినీ తన మాయలో ముంచేసి పాండవులను కారణంగా చేసుకుని, అధర్మపరులూ, మూఢులూ అయిన నీ పుత్రులను బూడిద చెయ్యాలనుకుంటున్నాడు. నేను నిజమే చెప్తున్నాను. ఆయన ఒక్కడే కాలుడు, మృత్యువు, సంపూర్ణమైన ఈ చరాచర జగత్తుకంతటికీ ప్రభువు. తన మాయతోనే లోకాలను మోహంలో పడేస్తున్నాడు. అతడిని శరణువేడిన వారు మాత్రమే మోహంలో మునగరు" అని శ్రీకృష్ణుని గొప్పదనాన్ని వివరించాడు. అంతా విన్నాక ధృతరాష్ట్రుడు 'ఆ శ్రీకృష్ణుని యొక్క తేజోమయమైన దివ్య విగ్రహాన్ని చూడలని' ఉందన్నాడు.

సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని సందేశం చెప్పి వెళ్ళిపోయినాక శ్రీకృష్ణుడు, యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణుడు కౌరవుల సభకు వెళ్ళడం గురించి మాట్లాడుకుంటున్నారు. యుధిష్ఠిరుడు

శ్రీకృష్ణునితో "ధృతరాష్ట్రునికి రాజ్యలోభం చాలా ఉంది. అందుకే మా రాజ్యం మాకు ఇవ్వకుండానే మాతో సంధి చేసుకోవాలనుకుంటాడు. ఆయన ఆజ్ఞ ప్రకారంగా పన్నెండేళ్ళు అరణ్యవాసం, ఒక సంవత్సరం అజ్ఞాతవాసం చేశాము. అయినా ఆయనకు గాని, ఆయన పుత్రులకు గాని మా రాజ్యం మాకు ఇవ్వాలనిపించడం లేదు. మేమూ, కౌరవులమూ పరస్పరం సంధి చేసుకుని శాంతియుతంగా సమానంగా రాజ్యలక్ష్మిని అనుభవించాలి. దానికి వారు ఒప్పుకోకపోతే కౌరవులను చంపి మొత్తం రాజ్యాన్నీ మనమే స్వాధీనం చేసుకోవాలి. ఇది చివరకు చెయ్యాల్సిన పని. నేను నీతి కోసమే యుద్ధం చేస్తాను. ఎందుకంటే నేను రాజ్యాన్ని విడిచి పెట్టదలచుకోలేదు. దాని కోసం సామ దాన భేద దండోపాయాలన్నీ ప్రయోగించి మన పని పూర్తి చేసుకోవాలి. సంధి జరిగిందా అంతకు మించింది లేదు. ఒకవేళ సంధి కుదరలేదూ యుద్ధం చెయ్యడం తప్పని సరి. యుద్ధం చెయ్యకుండా ఉండడం అనుచితమే. ఈ విషయంలో ఏదైనా ఉపాయం చెప్పు" అన్నాడు.

అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు "యుధిష్ఠిరా! దుర్యోధనుడు ఎంతటి పాపాత్ముడో నాకు తెలుసు. కానీ మనవైపు నుండి అన్ని విషయాలూ స్పష్టంగా చెప్తే ఇకపై ఈ లోకంలో ఏ రాజూ కూడా మనలను తప్పు పట్టడు. సింహం ఎదురుగా ఇతర జంతువుల ఎట్లా నిలవలేవో అట్లాగే నేను కోపిస్తే లోకంలో రాజులందరూ ఏకమైనా నన్ను ఎదిరించలేరు. నేనే వెళ్తే పని జరగనూ జరగచ్చు. ఒకవేళ జరగలేదూ మనం నిందపడకుండా తప్పించుకుంటాం" అన్నాడు. కృష్ణుడు చెప్పిన మాటను అంగీకరించాడు ధర్మరాజు.

శ్రీకృష్ణుడు "ధర్మరాజా! దుర్యోధనుడు బ్రతికి ఉండగా మీకు ఏమీ ఇవ్వడు. నాకు మాత్రం శత్రువులతో యుద్ధం తప్పదనే అనిపిస్తోంది. మీరు యుద్ధానికి కావలసిన సామగ్రిని సిద్ధం చేసుకోండి" అన్నాడు. తరువాత భీమార్జున నకుల సహదేవులూ, సాత్యకి శ్రీకృష్ణునితో ముచ్చటించారు. అందరూ యుద్ధానికే మొగ్గు చూపారు. తరువాత ద్రౌపది శ్రీకృష్ణునితో "మండుతున్న అగ్నిలాంటి ఈ ప్రచండమైన కోపాన్ని పదమూడేళ్ళుగా గుండెల్లో దాచుకున్నాను. దుశ్శాసనుడి చేతులతో లాగబడిన నా కేశాలను గుర్తు పెట్టుకోండి. వీరు ఇంకా ధర్మాన్నే చూడాలనుకుంటున్నారు" అంటూ కన్నీరు కార్చింది. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు ఆమెతో "కృష్ణా! నువ్వు తొందరలోనే కౌరవస్త్రీల ఏడుపులు వింటావు. నీకు ఎవరి మీద కోపం ఉందో వాళ్ళ వాళ్ళు వారందరినీ పోగొట్టుకుంటారు. వాళ్ళు కూడా యుద్ధంలో చచ్చి కుక్కలకు, నక్కలకు ఆహారం అవుతారు. నా మాట అసత్యం కాదని నమ్ము" అంటూ ఒట్టు వేసి మరీ చెప్పాడు. ధర్మరాజుతో "మీకు, వాళ్ళకీ మేలు జరిగే విధంగానే మాట్లాడతాను" అని చెప్పి హస్తినాపురానికి బయలుదేరి వెళ్ళాడు.

హస్తినలో ప్రవేశించిన శ్రీకృష్ణునికి స్వాగతపు ఏర్పాట్లు చేశారు. "శ్రీకృష్ణునకు తగిన కానుకలను ఇవ్వమని, విడిదిగా నా భవనం, దుర్యోధనుని భవనం అలంకరించు" అని ధృతరాష్ట్రుడు విదురునికి ఆదేశించాడు. విదురుడు "మహారాజా! మీకు నేను నిజం చెప్తున్నాను. మీరు శ్రీకృష్ణుని ధనం ఇచ్చిగాని, లేదా ఏ ఇతర ప్రయత్నాలతో గాని అర్జునుని నుండి ఆయనను వేరు చెయ్యలేరు. మీరు ఇచ్చే నీటిపాత్రని, కాళ్ళు కడుక్కునే నీళ్ళని, మీ కుశల ప్రశ్నలను తప్ప మిగిలిన

వాటి వంక కన్నెత్తి కూడా చూడడు. అతడికి అతథి సత్కారాలంటే చాలా ఇష్టం. పైగా ఆ సత్కారాలకు అతడే తగినవాడు కూడా. కనుక ఆయనను గౌరవించండి. ఇప్పుడు రెండు పక్షాలవాళ్ళ మేలు కోరుకుని అతడు ఒక్కడు ఏ పని మీద వస్తున్నాడో ఆ పనిని ఇప్పటికైనా చెయ్యండి. అతడు చెప్పే మాటలకు మీరు అంగీకారం చెప్పండి" అన్నాడు. భీష్ముడూ "పాండవులతో సంధి చేసుకోమన్నాడు". అది విన్న దుర్యోధనుడు కోపంతో "తాతా! నా శరీరంలో ప్రాణం ఉన్నంత వరకు నేను ఈ రాజ్యలక్ష్మిని పాండవులతో కలిసి పంచుకోవడానికి ఇష్టపడను. పాండవుల పక్షపాతి అయిన శ్రీకృష్ణుని పట్టి బంధించాలని నిర్ణయించాను. దాంతో పాండవులు కూడా నా వశమైపోతారు. ఎవరికీ ఏ విధమైన హానీ జరగకూడదు. ఈ వార్త ఎవరికీ చెప్పనని నాకు మాట ఇవ్వండి" అని భీష్మునితో అన్నాడు.

దుర్యోధనుని భయంకరమైన ఆలోచన విన్న ధృతరాష్ట్రాదులు కంగారుతో కలత చెందారు. శ్రీకృష్ణుడు మన దగ్గరికి దూతగా వస్తున్నాడు. పైగా అతడు మనకు బంధువూ, స్నేహితుడూ కూడా. అతడు కౌరవులకేమీ అపకారమూ చెయ్యలేదు. అతడు బంధింపదగినవాడు కాదు" అని నచ్చ చెప్పారు. భీష్ముడు కోపంగా ధృతరాష్ట్రుని, అతని పుత్రుని నిందించి సభలో నుండి వెళ్ళిపోయాడు.

భీష్మ ద్రోణకృపులు, ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు ఆర్భాటాలతో శ్రీకృష్ణునికి స్వాగతం పలకడానికి వచ్చారు. దుర్యోధనుడి ఆజ్ఞ మేరకు అందరూ శ్రీకృష్ణుని చూడడానికి ఉద్యుక్తులయ్యారు. నగరవాసులంతా, ప్రజలంతా రాజ

మార్గంలో వస్తున్న శ్రీకృష్ణుని చూసి, నేలమీదకు వంగిపోయి, శిరస్సులు వంచి మరీ నమస్కరించి, స్తోత్రం చేస్తున్నారు.

శ్రీకృష్ణుడు నేరుగా ధృతరాష్ట్రుని రాజభవనానికి చేరుకున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రుని వద్దకు వచ్చాడు. కురుపతి యదుపతికి లేచి నిలబడి నమస్కరించాడు. మిగిలిన వృద్ధులూ, పెద్దలూ అందరూ లేచి నిలబడ్డారు. ధృతరాష్ట్రుని ఆజ్ఞతో శ్రీకృష్ణుడు తనకై ఏర్పాటు చేసిన సింహాసనంపై కూర్చున్నాడు. విదురుడు పాండవుల క్షేమం అడిగాడు. మేనత్త కుంతి వద్దకు వెళ్ళి ఆమెకు నమస్కరించాడు శ్రీకృష్ణుడు. ఆమె కుమారులను తలుచుకుని మిక్కిలి దుఃఖించింది. శ్రీకృష్ణుడు కుంతితో 'పాండవులు' నిద్ర – క్రోధం – హర్షం – ఆకలి – దప్పిక – శీతం – ఉష్ణం.. వీటన్నింటినీ జయించారు. వీరోచితమైన ఆనందాన్ని అనుభవిస్తున్నారు. భార్యా సమేతులై నీ పుత్రులందరూ నిన్ను కుశలము అడుగుతున్నారు. నీకు నమస్కారాలు చెప్పమన్నారు. నువ్వు త్వరలోనే పాండవులను స్వస్థులుగాను, తీరిన కోరిక గలవారిగానూ చూడగలుగుతావు. వారి శత్రువులందరూ మరణిస్తారు. వారు లోకానికంతటికీ అధిపతులై రాజ్య సంపదతో సుశోభితులై విరాజిల్లుతారు" అని అభయం ఇ0చ్చి, ధైర్యం చెప్పాడు.

కుంతికి నమస్కరించి శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధనుని భవనానికి వెళ్ళాడు. దుర్యోధనుడు శ్రీకృష్ణుని భోజనం చెయ్యమని అడిగాడు. శ్రీకృష్ణుడు అందుకు అంగీకరించలేదు. దుర్యోధనుడు ముందు మృదువుగా మొదలుపెట్టి, రాను రాను కపటంగా మాట్లాడుతూ "తాను ఇచ్చే ఆతిథ్యాన్ని

తిరస్కరించడంలోని ఆంతర్యం ఏమిటో చెప్పమని” అడిగాడు శ్రీకృష్ణుని. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు మేఘం లాంటి గంభీరమైన స్వరంతో “రాజా! దూతగా వచ్చినవాడు తాను వచ్చిన పని పూర్తి అయిన తరువాతనే భోజనాదులను స్వీకరిస్తాడు. కనుక ఈ నియమాన్ని అనుసరించి, నేను వచ్చిన పని పూర్తి చేసినాక నువ్వు కూడా నన్ను, నా మంత్రులను సత్కరించవచ్చు. నేను కామం – క్రోధం – ద్వేషం – స్వార్థం – కపటం – లోభమనే వీటికి లొంగిపోయి ధర్మాన్ని మాత్రం ఎప్పుడూ వదిలిపెట్టను. పాండవులు నీ సోదరులు. వారు ధర్మాన్ని విడువరు. సద్గుణ సంపన్నులు. వాళ్ళని ద్వేషించడం తగని పని. వారిని ద్వేషించేవాడు నన్నూ ద్వేషిస్తాడు. వాళ్ళకు అనుకూలుడైతే నాకూ అనుకూలుడే. భోజనం అనేది ప్రేమ ఉన్నప్పుడో, అత్యవసరమైప్పుడో చేస్తాను. నీకు నా మీద ప్రేమా లేదు. నాకు అంత అత్యవసర స్థితీ లేదు. నీ అన్నమంతా దుష్టులకు సంబంధించినది. కనుక ఇది తినదగినది కాదు. కామ క్రోధాదులకు బానిస అయినవాడు, మూర్ఖత్వంతో గుణవంతులతో విరోధం పెట్టుకుని ద్వేషించే వాడిని అధముడు అంటారు. విదురుడి అన్నం మాత్రమే తినదగినదని నా అభిప్రాయం” చెప్పి విదురుని ఇంటికి వెళ్ళాడు.

అక్కడ విదురుడు ప్రేమతోనూ, భక్తితోనూ చేసిన పూజను అందుకున్నాడు. విదురుడు సమర్పించిన ఉత్తమమైన అన్నపానీయాలతో ముందుగా బ్రాహ్మణాదులను తృప్తి పరిచి, తరువాత తన వెంట వచ్చిన వారితో కలిసి కూర్చుని తానూ భోజనం చేశాడు. తరువాత విదురుడు దుర్యోధనాదులు చేసిన ప్రతిజ్ఞ, వారి దురాలోచనలను అన్నీ కృష్ణునితో వివరంగా చెప్పాడు. శ్రీకృష్ణుడు అంతా విని “విదురా! దుర్యోధనుని

ఆలోచన, దుష్టత్వం, పాండవుల పట్ల వైరం అన్నీ తెలిసే ఇక్కడికి వచ్చాను. నేను చెప్పే మాటలు వాళ్ళు విని తీరాల్సిందే. తప్పక అంగీకరించాల్సిందే. నేను నిష్కపటంతో ఇద్దరికీ మేలు జరగాలనే చూస్తున్నాను. దుర్యోధనుడు నన్ను సందేహించినా నా మనస్సు ప్రశాంతంగానే ఉంటుంది. నేను చేయవలసిన పనిని చేసి ఋణవిముక్తుని అవుతాను. ‘శ్రీకృష్ణుడు ఇద్దరికీ సంధి చేయించగలవాడే. కానీ క్రోధావేశాలకులోనై కౌరవపాండవులకు సంధిచేసే ప్రయత్నం కూడా చెయ్యలేదు’ అని మూఢులు, అధర్మపరులు ఇంకా ఎవరూ కూడా నన్ను అనకుండా ఉండడం కోసమే సంధి చేద్దామని వచ్చాను. నేను చెప్పే ధర్మబద్ధమైన, హితకరమైన మాటలు విని పట్టించుకోకపోతే దుర్యోధనుడు తాను చేసిన తప్పుకు తగిన ఫలితాన్ని తప్పక అనుభవిస్తాడు” అని తన మనసులోని మాటను చెప్పాడు.

మరునాడు ఉదయాన స్నాన, జప, అగ్నిహోత్రాది కార్యాలను పూర్తి చేసుకుని, విదుర సాత్యకులతో పాటు కురుసభలోకి ప్రవేశించాడు శ్రీకృష్ణభగవానుడు. ఆ సభలోనే అంతరిక్షంలో నారదాది ఋషులు నిలబడ్డారు జరిగేది చూడడానికి. అది చూసిన శ్రీకృష్ణుడు విషయం భీష్ముడితో చెప్పి, వాళ్ళందరికీ ఆసనాదులనిచ్చి గౌరవంగా ఆహ్వానించమని చెప్పాడు. భీష్ముడు కృష్ణుడు చెప్పినట్లు నారదాది మహర్షులను ఆసనాలలో కూర్చోబెట్టి అర్ఘ్యాదులను సమర్పింపచేశాడు. అందరూ కూర్చున్నారు. అందరి మనసులూ శ్రీకృష్ణుని మీదనే లగ్నమై ఉన్నాయి. ఆ కారణంగా ఎవరికీ నోటి వెంట మాట రాలేదు.

శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రుడి వంక చూస్తూ "రాజా! నేను కౌరవపాండవులకు సంధి చేయాలనే ఇక్కడికి వచ్చాను. ఇతర వంశపు రాజులకంటే కురువంశపు రాజులకు కృప, దయ, కరుణ, మృదుత్వం, సరళత, క్షమ, సత్యం ఇవి ఎక్కువగా ఉంటాయి. పైగా కురువంశం శ్రేష్ఠమైనది. ఈ రకమైన గుణాలతో గౌరవస్థానాన్ని పొందిన ఈ వంశంలో మీ కారణంగా ఏదైనా అనుచితమైన సంగతి జరగడం మంచిది కాదు. కౌరవులతో బయటకు గాని, లోపల గాని ఏ వ్యవహారంలోనైనా జరగకూడని విధంగా జరుగుతుంటే దాన్ని నివారించవలసినది మీరే. మీ కుమారులు ధర్మార్థాల పట్ల విముఖులై క్రూరులై ప్రవర్తిస్తున్నారు. ప్రధానమైన తన సోదరులతోనే ఈ దుర్యోధనుడు మూర్ఖుడిలాగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు. ఇతడి మనసు మీద లోభమనే భూతం సవారీ చేస్తోంది. ఇవన్నీ మీకు తెలిసినవే. భయంకరమైన ఆ ఆపద ఇప్పుడు కౌరవుల మీదకే వస్తోంది. వచ్చింది. దీనిని చూసీ చూడనట్లుగా ఊరుకుంటే ఈ భూతం సమస్త భూమండలాన్నీ విధ్వంసం చేస్తుంది. మీరు మీ వంశాన్ని రక్షించుకోవాలంటే ఇప్పటికైనా ఈ భూతాన్ని తరిమెయ్యాల్సిందే. నా ఆలోచన ప్రకారంగా రెండు పక్షాల వారికీ సంధి కుదరడం పెద్ద కష్టమేమీ కాదు. ఇటువంటి పరిస్థితిలో సంధి కుదర్చడం అనేది మీకూ, నాకూ మాత్రమే సాధ్యమవుతుంది. వాళ్లని మీరు ఆజ్ఞాపించాలి. వాళ్ళు మీ ఆజ్ఞను పాటించాలి. అప్పుడే వాళ్ళకి గొప్పమేలు జరుగుతుంది. మీరు పాండవులతో కలసి, వారి రక్షణలో ఉండి ధర్మార్థాలను ఆచరించండి. మీరు ఎంత ప్రయత్నించినా వారిని మించిన రక్షకులు మీకు మరెక్కడా మరెవరూ ఉండరు. కౌరవ పాండవులు కలవడం వలన మీరు సమస్త లోకాల మీద ఆధిపత్యాన్ని పొందగలుగుతారు. అప్పుడు శత్రువులు మిమ్మల్ని ఏమీ చెయ్యలేరు. పాండవులను ఆదరిస్తే మునుపటి లాగానే ఈ భూమినంతటినీ మీరు ఆనందంగా అనుభవించగలుగుతారు. మహారాజా! నాకు యుద్ధం చేయడంలో గొప్ప విధ్వంసమే ఉన్నట్లు కనపడుతోంది. రెండ పక్షాల వాళ్ళనూ నాశనం చెయ్యడంలో మీకు ఏం ధర్మం కనిపిస్తోంది? కనుక ఈ లోకాన్ని రక్షించండి. మీ ప్రజలు నాశనం కాకుండా చూసుకోండి. మీరు సత్త్వగుణాన్ని ఆశ్రయిస్తే అందరూ చక్కగా రక్షింపబడతారనడంలో ఏమాత్రం సందేహం లేదు.

పాండవులు మీకు నమస్కారాలు చెప్పమన్నారు. మీ అందరి కుశలం అడిగారు. 'మీ ఆజ్ఞ ప్రకారంగా మేం పన్నెండేళ్ళ పాటు అరణ్యవాసం చేశాం. ఒక సంవత్సరం అజ్ఞాతంగా కాలం గడిపాం. తిరిగి వచ్చినాక మళ్ళీ మాపై పూర్వంలాగా పితృప్రేమనూ, వాత్సల్యాన్నీ చూపిస్తారనే దృఢమైన నిశ్చయంతోనే ఉన్నాం. కనుక మీరూ ఆ విధంగానే ప్రవర్తించండి. ఇప్పుడు మా రాజ్యభాగం మాకు లభించాల్సిందే. ధర్మార్థాల స్వరూపం తెలిసిన మీరు మమ్మల్ని రక్షించాలి. సత్యం అసత్యం చేత, ధర్మ అధర్మం చేత నశించిపోతే వాళ్ళు కూడా నశిస్తారు' అని పాండవులు తెలిపారు అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పాడు. కణ్వుడు, శ్రీకృష్ణుడు, చివరగా ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్మాదులు ఎందరో ఎన్ని విధాలుగానో దుర్యోధనుడికి నచ్చ చెప్పారు. ఆ తర్వాత శ్రీకృష్ణ దుర్యోధనుల మధ్య కొంత సంవాదం జరిగింది. గాంధారి సభలోనికి శ్రీకృష్ణుని ఆజ్ఞ ప్రకారంగా వచ్చింది. ఆమె కూడా కుమారునితో "సంధి చేసుకుంటే నీకూ, నీ పిల్లలకూ క్షేమం.

నీ హితైషులందరికీ కూడా నువ్వు మేలు చేసినవాడివి అవుతావు. కేవలం జితేంద్రియుడైన వాడే రాజ్యాన్ని రక్షించ గలుగుతాడు. భీష్మాచార్యులు చెప్పినట్లుగా శ్రీకృష్ణార్జునులను ఎవ్వరూ గెలవలేరు. కనుక నువ్వు శ్రీకృష్ణుని శరణువేడు. ఆయన సంతోషిస్తే రెండు పక్షాల వారికీ మేలు తప్పక జరుగుతుంది. యుద్ధం వలన శుభాలు కలుగవు. దానిలో ధర్మార్థాలూ లేవు. నువ్వు రాజ్యాన్ని అనుభవించాలనుకుంటే కనీసం న్యాయంగా వారికి చెందవలసిన భాగాన్ని వారికి ఇవ్వు. పదమూడేళ్ళు రాజ్యం నుండి వెళ్ళగొట్టడమూ నువ్వు చేసిన తప్పే. ఆ తప్పును ఇప్పుడు సంధి చేసుకుని సరిదిద్దుకో. నువ్వుగాని, నీ అనుచరులు గాని పాండవుల భాగాన్ని అపహరించలేరు. యుద్ధంలో గెలుపు నీదే అనుకోకు. ఆత్మజ్ఞులైన ఈ భీష్మ కృప ద్రోణాది మహారథులు నీవైపే ఉన్నారు గదా! యుద్ధం ఈ వైపు నుండే చేస్తారుగా అనుకోకు. అది కూడా జరుగదు. వారికి మీరిద్దరూ సమానులే. వాళ్ళు అన్నింటికంటే ధర్మానికే ప్రాధాన్యతను ఇస్తారు. ఈ రాజ్యం ఉప్పు తిన్నందుకుగాను కృతజ్ఞతగా ఉండి ప్రాణాలు వదిలేస్తారే తప్ప యుధిష్ఠిరుని వైపు చెడుగానో, వంకరగానో చూడరు. నాయనా! ఈ లోభంతో ఎవరికీ సంపద లభించలేదు. కనుక నువ్వు లోభాన్ని వదిలిపెట్టి పాండవులతో సంధి చేసుకుని, రాజ్యానికీ, ప్రజలకూ మేలు కలిగించు" అని చెప్పింది.

దుర్యోధనుడు తల్లి చెప్పిన నీతి వాక్యాలను ఏమీ పట్టించుకోలేదు. దుష్టచతుష్టమయమైన కర్ణ శకుని దుర్యోధన దుశ్శాసనులు "శ్రీకృష్ణుడు ఈ పెద్దలతో కలిసి మనలనే బంధిస్తాడేమో అనిపిస్తోంది. కనుక మనమే ముందుగా శ్రీకృష్ణుడినే బలవంతంగా బంధిద్దాం. దానితో పాండవుల యుద్ధోత్సాహం కాస్తా నీరు కారిపోతుంది. వారు ఏమీ చెయ్యలేకపోతారు" అని ఆలోచించారు.

సాత్యకి దుర్యోధనాదుల చెడు ఆలోచన గురించి శ్రీకృష్ణుడికి చెప్పాడు. తరువాత అదే విషయాన్ని ధృతరాష్ట్ర విదురులతోనూ చెప్పాడు. "శ్రీకృష్ణుని బంధించడం అంటే మండుతున్న నిప్పును వస్త్రంలో మూటకట్టినట్టే అవుతుందని వీరికి తెలియడం లేదు" అన్నాడు సాత్యకి.

సాత్యకి మాటలు విన్న విదురుడు ధృతరాష్ట్రునితో "నీ కుమారులందరికీ చావు మూడిందని తెలుసుకో. అందుకే వాళ్ళు అపకీర్తికరమైన, చెయ్యకూడని పనిని చెయ్యాలను కుంటున్నారు. శ్రీకృష్ణుడినే అవమానిస్తూ బంధించాలని పన్నాగం పన్నారు. మిడుతల దండు మంట దగ్గరకు వెళ్ళీ వెళ్ళకుండానే ఎట్లా నశించిపోతాయో అట్లాగే వాళ్ళు శ్రీకృష్ణుడి దగ్గరకు వెళ్ళగానే వీళ్ళు మసైపోతారని వీరికి తెలియడం లేదు" అన్నాడు.

తరువాత శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రునితో "రాజా! కోపంలో మునిగిపోయిన వీళ్ళు నన్నే కట్టెయ్యాలని సాహసం చేస్తున్నారు. అతడు అనుకున్న పని చెయ్యడానికి నేను అనుమతిస్తున్నాను. ఆ పని చేసి చూడమను" అన్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడు, విదురుడు దుర్యోధనుని నశించిపోతావంటూ మందలించారు.

విదురుడు చెప్పడం పూర్తికాగానే "నువ్వు అజ్ఞానంతో నేను ఒక్కడినే అనుకుని, కట్టిపడెయచ్చని అనుకుంటు న్నావేమో! జాగ్రత్త. సమస్త పాండవులు, వృష్ణి, అంధక వంశస్థులు, యాదవులు కూడా ఇక్కడ ఉన్నారు. వారే కాదు ఆదిత్యులు, రుద్రులు, వసువులు, మహర్షి సమూహమంతా

కూడా ఇక్కడే ఉన్నారు” అంటూనే శత్రు సంహారకుడైన శ్రీకృష్ణుడు అట్టహాసం చేశాడు.

వెంటనే అతడి శరీరమంతా ఒక్కసారిగా తళుక్కున మెరిసింది. ఆ మెరుపులో బొటనవేలంత ప్రమాణంలో క్రమంగా దేవతలంతా కనపడుతున్నారు. శ్రీకృష్ణుడు నుదుటి యందు బ్రహ్మదేవుడు, వక్షఃస్థలంలో రుద్రుడు, భుజాలలో లోకపాలకులు, నోటిలో అగ్నిదేవుడు ఉన్నారు. ఆదిత్యులు, సాధ్యులు, వసువులు, అశ్వినీకుమారులు, ఇంద్రుడితో పాటు మరుద్గణాలు, విశ్వేదేవులు, యక్షులు, గంధర్వులు – వీళ్ళంతా ఆయన శరీరంలో భాగంగా అనిపిస్తున్నారు. అతడి రెండు భుజాలలో కుడివైపు అర్జునుడు, ఎడమవైపు బలరాముడు ఉన్నారు. భీమయుధిష్ఠిర నకుల సహదేవులు అతడి వెనుక భాగంలోను, ముందు భాగంలో అంధక వృష్ణివంశస్థులు, శస్త్రాస్త్రధారులైన యాదవులు కనిపించారు. ఆ సమయంలో శ్రీకృష్ణుడికి చాలా చేతులు కనిపించాయి. వాటిలో శంఖం, చక్రం, గద, శక్తి, శార్ఙ్గమనే ధనస్సు, నాగలి, నందకమనే ఖడ్గం ఉన్నాయి. ఆయన కళ్ళు, ముక్కులు, చెవులలో నుండి భయంకరమైన గొప్ప అగ్నిజ్వాలలు, రోమరంధ్రాలలో నుండి సూర్యకిరణాల వంటి కిరణాలు బయటకు వస్తున్నాయి.

శ్రీకృష్ణుని ఈ భయంకరమైన రూపం చూసి రాజులందరూ భయంతో కళ్ళు మూసుకున్నారు. కేవలం ఆ రూపాన్ని ఋషులు, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, విదురుడు, సంజయుడు మాత్రమే చూడగలిగారు. వారికి శ్రీకృష్ణుడు దివ్యదృష్టిని ఇచ్చాడు. భగవంతుని యొక్క ఈ అద్భుతమైన పని చూసి ఆకాశంలో దేవదుందుభులు మ్రోగాయి. ఆకాశం నుండి పూలవాన కురిసింది.

అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు “సమస్త లోకాలకూ కర్తవైన నువ్వు నా మీద దయ ఉంచి దివ్యమైన కన్నులను అనుగ్రహించు. నేను కేవలం నిన్ను మాత్రమే చూడాలను కుంటున్నాను. మరేదీ చూడాలన్న కోరిక నాకు లేదు” అని శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించాడు. అప్పుడు కృష్ణానుగ్రహంతో ధృతరాష్ట్రుడికి అదృశ్య రూపంలో రెండు కళ్ళూ వచ్చాయి. అది చూసి రాజులు ఋషులు ఆశ్చర్యపోతూ శ్రీకృష్ణుని స్తోత్రం చేశారు. ఆ 0సమయంలో భూమి కంపించింది. సముద్రం అల్లకల్లోలమైంది. రాజులంతా భయంతో బిగుసుకుపోయారు. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు తన దివ్యమైన, అద్భుతమైన, చిత్రవిచిత్రమైన మాయను ఉపసంహరించాడు. తరువాత సాత్యకి కృతవర్మలను కూడా తీసుకుని సభా భవనం నుండి వెళ్ళిపోయాడు. దారుకుడు సిద్ధం చేసిన రథం ఎక్కుతున్నాడు.

ఇంతలో ధృతరాష్ట్రుడు “జనార్ధనా! నా పుత్రుల తీరు చూశావు గదా! నా బలం వారి మీద ఎంత పని చేస్తోందో కూడా నువ్వు ప్రత్యక్షంగా చూశావు. కౌరవపాండవుల మధ్య సంధి జరగాలనే కోరుకున్నాను. నా వంతు ప్రయత్నమూ చేశాను. కానీ ఇప్పుడు నా స్థితి చూసి నువ్వు నన్ను సందేహించక్కర్లేదు” అని అన్నాడు.

అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రునితో భీష్మ, ద్రోణ, విదుర, కృపాచార్యులతోను “ఇప్పుడు కౌరవసభలో జరిగిందంతా మీరు ప్రత్యక్షంగా చూశారు. మందబుద్ధి అయిన దుర్యోధనుడు దులపరించుకుని వెళ్ళిపోవడం మీ ఎదురుగానే జరిగింది. ధృతరాష్ట్రుడు కూడా ఈ విషయంలో తాను సమర్ధుడను కానంటున్నాడు. ఇక నేను మీ అందరి దగ్గర సెలవు తీసుకుని యుధిష్ఠిరుని వద్దకు వెళ్తానని” చెప్పాడు.

శ్రీకృష్ణభగవానుడు అత్త కుంతి దగ్గరకు వెళ్ళి ఆమెకు పాదాభివందనం చేశాడు. "అత్తా! నేను, ఋషులు, పెద్దలు అందరం దుర్యోధనునికి నచ్చ చెప్పాం. కానీ అతడు మా మాటలేవీ పట్టించుకోలేదు. వాళ్ళందరి తలల మీద మృత్యువు తిరుగుతోంది. నేను ఇప్పుడు త్వరగా పాండవుల దగ్గరకు వెళ్ళాలి. నీ కొడుకులకు ఏమి చెప్పమంటావో చెప్పి నాకు సెలవు ఇప్పించు" అన్నాడు.

కుంతి కృష్ణునితో "యుధిష్ఠిరా! భూమిని ఏలడం నీ ధర్మం. ఆ ధర్మానికి జరగబోయే పెద్ద నష్టాన్ని నీ భుజబలంతోనే పోగొట్టుకోవాలి. నీ భుజబలంతోనే సంపాదించుకోవాలి. కనుక నువ్వు క్షత్రియ ధర్మం పాటించి యుద్ధం చెయ్యి' అన్నానని చెప్పు అన్నది.

ఇంకా పుత్రుని ధైర్యం చెప్పి యుద్ధోన్ముఖుని చేసి రాజ్యరక్షణ చేయించిన తల్లి విధుల గురించి చెప్పమని కృష్ణునితో అన్నది. తన పుత్రులు ఎంతటి బలవంతులో, వాళ్ళు పుట్టినప్పుడు వాళ్ళ పరాక్రమం గురించి అశరీరవాణి చెప్పన మాటలు చెప్పి మిమ్మల్ని యుద్ధం చెయ్యమంటోంది అని ప్రోత్సహించమని చెప్పింది.

తరువాత శ్రీకృష్ణుడు రహస్యంగా కర్ణుడిని కలుసుకున్నాడు. "కర్ణా! నవ్వు రాధా తనయుడవు కావు. కుంతీ కుమారుడివి. పాండవులతో విరోధం పెట్టుకుని నువ్వు చాలా ఆపదలు పడాల్సి వస్తుంది. నువ్వు పాండవుల వైపుకు వస్తే పాండవులు, ద్రౌపది కూడా నీకు నమస్కరిస్తారు. నువ్వు కురు సామ్రాజ్యానికి పట్టాభిషిక్తుడవై రాజ్యం ఏలవచ్చు. యుధిష్ఠిరుడు యువరాజుగా ఉంటాడు. కనుక నువ్వు నీ

సోదరులతో కలిసి, నీ రాజ్యాన్ని నువ్వు అనుభవిస్తూ, యజ్ఞయాగాది క్రతువులు చేస్తూ సుఖంగా జీవించు" అన్నాడు.

అంతా విన్న కర్ణుడు "కేశవా! స్నేహంతోనూ, సహృదయంతోనూ నా మేలు కోరి నువ్వు చెప్పినదంతా బాగానే ఉంది. ఈ సంగతులన్నీ నాకు తెలుసు. కుంతి సూర్యదేవుని అనుగ్రహంతో కన్యగానే నన్ను కని, ఆయన మాట మీదనే నన్ను వదిలేసింది. అతిరథుడు నన్ను తెచ్చి, భార్య రాధకు ఇచ్చి పెంచమన్నాడు. ఆమె అప్పుడు నా మలమూత్రాలు తీసింది. నా మీద ప్రేమతో ఆమెకు పాలు పడినాయి. కనుక ధర్మశాస్త్రం తెలుసిన నా వంటి వాడు ఎవడైనా అలా అప్పటినుండి పెంచి పోషించిన తల్లిని, కొడుకుగా భావించి పెంచి పెద్దచేసిన తండ్రిని వదలిపెడతాడా? నాకు ఎందరో స్త్రీలు భార్యలయ్యారు. పుత్రులు, పౌత్రులు ఉన్నారు. రాజ్యం కోసం, ప్రాణం మీద ఆశతోనో నేను నా వారందరినీ వదిలిపెట్టి రాలేను. పైగా నన్నే నమ్ముకుని యుద్ధానికి సిద్ధపడుతున్నాడు నా మిత్రుడైన దుర్యోధనుని మృత్యువు, బంధం, భయం, లోభం ఈ ఏ కారణాల చేత కూడా నేను మోసం చెయ్యలేను. పైగా పెట్టుకున్న నియమం ప్రకారం అర్జునునితో యుద్ధం చెయ్యాల్సిందే. లేకపోతే నాకు, అర్జునునికీ కూడా అపకీర్తే కలుగుతుంది. పైగా నేను కుంతీదేవి ప్రథమపుత్రుడినని తెలిస్తే రాజ్యాన్ని స్వీకరించడు. ఒకవేళ అంత రాజ్యం నాకు లభించినా నేను దానిని దుర్యోధనుడికే ఇచ్చేస్తాను. కానీ కృష్ణుడి నేతృత్వంలో అర్జునుని పరాక్రమంతో ధర్మాత్ముడైన యుధిష్ఠిరుడే ఎల్లప్పుడూ రాజ్యాన్ని పాలించాలన్నదే నా కోరిక. నేను దుర్యోధనుని సంతోషపెట్టడం కోసమే పాండవులతో

కఠినంగా, పరుషంగా మాట్లాడాను. దానికి నేను ఎంతగానో పశ్చాత్తాపపడుతున్నాను. భీముడు ఎప్పుడు దుర్యోధనుని చంపుతాడో అప్పుడే ఈ రణయజ్ఞం పూర్తి అవుతుంది. కేశవా! కురుక్షేత్రం మూడు లోకాల్లోకి పవిత్రమైనది. సమస్త వైభవోపేతమైన ఈ క్షత్రియ సమాజం అక్కడ శస్త్రాగ్నికి స్వాహా అవుతుంది. ఈ సందర్భంగా క్షత్రియులందరికీ స్వర్గమును అనుగ్రహించు. యుద్ధంలో విజయం సాధించడమో, వీర మరణం పొందడమో క్షత్రియుడికి గొప్ప ధనం. కనుక నువ్వు ఈ ఆలోచనలను రహస్యంగానే ఉంచుతూ నాతో యుద్ధానికి అర్జునుని తీసుకు వద్దువు గాని" అన్నాడు.

కృష్ణుడు "కర్ణా! రాజ్యా లాభాన్ని కూడా నువ్వు ఒప్పుకోవడం లేదు. నేను ఇచ్చే భూమిని ఏలాలనుకోవడం లేదు. జయం మాత్రం పాండవులదే సుమా! నువ్వు వెళ్ళు. ఏడురోజుల తరువాత వచ్చే అమావాస్య చాలా మంచిరోజు. ఆ రోజే యుద్ధం మొదలుపెట్టాలి అని భీష్మ, ద్రోణ, కృపులకు తెలియచెయ్యి. దుర్యోధనుని పక్షంలోని వారంతా ఆయుధాలతో మరణించి ఉత్తమగతిని పొందుతారు" అన్నాడు.

కర్ణుడు "కృష్ణా! అన్నీ తెలిసీ నన్ను ఎందకు మోహంలో పడెయ్యాలని ప్రయత్నిస్తున్నావు? ఇప్పుడ చాలా భయంకరమైన కలలు, శకునాలు, ఉత్పాతాలు కూడా కనిపిస్తున్నాయి. అవి అన్నీ దుర్యోధనుని ఓటమిని, యుధిష్ఠిరుని విజయాన్ని స్పష్టంగా సూచిస్తున్నాయి. పాండవుల వైపు వాహనాలు కూడా ప్రశాంతంగా, ప్రసన్నంగా కనిపిస్తున్నాయి. మృగాలు వాళ్ళ వాహనాలకు కుడివైపుగా

తిరగడం వాళ్ళ విజయానికి లక్షణం. కౌరవులకు ఎడమవైపుకు తిరగడం వారి అపజయానికి సూచన" అన్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు "కర్ణా! నిజంగా ఈ భూమి వినాశనానికి దగ్గరయ్యింది. అందకే నా మాటలు నీ హృదయానికి అంటలేదు. వినాశనం దాపురించేటప్పుడు అన్యాయం కూడా న్యాయంగానే కనపడుతుంది" అన్నాడు. కర్ణుడు "శ్రీకృష్ణా! ఈ మహా యుద్ధంలో మరణించకపోతే మిమ్మల్ని మళ్ళీ కలుసుకుంటాను. లేదా స్వర్గంలోనే మళ్ళీ కలుసుకుంటాను. ఇకపై యుద్ధంలోనే కలుసుకోవడం" అని శ్రీకృష్ణుని గట్టిగా కౌగిలించుకుని ఆయన దగ్గర సెలవు తీసుకుని తన బంగారు రథంపై హస్తినకు వెళ్ళాడు. శ్రీకృష్ణుడు పాండవుల దగ్గరకు వెళ్ళాడు.

విదురుడు కుంతి దగ్గరకు వెళ్ళి "దేవీ! నా మనస్సు ఎప్పుడూ యుద్ధానికి వ్యతిరేకమే. శ్రీకృష్ణుడూ సంధి కోసం ప్రయత్నించి విఫలుడయ్యాడు. పాండవులను యుద్ధ సన్నద్ధులను చేస్తాడు. దుర్యోధనాది వీరులంతా మరణిస్తారు. కౌరవుల అన్యాయం వల్ల ఇతర రాజులూ మరణిస్తారు. అది తలుచుకుంటేనే నాకు రాత్రీ, పగలూ కూడా నిద్ర పట్టడం లేదు" అన్నాడు.

విదురుడి మాటలకు కుంతి కదిలిపోయింది. 'ఛీ! ఈ పాడు సంపద కోసమేగా ఇంతమంది బంధువులను సంహరించడం. ఈ యుద్ధంలో మాకు కావలసిన వాళ్ళూ ప్రాణాలను పోగొట్టుకుంటారు. భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులూ దుర్యోధనునివైపే ఉన్నారు. ద్రోణ భీష్ములు పాండవులతో మనసు పెట్టి యుద్ధం చెయ్యరు. కానీ కర్ణుడే వంకర దృష్టి కలవాడు. అజ్ఞానంతో వాడు దుర్యోధనుడినే అనుసరిస్తూ

పాండవులను ద్వేషిస్తున్నాడు. ఇంత గొప్ప అనర్థానికీ మూలకారణం అతడే. కనుక అతడి మనసు పాండవులపైకి తిరిగేట్లు చేస్తాను. అతనికి అతని పుట్టుకను వివరిస్తాను' అనకుంది మనసులో.

వెంటనే గంగాతీరంలో ఉన్న కర్ణుడి దగ్గరకు వెళ్ళింది కుంతి. జపం పూర్తి చేసుకుని వెనక్కి తిరిగిన కర్ణుడికి కుంతి కనపడింది. వెంటనే ఆమెకు నమస్కరించి తన తల్లిదండ్రుల పేర్లు చెప్పుకుని, 'మీరు ఏపనిపై ఇక్కడకు వచ్చారు? మీకు నేను ఏ విధమైన సహాయం చెయ్యగలను? చెప్పండి" అని అడిగాడు.

అప్పుడు కుంతి "కర్ణా! నువ్వు రాధా తనయుడివి కాదు. కుంతి యొక్క ముద్దుల పుత్రుడివి. నువ్వు నాకు కన్యగా ఉన్నప్పుడే సూర్యుని అనుగ్రహంతో పుట్టిన పెద్ద కొడుకువి. తల్లిదండ్రులను తృప్తిపరచడమే ధర్మానికి గొప్ప ఫలం. మొదట అర్జునుడు సంపాదించిన ధనాన్ని లోభంతో కౌరవులు అపహరించారు. నువ్వు పాండవులతో స్నేహ భావంతో, సోదర భావంతో ఉంటే ఆ పాపాత్ములు నీకు తలవంచుతారు. బలరామ కృష్ణుల జంటలాగే కర్ణార్జునులు కూడా జంటగా ఉంటే ఈ లోకంలో మీకు అసాధ్యమే ఉండదు. నువ్వు సకల సద్గుణవంతుడవు. అన్నదమ్ములలో పెద్దవాడవు. కుంతి యొక్క వీరపుత్రుడవు" అన్నది.

అంతలోనే సూర్యమండలం నుండి వాత్సల్యపూర్వకంగా "కర్ణా! కుంతి చెప్పినదంతా నిజమే. నీ తల్లి మాట విను. ఆమె చెప్పినట్లు చేస్తే నీకు అన్నివిధాలా మేలు జరుగుతుంది" అని వినపడింది.

తల్లి, తండ్రి అయిన కుంతీ సూర్యులు చెప్పినా కర్ణుని ధైర్యం చెదరలేదు. బుద్ధి మారలేదు. కుంతితో "క్షత్రియాణీ! నీ ఆజ్ఞను నేను అంగీకరిస్తే నా ధర్మనాశనానికి ద్వారం నేనే తెరుచుకున్నట్లు అవుతుంది. నేను ఇప్పటిదాకా కౌరవపక్షం వాడిగా ఉన్నాను. యుద్ధానికి ముందు నేను ఎవరో తెలిసింది. ఇప్పుడు నేను కౌరవులను వదిలి పాండవపక్షంలో చేరితే క్షత్రియ లోకం నన్ను ఏమంటుంది? కౌరవులు నాకు సమస్త ఐశ్వర్యాలనూ సమకూర్చారు. వాళ్ళు చేసిన ఉపకారాలను ఎట్లా వృధా చెయ్యను? ఇప్పుడు దుర్యోధనుడికీ, అతడిని ఆశ్రయించిన వారికీ మరణం రాబోతోంది. కనుక నా ప్రాణాల గురించి ఆలోచించకుండా నా ఋణం తీర్చుకోవాలి. పెంచి పోషించబడ్డ వారు సమయం వచ్చినప్పుడు కృతజ్ఞులై కృతార్థులు కావాలి. చంచల మనస్కులైన పాపాత్ములేచేసిన ఉపకారాన్ని మరచిపోయి చేయవలసిన పనిని వదిలేస్తారు. అటువంటి వారికి ఈ లోకము ఉండదు సరిగదా పరలోకము కూడా ఉండదు. ధృతరాష్ట్రుల పుత్రుల కోసం నేను నీ పుత్రులతో యుద్ధం చేస్తాను. నేను నీతో అబద్ధం చెప్పడం లేదు. సత్పురుషులలాగా నేను కూడా దయను, సదాచారాన్ని రక్షించాలి. కనుక నా పని పూర్తి అయిపోయినా నీ మాటను ఒప్పుకోలేను. అయినా నీ ప్రయత్నం కూడా వృధా కాకూడదు. నేను నీ కొడుకులందరినీ చంపగలను. కానీ అర్జునుని తప్ప మిగిలిన నలుగురినీ చంపను. కౌరవ పక్షం నుండి నేను అర్జునునితోనే యుద్ధం చెయ్యాలి. అతడిని చంపితేనే నాకు యుద్ధం చేసిన ఫలితము, గొప్ప కీర్తి లభిస్తాయి. ఈ విధంగా ఏ స్థితిలోనైనా నీకు మిగిలేది ఐదుగురు పుత్రులే. అర్జునుడు

మరణిస్తే నాతోపాటు ఐదుగురు. లేదా అతనితో కలిసి ఐదుగురు" అన్నాడు.

అచంచలమైన ధైర్యం గల తన పుత్రుని కౌగిలించుకుంది కుంతి. "కర్ణా! విధి చాల బలవత్తరమైనది. నువ్వు చెప్పినట్లే జరుగుతుందేమో అనిపిస్తోంది. ఇక కౌరవులు నశిస్తారు. నవ్వు ఇచ్చినమాట మరిచిపోకు సుమా!" అన్నది. క్షేమంగా ఉండమని ఆశీర్వదించింది. 'తథాస్తు' అన్నాడు కర్ణుడు. ఇద్దరూ వారి వారి నివాసాలకు వెళ్ళారు.

తరువాత శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరుడికి కౌరవసభలో జరిగిన విశేషాలను వివరించాడు. పాండవుల పక్షములు దృష్టద్యుమ్నుని ప్రధాన సేనాపతినిగా నియమించుకుని కురుక్షేత్రానికి బలుదేరింది యుద్ధసన్నద్ధమై. అక్కడ దుర్యోధనుడు కౌరవసేనను సమాయత్తం చేసి భీష్ముని సేనాపతిగా నియమించాడు. ఈ విషయం తెలుసుకున్న యుధిష్ఠిరుడు అందరినీ పిలిచి "మీరు చాలా జాగ్రత్తగా ఉండండి. అందరికంటే ముందుగా భీష్మ పితామహునితోనే యుద్ధం జరుగుతోంది. ఇప్పుడు మీరు సైన్యానికి ఏడుగురు నాయకులను నియమించండి" అన్నాడు. కానీ శ్రీకృష్ణుని ఆజ్ఞతో ధర్మరాజే "ద్రుపదుని, విరాటుని, సాత్యకిని, దృష్టద్యుమ్నుని, ధృష్టకేతుని, శిఖండిని, మగధరాజు సహదేవుని పిలిచి, శాస్త్రప్రకారంగా సేనానాయకులుగా అభిషేకించాడు. వీరికి అధ్యక్షునిగా ధృష్టద్యుమ్నుని నియమించాడు. దుర్యోధనుడు భీష్మునికి సేనాపతిగా అభిషేకం చేశాడు.

ఆ సమయంలోనే ఘోరమైన యుద్ధం వస్తోందన్న విషయం తెలుసుకుని బలరాముడు, అక్రూరుడు, గదుడు, సాంబుడు, ఉద్ధవుడు మొదలగు మిక్కిలి ప్రధానులైన యాదవులను వెంట బెట్టుకుని పాండవుల శిబిరానికి వచ్చాడు. శ్రీకృష్ణునితో సహా అందరూ లేచి నిలబడి, గౌరవించి నమస్కరించారు. బలరాముడు యుధిష్ఠిరునితో పాటు సింహాసనంపై కూర్చున్నాక రాజులంతా కూర్చున్నారు. అప్పుడు బలరాముడు కృష్ణుడితో "ఇప్పుడు రాబోతున్న ఈ భయంకరమైన యుద్ధం నివారించడానికి వీలుకాని దైవలీల అని నేను అనుకుంటున్నాను. మా స్నేహితులైన మిమ్మల్నిందరినీ ఈ యుద్ధం పూర్తయ్యాక కూడా ఆరోగ్యంగానే చూడాలని కోరుకుంటున్నాను. ఇక్కడ గుంపుగా చేరిన రాజులందరికీ మూడిందనిపిస్తోంది నాకు. తమ్ముడూ! మనకు సంబంధించిన వారిపట్ల ఒకే రకంగా ప్రవర్తించు. మనకు పాండవులెంతో దుర్యోధనుడూ అంతేగా! భీమ దుర్యోధనులిద్దరూ నా శిష్యులే. గదా యుద్ధంలో నేర్పరులే. కనుక నాకు ఇద్దరి మీద వాత్సల్యం సమానంగానే ఉంది. అందుకనే నేను ఇప్పుడు సరస్వతీ తీరానికి తీర్థయాత్ర వెళ్తున్నాను. ఎందుకంటే కురువంశీయుల వినాశనం చూస్తూ నేను ఊరికే ఉండలేను" అని చెప్పి పాండవుల దగ్గర వీడ్కోలు తీసుకుని వెళ్ళిపోయాడు.

రుక్మి సహాయం చేస్తానంటూ కౌరవ పాండవుల దగ్గరకు వచ్చి వారి చేత తిరస్కరించబడ్డాడు. ధృతరాష్ట్రుడు సంజయుడితో "సంజయా! బుద్ధి మాత్రమే బలవత్తరమైనదని నాకు తెలుసు. పౌరుషంతో జరిగేదేమీ లేదు. నా బుద్ధి దోషాలను బాగానే తెలుసుకోగలదు. కానీ దుర్యోధనుని కలుసుకోగానే అది మారిపోతూ ఉంటుంది. కనుక ఇప్పుడు ఏం జరగాలో అదే జరిగి తీరుతుంది. కౌరవ పాండవ సేనలు అక్కడ విడిది చేసినాయి గదా! అక్కడ ఏం జరిగిందో నాకు

చెప్పు" అన్నాడు. సంజయుడు చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు. "పాండవులు హిరణ్యవతీ నదీ తీరంలో డేరాలు వేశారు. కౌరవులు మరొక చోట శిబిరాలు ఏర్పాటు చేసుకున్నారు.

తరువాత దుర్యోధనుడు ఉలూకుని పిలిచి "నువ్వు ఇప్పుడు పాండవుల దగ్గరకు వెళ్ళు. శ్రీకృష్ణుని ఎదురుగానే అర్జునునితో 'నువ్వు కౌరవసభలో చేసిన ప్రతిజ్ఞలు, చెప్పిన కబుర్లు చేసి చూపించాల్సి సమయం వచ్చింది. మా తండ్రి చెప్పిన పిల్లి కథలాగా ఎలుకల్లో పిల్లి ఎలా చేరి కపటోపాయం పన్నిందో అట్లాగే నువ్వు కూడా నీ రక్త సంబంధం గల వారితో ధర్మపరాయణుడివి అయ్యావు. నీ మాటలు వేరు. నువ్వు చేసే పనులన్నీ లోకాన్ని మోసం చెయ్యడం కోసమే. నైచ్యాన్ని వదిలిపెట్టి, క్షాత్ర ధర్మాన్ని ఆశ్రయించు. కొన్ని సంవత్సరాలుగా దుఃఖిస్తున్న నీ తల్లి కన్నీరు తుడువు. యుద్ధంలో శత్రువులను ఓడించి లోకంలో గౌరవాన్ని పొందు. నువ్వు మమ్మల్ని ఐదు గ్రామాలైనా ఇవ్వమని అడిగావు. ఎట్లాగైనా మీకు కోపం తెప్పించి మీతో యుద్ధాన్ని చేసి తీరాలన్నదే మా కోరిక. అందుకే మీ మాటను మేము ఒప్పుకోలేదు. మీ కోసమే విదురుడిని వదలేశాను. లక్క ఇంట్లో మిమ్మల్ని తగలబెట్టాలని ప్రయత్నించాను. ఇవన్నీ గుర్తు తెచ్చుకుని అయినా మగవాడిలా మారు. నువ్వు జాతిలోనూ, బలంలోనూ మాతో సమానమైన వాడవే. అయినా మరి కృష్ణుని ఎందుకు ఆశ్రయించావు' అని పాండవుల ఎదురుగానే శ్రీకృష్ణునితో 'నువ్వు ఇప్పుడు నిన్ను, పాండవులను కూడా రక్షించుకోవడానికి సిద్ధపడి మాతో యుద్ధం చెయ్యి. సభలో వేసిన మాయవేషం మళ్ళీ వేసి అర్జునుడితో పాటు మా మీద దాడిచెయ్యి. ఇంద్రజాలం, మాయ, మోసం ఇవి భయాన్ని కలిగిస్తాయేమో గానీ

యుద్ధభూమిలో శస్త్రాస్త్రాలను ధరించిన వారిని మాత్రం మోసం చెయ్యలేవు. వాటి కారణంగానే పాండవులు మాతో గర్జిస్తుంటారు. కావాలంటే మేమూ ఆకాశానికి ఎగరగలం, రసాతలంలోకి ప్రవేశించగలం. ఇంద్రలోకానికీ వెళ్ళగలం. దానితో మీ స్వార్థం సిద్ధించడం జరుగదు. పైగా ప్రతిపక్షాలను భయపెట్టడమూ సాధ్యం కాదు. కనుక రణభూమిలో ధృతరాష్ట్ర తనయులను చంపించి, పాండవులకు వారి రాజ్యం ఇప్పిస్తానని పంపిన సందేశం నిలబెట్టుకోవాలిగా. ఇప్పుడు నువ్వు ఆ ప్రతిజ్ఞను సత్యం చెయ్యడం కోసం పరాక్రమంతో, పట్టుదలతో నడుం బిగించి యుద్ధం చెయ్యి. మేము కూడా నీ పౌరుషమేమిటో చూస్తాం. నీతో యుద్ధం చెయ్యడానికి నా బోటి వాడు యుద్ధరంగానికి రావడం అనేది తగిన పని కాదు' అనీ, 'మీసంలేని మగవాడు, తిండిపోతు, మూర్ఖుడు అయిన భీమసేనుడితో 'నువ్వు కౌరవసభలో చేసిన ప్రతిజ్ఞలను అబద్ధం చెయ్యకు. నీకు శక్తి ఏమాత్రం ఉన్నా దుశ్శాసనుని నెత్తురు తాగు' అనీ, నకులునితో 'నిలకడగా యుద్ధం చెయ్యమనీ, మేము అతని పౌరుషాన్ని చూస్తామనీ', సహదేవునితో 'నువ్వు అనుభవించిన దుఃఖాలన్నీ గుర్తుకు తెచ్చుకుని మరీ జాగ్రత్తగా యుద్ధం చెయ్యమనీ', ఇతర రాజులందరికీ 'పాండవులతో కలిసి యుద్ధరంగానికి వచ్చి, మీరంతా ఒక్కటై నన్ను చంపండి' అని పాండవుల దగ్గరకు పంపి, ఇదంతా నా మాటగా చెప్పమని ఆదేశించాడు.

ఉలూకుడు పాండవుల వద్దకు వెళ్ళి దుర్యోధనుని సందేశాన్ని వారికి వినిపించాడు. పాండవులు దుర్యోధనునికి చెప్పిన సందేశం తీసుకుని దుర్యోధనుడి దగ్గరకు వచ్చి వారి సందేశాన్ని చెప్పాసాగాడు. కృష్ణుడు "ఉలూకా! నువ్వు

తొందరగా దుర్యోధనుడి వద్దకు వెళ్ళి నువ్వు ఎట్లా అనుకుంటున్నావో అక్షరాలా అట్లాగే జరుగుతుంది” అని చెప్పు అన్నాడు. భీమసేనుడు ‘ఓరీ దురాత్మా! మేము మా అన్నగారి ఆనందం కోసం మీరు చేసిన తప్పులన్నింటినీ ఓర్చుకుంటూ వచ్చాం ఇప్పటి దాకా. మా ఉపకారాలకు నీ మనసులో ఏ మాత్రం ఆదరం లేదని తెలుస్తోంది. ధర్మరాజు తన వంశక్షేమం మాత్రమే కోరుకుని శ్రీకృష్ణుని మీ దగ్గరకి పంపాడు. కానీ మీ నెత్తి మీద యముడు తాండవం చేస్తున్నాడు. అందుకే నువ్వు యమలోకానికి వెళ్ళాలనుకుంటున్నావు. సరే మంచిది. ఇప్పుడు తెలిసిపోయిందిగా, రేపు మాతో నీకు యుద్ధం జరుగుతుందని. నేను కూడా నీ తమ్ముళ్ళను చంపుతానని చేసిన ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకుంటాను. సముద్రం చెలియకట్ట దాటుతుందేమో! కొండలు బద్దలవుతాయేమో! కానీ నా మాట మాత్రం పొల్లుపోదు. అబద్ధం కాదు. సాక్షాత్తుగా యమ కుబేర రుద్రులు నీకు సహాయం చేసినా సరే పాండవులు తమ ప్రతిజ్ఞలు చెల్లించుకంటారు. నేను స్వేచ్ఛగా దుశ్శాసనుని నెత్తురు తాగుతాను. ఎవరైనా ఈ యుద్ధంలో భీష్ముడిని ముందు పెట్టుకుని వచ్చినా సరే నన్ను ఎదురించిన వాడిని యమసదనానికి పంపడం ఖాయం. ఆ క్షత్రియ సభలో నేను అన్న ప్రతిమాట పరమ సత్యం అవుతుంది. ఇది నేను నా మీదే ఒట్టు వేసుకుని చెప్తున్నాను’ అన్నాడు. సహదేవుడు కోపంతో ‘ఉలూకా! ఈ యుద్ధంలో ధృతరాష్ట్రుని వంశాన్నీ, లోకులందరినీ నాశనం చెయ్యడం కోసమే పుట్టిన, మూర్తీభవించిన శత్రు స్వరూపుడవైన నిన్నే చంపుతాను. తరువాత నీ తండ్రి ప్రాణాలు తీస్తాను’ అన్నాడు. అర్జునుడు ‘రేపు నేను గాండీవంతోనే నీ ప్రగల్భాలకు సమాధానం

చెప్తాను. నపుంసకులే మాటలలో సమాధానం చెప్తారు’ అన్నాడు. యుధిష్ఠిరుడు ‘సోదరా! నీది గొప్ప పాపబుద్ధి. నువ్వు యుద్ధానికి మమ్మల్ని పిలవనే పిలిచావు గదా! నువ్వు క్షత్రియుడవు. కనుక మాకు పూజ్యులైన భీష్మాదులను ముందుంచుకుని మాతో యుద్ధం చెయ్యకు. నువ్వు నీ యొక్క బలం మీద మాత్రమే ఆధారపడి పాండవులను యద్ధానికి పిలువు. పూర్తిగా క్షత్రియత్వాన్ని నిలుపుకో. ఇతరుల పరాక్రమం మీద ఆధారపడి శత్రువులను యద్ధానికి పిలిచే వారిని ఎదిరించలేని వాళ్ళు మాత్రమే నపుంసకులనిపించుకుంటారు’ అన్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు ‘ఇక రేపే యుద్ధరంగంలో నీ మగతనం ఏమిటో చూపించు. పాండవులు ఇతడిని రథం తోలమనేగా అడిగారు. కృష్ణుడు ఎట్లాగూ యుద్ధం చెయ్యడనేగా నువ్వు నాకు భయపడటం లేదు. ఇది గుర్తు పెట్టుకో. యుద్ధం పూర్తి అయ్యేసరికి ఎవ్వరూ మిగలరు. అగ్ని గడ్డివాముని తగలబెట్టినట్లుగా నేను నా కోపంతోనే అందరినీ బూడిద చేస్తాను. ఇప్పుడు యుధిష్ఠిరుని ఆజ్ఞతో యుద్ధం చేసే అర్జునుడికి మాత్రమే సారథ్యం చేస్తాను. రేపు అయితే నువ్వు ముల్లోకాల్లో ఎక్కడికి ఎగిరి వెళ్ళినా, భూమి లోపలికి దూరిపోయినా అక్కడే నీకు అర్జునుడి రథం కనిపిస్తుంది. భీముడు దుశ్శాసనుని నెత్తురు ఇప్పుడే తాగేసినట్లుగా మనసులో అనుకో. నువ్వు అడ్డదిడ్డంగా మాట్లాడుతున్నావు గానీ పాండవులు నిన్ను ఏమాత్రం లక్ష్యపెట్టడం లేదు’ అని చెప్పాడు. అర్జునుడు ‘తనపరాక్రమం మీదనే ఆధారపడి శత్రువులను యుద్ధానికి పిలిచేవాడు, యుద్ధరంగంలో నిలబడి శత్రువులను ఎదిరించేవాడూ మాత్రమే మగవాడు. సవ్యసాచి అర్జునుడు నీ సవాలును

విన్నాడు. రేపు తెల్లారగానే యుద్ధం మొదలవుతుందిగా. అందరికంటే ముందుగా కురువృద్ధుడైన భీష్మపితామహుడినే సంహరిస్తాను. భీముడు నిండు సభలో చేసిన ప్రతిజ్ఞ కూడా కొన్ని రోజుల్లో నిజమవడాన్ని నువ్వే చూస్తావుగా! గర్వం, దర్పం, అహంకారం, క్రోధం, పౌరుష్యం, నిష్ఠురత, క్రూరత్వం, తీక్షత, ధర్మం పట్ల ద్వేషం, పెద్దల మాట వినకపోవడం, అధర్మాన్నే చెయ్యాలనుకోవడం, వీటి యొక్క చెడు ఫలితాలు, మార్పులు నీకు తొందరలోనే నీ కళ్ళముందే కనిపిస్తుంది. యుద్ధరంగంలో భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులు కూలిపోయినాక నువ్వు నీ ప్రాణమృత్యువుతో చర్చించడం విన్నప్పుడు, భీముడు నిన్ను చంపేటప్పుడు మాత్రమే నీకు నువ్వు చేసిన పనులు చెడ్డవి అని అనిపిస్తుంది. గుర్తుకొస్తాయి. ఇవి అన్నీ తప్పనిసరిగా జరిగి తీరతాయి అని నీకు మరీ మరీ చెప్తున్నాను' అన్నాడు. యుధిష్ఠిరుడు "నేను చీమలకు, దోమలకు కూడా బాధ కలిగించడానికి ఇష్టపడను. అటువంటిది నా బంధువుల నాశనం నేను ఎట్లా కోరుకుంటాను? అందుకనే నేను ముందుగానే ఐదు ఊర్లే అడిగాను. కానీ నీ మనసు రాజ్యం మీద కోరికతో నిండిపోయింది. మూర్ఖత్వంతో ఏవేవో మాట్లాడుతున్నావు. శ్రీకృష్ణుడు నీకు వేసిన హితకరమైన శిక్షను కూడా నువ్వు తీసుకోలేదు. ఇంక ఎంత చెప్తే మాత్రం నువ్వు వింటావు. ఇంక నువ్వు నీ బంధుమిత్రులతో కలిసి యుద్ధ రంగానికి రా"అన్నాడు.

భీముడు "యుద్ధరంగంలో దుశ్శాసనుని పడగొట్టి అతడి నెత్తురు తాగుతాడు. నీ తొడలు విరగ్గొడతాను. నీ తమ్ముళ్ళను చంపుతాను. నీ సోదరులతో సహా నిన్ను చంపి, ధర్మరాజు ఎదురుగానే నీ తలపై కాలుపెడతా' అని అన్నాడు. నకులుడు

'నీ ఆలోచిన అంతా వ్యర్థమే. ధృతరాష్ట్రుడు నీ కోసం ఏడవక తప్పదు' అన్నాడు. శిఖండి 'నన్ను బ్రహ్మదేవుడు పితామహుని చంపడానికే పుట్టించాడు. కనుక అందరూ చూస్తూండగానే నేను ఆయనను నేలకు ఒరిగిస్తాను' అన్నాడు. దృష్టద్యుమ్నుడు 'నేను ద్రోణాచార్యుని ఆయన బంధుమిత్ర బలగాన్నంతటినీ చంపుతాను' అన్నాడు. చివరగా జాలితో యుధిష్ఠిరుడు 'నేనైతే నా కుటుంబంలోని వారిని చంపాలనుకోవడం లేదు. ఈ భాగ్యం అంతా నువ్వు చేసిన తప్పుల కారణంగానే' అని చెప్పాడు. ఇది పాండవులు మీకు చెప్పమన్న సందేశం అని వినిపించాడు ఉలూకుడు దుర్యోధనునికి. ఉలూకుడు చెప్పినదంతా విన్న దుర్యోధనుడు దుశ్శాసన కర్ణ శకునులతో "రాజులంతా తమ సైన్యంతో సహా, సేనాపతులను కలుసుకుని సూర్యోదయానికి ముందుగానే సిద్ధంగా ఉండాలి" అని ఆజ్ఞాపించమని చెప్పాడు. అక్కడ యుధిష్ఠిరుడూ సిద్ధంగా ఉన్నాడు.

తరువాత భీష్ముడు తన సైన్యంలో ఉన్న అతిరథ, మహారథులను గురించి దుర్యోధనుడికి తెలియచెప్పాడు. దుర్యోధనుడు "పితామహా! దేవాసురులతో కూడా యుద్ధం చెయ్యడానికి నాకు భయం ఉండదు. పైగా మీరు సేనాపతిగా ఉన్నారు. మా రక్షణ భారం ద్రోణాచార్యులు చేపట్టారు. మన రాజుల బలబలాలు నాకు తెలుసు. ఈ రాజులందరూ, నేను కూడా మీ నోటి వెంట వారి సంఖ్యను వినాలనుకుంటున్నాం" అన్నాడు. అప్పుడు భీష్ముడు దుర్యోధనునితో "నీ పక్షంలో కోట్ల, అర్బుదాల రథికులు ఉన్నారు" అంటూ వారి వివరాలన్నీ వినిపించాడు. తరువాత భీష్ముడు పాండవ పక్షంలో ఉన్న రథ, అతిరథుల లెక్క కూడా చెప్పాడు. శిఖండి యొక్క పూర్వ

వృత్తాంత కథనూ భీష్ముడు వినిపించాడు. అంబ కారణంగానే భీష్మ పరశురాములు యుద్ధానికి సిద్ధపడ్డారనీ వారిద్దరి మధ్యా జరిగిన యుద్ధాన్నీ వివరించాడు. భీష్ముడిని చంపాలనే అంబ తపస్సు చేసింది. శిఖండి పురుషునిగా మారిన విషయాన్ని వివరించాడు భీష్ముడు. భీష్మాదులు, అర్జునుడు తమ తమ బలాలను తమ వారికి వివరంగా చెప్పారు" అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడికి వివరించాడు.

కౌరవపాండవులు యుద్ధభూమికి చేరుకున్నారు. అందరూ శస్త్రాస్త్రాలను ధరించి స్వస్తివచనం చేస్తూ యుద్ధం చెయ్యడానికి వెళ్ళారు. కురుక్షేత్రం చుట్టుకొలత ఐదు యోజనాలు. యుధిష్ఠిరుని ఆజ్ఞతో ధృష్టద్యుమ్నుడు రణభూమికి తన సైన్యంతో చేరుకున్నాడు. ఆ పాండవసేన నిండుగా ప్రవహిస్తున్న గంగా నదిలా నెమ్మదిగా కదులుతోంది. ఆ సమయంలో యుద్ధభూమిలో లక్షలమంది వీరులు అపరిమితమైన ఉత్సాహంతో శంఖాలూ, భేరీలూ మ్రోగిస్తున్నారు.

ఉద్యోగపర్వము పరిసమాప్తము.

భీష్మ పర్వము

కౌరవ పాండవులు డేరాలు వేసుకుని యుద్ధ నియమాలను నిర్ణయించుకున్నారు. అవి "ప్రతిరోజూ యుద్ధం పూర్తికాగానే అందరూ మునుపటిలాగే ఒకరితో మరొకరు ప్రేమగా మెలగాలి. ఎవరూ ఎవరితోనూ మోసంగానూ, కపటంగానూ ప్రవర్తించకూడదు. మాటలతో యుద్ధం చేసే వాడితో మాటలతోనే యుద్ధం చేయాలి. సైన్యాన్ని వదిలేసి బయటకు వెళ్ళిన వాడిపై ఆయుధ ప్రయోగం చెయ్యకూడదు. రథికులు రథికులతోనూ, ఏనుగుపై ఉన్నవారు ఏనుగు మీద

ఉన్న వారితోను, గుఱ్ఱంపై ఉన్న వారు గుఱ్ఱంపై ఉన్నవారితోను, కాల్బలం కాల్బలంతోను మాత్రమే యుద్ధం చెయ్యాలి. తనకు తగినవాడితోనూ, తాను కోరుకున్న వాడితోను మాత్రమే యుద్ధం చెయ్యాలి. తన బలాన్నీ, ఉత్సాహాన్ని అనుసరించి మాత్రమే యుద్ధం చెయ్యాలి. ప్రతిపక్షం వాడిని పిలిచి, ముందుగా హెచ్చరించి ఆయుధాన్ని ప్రయోగించాలి. ఆయుధం రాదని నిశ్చింతగా ఉన్నవాడిని, భయపడుతున్న వాడిని గాయపరచకూడదు. ఒకడు ఒకడితో యుద్ధం చేస్తుండగా ఇతరులెవరూ అతడిపై ఆయుధాలు వెయ్యకూడదు. శరణువేడిన వాడు, యుద్ధం వదిలేసి పారిపోయేవాడు, శస్త్రాస్త్రాలూ కవచమూ పోగొట్టుకున్న వాడూ, ఇటువంటి వారు ఆయుధహీనులు. వీళ్ళను చంపకూడదు. సూతులపై, బరువు మోసే వారిపై, శంఖాలు, భేరులు మ్రోగించే వారిపై ఎటువంటి ఆయుధాలూ వెయ్యకూడదు" అని.

తూర్పు పడమరలగా ఎదురెదురుగా ఉన్న రెండు పక్షాల సైన్యాలను త్రికాలజ్ఞాని అయిన వ్యాసభగవానుడు చూశాడు. ఒంటరిగా కూర్చున్న ధృతరాష్ట్రుడి వద్దకు వచ్చి "రాజా! నీ కుమారులకు, ఇతర రాజులకూ కూడా కాలం దగ్గరకు వచ్చింది. వారు యుద్ధంలో ఒకళ్ళని ఒకళ్ళు చంపుకోవడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. యుద్ధభూమిలో ఉన్నవాళ్ళను నువ్వు చూడాలనుకుంటే నీకు దివ్యదృష్టిని ఇస్తాను. అప్పుడు నువ్వు యుద్ధాన్ని చక్కగా చూడగలుగుతావు" అన్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడు "మహర్షీ! నా వాళ్ళంతా యుద్ధంలో మరణించడం చూడాలని నేను అనుకోవడం లేదు. కానీ మీ దయ వలన యుద్ధ సమాచారమంతా వినాలని ఉంది. నా మీద దయ ఉంచి ఆ

ఏర్పాటు చేయండి" అని అడిగాడు. అప్పుడు వ్యాసుడు సంజయుడికి దివ్యదృష్టిని ప్రసాదించాడు. ధృతరాష్ట్రుడితో "రాజా! ఈ సంజయుడు యుద్ధంలో ప్రతిక్షణం ఏం జరుగుతుందో మీకు తెలియచెప్తాడు. ఇతడు దివ్యదృష్టి సంపన్నుడు. సర్వజ్ఞుడు అవుతాడు. ప్రత్యక్షంగానూ, పరోక్షంగానూ, పగలైనా, రాత్రైనా, చివరికి మనసులో ఎవరైనా ఏదైనా అనుకున్నా కూడా ఇతడికి తెలిసిపోతుంది. ఇతడిని ఏ ఆయుధమూ ఏమీ చెయ్యదు. అలసట ఉండదు. సురక్షితంగా యుద్ధరంగం నుండి బయటపడగలడు. ఈ కౌరవ పాండవుల కీర్తిని నేనుపెంచుతాను. వారి కోసం నువ్వు శోకింపకు. ఇదంతా దైవ నిర్ణయం. దీన్ని ఎవరూ మార్చలేరు. యుద్ధంలో ధర్మం ఎక్కడ ఉంటే అక్కడే జయం ఉంటుంది. ఈ యుద్ధంలో గొప్ప నాశనమే జరగబోతోంది. అటువంటి భయంకరమైన శకునాలే కనిపిస్తున్నాయి.

ఉదయం, సాయం సంధ్యల్లో కూడా మెరుపులు వస్తున్నాయి. పైన తెల్లగా కింద ఎఱ్ఱగా మూడు రంగుల మేఘాలు సూర్యుడిని కప్పేస్తున్నాయి. మధ్యలోనల్లగా ఉన్న సూర్యచంద్రులు, నక్షత్రాలు మండిపోతున్నట్లు కనిపిస్తున్నాయి. రాత్రికి, పగటికి తేడా తెలియడం లేదు. ఈ లక్షణం భయాన్ని కలిగిస్తుంది. కార్తిక పూర్ణిమనాడు నల్లని ఆకాశంలో చంద్రుడు తేజోహీనుడై కొంచెమే కనిపిస్తూ ఎర్రగా ఉన్నాడు. దీని వలన శూరవీరులైన రాజులు, రాజకుమారులు యుద్ధంలో ప్రాణాలు వదిలేసి నేలపై పడుకుంటారు. ప్రతిరోజు పందులు, మగపిల్లులు పోట్లాడుకుంటున్నాయి. వాటి అరుపులు వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. దేవతా విగ్రహాలు కదులుతూ, నవ్వుతూ, రక్తాన్ని కక్కుకుంటూ, అకస్మాత్తుగా చెమటతో

తడిసిపోయి జారిపడిపోతున్నాయి. పరమపతివ్రత అయిన అరుంధతి ఇప్పుడు వసిష్ఠుని ముందు నుండి వెనక్కి వచ్చింది. శనైశ్చరుడు రోహిణిని బాధిస్తున్నాడు. చంద్రుడిలో ఉండే జింక గుర్తు నశించింది. దీని వలన గొప్ప ఆపద సంభవించబోతోంది. ఈ రోజు ఆవుల కడుపులో గాడిదలు, గుఱ్ఱాలకు దూడలు, కుక్కలకి నక్కలు పుడుతున్నాయి. చాలా గొప్ప వేగంతో నాలుగువైపుల నుండి తుఫాను గాలి వీస్తోంది. ఎప్పుడూ దుమ్ము పైకి ఎగురుతోంది. మాటిమాటికీ భూమి కంపిస్తోంది. రాహువు సూర్యుని పట్టుకున్నాడు. కేతువు చిత్తా నక్షత్రం మీద ఉన్నాడు. తోకచుక్క పుష్యమీ నక్షత్రంలో ఉంది. ఈ గొప్ప గ్రహం రెండు పక్షాల సైనికులకూ ఘోరమైన అమంగళాన్ని కలిగిస్తుంది. కుజుడు వక్రించి మఘా నక్షత్రంలోనూ, బృహస్పతి శ్రవణా నక్షత్రంలోనూ, శుక్రుడు పూర్వాభాద్రా నక్షత్రంలోనూ ఉన్నారు. ఈసారి ఒకే నెలలోని రెండుపక్షాలలోనూ త్రయోదశినాడే సూర్య, చంద్ర గ్రహణాలు వచ్చాయి. పర్వం రాకుండానే గ్రహణం రావడం వలన ఈ రెండు గ్రహాలూ రావడం వలన ఈ రెండుగ్రహాలూ తప్పకుండా జననష్టాన్నే కలిగిస్తాయి. భూమి వేలమంది రాజుల నెత్తురు తాగుతుంది. కైలాసం, మందరాచలం, హిమాలయాల వంటి పర్వతాల నుండి వేలసార్లు ఘోరమైన శబ్దాలు వస్తాయి. వాటి శిఖరాలు విరిగి పడిపోతాయి. మహా సముద్రాలు నాలుగూ వేరువేరుగానే ఉప్పొంగిపోతూ, భూమిపై అలజడిని సృష్టిస్తూ ముందుకు సాగిపోయి చెలియలి కట్టలను దాటిపోతాయనిపిస్తోంది" అంటూ జరగబోయే ఆపదను సూచించే శకునాలను వర్ణించి చెప్పాడు వ్యాసుడు ధృతరాష్ట్రునికి. తరువాత ఒక్క క్షణం కళ్ళు మూసుకుని,

ధ్యానంలో ఉండి, మళ్ళీ బయటకు వచ్చి, ధృతరాష్ట్రుడితో "రాజా! కాలం ఈ ప్రపంచాన్ని నాశనం చేస్తుంది అనడంలో ఏ మాత్రం సందేహం లేదు. ఇక్కడ ఏదీ శాశ్వతంగా ఉండదు. కనుక నువ్వు నీ వంశం వారయిన కౌరవులను, బంధువులను, మిత్రులను ఈ క్రూరమైన పని చెయ్యకుండా ఆపు. వారికి ధర్మబద్ధమైన దారి చూపించు. బంధువులను చంపుకోవడం నిందించదగిన విషయం. అది జరగనివ్వకు. నువ్వు మౌనంగా ఉండి నాకు అప్రియం కలిగించకు. ఎవరినైనా సరే చంపడం మంచిదని వేదాలేం చెప్పలేదు. అలా చంపినా చంపిన వాడికీ మేలు జరుగదు. కులధర్మం శరీరం లాంటిది. శరీరాన్ని నాశనం చేస్తే కులధర్మమూ నశించిపోతుంది. ఈ కులధర్మాన్ని ఇప్పటికైనా నువ్వు రక్షించగలవు. అయినా కాలం చేత ప్రేరేపింపబడి నువ్వు ఇలా ప్రవర్తిస్తున్నావు. నువ్వు ధర్మలోపం ఎక్కువగా చేశావు. నీకు రాజ్య రూపంలో గొప్ప అనర్థమే జరిగింది. ఇది నీ వంశానికీ, అనేక రాజుల వినాశనానికీ కారణం అయ్యింది. అయినా నేను చెప్పినట్లుగా నీ కొడుకులకు ధర్మమార్గాన్ని చూపించు. ఇటువంటి రాజ్యం వలన నీకు మిగిలేదేముంది పాపం తప్ప. ధర్మాన్ని రక్షించావా నీకు యశస్సూ, కీర్తి, స్వర్గమూ లభిస్తాయి. పాండవుల రాజ్యం వారికి ఇప్పించు. కౌరవులంతా సుఖశాంతులతో ఉండే విధంగా చెయ్యి'' అన్నాడు వ్యాసుడు. అంతా విన్న ధృతరాష్ట్రుడు "తండ్రీ! ప్రపంచమంతా స్వార్థంతో మోహితమై పోయింది. నన్ను కూడా నువ్వు సాధారణ మానవుడినే అనుకో. నా బుద్ధి అధర్మం చెయ్యాలనుకోవడం లేదు. కానీ ఏం చెయ్యను? నా కొడుకు నేను చెప్పినట్లు వినడు" అని ఏడ్చాడు. "సరే..నువ్వు నన్ను ఏమైనా అడగాలనుకుంటే

అడుగు. నీ సందేహాలు తీరుస్తాను" అన్నాడు వ్యాసుడు. ధృతరాష్ట్రుడు యుద్ధంలో విజయం లభించేవారికి కనిపించే శుభశకునాలు ఏమిటో చెప్పు" అన్నాడు.

వ్యాసుడు "రాజా! హోమాగ్ని యొక్క కాంతి స్వచ్ఛంగా ఉండాలి. జ్వాలలు పైకి పెరుగుతుండాలి. లేదా ప్రదక్షిణం చేసినట్లుగా తిరిగుతుండాలి. వాటి నుండి పొగ రాకూడదు. ఆహుతులు సమర్పించినాక జ్వాలల నుండి సువాసనలు రావాలి. అప్పుడు విజయం లభిస్తుందని నిర్ణయించుకోవచ్చు. ఏ పక్షం వారి యోధులు నోటినుండి సంతోషకరమైన, భయరహితమైన మాటలు వస్తాయో, ఎవరికి ధైర్యం ఉంటుందో, ఎవరు ధరించిన మాలలు వాడకుండా ఉంటాయో, వారే యుద్ధంలో గెలుపు సాధిస్తారని గుర్తు, యోధుల ఉత్సాహమే విజయానికి మూలం. కాని సంఖ్య కాదు. యోధులు ఎక్కువగా ఉన్నంత మాత్రాన విజయం మనదే అనుకోవడానికి వీలు కాదు" అని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు.

తరువాత సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి యుద్ధభూమిని గురించి వర్ణించి చెప్పాడు. ఒక రోజున అప్పుడే యుద్ధభూమి నుండి తిరిగి వచ్చిన సంజయుడు చింతిస్తూ ఉన్నాడు. రాజు అతడి దుఃఖానికి కారణం అడిగాడు. మరింత దుఃఖంతో "యుద్ధంలో భీష్ముడు పడిపోయాడు" అన్నాడు. 'అసలు ఇది ఎట్లా జరిగిందో చెప్పు" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. సంజయుడు కౌరవసేనా సన్నాహాన్ని, వారి సేనల వ్యూహాల రచనలనూ వివరంగా చెప్పాడు ధృతరాష్ట్రుడికి. వరుసగా జరుగుతన్నదంతా చెప్తున్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుడితో "తన సేన మధ్యలో సింహంలా నిలబడిన భీష్ముడితో యుద్ధం చెయ్యాలని కోరుకో" అన్నాడు.

ఆ మాట విని అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని ఆజ్ఞ ప్రకారంగా దుర్గాదేవిని స్తోత్రం చేశాడు. యుద్ధానికి సిద్ధపడిన భీష్ముడిని చూసి మీ యోధులంతా కంగారు పడిపోయి నీరు కారుస్తున్నారు. అర్జునుడు భక్తితో తనను చేసిన ప్రార్థన విన్న దుర్గాదేవి శ్రీకృష్ణుని ఎదుట ప్రత్యక్షమై "పాండునందనా! నువ్వు కొద్దిరోజుల్లోనే విజయాన్ని పొందుతావు. నువ్వు సాక్షాత్తుగా నరుడివి. నీకు సహాయంగా నారాయణుడు ఉన్నాడు. నిన్ను ఎవరూ అణచలేరు. ఇంద్రుడు కూడా నిన్ను జయించలేడు. ఇక శత్రువుల గురించి వేరే చెప్పేదేముంటుంది?" అన్నది. మరుక్షణంలోనే అర్జునుడికి తాను విజయం సాధిస్తానన్న నమ్మకం కలిగింది. అర్జునుడు రథంఎక్కాడు. కృష్ణుడు, అర్జునుడు ఇద్దరూ ఒకేసారిగా తమ దివ్యమైన శంఖాలను పూరించారు. "రాజా! ధర్మం ఎక్కడ ఉంటుందో అక్కడే ద్యుతి, కాంతి ఉంటాయి. లజ్జ ఉన్నచోటే సంపద, మంచి బుద్ధి ఉంటాయి. అట్లాగే ఎక్కడ ధర్మం ఉంటుందో అక్కడే శ్రీకృష్ణుడు, ఎక్కడ శ్రీకృష్ణుడు ఉంటాడో అక్కడే విజయమూ ఉంటుంది."

అర్జునుడు తన రథాన్ని రెండు సేనలను మధ్యలో నిలబెట్టమన్నాడు శ్రీకృష్ణుడితో. శ్రీకృష్ణుడు అలాగే చేశాడు. "అర్జునా!యుద్ధానికి సిద్ధపడి వచ్చిన ఈ కౌరవులందరినీ చూడు" అన్నాడు. అర్జునుడు ఆ రెండు పక్షాలలోని బంధువులను, మిత్రులను, పుత్రులను, తండ్రులను, మనుమలను, మామగార్లను, స్నేహితులను అందరినీ ఒక్కసారిగా చూశాడు. అతని మనసంతా జాలి, విషాదాలతో నిండిపోయింది. అంతమందినీ చూసేసరికి అతడి శరీరం పట్టు తప్పిపోయింది. నోరుఎండిపోతోంది. శరీరం

వణుకుతోంది. గాండీవం జారిపోతోంది. "నిలబడలేక పోతున్నాను కేశవా! నాకు ఈ యుద్ధమూ వద్దు. విజయమూ వద్దు. వీరందరినీ చంపితే వచ్చే రాజ్యమూ వద్దు. నా వారందరినీ చంపి నేను సాధించిన రాజ్యం ఎందుకు?" అంటూ ధనస్సును, బాణాన్నీ వదిలేసి రథం వెనుక భాగంలో కూలబడిపోయాడు. ముందు సారథిగా ఉన్న శ్రీకృష్ణుడు ఒక్కసారి వెనక్కి తిరిగి చూశాడు. విషాదంలో మునిగిపోయిన అర్జునుడికి "నువ్వు శోకించకూడని వారి గురించి శోకిస్తున్నావు. ఇట్లా చెయ్యడం నీకు తగనిపని. పండితులెవరూ బ్రతికి ఉన్నవారి గురించి గాని, చనిపోయిన వారి గురించి గానీ శోకించరు. శీతోష్ణ సుఖదుఃఖాలను సమానంగా భావించే ధీరుని ఈ ఇంద్రియాలు, విషయాల కలయికలు బాధించవు. అట్లా బాధపడనివాడే మోక్షానికి యోగ్యుడౌతాడు. ఆత్మకు ఏదీ అంటదు. ఏదీ దానిని ఏమీ చెయ్యలేదు. దానికి దేనితోనూ సంబంధం లేదు. నువ్వు చెయ్యవలసిన పనిని మానకుండా చేస్తూ ఉండాల్సిందే. ఫలితంతో నీకు సంబంధం లేదు. నాకు ఎన్నో జన్మలు గడిచినాయి. కానీ నాకు అవి అన్నీ తెలుసు. నీకు నీ జన్మల గురించి తెలియదు. నా జన్మ, కర్మల గురించి పూర్తిగా తెలుసుకున్నవాడు శరీరాన్ని వదిలినాక మళ్ళీ పుట్టడు. ఎవరినీ ద్వేషించని, దేనినీ కోరని కర్మయోగినే నిత్య సన్యాసిగా భావించాలి. కర్మలోనో, జ్ఞానంలోనో స్థిరంగా ఉన్నావాడు ఆ రెండింటికీ ఫలరూపుడైన పరమాత్మనే పొందుతాడు. కేవలం అగ్నిని(భార్యను) వదిలినవాడు సన్యాసి కాడు. చేసిన పనుల ఫలితాలను కోరుకోకుండాపని చేసేవాడే సన్యాసి, యోగి అవుతాడు. కోరిక లేకుండా చేసే పనే యోగాన్ని కలిగిస్తుంది. ఆ యోగమే జ్ఞానాన్నిస్తుంది. దేనిని

తెలుసుకుంటే ఈ లోకంలో ఇంకా తెలుసుకోవలసినది ఉండదో దానిని చెప్తాను విను. వేదాలలో ఓంకారాన్ని, సమస్త ప్రాణులలో జీవమును, తాపసులలో తపస్సును, బుద్ధిమంతులలో బుద్ధిని, తేజస్సులలో తేజస్సును, ప్రాణులలో ధర్మ విరుద్ధం కాని కామాన్ని నేను. సాత్త్విక, రాజసిక, తామసిక భావాలు అన్నీ నా నుండే పుట్టినాయి. కానీ అవి నాలోనూ లేవు. నేను వాటిలోనూ లేను. నీచులు, చెడు పనులు చేసేవారు నన్ను పొందలేరు. ఏవేవో కావాలని నన్ను కోరుకునే వారు అర్థార్థులు. ఏవో బాధల నుండి బయటపడెయ్యమనే వాళ్ళు ఆర్తులు. అసలు నేను ఎవరో తెలుసుకోవాలనుకునే వారు జిజ్ఞాసులు. నేనెవరో తెలిసి నిరంతరం నన్నే చూస్తూ ఉండేవాడు జ్ఞాని. ఈ నాలుగురాకల వాళ్ళూ నన్నే పొందుతారు. అక్షరమైనది, పరమమైనది బ్రహ్మము. జీవాత్మ ఆధ్యాత్మము. మనిషి తన జీవితంలో నిరంతరం దేని గురించి ఆలోచిస్తూ ఉంటాడో అదే ఆలోచన చివరి క్షణంలోనూ ఉంటుంది. అదే తరువాత వస్తుందని తెలుసుకోవాలి. నువ్వు ఎప్పుడూ నన్నే తలుచుకుంటూ యుద్ధం చెయ్యి. అప్పుడు నీ మనస్సు నీ యందు లగ్నం అయి వుంటుంది. నువ్వు చేసే పనితో నీకు ఏమాత్రం సంబంధం ఉండదు. చివరికి నీ మనస్సూ, నీ బుద్ధీ కూడా నా యందే ఉంటాయి. అప్పుడు నువ్వు నన్నే పొందుతావు. ఇదంతా నిరంతరం చేస్తూ ఉండాల్సిందే. ఎప్పుడో చివరి క్షణంలో చేద్దాం అంటే రాదు. కుదరదు. శరీరాన్ని వదిలిపెట్టిన యోగులు తిరిగి వచ్చేకాలం ఒకటి, తిరిగిరాని కాలం ఇకటి. ఉత్తరాయణం ఆరునెలల కాలం, శుక్లపక్షం, దేవతాత్మకమైన మార్గం. ఈమార్గంలో

శరీరాన్ని వదిలిన వారు బ్రహ్మమునే పొందుతారు. ఇది జ్యోతిర్మయమైన మార్గం. ఇక రెండవది రాత్రి దేవతాత్మకం. కృష్ణపక్షం, దక్షిణాయనం ఆరునెలల కాలం. ఈ మార్గంలో శరీరాన్ని వదిలినవారు స్వర్గంలో పుణ్య ఫలాలను అనుభవించి మళ్ళీ తిరిగి వస్తారు. మొదటి మార్గంలో వెళ్ళే వాళ్ళు తిరిగి రారు. ధర్మమునందు శ్రద్ధలేనివాడు నన్ను పొందడు. జ్ఞానము విద్యలన్నింటికీ రాజు వంటిది. నీటితో మంచు నిండినట్లుగా ఈ సంపూర్ణమైన జగత్తు అంతా ఏ ఆకారమూ లేని నాలోనే నాతోనే నిండి ఉంది. నా సంకల్పం మీదనే ఇన్నీ ఆధారపడి ఉన్నాయి. నన్ను పుట్టుకలేని వాడుగా, ఎప్పుడూ ఉండేవాడిగా, ఈ సమస్తానికీ నేను ప్రభువునని తెలుసుకున్నవాడు అన్ని పాపాల నుండి బయటపడ గలుగుతాడు. సమస్త ప్రాణుల హృదయాలలో ఉండే ఆత్మను నేనే. ప్రాణుల ఆది మధ్యాంతములూ నేనే. దేవతల్లో విష్ణువును, జ్యోతిస్సులలో సూర్యుడినీ, మరుత్తులలో మరీచిని, నక్షత్రాలలో చంద్రుడిని, వేదాలలో సామవేదాన్ని, దేవతలలో దేవేంద్రుడిని, ఇంద్రియాల్లో మనస్సుని, ఇలా ఏవేవి ఉన్నాయో వాటిలో ప్రధానమైన, శ్రేష్ఠమైన, పూజనీయమైనవన్నీ నేనే అని తెలుసుకోవాలి. ప్రాణుల పుట్టుక, స్థితి, నాశాలకు కారణం నేనే. ఈ ప్రపంచమంతా నా యోగశక్తి యొక్క ఒక్క అంశ మాత్రమే" అని చెప్పి శ్రీకృష్ణుడు తన యొక్క విశ్వరూపాన్ని చూపించాడు అర్జునునికి. ఈ విశ్వరూపాన్ని చూడలేక అర్జునుడు మామూలు రూపం చూపించమని ప్రార్థించాడు. చేసే పనులన్నింటినీ నాకే అర్పించి, నా యందే మనసు ఉంచి, ఎడతెగకుండా నన్నే తలుచుకుంటూ ఉండేవాడిని

నేనే ఉద్ధరిస్తాను. ఈ శరీరమే క్షేత్రము. అందులోఉండి పనులు చేస్తున్నవాడు క్షేత్రజ్ఞుడు. పవిత్రమైన స్థలంలో నివసించాలి. జన సమూహం పట్ల మక్కువ లేకుండా ఉండాలి. అధ్యాత్మ జ్ఞానంతో నిత్యం నిలిచి ఉండాలి. నిరంతరం పరమేశ్వరుని అన్నింటా అంతటా ఎప్పుడూ చూస్తూ ఉండాలి. శరీరంలో ఉండే జీవాత్మను సత్త్వ, రజ, స్తమోగుణాలే బంధిస్తున్నాయి. సత్త్వగుణం బంగారు సంకెల. రజోగుణం వెండి సంకెల. తమోగుణం ఇనుపసంకెల. ఈ మూడింటి నుండి బయటపడితేనే గానీ నన్ను చూడలేదు. అంతటా నేను కనపడను. నేను ఏమిటో తెలిస్తే గానీ జనన మరణాలు దుఃఖ ప్రవాహంలో కొట్టుకుపోవడం ఆగదు. ఈ సంసారం అనేది వేళ్ళు పైకి, కొమ్మలు క్రిందికి వ్యాపించి ఉంది. దేవతలు, మానవులు, జంతువులు మొదలైనవి ఈ చెట్టు కొమ్మలు. ఈ మొక్కలు సత్త్వరజస్తమోగుణాలనే నీళ్ళు పోసి పెంచుతారు. విషయభోగాలనే చిగుళ్ళు తొడుగుతూ పైకీ క్రిందకీ కూడా వ్యాపించి ఉంటాయి. అహంకార, మమకారాల వాసనలు అనేవే వేళ్ళు. ఇవి కూడా క్రిందకీ పైకీ వ్యాపించి పోతుంటాయి. ఈ చెట్టుకి మొదలు, చివర లేదు. ఎక్కడ నుండి, ఎప్పటి నుండి ఉన్నదనేది చెప్పలేదు. ఈ చెట్టు కొట్టడానికి మాత్రం వైరాగ్యమనే ఆయుధం కావాలి. ఇది ఎవరి నుండి బయటకు వచ్చి, నిలిచి, విస్తరిస్తుందో ఆ ఆదిపురుషుడైన నారాయణుడినే శరణువేడాలి అని దృఢంగా నిశ్చయించుకోవాలి. దేహంలోని ఈ జీవుడు నా యొక్క సనాతనమైన అంశ. అతడే ఈ త్రిగుణాలలో పడి మనస్సును, ఐదు ఇంద్రియాలనూ ఆకర్షిస్తున్నాడు. సూర్య, చంద్ర, అగ్నులలోని తేజస్సును నేనే. భయం లేకపోవడం,

పెద్దలు, గురువుల, దైవం పట్ల భక్తి కలిగి ఉండడం, ఇంద్రియాలను అదుపులో పెట్టుకోవడం, వేదశాస్త్రాలను చదవడం, త్రికరణ శుద్ధిగా ఎవరికీ ఏ విధమైన కష్టాన్నీ కలిగించకపోవడం, సమస్త ప్రాణుల పట్ల దయకలిగి ఉండడం, తేజస్సు, క్షమ, ధైర్యం, బాహ్యశుద్ధి, ఎవరిపట్ల శత్రుత్వం లేకపోవడం, తనను గౌరవించాలనే పట్టుదల లేకపోవడం ఇవన్నీ దైవీ సంపద గలవాడికి ఉండే లక్షణాలు. దంభం, దర్పం, అభిమానం, కోపం, పారుష్యం, అజ్ఞానం ఇవన్నీ అసురీ సంపదతో ఉండే వారి లక్షణాలు. దేవీ సంపద మోక్షానికీ, అసురీ సంపద బంధానికీ కారణం అవుతాయి. నేనే బలవంతుడిని, నాకే అన్నీ ఉన్నాయి. నాకే అన్నీ ఉండాలి, ఉంటాయి, అనుకోవడమే అజ్ఞానం. కామ క్రోధ లోభాలు ఆత్మనాశనం కలిగించి అధోగతి పాలు చేస్తాయి. ఈ మూడూ నరకానికి ద్వారాలు. శాస్త్రాన్ని వదిలేసి తన ఇష్టం వచ్చినట్లు, కోరికననుసరించి ప్రవర్తించే వాడు సిద్ధిని పొందలేడు. పరమగతిని గాని, సుఖాన్ని గాని పొందలేడు. నువ్వు ఏది చెయ్యాలి? ఏది చెయ్యకూడదు అని నిర్ణయించేది శాస్త్రమే. కనుక నీకు అదే ప్రమాణం. దానిని బట్టే ఇప్పుడు నువ్వు క్షత్రియ ధర్మాన్ని పాటించి యుద్ధం చెయ్యాలి. సాత్త్వికమైన పురుషులు దేవతలను, రాజస పురుషులు యక్ష రాక్షసులను, తామస పురుషులు భూతప్రేత గణాలను పూజిస్తారు. సాత్త్వికమైన ఆహారం ఆయుర్దాయాన్ని, బుద్ధిని, బలాన్ని, ఆరోగ్యాన్ని, సుఖాన్ని, ప్రీతిని వృద్ధి పొందిస్తుంది. మానవుడు చేసే పనులకు మంచి, చెడు, మిశ్రం అని మూడు రకాల ఫలితాలు ఉంటాయి. అవి మరణించిన తరువాత కూడా కలుగుతాయి. శరీరం, మనస్సు, వాక్కుతో చేసే పని

మంచిదైనా, చెడ్డదైనా వాటికి ఐదు కారణాలు ఉంటాయి. నాలుగు మీ దగ్గరే ఉంటాయి. ఐదవది దైవం. ఏ వర్ణంలో పుట్టిన వారైనా, ఏ ఆశ్రమం వారైనా ఎవరికి శాస్త్రం ఏది నిర్ణయించిందో దానినే చెయ్యాలి. ఎవరి ధర్మాలు వారినే ఆచరించాలి. అప్పుడే అందరూ వృద్ధి పొందుతారు. ఒకరి ధర్మాలు ఒకరు ఆచరించినా, ఒకరు చెయ్యాల్సిన పనులు మరొకరు చేసినా నష్టం, వినాశనం తప్ప మీరు అనుకున్న ఫలితాలను పొందలేరు. శరీరమనే యంత్రాన్ని ఎక్కి దానిని తిప్పే అంతర్యామిగా ఉన్న పరమాత్మను నేనే. నేనే అందరి హృదయాలలో ఉంటాను. కనుక అర్జునా! నువ్వు అతడినే శరణవేడు. నువ్వు నాకు ఇష్టమైనవాడివని నీకు ఇన్ని విషయాలు చెప్పాను. నీకు హితకరమైన మాట చెప్తున్నాను. నా మీదనే నీ మనసు నిలబెట్టు. నువ్వు నా భక్తుడవై నన్ను పూజించు. నన్నే శరణువేడు. నేను నిన్ను సమస్త పాపాల నుండి విముక్తుడిని చేస్తాను. నువ్వేమీ విచారించకు.

ఈ గీత అనే రహస్యమైన ఉపదేశం ఎప్పుడూ కూడా తపస్సు చేయనివాడికి, భక్తి లేనివాడికి, వినడానికి ఇష్టం లేనివాడికి, నన్నుద్వేషించేవాడికి చెప్పకూడదు. రహస్యమైన ఈ ఉపదేశాన్ని భక్తులకు చెప్పినవాడు నన్నే పొందుతాడు" అని శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి భగవద్గీతను బోధించి ..."పార్థా! ఏకాగ్రమైన మనస్సుతో దీన్ని విన్నావా? అజ్ఞానం వలన కలిగిన మోహం నశించిందా?" అని అడిగాడు. అర్జునుడు "కృష్ణా! నీ దయ వలన నాకు మోహం నశించింది. సందేహాలన్ని తీరినాయి. నీ మాటల ప్రకారం నడుచుకుంటాను" అన్నాడు.

వెంటనే అర్జునుడు పైకి లేచి, ధనుర్బాణాలను చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. ఆ క్షణంలోనే మహారథులంతా సింహనాదం చేశారు. పాండవులు, ద్రుపదుడు ఇతర రాజులు ఆనందంతో శంఖాలు ఊదారు. రెండు వైపుల సైన్యాలు యుద్ధానికి సిద్ధంగా ఉన్నాయి. యుధిష్ఠిరుడు కవచాన్నీ, ఆయుధాలనూ వదిలేసి భీష్ముడి వద్దకు వేగంగా వెళ్తున్నాడు. కృష్ణుడు అర్జునాదులకు "ఇతడు గురుదేవుల ఆజ్ఞ తీసుకుని యుద్ధం చేసి, తప్పక విజయం సాధిస్తాడు" అని చెప్పాడు. అతడిని చూసి దుర్యోధనుని వైపు వారు "యుద్ధం చెయ్యడానికి భయపడి భీష్ముని శరణు వేడడానికి వస్తున్నాడు' అని అనుకుంటున్నారు. యుధిష్ఠిరుడు శత్రువుల మధ్యలో ఉన్న భీష్ముని వద్దకు వెళ్ళి, ఆయన పాదాలంటి నమస్కరించి, 'నాకు మీతో యుద్ధం చెయ్యవల్సి వచ్చింది. మీరు నాకు అనుమతిని ఇవ్వండి. దానితో పాటు మీ ఆశీర్వచనాన్ని కూడా అనుగ్రహించండి' అని అడిగాడు.

భీష్ముడు "యుధిష్ఠిరా! ఇప్పుడు నువ్వు నా దగ్గరకు రాకపోతే నీకు అపజయం కలిగించాలని శపించేవాడిని. ఇప్పుడు నీ పట్ల నేను ప్రసన్నుడనయ్యాను. యుద్ధం చెయ్య. విజయం నీకే లభిస్తుంది. ఈ యుద్ధంలో నువ్వు కోరుకున్నవన్నీ జరుగుతాయి. ఇది కాక నువ్వు ఇంకేదైనా కోరుకో. నేను తప్పనిసరిగా కౌరవుల పక్షాన మాత్రమే యుద్ధం చెయ్యాలి. అది తప్ప ఇంకేదైనా అడుగు" అన్నాడు. "తాతా! మీరు మాకు మేలు చెయ్యాలనకుంటే నేను మ్మిమల్ని యుద్ధంలో ఎట్లా జయించగలమో చెప్పండి" అని అడిగాడు. భీష్ముడు "యుధిష్ఠిరా!యుద్ధరంగంలో నన్ను జయించేవాడు ఎవరూ కనపడటం లేదు. నా మరణానికి ఒక

సమయమంటూ లేదు. కనుక నువ్వు నన్ను ఇంకోసారి ఎప్పుడైనా కలసుకో" అన్నాడు.

తరువాత యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణుడికి నమస్కరించి ఆయన ఆశీర్వాదం అందుకుని, "నా విజయాన్ని కోరుకోండి, నాకు ఉపయోగించే ఆలోచన చెయ్యండి" అని వరం అడిగాడు. అప్పుడు "ఎవరైనా మంచి నమ్మకస్థుడు తన నోటితో నాకు అత్యంత అప్రియమైన వార్తను వినిపిస్తే నేను యుద్ధరంగంలో అస్త్రాలను వదిలేస్తానని" చెప్పాడు. "మీతో యుద్ధం చెయ్యడం వలన నాకు పాపం రాకుండా ఉండడం కోసం, మీ అనుమతి కోరుతున్నాను. మీ అనుమతి ఉంటే తప్పక శత్రువులపై విజయం సాధించగలను. ఆ తరువాత యుధిష్ఠిరుడు కృపుని దగ్గరకు వెళ్ళి నమస్కరించి, ఆశీర్వాదమందుకుని, వరం కోరుకుందామనుకున్నాడు ఆయన అనుజ్ఞతోనే. కానీ మాటరాక మౌనంగా ఉండిపోయాడు. అయినా కృపాచార్యుడు "నువ్వు యుద్ధం చెయ్యి. నీకే విజయం లభిస్తుంది. నువ్వు ఇలా రావడం నాకు చాలా ఆనందంగా ఉన్నది. నేను రోజూ లేచిన వెంటనే నీకు విజయం కలగాలని కోరుకుంటాను. ఈ విషయం నేను స్పష్టంగా చెప్తున్నాను" అన్నాడు. యుధిష్ఠిరుడు శల్యుడి వద్దకు వెళ్ళి ఆచార్యులతో చెప్పినట్లే చెప్పి, నమస్కరించి, మీరు అనుమతిస్తే శత్రువులను కూడా జయించ గలుగుతాను" అన్నాడు. యుధిష్ఠిరుడితో శల్యుడు "నేను నీకు అనుమతి ఇస్తున్నాను. యుద్ధం చెయ్యి. విజయం నీదే. మరేదైనా కోరుకో"అన్నాడు. యుధిష్ఠిరుడు "నేను సైన్యాన్ని సమీకరించుకునేటప్పుడు మిమ్మల్ని ప్రార్థించిన విషయాన్నే నాకు వరంగా ప్రసాదించండి" అని అడిగాడు. శల్యుడు "నువ్వు నిశ్చింతగా వెళ్ళి యుద్ధం చెయ్యి. నీ మాట నెరవేరుస్తానని నీకు మాట ఇస్తున్నా" నన్నాడు. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు సేనలో నుండి బయటకి వచ్చాడు. ఈ లోపల శ్రీకృష్ణుడు కర్ణుడి దగ్గరకు వెళ్ళి "ఎలాగూ భీష్ముడు పడిపోయే దాకా యుద్ధం చెయ్యవుగా! అప్పటివరకూ మా వైపున యుద్ధం చెయ్యి. ఆయన పడిపోయినాక మళ్ళీ దుర్యోధనుని వైపుకు వెళ్ళువుగాని" అన్నాడు. అది విన్న కర్ణుడు "నేను దుర్యోధనుడికి ఇష్టం లేని పని ఎప్పుడూ చెయ్యను. నేను దుర్యోధనుడి కోసం ప్రాణాలు వదిలే హితైషినే అని తెలుసుకో"అని కృష్ణుడికి సమాధానం చెప్పాడు. తరువాత కృష్ణుడు తన సైన్యంలోకి వచ్చాడు.

ముందుగా దుర్యోధనుడు తమ్ముళ్ళతో కలిసి భీష్ముడిని ముందుంచుకుని ముందుకు కదిలాడు. అట్లాగే పాండవ సైన్యం భీష్ముడితో యుద్ధం చెయ్యడానికి ఆనందంతో ముందుకు వచ్చారు. భీష్ముడు కాలదండం లాంటి ధనస్సును తీసుకుని అర్జునుని మీదకి దూకాడు. అర్జునుడు కూడా ప్రపంచ విఖ్యాతమైన తన గాండీవాన్ని ఎక్కుపెట్టి భీష్ముడి మీదకి విరుచుకుపడ్డాడు. ఇద్దరూ పరస్పరం జయం కోసం పోరాడారు. భీష్ముడిని యుద్ధం నుండి కదిలించలేకపోయాడు. భీష్ముడు ఎదురుపడే సరికి పాండవ సైన్యానికి వణుకు పుట్టింది. దారుణమైన ఆ రోజు దారుణమైన యుద్ధంలో ఉత్తమ వీరులు అనేకమంది చనిపోయారు.

దుర్యోధనుని ప్రేరేపణతో దుర్ముఖుడు, కృతవర్మ, కృపుడు, శల్యుడు, వివింశతి అనే ఐదుగురు భీష్ముడి దగ్గరకు వచ్చారు. ఈ ఐదుగురూ చాలా సురక్షితంగా పాండవసేనలోకి చొచ్చుకుపోయారు. అది చూసిన అభిమన్యుడు కోపంతో భీష్ముడి రథం ఎక్కి భీష్ముడికి, మిగిలిన ఐదుగురికీ ఎదురు

నిలబడ్డాడు. ఒక వాడి బాణంతో భీష్ముడి తాళధ్వజాన్ని విరగగొట్టి, వారితో యుద్ధం చేశాడు. అభిమన్యుడు కృతవర్మను ఒకటి, శల్యుని ఐదు, భీష్ముని తొమ్మిది బాణాలతో కొట్టాడు. వంకర తిరిగిన ఒక బాణంతో దుర్ముఖుని సారథి యొక్క తలను నేలకు పడగొట్టాడు. ఇంకో బాణంతో కృపాచార్యుని వింటిని విరిచేశాడు. ఈ విధంగా యుద్ధభూమిలో నాట్యం చేస్తున్నట్లుగా యుద్ధం చేసి గొప్ప బాణాలతో ఆ వీరులందరి మీదా దెబ్బకొట్టాడు. అతడి హస్త లాఘవాన్ని చూసి దేవతలంతా ఆనందించారు. భీష్మాది మహారథులు కూడా అతడిని సాక్షాత్తు అర్జునుడితో సమానుడే అని భావించారు. తిరిగి ఆ ఐదుగురూ అభిమన్యుని బాణాలతో కొట్టారు.అయినా మైనాక పర్వతంలా ఏమాత్రం చలించకుండా ఆ ఐదుగురి మీదా బాణ వర్షాన్ని కురిపించాడు. వాళ్ళు వేసే వేల బాణాలను అడ్డుకుంటూనే భీష్ముడిపై బాణాలు వేస్తూ భయంకరంగా సింహనాదం చేశాడు. భీష్ముడు భయానకమైన దివ్యాస్త్రాన్ని ప్రయోగించి, అభిమన్యుడిపై వేలకొద్దీ బాణాలు వేసి వాటితో అతడిని కప్పేశాడు. అప్పుడు అతడిని రక్షించడానికి విరాటుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రుపదుడు, భీముడు, సాత్యకి, కేకయ రాజకుమారులు అక్కడికి వచ్చారు. అప్పుడు జరుగుతున్న యుద్ధంలో ఉత్తరుడు, శ్వేతుడు మరణించారు. అది చూసి దుఃఖిస్తున్న యుధిష్ఠిరుని శ్రీకృష్ణుడు ఓదార్చాడు. మొదటి రోజు యుద్ధంలో పాండవుల సైన్యం వెనక్కి తగ్గడం, భీష్ముడు కోపంతో విజృంభించడం చూసి దుర్యోధనుడు వేడుక చేసుకున్నాడు. రెండవ రోజు యుద్ధానికి యుధిష్ఠిరుడు "క్రాంచారుణం" అనే వ్యూహాన్ని రచించారు. ఆ విషయం

దుర్యోధనుడు భీష్మాదులకు చెప్పాడు. భీష్మాదులు పాండవులను ఎదుర్కోడానికి మరొక పెద్ద వ్యూహాన్ని రచించారు. రెండవ రోజు భీష్మార్జునులు భయంకరంగా పోరాడారు. ద్రోణ ధృష్టద్యుమ్నులకూ తీవ్రంగా యుద్ధం జరిగింది. భీముడు పాండవుల కళింగ సేనా వ్యూహాన్ని తన బాహుబలంతో నాశనం చేశాడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు, అర్జునుడు, అభిమన్యుడు గొప్పగా పరాక్రమిస్తున్నారు. రెండోరోజు అర్జునుడొక్కడే సమస్త సైన్యాన్ని సంహరిస్తున్నాడు. మన సైన్యం పరుగులు తీస్తోంది. కనుక ఈ రోజు యుద్ధాన్ని విరమిద్దామని నిర్ణయించారు భీష్మద్రోణులు. మూడవ రోజు కౌరవులు భీష్ముని ఆదేశం ప్రకారం గరుడ వ్యూహంలో సైన్యాన్ని నిలబెట్టారు. అది గమనించిన అర్జునుడు అర్ధచంద్రాకార వ్యూహంలో తన సేనను సిద్ధం చేశాడు. యుద్ధం ప్రారంభమయ్యింది. రథంతో రథం, ఏనుగుతో ఏనుగు, మనిషితో మనిషి తలపడుతున్నారు. యుద్ధం తీవ్రతర మయ్యింది. ఇరుపక్షాల యోధులూ ప్రాణాలకు తెగించి పోరాడుతున్నారు. పాండవులు కౌరవుల ధాటికి క్షణకాలం కూడా నిలువలేకపోయారు. మరుక్షణంలో ఉపపాండవులు ఐదుగురు, భీమ ఘటోత్కచులు, సాత్యకి కలిసి కౌరవసేనని దేవతలు రాక్షసులను తరిమినట్లుగా తరిమారు. దుర్యోధనుడు భీష్ముని వద్దకు వెళ్ళి "మీరూ, ద్రోణుడు, అశ్వత్థామ ఇంతమంది ఉండగానే మన సేన పలాయనం చిత్తగించడం మీకు గౌరవ ప్రదం కాదు. పాండవులు మీతో సమానులని నేను ఒప్పుకోను. మీరే వారిని వదిలేస్తున్నారు" అని మండి పడ్డాడు. కోపంతో భీష్ముడు కళ్ళెర్రచేసి పరిహాసం చేస్తూ "రాజా! నేను ఒకటికి రెండుసార్లు కాదు.ఎన్నోసార్లు చెప్పాను

ఈ సత్యమైన హితకరమైన మాట. ఇంద్రుడితో సహా దేవతలంతా ఎదురొచ్చినా పాండవులను ఎవరూ జయించలేరని. నేను ఇప్పుడు ముసలివాడినయ్యాను. ఇంకా ఈ దశలోనూ ఏదో కొంత చెయ్యగలుగుతున్నాను. కానీ నీ భారమంతా నేను ఎత్తుకోలేను. నువ్వు నీ తమ్ముళ్ళతో కలిసి చూస్తూ ఉండు. ఈ రోజు నేను ఒక్కడినే అందిరి ఎదుట పాండవులను వెనకడుగు వేయిస్తాను" అన్నాడు. వెంటనే దుర్యోధనుడు శంఖం పూరించాడు. సూర్యుడు పడమటి దిక్కుకు కదులుతున్నాడు. పాండవులు విజయోత్సాహంతో ఉన్నారు. ఆ సమయంలో భీష్ముడు వారివైపు బయలుదేరాడు. దుర్యోధనుడు అన్నివైపుల నుండి భీష్ముడికి రక్షణ కల్పిస్తున్నాడు. రక్తం ఏరులై ప్రవహిస్తోంది. ఆ సమయంలో కౌరవపాండవుల మధ్య భయంకరంగా యుద్ధం జరుగుతోంది. అట్లా జరగడం అదివరకెప్పుడూ ఎవరూ చూడలేదు. భీష్ముడు ధనస్సును గుండ్రంగా వంచి విషనాగల వంటి బాణాలను కురిపిస్తున్నాడు. యుద్ధంలో ఆయన తిరిగే వేగానికి పాండవులకు భీష్ముడు వేల రూపాల్లో కనిపిస్తున్నాడు. ఇటు చూసిన కన్ను అటు తిప్పేసరికే అక్కడ కనపడేవాడు భీష్ముడు. భీష్ముడి ధాటికి పాండవ సైన్యం వేల ముక్కలైపోయింది. భీష్ముడి బాణవర్షానికి పాండవసైన్యం వణికిపోతోంది. చెదిరిపోతోంది కూడా. అది చూసిన శ్రీకృష్ణుడు "పార్థా! నువ్వు ఎన్నాళ్ళుగానో ఎదురుచూస్తున్న సమయం వచ్చింది. గట్టి దెబ్బ కొట్టు." అర్జునుడు రథాన్ని భీష్ముడి దగ్గరకు పోనిమ్మన్నాడు కృష్ణుడితో. అంతలోనే అర్జునుడు మూడు బాణాలతో భీష్ముడి విల్లు విరగగొట్టాడు. అర్జునుని నేర్పరితనం చూసి భీష్ముడు అతడిని మెచ్చుకుని తనతో యుద్ధం చెయ్యమన్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు తన నైపుణ్యంతో రథం నడుపుతూ భీష్ముడి బాణాలను వృథా చేస్తున్నాడు. అది చూసి కోపంతో భీష్ముడు కృష్ణార్జునులిద్దరినీ గాయపరిచాడు. పారిపోతున్న పాండవ సైన్యాన్ని వెనక్కి పిలుస్తున్నాడు యుధిష్ఠిరుడు. సాత్యకి అర్జునునికి సహాయం చెయ్యాలని వచ్చాడు. పాండవసేనలో ముఖ్యులైన రాజులంతా పారిపోతున్నారు. అర్జునుడు చల్లబడి పోతున్నాడు. భీష్ముడు ప్రచండవేగంతో ఉన్నాడు. అది చూసి శ్రీకృష్ణుడు కోపంతో 'పోయేవారిని పోనీ పిలవకు. నాకు వీరి మీద నమ్మకం లేదు. వెళ్ళే వారిని వెళ్ళిపోనీ. ఈ రోజు నేను ఇప్పుడు భీష్ముడిని, ద్రోణుడిని రథం నుండి పడేస్తాను అంటూ, ముందుకు వస్తున్న వారిని సంహరించి యుధిష్ఠిరుని రాజును చేస్తాను' అన్నాడు.

అట్లా అంటూనే శ్రీకృష్ణుడు గుఱ్ఱాల కళ్ళాలను వదిలేసి సుదర్శన చక్రాన్ని చేతిలోకి తీసుకుని రథం మీద నుండి కిందకి దూకాడు. సూర్యకాంతితో వెలుగొందుతూ, వజ్ర సదృశమైన ఆ చక్రం అమోఘంగా ఉంది. దాని అంచులు ఛురికల్లాగా పదునుగా ఉన్నాయి. శ్రీకృష్ణ భగవానుడు మహా వేగంగా భీష్ముడి వైపుకి లంఘించాడు. ఆయన పాదాల ధాటికి భూమి కంపించింది. సింహం ఏనుగు మీదకి ఉరికినట్లుగా శ్రీకృష్ణుడు భీష్ముడి వైపు ఉరికాడు. అతడి నల్లని శరీరం మీద గాలికి ఎగురుతున్న పీతాంబరం యొక్క నల్లని అంచు మేఘంలో మెరుపులా ప్రకాశించింది. చేతిలోని చక్రాన్ని పైకి ఎత్తి పట్టుకుని కృష్ణుడు గట్టిగా హుంకరిస్తున్నాడు. కృష్ణుడి కోపం చూసి కౌరవ సంహారమైపోయిందని అనుకుని అందరూ హాహాకారాలు చేస్తున్నారు.

అట్లా చక్రం పట్టుకుని తన వైపే వస్తున్న శ్రీకృష్ణుడిని చూసిన భీష్ముడికి ఏమాత్రం భయం వెయ్యలేదు సరిగదా రెండు చేతులతో ధనుష్టంకారం చేస్తూ "రావయ్యా రా! దేవేశ్వరా! జగదాధారా! నన్ను రథం నుండి పడగొట్టు.... ఈ యుద్ధరంగంలో నీ చక్రధారలలో శరీరాన్ని వదలడం కంటే గొప్ప భాగ్యం ఏముంటుంది? నన్ను చంపడానికి నీకై నువ్వే వచ్చి మూడులోకాలలోనూ నా గౌరవాన్ని పెంచవయ్యా! రావయ్యా!" అంటూ పిలుస్తున్నాడు.

కృష్ణుడి పరుగు చూసి అర్జునుడు వెనకాల వెళ్ళి, కృష్ణునికి నమస్కరించి ఆయనను పట్టుకున్నాడు. అయినా ఆగకుండా ముందుకు వెళ్తున్న కృష్ణుడి పాదాల మీద పడి ప్రార్థించాడు అర్జునుడు. "కేశవా! నీ కోపాన్ని శాంతింపచెయ్యి. పాండవులకు నువ్వే ఆధారం. నేను నా అన్నదమ్ముల మీద, పుత్రుల మీద ఒట్టేసి చెప్తున్నాను. నీకు ఇచ్చిన ప్రతిజ్ఞ ప్రకారమే యుద్ధం చేస్తాను" అని వేడుకున్నాడు. అర్జునుని ప్రతిజ్ఞ విన్నాక శ్రీకృష్ణుడు ప్రసన్నుడై అర్జునుని కోరిక ప్రకారంగా రథం ఎక్కి కూర్చున్నాడు. వెంటనే పాంచజన్యం ఊదాడు. తరువాత అర్జునుడు యుద్ధరంగంలో విజృంభించి తన బాణాల వలను అన్ని దిక్కులకూ, దిగంతాలకూ విసిరేశాడు. గాండీవ ధనుష్టంకారంతో శత్రువుల మనసుల్లో వణుకు పుట్టించాడు. కౌరవసేనలో ప్రముఖ వీరులు మరణించారు. అది చూసి పాండవులు హర్షధ్వానాలు చేశారు. కృష్ణార్జునులు కూడా తమ ఆనందాన్ని ప్రకటించారు. కౌరవవీరులూ భీష్మాది వీరులపై విజయాన్ని సాధించాడని అతడి పరాక్రమాన్ని పొగడుతున్నారు. నాలుగవరోజు యుద్ధంలో భీష్ముడు మహా కోపంతో అర్జునుడి

మీదే దాడి చేశాడు. అర్జునుడు తాతగారి మీదకి పంపే వాడి బాణాలన్నింటినీ ఆయన దారిలోనే ఖండించేస్తున్నాడు. వారిద్దరి యుద్ధం చూసే వారికి ఆనందం కలిగిస్తోంది. అశ్వత్థామాదులు అభిమన్యునికి ఎదురు వెళ్ళారు. అభిమన్యుడు తన కౌశలాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాడు. కుమారుని యుద్ధ నైపుణ్యాన్ని చూసి అర్జునుడు మిక్కిలి ఆనందంతో సింహనాదం చేశాడు. శరవర్షం కురిపిస్తున్న శల్యుని ధనస్సును అభిమన్యుడు ఖండించాడు. కౌరవవీరులు అభిమన్యుని బాహుబలం ముందు నిలవలేకపోయారు. ఇంతలో అర్జునునికి ఎదురువెళ్తున్న కృపాచార్యుని ధృష్టద్యుమ్నుడు ఎదుర్కొన్నాడు. తన మీదకి వచ్చిన మాగదుని శిరస్సు ఖండించాడు అభిమన్యుడు. భీముడి గద ధాటికి కౌరవుల గజబలం చెల్లాచెదురైపోతోంది. శూలపాణియైన రుద్రుడిలాగా విజృంభిస్తున్న భీమసేనుడి వీర విహారాన్ని ఆపడానికి భీష్ముడే స్వయంగా వచ్చాడు. అయినా భీముడు నిర్లక్ష్యంగానే పోరు సాగిస్తున్నాడు. ధార్త రాష్ట్రులందరినీ భీముడొక్కడే హింసిస్తున్నాడు. కౌరవులలో పధ్నాలుగు మంది భీముడి బాణాలకు ఆహుతి అయ్యారు. అది చూసి భీష్ముడూ, భగదత్తుడూ వచ్చారు భీముడి మీదకి. భగదత్తుడి ధాటికి భీముడు మూర్ఛపోయాడు. అప్పటికి సంధ్యా సమయం అయ్యిందని యుద్ధం ఆపేశారు.

ఐదవరోజు కౌరవులు మకర వ్యూహంలో నిలబడ్డారు. పాండవులు శ్యేనవ్యూహం పన్నారు. కౌరవ సైన్యంలో ఉన్న భీష్ముడు పాండవ సేనకు ముందున్న భీముడిపై విజృంభించాడు. ఇద్దరి మధ్యా జరిగిన సంగ్రామంలోపాండవ సైనికులు అసంఖ్యాకులు నేలపాలయ్యారు. భగదత్త

భీమసేనులకూ, భీష్మాభిమన్యులకుజరిగిన పోరు మిక్కిలి ఆశ్చర్యం కలిగించింది. ఐరావంతుడు నిహతుడవడంతో ఘటోత్కచుడు కోపంతో సంహారకాండ సాగిస్తున్నాడు. ఆ రోజు దుర్యోధనుడు కర్ణుడితో "నువ్వు యుద్ధంలోకి దిగకపోతే మన వారికి ధైర్యం చాలడం లేదన్నాడు." కర్ణుడు "నా శపథాన్ని తిప్పుకోలేనన్నాడు'. ఆరవరోజు భీష్ముడి ధాటికి పాండవసేన చికాకు పడుతోంది. ఆ రాత్రి కృష్ణుడితో "భీష్ముని ఎదుర్కోవడం మనతరం కాదు" అన్నాడు ధర్మరాజు. తరువాత ధర్మజుడు తాత దగ్గరకు వెళ్ళి, ఆయనకు నమస్కరించి "మాకు విజయం ఎట్లా వస్తుందో చెప్పు" అని అడిగాడు. భీష్ముడు "నాయనా! శిఖండిని ముందుంచుకుని నన్ను ఓడించండి" అన్నాడు. అందరూ ఆయనకు మరోసారి నమస్కరించి ఆశీర్వాదాలు పొంది తిరిగి వచ్చారు. ఏడవనాటి యుద్ధంలో అసంఖ్యాకంగా మారణహోమం సాగింది. తరువాత అర్జునుడు శిఖండిని ముందుంచుకుని వచ్చాడు. పాండవుల వీర విహారం మన సేనలను చెల్లాచెదరు చేస్తోంది. పితామహుని ధనస్సు నిరంతరం గుండ్రంగానే కనిపిస్తోంది. శిఖండి భీష్ముడి మీదకి పదునైన బాణాలు వేస్తున్నా ఆయన వాటిని లక్ష్యపెట్టడం లేదు. అంతలో గాండీవ శబ్దం రెండు వైపుల సైన్యాన్నీ భయభ్రాంతులకు గురిచేసింది. భీముడి సింహగర్జనలతో యుద్ధంరంగం మారుమ్రోగుతోంది. దుర్యోధనుడు భీష్ముడితో "నా ఆశలన్నీ నీ మీదే ఉన్నాయి" అంటున్నాడు. అర్జునుడు భీష్ముడి మీదకి బాణాల వల వేశాడు. బాణ వర్షంతో ఆయనను ముంచేశాడు. శిఖండి భీష్ముడి ధనస్సుని ముక్కలు చేశాడు. భీష్ముడి కవచం తెగిపోయింది. ఆయన శరీరమంతా బాణాలతో తూట్లుపడిపోతోంది. అయినా శిఖండిని

చూడకుండా ఇతర యోధులతో పోరాడుతున్నాడు. సూర్యుడు ఇంకా అస్తమించలేదు. శరీరమంతా నిండిన బాణాలతో భీష్ముడి శరీరం మాత్రం నేలకి తగలకుండా బాణాల పైనే ఒరిగిపోయింది. కౌరవసైన్యం హాహాకారాలు చేస్తున్నది. పాండవ సైన్యం హర్షధ్వానాలు చేస్తోంది. తరువాత అందరూ శస్త్రాస్త్రాలు వదిలేసి విచార సముద్రంలో మునిగిపోయారు. "నేను ఉత్తరాయణం వచ్చేవరకూ ఇట్లాగే ఉండాలి. తలగడ కూడా" అని భీష్ముడు అంటుండగానే బాణాలతోనే తలగడను ఏర్పాటు చేశాడు అర్జునుడు. వైద్యులు శరీరంలో బాణాలు తీయడానికి వచ్చారు. కానీ భీష్ముడు దుర్యోధనుడితో "వైద్యుడితో పనిలేదు. ఈ బాణాలను ఇలాగే ఉంచండి. నేను మరణించినాక వీటితోపాటుగానే నన్ను దహనం చేయండి" అని చెప్పాడు. రాత్రి ఇంకా పొద్దుపోయింది. తెల్లవారు తుండగా భీష్ముడు "నాకు దాహంగా ఉంది. నాకు దివ్య జలాలు కావాలి" అన్నాడు. సవ్యసాచి (అర్జునుడు) భీష్ముడి కుడివైపున భూమిలోకి పర్జన్యాస్త్రం సంధించాడు. పాతాళగంగా ధార పైకి వచ్చి భీష్ముని దాహం తీర్చింది. తరువాత భీష్ముడు మళ్ళీ దుర్యోధనుడికి హితబోధ చేశాడు. అందరూ వెళ్ళిపోయారు. అప్పుడు వచ్చాడు కర్ణుడు. భీష్ముడు "నాయనా! నువ్వు కుంతీ పుత్రుడవని నాకు తెలుసు. కనుక నువ్వు వారితోకలిసి యుద్ధం ఆపు" అన్నాడు. "పితామహా! ఇప్పుడు ఈ యుద్ధం ఆగడం న్యాయం కాదు" అన్నాడు కర్ణుడు భీష్ముడితో. భీష్ముడు నిట్టూర్చి, విశ్రాంతి తీసుకుంటూ ఉత్తరాయణం కోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు.

భీష్మపర్వము సమాప్తము.

ద్రోణ పర్వము

సంజయుడు భీష్ముని మరణ వార్తను ధృతరాష్ట్రుడికి చెప్పాడు. ధృతరాష్ట్రుడు దుఃఖసాగరంలో మునిగిపోయాడు. తరువాత తేరుకుని ఏం జరుగుతోందో చెప్పమని అడిగాడు. సంజయుడు చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు.

"పితామహుని అనుమతితో యుద్ధానికి నడుం కట్టి బయలుదేరారు. నా శక్తితో పాండవులను పరాభూతం చెయ్యడమో లేక భీష్ముని అనుసరించడమో తప్ప మరొక మార్గం లేదు. మీరంతా నిర్భయంగా ముందుకు నడవండి" అంటూ సైన్యాన్ని ప్రోత్సహించాడు దుర్యోధనుడు. యుద్ధసన్నాహాలు చెయ్యండి అంటూ ఆజ్ఞాపించాడు. కర్ణుడు, సుయోధనుడు తమ రథాల్ని పితామహుని వద్దకు పోనిచ్చారు. భూమి మీద పడిన గరుత్మంతునిలా, రెక్కలు విరిగిన మైనాకంలా కనపడ్డాడు భీష్ముడు సుయోధనుడికి. కన్నీరు తుడుచుకుంటూ వెళ్ళి ఆ మహాయోధుడికి సాష్టాంగ నమస్కారం చేశాడు. "తాతా! ఇకపై మాకు ఎవరు దిక్కు" అంటూ దీనంగా నిలబడ్డాడు దుర్యోధనుడు. అప్పుడు కర్ణుడు "నువ్వు ఆజ్ఞాపిస్తే ఆ అర్జునుని గర్వం నేను అణిచేస్తాను" అన్నాడు. అప్పుడు భీష్ముడు "కర్ణా! రక్తసంబంధం కంటే స్నేహం, సత్సాంగత్యమే బలీయమని నాకు తెలుసు. నీ రక్షణలో మనవారంతా సుఖసంతోషాలు పొందుతారు. దుర్యోధనాదులలాగే నువ్వూ నాకు మనుమడివి. వారి మీద ఉన్న ప్రేమ నీ మీద కూడా ఉన్నదయ్యా నాకు!" అన్నాడు. కర్ణుడు మరొకసారి ఆ మహా సేనాపతికి పాదాభివందనం చేసి తిరిగి వచ్చాడు. అందరూ ద్రోణాచార్యుని సేనాపతిగా ఉండి సేనను ముందుకు నడిపించమని ప్రార్థించారు.

ద్రోణుడు ముందు వెనకలాలోచించి ఒప్పుకున్నాడు. వెంటనే దుర్యోధనాదులు ద్రోణాచార్యునికి సేనాపతిగా పట్టం కట్టారు. ద్రోణుడు ఏం కావాలో కోరుకోమన్నాడు దుర్యోధనుడిని. అతడు వెంటనే "ధర్మరాజుని ప్రాణాలతో బందీగా తీసుకురమ్మని" కోరుకున్నాడు. "యుద్ధంలో ధర్మరాజుని చంపమని నువ్వు కోరుకోలేదంటే నిజంగా ధర్మరాజు అజాతశత్రువే. ఇలా వారిని ఓడించి, వారి రాజ్యం వారికి ఇద్దామనుకుంటున్నావా?" అని అడిగాడు ఆచార్యుడు. "ఆచార్యా! ధర్మరాజును సంహరిస్తే అర్జునుడు మా వంశాన్నే నాశనం చేస్తాడు. కాదని అర్జునుని నేలకొరిగిస్తే కృష్ణుడే చక్రం ధరించి మనందరినీ పడగొట్టి, ఈ రాజ్యాన్నంతటినీ కుంతీదేవికి ధారపోస్తాడు. అందుకని ధర్మజుని బంధించి తెస్తే మళ్ళీ జూదం ఆడించి మళ్ళీ అరణ్యవాసం.." అంటూ చిరునవ్వు నవ్వాడు దుర్యోధనుడు. ఆచార్యుడు "నాయనా! నేను నీకిచ్చిన మాట ప్రకారం చెయ్యాలంటే అర్జునుడు ధర్మజునికి అండగా ఉండకూడదు. అతడు ఏమాత్రం ఏమరుపాటుగా ఉన్నా నేను ధర్మజుని బందీగా చేస్తాను" అన్నాడు. ఈ వార్త పాండవులకు తెలిసింది.

ధర్మజుడు అర్జునుని పిలిపించి, ఆచార్యుని ప్రతిజ్ఞని వివరించాడు. ధర్మరాజు "దుర్యోధనుని సంకల్పం నెరవేరకుండా చెయ్యాలనీ, మీరు క్షణకాలం కూడా నన్ను వదిలిపెట్టి ఎక్కడికీ వెళ్లకూడదనీ" అర్జునుని ఆజ్ఞాపించాడు. అర్జునుడు "నా కంఠంలో ప్రాణం ఉండగా మిమ్మల్ని ఎవరూ బంధించలేరు" అని చెప్పాడు.

తెల్లవారింది. యుద్ధం మొదలయ్యింది. పాండవులు తన సేనను క్రౌంచవ్యూహంలో నిలిపారు. కౌరవులు శకట

వ్యూహం పన్నారు. అటు కర్ణుడూ, ఇటు అర్జునుడూ ప్రచండ సూర్యులలాగా వెలిగిపోతూ ఉద్రేకంతో యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఆ నాటి యుద్ధం మొదలైన కొంతసేపటికే ద్రోణుడు విజృంభించాడు. విరాటరాజుతో కర్ణుడూ, భగదత్తునితో ద్రుపదుడూ ,సైంధవుడితో అభిమన్యుడూ తలపడుతున్నారు. అభిమన్యుని ధాటికి తట్టుకోలేక సైంధవుడు కాలికి బుద్ధి చెప్పి పరుగు తీస్తున్నాడు. అది కౌరవులకు అవమానం అయ్యింది. అప్పుడు శల్యుడు అభిమన్యునికి ఎదురు వెళ్ళాడు. అప్పుడు భీముడు శల్యుడితో చేసిన గదాయుద్ధం అత్యాశ్చర్యకరం. భీముడు ప్రచండవాయువులా విజృంభించాడు. ఆ సమయంలో కృప, కర్ణ, ద్రోణ, అశ్వత్థామ, ధృష్టద్యుమ్న, భీమ, విరాటులు ఏడుగురు సూర్యులలాగా వెలిగిపోతూ యుద్ధం చేస్తున్నారు. కౌరవసేన పాండవ సేనా తాకిడికి తట్టుకోలేక వెనుతిరగిపోబోతంది. అప్పుడు ద్రోణుడు తమ వారికి ధైర్యం కలిగేలా తన ధనస్సును మ్రోగించాడు. ద్రోణుడు పొంగుతున్న సముద్రంలా పాండవులను ముంచడానికి వెళ్తున్నాడు. ఆయనకు ధర్మజుని చక్ర రక్షకుడు అడ్డు వెళ్లి ఆరిపోయాడు. ఆచార్యుడు అడ్డు వచ్చిన వారినందరినీ ఓడిస్తూ, ధర్మజుని మీదకి పోనిచ్చాడు తన రథాన్ని. కొన్ని క్షణాల్లో ఆచార్యుడు ధర్మజుని బంధీని చేస్తాడని అనుకుంటుండగానే అర్జునుడు అక్కడ ప్రత్యక్షమయ్యాడు. క్షణాల మీద యుద్ధరంగంలో రక్తపుటేరులను ప్రవహింప చేశాడు. అర్జునుడు కురిపించిన బాణ వర్షానికి దిక్కులు, అంతరిక్షం, ఆకాశం, భూమి ఏవీ కనపడకుండా పోయింది. అంతా బాణమయమే అనిపించింది అందరికీ. ఇంతలోనే

సూర్యుడు అస్తమించాడు. శత్రువు ఎవరో మిత్రుడు ఎవరో పోల్చుకోలేని స్థితి వచ్చింది. ద్రోణుడు యుద్ధం ఆపమని ఆదేశించాడు. మరునాటి యుద్ధంలో అర్జునుడు సంశప్తకులను అంతమొందించాడు. మరునాడు ద్రోణుడు గరుడవ్యూహంతో ఉన్నాడు. దానిని ఎదిరించడానికి యుధిష్ఠిరుడు అర్ధమండల వ్యూహరచన చేశాడు. ధర్మరాజు ధృష్టద్యుమ్నునితో "ఈ రోజు నేను ద్రోణుడికి చిక్కకుండా ఉండేట్లు చూడు" అన్నాడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు "రాజా! ఆయన ఎంతగా ప్రయత్నించినా మీరు ఆయనకు దొరకరు. ఈ రోజు నేనే ఆయనను అడ్డుకుంటాను. ఆయన యుద్ధంలో ఏ విధంగానూ నన్ను జయించలేరు'' అంటూ బాణవర్షం కురిపిస్తూ ద్రోణుడి మీదకి వెళ్ళాడు. ధృష్టద్యుమ్న ద్రోణులకు భయంకరమైన యుద్ధం జరిగింది. ద్రోణుడి ధాటికి పాండవుల వ్యూహం చెదిరిపోయింది. పిచ్చివాళ్ళ యుద్ధంలా ఏ నియమమూ లేకుండా జరుగుతోంది. కొట్టేది ఎవరినో ఎవరూ గమనించుకోవడం లేదు. ఈ సమయంలో అందరినీ భ్రమలో పడేసి ద్రోణుడు యుధిష్ఠిరునిపై దాడిచేశాడు. యుధిష్ఠిరుడు ఆయనను ఎదిరించాడు. సత్యజిత్తు వచ్చి ఆచార్యుని గాయపరిచి, ఆయన సారథిని మూర్ఛపోగొట్టాడు. చివరకు ద్రోణుడు సత్యజిత్తుకి చిక్కిపోయాడు. అది చూసి పాండవులు హర్షధ్వానాలు చేశారు. సత్యజిత్తు తనను బంధిచడాన్ని ఆచార్యుడు ఓర్చుకోలేకపోయాడు. క్రమంగా సత్యజిత్తు తల ఎగరగొట్టాడు ఆచార్యుడు. అది చూసిన యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణాచార్యుడికి భయపడి తన రథాన్ని వేగంగా తోలించుకుని యుద్ధభూమి నుండి పారిపోయాడు. శతానీకుడు ఆచార్యుడి

శరీరాన్ని తూట్లు పొడిచి పెద్దగా అట్టహాసం చేశాడు. ఆచార్యుడు శతానీకుని తల నరికాడు. మత్స్యవీరులు పారిపోతున్నారు. ద్రోణుడు చేది, కరూష, కేకయ, పాంచాల, సృంజయ పాండవ వీరులను అనేకసార్లు ఓడించాడు. అది విని దావాగ్ని దహించినట్లుగా ఆచార్యుడు ఆవేశంతో సేనలను విధ్వంసం చెయ్యడం చూసి సంజయాది వీరులు భయపడ్డారు. యుధిష్ఠిరాదులు నాలుగువైపుల నుండి ఆచార్యుడిపై విరుచుకుపడ్డారు. శిఖండి, కృతవర్మ, వసుదానుడు, ఉత్తమౌజుడు, క్షత్రదేవుడు, సాత్యకి, యుధామన్యుడు, యుధిష్ఠిరుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, చేకితానుడు కలిసి ఆచార్యునిపై నూట డెబ్బైమూడు బాణాలు వేసి గాయపరిచారు. ఆచార్యుడు వీరిలో కొందరిని పడగొట్టాడు. ఒకరిద్దరిని పైకి పంపాడు. యుధిష్ఠిరుడు యుద్ధభూమి నుండి పక్కకు తప్పుకున్నాడు. తరువాత తనను ఎదిరించడానికి వచ్చిన పాంచాల రాజకుమారుని ఆచార్యుడు యమనగరికి పంపించాడు. సైన్యంలో నాలుగువైపుల నుండి "ద్రోణుని చంపండి. ద్రోణుని చంపండి" అని గోల మొదలైంది. ఆచార్యుడు పాండవ వీరులందరినీ కంగారులో ముంచేసి, కౌరవుల చేత తాను రక్షించబడి, పాండవపక్ష యోధులను అన్ని వైపుల నుండి మర్దిస్తున్నాడు. ఆ తరువాత కొంతసేపటికే పాండవుల పక్షం వారు ద్రోణుని చుట్టుముట్టారు. కౌరవ పాండవ వీరుల మధ్య ద్వంద్వ యుద్ధం మొదలైంది. యుద్ధం భీకరంగా కొనసాగుతోంది. ఆ సమయంలోనే ద్రోణాచార్యునిపై దాడి చెయ్యడానికి ఘటోత్కచుడు సమస్త ఆయుధాలను, నిప్పు, నీరు గడ్డి, దుమ్ము, చెట్లతో సహా అన్నింటితో సమస్త కౌరవసైన్యాన్ని గాయపరుస్తూ, నాశనం

చేస్తూ, ఇటు అటు పరుగులు తీస్తూ ముందుకు వచ్చాడు. అతడి మీద రాక్షసరాజు అలంబసుడు అనేక ఆయుధాలను ప్రయోగించాడు. ఆ రాక్షసవీరులిద్దరికీ ఘోరమైన యుద్ధం జరిగింది. పాండవపక్షంలో వందలకొద్దీ రథగజతురగ పదాది దళాలు ద్వంద్వ యుద్ధం చేశాయి. ద్రోణుని చంపడానికి కాకుండా రక్షించడానికి జరిగిన యుద్ధం ఇంతకుముందు ఎప్పుడూ చూసిందీ లేదు, విన్నదీ లేదు. అక్కడ జరిగిన యద్ధాలలో కొన్ని ఘోరమైనవీ, కొన్ని భయంకరమైనవి, కొన్ని విచిత్రమైనవి.

అర్జునుడు సంశప్తకులను నాశనం చేశాడు. భగదత్తుని మట్టుపెట్టాడు. తరువాత అర్జునుడు దక్షిణ దిక్కుకు తిరిగాడు. సాత్యకి అనే సముద్రంలో మునిగిపోతున్న కర్ణుని ద్రోణ, దుర్యోధన జయద్రథులు రక్షించారు. రెండువైపుల వారు ప్రాణాలకు తెగించి భయంకరమైన యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఇంతలో సూర్యుడు అస్తాద్రికి చేరుకున్నాడు. రెండు పక్షాల సైన్యమూ తమ శిబిరాల వైపుకి వెళ్ళారు. ఆ రోజు దుర్యోధనుడు ధర్మరాజును పట్టుకోలేదని ద్రోణుని నిందిస్తున్నాడు. "నీకు మేమే శత్రువులం. పాండవులు కాదు. నాకు ఇచ్చిన వరాన్ని మీరు పూర్తి చెయ్యలేదు" అంటూ దెప్పి పొడుస్తున్నాడు. ద్రోణుడు "నా ప్రయత్నం నేను చేస్తూనే ఉన్నాను. నేను ఎన్నిసార్లు పట్టుకుందామని ప్రయత్నించినా అర్జునుడు అడ్డుపడుతున్నాడు. ఈ రోజు ఎట్లా అయినా పాండవ పక్షంలోని శ్రేష్ఠుడైన వీరుని సంహరిస్తాను. దేవతలు కూడా ఛేదించలేని ఒక వ్యూహాన్ని పన్నుతాను. అయితే నువ్వు మాత్రం ఎట్లాగైనా సరే అర్జునుని ఇక్కడినుండి దూరంగా తీసుకుపోవాలి" అన్నాడు. మళ్ళీ తనని యుద్ధానికి పిలిచిన

సంశప్తకులతో యుద్ధం చేస్తూ అర్జునుడు దక్షిణదిక్కుకి వెళ్ళాడు. ద్రోణుడు ఇంద్ర సమ పరాక్రమం గల రాజులతో చక్రవ్యూహం పన్నాడు. ఆ తరువాత కౌరవ పాండవుల మధ్య మరణమే విరామమేమో అన్నట్లుగా యుద్ధం జరిగింది. భీముడి నాయకత్వంలో పాండవసేన ఆ చక్రవ్యూహం మీద విరుచుకు పడింది. ద్రోణుడు ఏమాత్రం చలించకుండా యుద్ధం చేస్తున్నాడు. కోపంతో దూసుకు వస్తున్న ద్రోణుని ఎదిరించే బాధ్యతను యుధిష్ఠిరుడు అభిమన్యునికి అప్పగించాడు. “ఆ వ్యూహాన్ని ఛేదించకపోతే అర్జునుడు యుద్ధం నుండి తిరిగి వచ్చి మనల్ని నిందిస్తాడు” అన్నాడు. అభిమన్యుడు యుధిష్ఠిరునితో “నా తండ్రి వ్యూహాన్ని ఛేదించడమే నేర్పాడు. తిరిగి వచ్చే ఆలోచన చెప్పలేదు. అక్కడ ఏదైనా ఆపదలో నేను చిక్కుకుంటే మాత్రం వెనక్కి తిరిగి రాలేను” అని చెప్పాడు.

“వీరుడా! నువ్వు వ్యూహాన్ని ఛేదించి మాకు దారి చూపిస్తే, మేమూ నీ వెనుకే వచ్చి అన్ని వైపుల నుండి నీకు రక్షణగా నిలబడతాం” అని చెప్పాడు యుధిష్ఠిరుడు. భీముడూ ఆ మాటే చెప్పాడు అభిమన్యుడికి. “పెదతండ్రుల అండ ఉంటుంది. నేను విజృంభిస్తాను. నా తండ్రి, మేనమామల వంశాలకు మేలు కలిగే విధంగా నా పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శించి శత్రుసైన్యాన్ని కాలుడి ఆహారంగా ఎట్లా వేస్తానో అందరూ చూస్తారు. నేను బ్రతికి వుండగా నా ఎదురుగా వచ్చి యుద్ధం చేసి ప్రాణాలతో బయటపడితే నేను అర్జునుడి కొడుకునే కాదు. సుభద్ర గర్భం నుండి పుట్టిన వాడినీ కాదు” అని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు.

“నీ బలం ఎప్పుడూ వృద్ధి పొందుగాక” అని యుధిష్ఠిరుడు అభిమన్యుని ఆశీర్వదించాడు. అభిమన్యుడు మహా ఉత్తేజంతో వ్యూహంలోకి ప్రవేశించాడు. అభిమన్యుడి పరాక్రమానికి కౌరవసేన చెల్లాచెదురైపోతోంది. కోపంతో దుర్యోధనుడు అభిమన్యుడికి ఎదురెళ్ళాడు. అతడి రక్షణ కోసం ద్రోణుడి ఆజ్ఞతో చాలామంది వీరులు దుర్యోధనుడి చుట్టూ చేరారు. అభిమన్యుని నుండి దుర్యోధనుని రక్షించారు వారు. చేతికి దొరికిన దుర్యోధనుడు తప్పించుకుపోవడం చూసి నోటి ముందలి కూడా తీసేసినట్లుగా సహించలేకపోయాడు అభిమన్యుడు. ఆ వీరులందరినీ తరిమికొడుతూ సింహంలా గర్జించాడు. ఆ సింహనాదాన్ని విని సహించలేని ద్రోణాదులు అతడి చుట్టూ చేరి బాణవర్షం కురిపించారు. కానీ అభిమన్యుడు వాటిని తన దాకా రానివ్వకుండానే ఖండించి, వాడి బాణాలతో వారిని గాయపరిచాడు. అప్పుడు అభిమన్యుడు, కౌరవులు ఎడతెగకుండా యుద్ధం చేశారు. మహారథికులందరినీ అభిమన్యుడు తన బాణాలతో వేధిస్తున్నాడు. తనపై బాణాలు వేసిన అశ్మక రాజపుత్రుని పదిబాణాలతో నేరకొరిగించాడు. అది చూసి కౌరవసేన భయంతోపరుగులు తీసింది. దుర్యోధనాదులు దీర్ఘాలోచనలు చేస్తున్నారు. అభిమన్యుడు తను దెబ్బతింటూ కూడా కర్ణుడి కవచం చీల్చుకుని, శరీరాన్ని కూడా చీల్చేసే పదునైన బాణాన్ని వేశాడు అతడి మీదకి. అంతటి కర్ణుడూ ఆ దెబ్బకి విలవిలలాడుతూ వణికిపోయాడు. మరో ముగ్గురు మహాయోధులనూ చంపేశాడు అభిమన్యుడు. అప్పుడు కర్ణుడు ఇరవైఏడు, అశ్వత్థామ ఇరవై, కృతవర్మ ఏడు బాణాలు వేసి అభిమన్యుని గాయపరిచారు. అభిమన్యుడి శరీరం నిండా

బాణాల రంధ్రాలే. అయినా దండం పట్టుకుని తిరుగుతున్న కాలయముడిలా యుద్ధరంగమంతా తిరుగుతున్నాడు. అభిమన్యుడు తనకు దగ్గరలో ఉన్న శల్యుడని బాణవర్షంలో ముంచేశాడు. పైగా సింహనాదం చేసి కౌరవసైన్యాన్ని బెదరగొట్టాడు. శల్యుడు రథం వెనక్కి వెళ్ళి మూర్ఛ పోయాడు. అది చూసిన కౌరవసేన ద్రోణుడు చూస్తుండగానే వెనక్కి పరుగులు తీస్తోంది. అది చూసి ఆకాశం నుంచి యద్ధాన్ని చూస్తున్న దేవతలు, పితరులు, చారణులు, సిద్ధులు, యక్షులు, క్రింద మానవులు కూడా అభిమన్యుడి కీర్తిని గానం చేస్తూ అతడిని మెచ్చుకున్నారు.

అన్నను మూర్ఛపోగొట్టిన విషయం తెలిసి అభిమన్యుడి మీదకి బాణవర్షంతోనే వచ్చాడు శల్యుడి తమ్ముడు. అభిమన్యుడు అతడిని ముక్కలు ముక్కలుగా నరికేశాడు. తన పరాక్రమంతో దుశ్శాసనుడినీ మూర్ఛపోగొట్టాడు. అది చూసి జయద్రథుడు విజృంభించాడు. వ్యూహానికి ఉత్తర దిశలో యుద్ధం చేస్తున్న గజ సైన్యాన్ని సంహరించి పాండవులకు దారి చూపించాడు. జయద్రథుడు వారిని అడ్డుకున్నాడు. అభిమన్యుడు ఆ సైన్యంలోకి చొచ్చుకుపోయాడు. ఒక గొప్ప తిమింగలం సముద్రంలో అల్లకల్లోలం సృష్టించినట్లుగా అభిమన్యుడు కౌరవసేనను చెండాడుతున్నాడు. కౌరవ సైన్యంలోని ముఖ్య వీరులంతా రథాలతో అభిమన్యుని చుట్టుముట్టారు. అభిమన్యుడి పరాక్రమానికి వృషసేనుడి బాణాలు అడ్డుకట్టు వేసాయి. దెబ్బతిన్న గుఱ్ఱాలు ప్రక్కకు లాక్కుపోయిన కారణంగా అవతలకు వెళ్ళిన అభిమన్యుడు కొద్దిసేపటిలోనే తిరిగి వచ్చాడు వ్యూహంలోకి. అభిమన్యుడు వృషసేనుడిని చంపేశాడు. అది చూసి అభిమన్యుని

చంపాలనుకుని గొప్ప గొప్ప క్షత్రియవీరులు అతడి చుట్టూ చేరారు. వారికీ, అభిమన్యుడికి గొప్ప యుద్ధం జరిగింది. అభిమన్యుడు వాళ్ల తలలను నరికేశాడు. రుక్మరథుని చంపాడు. రుక్మరథుని మిత్రులు అభిమన్యునిపై విరుచుకు పడ్డారు. అభిమన్యుడు వారందరినీ గంధర్వాస్త్రంతో కొట్టి చంపాడు. అది చూసి దుర్యోధనుడు భయపడ్డాడు. దుర్యోధనుడు అభిమన్యుడితో యుద్ధం ప్రారంభించాడు. కానీ క్షణకాలం పూర్తి కాకుండానే అభిమన్యుడు తనపై వేస్తున్న వందల బాణాల దెబ్బలకు తట్టుకోలేక పారిపోయాడు. అది చూసి కౌరవ సేనలకు చెమటలు కారుతున్నాయి. శత్రువును జయించాలనే ఉత్సాహం నశించి, పారిపోయే ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. అది చూసి ద్రోణాదులు వేగంగా అభిమన్యుడి వైపు వచ్చారు. దుర్యోధన పుత్రుడు లక్ష్మణ కుమారుడు అభిమన్యుని ఎదుర్కున్నాడు. కుమారుడిపై ప్రేమతో దుర్యోధనుడూ వెనక్కి వచ్చాడు. అభిమన్యుడు "సోదరా! ఈ లోకాన్ని ఒక్కసారి బాగా చూసుకో. నిన్ను ఇప్పుడే పరలోకానికి పంపుతాను" అంటూనే అందరూ చూస్తుండగానే బల్లెంతో అతడి తలను, మొండాన్ని వేరు చేశేసాడు. పుత్రశోకంతో దుర్యోధనుడు అభిమన్యుడిపై కోపం పట్టలేకపోయాడు. క్షత్రియులందరినీ పిలిచి "వీడిని చంపండి" అని చెప్పాడు. అప్పుడు ద్రోణ, కృప, కృతవర్మ, కర్ణ, అశ్వత్థామ, బృహద్బలుడు అనే ఆరుగురూ అభిమన్యుని నాలుగువైపుల నుండి చుట్టుముట్టారు. అభిమన్యుడు మళ్ళీ తన వాడి బాణాలతోవారందరినీ తరిమి కొట్టాడు. కొద్ది వ్యవధిలో మళ్ళీ ద్రోణాదులు తిరిగి వచ్చి అభిమన్యుడిపై దాడిచేశారు. వారితో భీకరంగా యుద్ధం చేశాడు అభిమన్యుడు. కోసలరాజును

రథహీనుడిని చేశాడు. అభిమన్యుని తల నరకాలని చూశాడు కోసలరాజు. అది గమనించి తానే అతడిపై బాణం వేసి పడగొట్టాడు. తరువాత పదివేల మంది బలిష్ఠులైన రాజులనూ వధించాడు. ఈ విధంగా యుద్ధరంగమంతటా వీరవిహారం చేస్తున్నాడు అభిమన్యుడు. తరువాత కర్ణాభిమన్యులు పోరు సాగించారు. ఇద్దరి శరీరాలూ నెత్తురు ఓడుతున్నాయి. విచిత్ర యుద్ధం చేసే కర్ణుడి ఆరుగురు మంత్రులు ముందుకు వచ్చారు. అభిమన్యుడు వారితో యుద్ధం చేసి వాళ్ళ గుఱ్ఱాలు, సారథులతో సహా నాశనం చేశాడు. మగధరాజు కొడుకు భోజుని పడగొట్టాడు. దుశ్శాసనుని కొడుకు అభిమన్యుని శరీరానికి ఏడు బాణాలతో తూట్లు పెట్టాడు. అతడి నాలుగు గుఱ్ఱాలను, సారథిని కూడా కొట్టాడు. అభిమన్యుడు దుశ్శాసనుని కుమారుని కొట్టబోతుండగా అశ్వత్థామ అడ్డుపడ్డాడు. అభిమన్యుడు అశ్వత్థామ ధ్వజాన్ని ఖండించి, శల్యుని నొప్పించటంతో పాటు అతడి ధ్వజాన్ని ఖండించి, అతడి రక్షకులనూ, సారథినీ చంపాడు. శల్యుడు పారిపోయి మరో రథం ఎక్కాడు. శకునినీ, ఇతరులనూ తన బాణాలతో తూట్లు పొడిచాడు. శకుని కూడా అభిమన్యుని మూడు బాణాలతో బాగా కొట్టాడు. తరువాత దుర్యోధనుడితో "వీడు ముందు నుండీ మనల్ని ఒక్కొక్కరిగా కొడుతూనే ఉన్నాడు. ఇకపై మనందరం కలిసి ఒక్కసారిగా కొట్టాలి" అన్నాడు. కర్ణుడు "ఇతడిని చంపడానికి ఏదైనా ఉపాయం చెప్పమని" ద్రోణుని అడిగాడు. ద్రోణుడు అభిమన్యుని యుద్ధ నైపుణ్యాన్ని చూసి సంతోషించి మెచ్చుకున్నాడు. అభిమన్యుడి ధాటికి తట్టుకోలేక దెబ్బలు తిన్న కర్ణుడు ద్రోణుడితో మొరపెట్టు కున్నాడు. ద్రోణుడు "తాను ఇతరులకు కనపడకుండా ఉండేలా

బాణప్రయోగం చేస్తున్నాడు. ఇతడికి 'కవచధారణ' విద్య బాగా తెలుసు. కనుక ఇతడి ధనస్సును, అల్లెత్రాటిని తుంచెయ్యాలి. పగ్గాలు తెంపేసి ఇరుప్రక్కల ఉండే రక్షకులను, సారథిని చంపాలి. అప్పుడు పని పూర్తి అవుతుంది. కర్ణా! నువ్వు గొప్ప విలువిద్యా దక్షుడివిగదా! ఈ పని చెయ్యి. అన్నివిధాలా ఇతడిని అసహాయుడిని చేసి పారిపోయేటట్లు చెయ్యి. వెనకనుండి దెబ్బకొట్టు. ఇతడి చేతిలో విల్లు ఉన్నంతవరకూ ఇతడిని దేవతలుగానీ, రాక్షసులు గానీ జయించలేరు" అని చెప్పాడు.

అప్పుడు కర్ణుడు అభిమన్యుని ధనస్సును విరిచేశాడు. విల్లు, రథంలేని సమయం చూసి మిగిలిన మహావీరులంతా మహా వేగంగా అభిమన్యుడిపై బాణాలను కురిపించారు. అభిమన్యుడి విల్లు విరిగిపోయింది. రథం ముక్కలైంది. అయినా అభిమన్యుడు తన ధర్మాన్ని పాటించి కత్తి, డాలు చేత్తో పుచ్చుకుని ఆకాశానికి ఎగిరాడు. తన శక్తితో ఆ బాలవీరుడు గరుడునిలా గిరికీలు కొడుతున్నాడు. ద్రోణుడు అతడి కత్తిని ముక్కలు చేశాడు. కర్ణుడు డాలును విరగ గొట్టాడు. అభిమన్యుడి చేతిలో ఏ ఆయుధం లేదు. శరీరం నిండా బాణాలే. అయినా కోపంతో ఆకాశం నుండి క్రిందకి దిగి చక్రాన్ని చేతిలోకి తీసుకుని ద్రోణుడి మీదకి లంఘించాడు. అప్పుడు చూసే వారికి అభిమన్యుడు చక్రం పట్టిన శ్రీమహావిష్ణువులా అనిపించాడు.

రాజులందరూ భయపడ్డారు. కానీ మళ్ళీ అందరూ కలిసి అతడి చేతిలోని చక్రాన్ని ముక్కలు చేశారు. అభిమన్యుడు పెద్ద గదను తీసుకుని అశ్వత్థామపై విసిరాడు. అది దెబ్బెఎనిమిది మంది గాంధారులను బలి తీసుకుంది. ఇంకా పది ఏనుగులనూ మట్టుపెట్టింది. దుశ్శాసనుని పుత్రుడి రథాన్ని

తన గదతో పొడి పొడి చేశాడు. వాడు గదతో అభిమన్యుడి మీదకి ఉరికాడు. ఇద్దరూ ఒకరినొకరు చంపుకోవాలనే యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఇద్దరికీ గద దెబ్బ తగిలింది. ఇద్దరూ క్రింద పడ్డారు. దుశ్శాసన పుత్రుడు ముందుగా పైకి లేచి, పైకి లేవబోతున్న అభిమన్యుని తలపై గదతో కొట్టాడు. ఆ దెబ్బతో అభిమన్యుడు మళ్ళీ స్పృహ తప్పిపోయి కిందపడి ప్రాణాలు వదిలాడు. ఈ విధంగా కురు మహా యోధులంతా కలిసి ఒక్క బాలవీరుని చంపేశారు.

ఆకాశం నుండి విరిగిపడిన చంద్రుడిలా యుద్ధభూమిలో పడి ఉన్న అభిమన్యుడిని చూసి అంతరిక్షంలోని ప్రాణుల కూడా హాహాకారాలు చేస్తున్నాయి. అతడిని చూసి కురువీరులు ఆనందిస్తున్నారు. యౌవనంలో కూడా అడుగుపెట్టని ఆ బాలవీరుని వీరమరణం చూసి యుధిష్ఠిరుడు "మృత్యువు సమీపించినా అభిమన్యుడు వెన్ను చూపలేదు. అతడిలా మీరు ధైర్యంగా ఉండండి. భయపడకండి. మనకి తప్పక విజయం లభిస్తుంది"అని దుఃఖిస్తున్న సైనికులను ఓదార్చాడు.

ఈ విధంగా కౌరవులు పాండవులలోని ఆ ఉత్తమవీరుని చంపేసి సాయంత్రానికి గుడారాలకు చేరుకున్నారు. యుద్ధరంగం చూడడానికి చాలా భయంకరగా ఉంది.

పాండవ యోధులంతా యుధిష్ఠిరుని చుట్టూ చేరి అభిమన్యుని తలుచుకుంటూ అతడి చేసిన యుద్ధం గురించి మాట్లాడుకుంటున్నారు. యుధిష్ఠిరుడు తమ్ముడి కొడుకు మరణానికి దుఃఖిస్తున్నాడు. మాటిమాటికీ ఆయనకు శత్రువులు అతనిపట్ల అనుచితంగా ప్రవర్తించిన తీరే గుర్తుకు వస్తోంది. మనశ్శాంతి కలుగడం లేదు. అప్పుడు వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరునితో "నువ్వు శాస్త్రలు చదివావు. తెలివిగలవాడివి. నీ వంటి వారు కష్టాలు వచ్చినప్పుడు అజ్ఞానంలో పడరు. వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరుని దుఃఖం తొలగిపోవడానికి మృత్యువు ఎవరు? ఎట్లా వస్తుంది? ఏం చేస్తుంది? మొదలైన ఎన్నో విషయాలను చెప్పాడు. పరలోకానికి చేరుకున్న పదహారు మంది మహారాజుల చరిత్రలు యుధిష్ఠిరుడికి చెప్పాడు. దాంతో యుధిష్ఠిరుని మనస్సులోని శోకం పోయింది. తరువాత అర్జునుడు అభిమన్యుని మరణవార్త తెలుసుకుని ఎంతగానో దుఃఖించాడు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుడిని ఓదార్చాడు.

మరునాడు సూర్యాస్తమయం లోపల జయద్రథుని చంపుతానని లేదా తాను స్వయంగా అగ్నికి ఆహుతి అయిపోతానని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు అర్జునుడు. ఆ వార్త విని జయద్రథుడు భయపడుతున్నాడు. ద్రోణుడు జయద్రథునికి ధైర్యం చెప్తున్నాడు.

అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుడితో "నా ప్రతిజ్ఞ చెల్లించుకోకుండా కౌరవవీరుల ఆటంకాలు కలిగిస్తే నేనే ఏం చెయ్యాలి?ప్రతిజ్ఞ తీర్చుకోలేప్పుడు బ్రతికి ప్రయోజనం ఏముంటుంది? ఎందుకు బ్రతకాలి?" అంటూ వాపోతున్నాడు.

కేశవుడు అర్జునునితో "నీకు సనాతనమైన పాశుపతాస్త్ర జ్ఞానం ఉన్నట్లైతే రేపు నువ్వు తప్పకుండా జయద్రథుని చంపగలవు'' అని అన్నాడు. అర్జునుడు శంకరుని ప్రార్థించాడు. శంకరుడు తనదైన ఘోరమైన పాశపతాస్త్రాన్ని అర్జునునికి అనుగ్రహించాడు. కృష్ణుడు దుఃఖిస్తున్న యుధిష్ఠిరునితో "ఈ రోజు అర్జునుడు జయద్రథుని చంపినాకే మీ దగ్గరకు వస్తాడు. కనుక మీరు మీ శోకాన్ని, చింతను వదిలెయ్యండి'' అని చెప్పాడు. అర్జునుడు ఆ రోజు

యుధిష్ఠిరుని రక్షణభారం సాత్యకికి అప్పచెప్పాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు సంజయుడితో "నేను నా పుత్రుడితో 'కృష్ణుడి మాట విని సంధి చేసుకో. అప్పుడు గాని యుద్ధంలో నీకు గెలుపు రాదు' అని ఎంతగానో చెప్పాను. కానీ నా మూర్ఖపు పుత్రులలో ఏ ఒక్కడూ నా మాట వినలేదు" అంటూ విచారిస్తున్నాడు. ఆయన మాటలు విన్న సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని దెప్పిపొడిచాడు. తరువాత ఏం జరుగుతుందీ ఆయనకు చెప్తున్నాడు.

మరునాడు ద్రోణాచార్యుడు పన్నిన శకటవ్యూహంలోకి అర్జునుడు ప్రవేశించాడు. అర్జునుడు తన ప్రతిజ్ఞను చెల్లించుకోనిమ్మని ద్రోణుని ప్రార్థించాడు. "అర్జునా! నన్ను ఓడించకుండా జయద్రథుని గెలవలేవు" అని అన్నాడు. ద్రోణార్జునులు భీకరమైన యుద్ధం చేశారు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుడికి అతడు చేయవలసిన పని, దాని సమయాలను గుర్తుచేశాడు. వెంటనే అర్జునుడు ఆచార్యునికి నమ్కరించి, ఆయన అనుమతి తీసుకుని ముందుకు సాగాడు. తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకోవడానికి అడ్డుపడుతున్న వారిని మట్టు పెడుతున్నాడు అర్జునుడు. సుదక్షిణుడు కోపంతో విసిరిన శక్తి దెబ్బకు అర్జునుడు గాఢమైన మూర్ఛను పొందాడు. కొంతసేపటికి తేరుకుని సుదక్షిణుని కూడా చంపాడు. తనను ఎదురిస్తున్న వారి తలలను, చేతులను నరుకుతున్నాడు. కౌరవసైన్యాన్ని అర్జునుడు చీల్చి చెండాడుతున్నాడు. దుర్యోధనుని ఆజ్ఞతో అతడి గజసైన్యంతో అతడి రాజులు అర్జునుడిపై దాడి చేశారు. వారంతా నేలకు ఒరిగారు. దుర్యోధనుని రక్షణ కోసం అతనికి ద్రోణాచార్యుడు అభేద్యకవచమును ఇచ్చాడు. సాత్యకి, ధృష్టద్యుమ్నుడు

ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధం చేశారు. ఆనాటి యుద్ధంలో వీళ్ళు మన పక్షంవారు, వీరు పరాయి పక్షం వారు అనే జ్ఞానం లేకుండా యుద్ధం జరిగింది. కృష్ణార్జునులిద్దరూ జయద్రథుని వైపుకే వెళ్తున్నారు. అర్జునుడి రథం సేన మధ్యలోకి వచ్చింది. కానీ గుర్రాలు ఆకలిదప్పులతో అలమటిస్తున్నాయి. అర్జునుడు రథం దిగి, ధనస్సు చేత పట్టి అప్రమత్తుడై జాగురూకుడై కొండలా స్థిరంగా నిలబడ్డాడు. కృష్ణుడు గుర్రాలపని చూస్తున్నాడు. దొరికిందే సందు అన్నట్లుగా కౌరవసేన అరుస్తూ ఒంటరిగా ఉన్న అర్జునుని చుట్టుముట్టింది. వాళ్ళ అస్త్రాలను తన అస్త్రాలతో అన్ని వైపుల నుంచి ఆపేశాడు అర్జునుడు. సంజయుడు ఇట్లా చెప్తుండగా వింటున్న ధృతరాష్ట్రుడికి గొప్ప సందేహం వచ్చింది. "సంజయా! అర్జునుడు ఒక్కడే నేలపై నిలబడి చేతికి చిక్కినా కౌరవులు అతడిని ఎందుకు చంపలేకపోయారు" అని అడిగాడు. "రాజా లోభమనే ఒక్క దుర్గుణమే సమస్త మంచి గుణాలనూ ఎట్లా ఆపేస్తుందో అట్లాగే అర్జునుడు నేలమీదే ఉన్నా తన పరాక్రమంతో రథం మీద ఉన్న రాజులను కూడా ఆపేశాడు" అని చెప్పాడు. క్రమంగా మళ్ళీ సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడికి జరుగుతున్నది చెప్పసాగాడు.

ఆనాటి అర్జునుని పరాక్రమం చూసి సిద్ధులు, చారణులు అతడిని మెచ్చుకున్నారు. బాణాలు గుచ్చుకున్న బాధకు శత్రువీరులు ఖిన్నులై కృష్ణార్జునుల వకం చూడలేకపోతున్నారు కూడా. కృష్ణార్జునులు ఇద్దరూ జయద్రథుని వధ గురించి మాట్లాడుకుంటున్నారు. జయద్రథుని ఆరుగురు మహారథుల తమ మధ్య ఉంచుకున్నారు. ఇంతలో కృష్ణార్జునులకు జయద్రథుడు కనిపించాడు. అతడి రక్షణ కోసం దుర్యోధనుడు

వారి కంటే ముందే బయలుదేరాడు. ద్రోణుడు జయద్రథునికి కవచం తొడిగాడు. అర్జునునితో కృష్ణుడు "ఇప్పుడు నువ్వు ఇతడితోనే యుద్ధం చెయ్యి" అన్నాడు. అర్జునుడు దుర్యోధనుడు మొదలైన ఎనిమిది మందితో యుద్ధం చేశాడు. శకట వ్యూహం దగ్గర కౌరవ, పాండవ వీరుల సంగ్రామం భీకరంగా జరుగుతోంది. పాండవపక్షం వారికి ఆ రోజు మధ్యాహ్నం ద్రోణుడే ప్రధాన లక్ష్యం. వాళ్ళు ద్రోణుని సైన్యాన్ని ఛిన్నాభిన్నం చెయ్యడానికి గొప్ప గొప్ప ఆయుధాలను ప్రయోగించారు. ధర్మరాజు, ద్రోణుడు గదలు విసిరేసుకున్నారు. అవి రెండూ కొంతసేపు పోటీపడి క్రిందకి పడిపోయినాయి. అది చూసి ద్రోణుడికి కోపం పెరిగింది. విజృంభించి యుద్ధం చేస్తున్నాడు ద్రోణుడు. ద్రోణుడు సాత్యకి యుద్ధం చేస్తున్నారు. యుధిష్ఠిరుడు సాత్యకిని అర్జునుని వద్దకు పంపించాడు. సాత్యకి కౌరవసేనలో ప్రవేశించి యుద్ధం చేస్తున్నాడు. అతడి ధాటికి కౌరవసేన ఓటమినే చవి చూస్తోంది. కృతవర్మ పాండవులపై విజృంభిస్తున్నాడు. సాత్యకి కృతవర్మాది వీరులతో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. సాత్యకి ఆచార్యులతో యుద్ధం చేశాడు. త్రిగర్తాధిపతి దుశ్శాసనుని సాత్యకి నుండి దూరంగా తీసుకుపోయాడు. ద్రోణుడు పాంచాల వీరులను ఓడించాడు. భీముడు అనేకమంది ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను వధించాడు. భీముడు కర్ణుని ఓడించాడు. దుర్యోధనుడు యుధామన్యు, ఉత్తమౌజులతో యుద్ధం చేశాడు. భీముడు మళ్ళీ కర్ణుని ఓడించి ఏడుగురు ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను వధించాడు. కర్ణ భీమసేనుల మధ్య భీషణమైన సంగ్రామం జరిగింది. కర్ణుడు భీమసేనుని పరాభవించాడు. సాత్యకి భూరిశ్రవునితో యుద్ధం చేసి అతడిని వధించాడు. అది చూసి అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో

తన రథాన్ని జయద్రథుని వైపుకు పోనిమ్మన్నాడు. "వీడు యుద్ధం చేస్తూ చనిపోతే స్వర్గానికి చేరుకుంటాడు. లేదా వెన్ను చూపి పారిపోయేటప్పుడు నా బాణానికి గురై చనిపోతే నరకానికి పోతాడు" అన్నాడు అర్జునుడు.

శ్రీకృష్ణుడు రథాన్ని జయద్రథునివైపు తోలుతున్నాడు. అది చూసి దుర్యోధనుడు "ఈ పగలు ఇంకా కొంచమే ఉంది. కర్ణా! నువ్వు వెళ్ళి అర్జునునిపై దాడి చెయ్యి. అప్పుడు పగలు గడిచిపోతుంది. విజయం ఈనాటికి మనదే. ఎందుకంటే ఇవాళ సూర్యాస్తమయం లోపల జయద్రథుని చంపుతానని అర్జునుడి ప్రతిజ్ఞ. మనం దాన్ని భగం చేసి జయద్రథుని రక్షించగలిగితే అతడు తనంతట తానే అగ్నిప్రవేశం చేస్తాడు. ఆపైన అర్జునుడు లేని పాండవులను గెలవడం సులభం. ఇక రాజ్యాన్ని ఎవరి అడ్డూ లేకుండా మనవే అనుభవించవచ్చు" అన్నాడు కర్ణుడితో.

దుర్యోధనుడి మాట విన్న కర్ణుడు "ప్రస్తుతం నా శరీరంలో ఏమాత్రం శక్తిలేదు. అయినా ఈ రోజు అర్జునుడు జయద్రథుని చంపకూడదనే ఉద్దేశ్యంతోనే నేను నా శక్తికొద్దీ యుద్ధం చేస్తాను. ఎందుకంటే నా జీవితమే నీ కోసం కదా!" అన్నాడు. కానీ వీరు ఇలా మాట్లాడుకుంటుండగానే అర్జునుని బాణాలకు కౌరవసేనలు తలలు ఎగిపోతున్నాయి. అర్జునుని పరాక్రమాన్ని కురుసేనలు సహించలేకపోయాయి. జయద్రథుని రక్షణ కోసం దుర్యోధనుడు, కర్ణుడు,వృషసేనుడు, శల్యుడు, అశ్వత్థామ, స్వయంగా జయద్రథుడు కూడా అర్జునుని నలువైపులా ముట్టడించారు. వారు జయద్రథుని తమ చాటున దాచి కృష్ణార్జునులను చంపాలని నిర్భయంగా నలువైపుల తిరుగుతున్నారు. అర్జునుడు వారందరినీ

ఎదుర్కొంటూ సింధురాజు వైపుకే వెళ్తున్నాడు. అర్జునుడి వింటి నారి మోగినప్పుడల్లా కురువీరులు పిచ్చివారిలా తిరుగుతున్నారు. కౌరవులు ఆయుధాలు కురిపిస్తూ ఆకాశాన్ని చీకటి మయం చేశారు. అర్జునుడు తన దివ్యాస్త్రాలతో ఆ చీకటిని తరిమేశాడు. యుద్ధ రంగంలో అర్జునుడు మృత్యువులా విహరిస్తున్నాడు. అది చూసి కౌరవులలో అలజడి చెలరేగింది. అతడు గొప్ప గొప్ప మహారథులను సాగనంపి తాను జయదథ్రుడి వైపుకి సాగిపోతున్నాడు. కౌరవులు జయద్రథుడి ప్రాణాలపై ఆశ వదిలేసుకున్నారు. అర్జునుడు జయద్రథుడికి ఎదురుగా వచ్చాడు. కానీ అతడి చుట్టూ ఆరుగురు మహారథులు ఉన్నారు. సమయం తక్కువగా ఉంది. అర్జునుడితో కృష్ణుడు "పార్థా! అతడి చుట్టూ ఉన్న వారిని పడగొడితే తప్ప అతడిని చంపడం సాధ్యం కాదు. కనుక నేను ఉపాయం ఒకటి చేస్తాను. సూర్యాస్తమయం అయిపోయినట్లుగా నేను చూపిస్తాను. అప్పుడు ఆనందంగా జయద్రథుడు నిన్ను కొట్టడానికి వారి మధ్య నుండి ఇవతలికి వస్తాడు. తనను తాను రక్షించుకునే ప్రయత్నం ఏమీ లేకుండా వస్తాడు. అప్పుడు నువ్వు అతడిని సంహరించు. సూర్యుడు అస్తమించేశాడు అనుకుని ఏమరుపాటుగా ఉండకు" అని చెప్పాడు. అర్జునుడు "మీరు చెప్పినట్లే చేస్తాను" అన్నాడు కృష్ణునితో.

అప్పుడు యోగీశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడు యోగంతో సూర్యుడిని కప్పెయ్యడానికి చీకటిని సృష్టించాడు. అది చూసి కురుయోధులంతా సూర్యాస్తమయమైపోయింది అనుకున్నారు. ఇక అర్జునుడు తనకు తానుగానే నశించిపోతాడన్న ఆనందంలో ఉన్నారు. అప్పుడు జయద్రథుడి తల పైకెత్తి

సూర్యుని వంక చూస్తున్నాడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో "వీరుడా! వీడు భయాన్ని వదిలేసి సూర్యుడి వంక చూస్తున్నాడు. ఈ దుర్మార్గుని చంపడానికి ఇదే తగిన సమయం. వెంటనే వీడి తలను ఎగురగొట్టి నీ ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకో" అని అన్నాడు. అర్జునుడు వజ్రాస్త్రంతో ఒక బాణాన్ని గాండీవంలోకి సంధించాడు. శ్రీకృష్ణుడు "ధనుంజయా! సూర్యుడు అస్త్రాద్రికి చేరుకుంటున్నాడు. ఈ దుష్టుడి తలను వెనువెంటనే ఖండించు. కానీ జయద్రథుడి తండ్రి ఒడిలో ఇతడి తల పడే విధంగా కొట్టు. ఇతడి తల భూమి పడితే మాత్రం నీ తల కూడా నూరుముక్కలౌతుంది" అన్నాడు. అది విన్న అర్జునుడు కృష్ణుడు చెప్పినట్లే చేశాడు. జయద్రథుని తల శమంతక పంచకంలో ఉన్న అతడి తండ్రి ఒడిలో పడింది.సంధ్యోపాసన చేసి లేచిన అతడి తండ్రి ఒడిలో నుండి జయద్రథుడి తల నేలపై పడింది. మరుక్షణంలో జయద్రథుడి తండ్రి తల నూరుముక్కలైంది. ఆ తరువాత శ్రీకృష్ణుడు చీకటిని తొలగించాడు. ఈ విధంగా అర్జునుడు ఎనిమిది అక్షౌహిణుల సేనను సంహరించి, మీ అల్లుడైన జయద్రథుని సంహరించాడు. ధృతరాష్ట్రా! అది చూసి నీ కొడుకులు దుఃఖించారు. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణుడిపై దాడి చేశాడు. పాండవులంతా కలిసి ఆచార్యుని ప్రాణాలు తియ్యాలని యుద్ధం చేస్తున్నారు. కృపాచార్యుడు అర్జునునితో కోపంగా తలపడ్డాడు. అటు నుండి అశ్వత్థామ కూడా అర్జునుడిపై బాణాలను వేస్తున్నాడు. ఒక వైపు గురువు, మరొకవైపు గురుపుత్రుడు. అందుకని వారిప్రాణాలు తియ్యాలని అనుకోలేదు అర్జునుడు. వారితో నెమ్మదిగా బాణాలు వేస్తూ యుద్ధం చేస్తున్నాడు అర్జునుడు. అయినా

అతడి బాణాలే వారిని బంధిస్తున్నాయి. కృపాచార్యుడు మూర్ఛపోయాడు. అశ్వత్థామ అక్కడి నుండి పారిపోయాడు. విద్యాభ్యాస సమయంలో ద్రోణుడు 'గురువుపై ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ దెబ్బవెయ్యకూడదని చెప్పారు. నేను ఈ రోజు ఆ నియమాన్ని పాటించలేదు' అనుకుని అర్జునుడు దుఃఖిస్తున్నాడు. ఇంతలో కర్ణుడు అర్జునుడిపై దాడి చేశాడు. కర్ణుడు మళ్ళీ సాత్యకి వైపు వెళ్ళాడు. వారిద్దరి మధ్యా యుద్ధం జరుగుతోంది. అర్జునుడు తన రథాన్ని సాత్యకి వైపుకి పోనిమ్మన్నాడు కృష్ణుడితో. అర్జునుని చక్రరక్షకులు కర్ణుడిపై దాచి చేశారు. కర్ణుడు సాత్యకిపై దాడి చేస్తున్నాడు. యోధులంతా యుద్ధం చేయడం ఆపి మరీ కర్ణ సాత్యకుల యుద్ధాన్ని చూస్తున్నారు. భూరిశ్రవసుడు సాత్యకిపై విజృంభించాడు. సాత్యకి కర్ణుడి రథాన్ని విరగగొట్టాడు. కర్ణుడు దుర్యోధనుని రథం ఎక్కాడు. సాత్యకి దుర్యోధనాదులను, కర్ణుని చంపగల సమర్థుడే. కానీ భీమార్జునుల ప్రతిజ్ఞలు నెరవేరాలి గనుక వారి ప్రాణాలు తియ్యకుండా, గాయపరిచి వదిలేశాడు. అర్జునుడు కర్ణుని నిందించాడు. యుధిష్ఠిరుడు వచ్చి అర్జునాదులను కలుసుకున్నాడు. దుర్యోధనుడు ద్రోణునిపై కోపగించుకుంటున్నాడు. కర్ణ దుర్యోధనులు ఆ విషయమై వాదించుకుంటున్నారు. యుధిష్ఠిరుడు దుర్యోధనుని ఓడించాడు. ద్రోణుడు శిబిని చంపాడు. భీముడు దుర్మద దుష్కరాదులను చంపాడు.

భూరిశ్రవసుడు ప్రాయోపవేశ దీక్షలో ఉండగా సాత్యకి అతడిని చంపాడు. సాత్యకిని చంపాలని కురుసేన, అతడిని కాపాడాలని యుధిష్ఠిరాదులు సాత్యకి చుట్టూ చేరారు. భూరిశ్రవసుని చంపిన విధానానికి కోపగించిన అశ్వత్థామ

సాత్యకిని చంపాలని చూస్తున్నాడు. అశ్వత్థామకు ఘటోత్కచుడు అడ్డుపడ్డాడు. వీరిద్దరి మధ్య ఘోరమైన యుద్ధం జరిగింది. ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు పదిమంది మరణించారు. కర్ణ కృపులు వివాదంలో మునిగారు. అశ్వత్థామ కర్ణునిపై కోపగించుకుంటున్నాడు. అర్జునుడు కర్ణుని ఓడించాడు. అశ్వత్థామ దుర్యోధనులు వాదులాడుకుంటున్నారు. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు, భీముడు అశ్వత్థామను చుట్టుముట్టారు. ఇంతలో దుర్యోధనుడు ద్రోణుడితో కలిసి పాండవులపై దాడి చేశాడు. ఇద్దరి మధ్యా ఘోరమైన యుద్ధం జరుగుతోంది. భీముడు కోపంతో విజృంభించి ఎందరో కురుసేనలను సంహరించాడు. అర్జునుడూ అదే పని చేస్తున్నాడు. ద్రోణుడు వాయువ్యాస్త్రాన్ని ప్రయోగించి పాండవ యోధులను సంహరిస్తున్నాడు. అది తట్టుకోలేక పాంచాల యోధులు పారిపోతున్నారు. అప్పుడు భీమార్జునులు ద్రోణుడిపై దండెత్తి వచ్చి, కుడివైపు నుండి అర్జునుడు, ఎడమవైపు నుండి భీముడు ద్రోణినిపై బాణవర్షం కురిపిస్తున్నారు. వారికి సహాయంగా సోమక క్షత్రియులు వచ్చారు. అర్జునుని చేతిలో కురుసేన మట్టి కురుస్తోంది. కురుసేన పారిపోతోంది. చాలా మంది రాజులు ఉన్నవాళ్ళు ఉన్నట్లుగానే పారిపోతున్నారు.

ఇంకోవైపు సోమదత్తుడు ధనుష్టంకారం చేస్తున్నాడు. సాత్యకి అతడి వైపు వచ్చాడు. తన పరాక్రమంతో సోమదత్తుని సంహరించాడు. అది చూసి కురుయోధులు సాత్యకిపై విరుచుకుపడ్డారు. యుధిష్ఠిరుడు ద్రోణుని వైపుకు వెళ్తున్నాడు. కృష్ణుడు యుధిష్ఠిరునితో "నేను చెప్పేది విను. ద్రోణుడు యుద్ధంలో ఎప్పుడూ నిన్ను పట్టుకోవాలనే ప్రయత్నిస్తున్నాడు. అందుకే నువ్వు ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధం చెయ్యకు" అని చెప్పాడు.

వెంటనే యుధిష్ఠిరుడు భీముడు, అర్జునుడు ఉన్న చోటికి వెళ్లిపోయాడు. ద్రోణుడు ఆ రాత్రి పాండవ, పాంచాల సైన్యాన్ని హతమార్చుతున్నాడు. రెండు సేనలూ దీపాలను వెలిగించుకున్నాయి. ఆ కాంతులు స్వర్గం వరకూ వ్యాపించాయి. ఆనాటి యుద్ధం చూడడానికి దేవతలు, గంధర్వులు, యక్షులు, సిద్ధులు, అప్సరసలు కూడా అక్కడికి చేరుకున్నారు. యుద్ధంలో మరణించిన వారు స్వర్గానికి వెళ్తున్నారు. ఈ విధంగా స్వర్గలోకవాసుల రాకపోకలతో యుద్ధరంగమంతో దేవలోకమా అన్నట్లుంది.

దుర్యోధనుడు తన సైనికులను ప్రోత్సహిస్తున్నాడు. కృతవర్మ తన పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాడు. సాత్యకి భూరిశ్రవసుని వధించాడు. ఘటోత్కచ అశ్వత్థామలు యుద్ధం చేస్తున్నారు. భీముడు దుర్యోధనుని, కర్ణుడు సహదేవుని, శల్యుడు విరాటుని, శతానీకుడు చిత్రసేనుని ఓడించారు. ద్రోణుని ఎదురించడానికి ద్రుపదుడు ముందుకు వస్తున్నాడు. కృపాచార్యుడు శిఖండిని ఎదిరించాడు. ధృష్టద్యుమ్న, అర్జున, సాత్యకులు విజృంభిస్తున్నారు. ద్రోణుడు, కర్ణుడు పాండవసేనను సంహరిస్తున్నారు. కర్ణ ఘటోత్కచులు యుద్ధం చేస్తున్నారు. భీమసేన అలాయుధులు యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఘటోత్కచుడు అలాయుధుని సంహరించాడు. కర్ణుడు అమోఘమైన శక్తితో ఘటోత్కచుని వధించాడు. ఘటోత్కచుని మృతికి భగవానుడే సంతోషించాడు. భగవానుని కారణంగా కర్ణుని బుద్ధి మందగించింది. ఆనాటి రాత్రి గాఢాంధ కారంలోనూ పాండవసేనా సంహారం జరుగుతోంది. అది చూసి యుధిష్ఠిరుడు విషాదంలో మునిగిపోయాడు. శ్రీకృష్ణ వ్యాసాదులు యుధిష్ఠిరుని ఓదార్చారు.

అర్జునుని ఆజ్ఞ మేరకు సేనలు యుద్ధభూమిలోనే నిద్రించాయి. ద్రోణ దుర్యోధనులు పరుషంగా మాట్లాడుకున్నారు. తరువాత రెండు పక్షాల మధ్య ద్వంద్వ యుద్ధం జరిగింది. విరాట, ద్రుపదులు మరణించారు. కర్ణ భీములు, అర్జున ద్రోణులు ఒకరితో ఒకరి తలపడ్డారు. సాత్యకి దుర్యోధనుల మధ్య యుద్ధం జరిగింది. ద్రోణుడు ఘోరంగా పోరాడాడు. ఋషులంతా అస్త్ర త్యాగం చెయ్యమని ద్రోణుడికి చెప్పారు. కృష్ణుని ఆజ్ఞ మేరకు యుధిష్ఠిరుడు 'అశ్వత్థామ హతః' అని గట్టిగా అని, 'కుంజరః' అని నెమ్మదిగా అన్నాడు. ద్రోణుడు అశ్వత్థామ మరణవార్త విని జీవితంపైన విరక్తి పొంది ఋషులు చెప్పినట్లుగా తాను పాండవుల పట్ల తప్పు చేశానని అనుకుంటున్నాడు. ఆ సమయంలో ద్రోణుడు ఏమరుపాటుగా ఉండి చింతిస్తున్నాడు. ఆ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోవాలని ద్రోణుని చంపడానికే పుట్టిన ధృష్టద్యుమ్నుడు నిర్ణయించుకున్నాడు. అతడు వెంటనే ద్రోణునిపై దాడి చేశాడు. ద్రోణుడు అతడిని బాణాలతో కప్పేసి గాయపరిచి, ధనస్సును, ధ్వజాన్ని తెగనరికి, సారథిని కూడా చంపేశాడు. అయినా ధృష్టద్యుమ్నుడు విలాసంగా మరో విల్లును ఎక్కుపెట్టి సూదిమొన లాంటి బాణంతో ఆచార్యుని గుండెపై కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకి ఆచార్యుడి తల తిరిగిపోయింది. అయినా ఒక బల్లెంతో ధృష్టద్యుమ్నుడి విల్లును విరిచేశాడు. అతడి వద్ద ఉన్న విళ్ళనన్నింటినీ విరిచేశాడు. ధృష్టద్యుమ్నుడి దగ్గర కత్తి, గద మాత్రమే మిగిలాయి. పైగా అతడి ధాటికి ధృష్టద్యుమ్నుడు బాగా దెబ్బతిన్నాడు. అది చూసి భీముడు ఊరుకోలేకపోయాడు. వెంటనేద్రోణుడి దగ్గరకు వెళ్ళి "బ్రాహ్మణుడు తాను చెయ్యాల్సిన పని మానేసి యుద్ధం

చెయ్యకపోతే క్షత్రియులు ఇంతగా చంపబడరు. ప్రాణిహింస చెయ్యకూడదు. మీరైతే బ్రహ్మ శ్రేష్ఠులు, పైగా వేదవేత్తలు. అయినా స్త్రీ, పుత్ర, ధనలోభంతో మీరు చండాలుడి లాగా, మ్లేచ్ఛులను ఇతర రాజులను చంపుతున్నారు. ఎవరి కోసం మీరు కత్తి పట్టారో, ఎవరి ముఖం చూసి బ్రతుకుతున్నారో ఆ అశ్వత్థామ మీ దృష్టికి దూరంగా చంపెయ్యబడ్డాడు. ఈ విషయం మీకు తెలియలేదా? యుధిష్ఠిరుడు చెప్పినా మీకు నమ్మకం కలుగలేదా? అతడి మాటలను సందేహించకూడదుగా' అన్నాడు.

భీముడు చెప్పింది విన్న ద్రోణుడు విల్లు కిందపడేసి, దుర్యోధనాదులను ఎలుగెత్తి పిలిచి, ఇకపై మీరే స్వయంగా యుద్ధం చెయ్యడానికి ప్రయత్నించండి. నేను అస్త్రత్యాగం చేస్తున్నాను" అనిచెప్పి, అశ్వత్థామ పేరునే కలవరిస్తున్నట్లు అంటున్నాడు. అది చూసిన ధృష్టద్యుమ్నుడు కత్తి చేత పట్టుకున్నాడు. ద్రోణాచార్యుడు యోగనిష్ఠలో ఉన్నాడు. అప్పుడు ద్రోణుని చంపాలని చూస్తున్న ధృష్టద్యుమ్నుని అందరూ ఏకకంఠంతో నిందిస్తూ హాహాకారాలు చేస్తున్నారు. ద్రోణుడు విష్ణువుని ధ్యానిస్తున్నాడు. అనంతరం శరీరాన్ని వదిలిపెట్టి గొప్ప గొప్ప యోగులకు కూడా సాధ్యంకాని, దుర్లభమైన ఆ ఉత్తమగతిని పొందాడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు మోహంలో మునిగి అక్కడే మౌనంగా నిలబడ్డాడు. ద్రోణుడు పరమపదానికి వెళ్ళేటప్పుడు కేవలం నేను, కృపాచార్యుడు, శ్రీకృష్ణుడు, అర్జునుడు, యుధిష్ఠిరుడు మాత్రమే చూడగలిగాము. ఇతరులెవరికీ ఆయన మహిమను తెలుసుకునే శక్తిలేకపోయింది.

ఆ తరువాత ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుడి శరీరంపై చెయ్యి వేసి, కత్తితో అతని తలని నరికి, మిక్కిలి ఉప్పొంగిపోతూ సింహనాదం చేశాడు. అర్జునుడు "ద్రుపద పుత్రా! ఆచార్యుని చంపకు. ఆయన బ్రతికి ఉండగానే ఎత్తుకుని తీసుకురా" అంటున్నాడు. అయినా ధృష్టద్యుమ్నుడు వినలేదు. అర్జునుడు దయాళువై ధృష్టద్యుమ్నుని వెనుకే పరిగెత్తాడు. అయినా ఫలితం లేకుండాపోయింది. అందరూ చంపకు చంపకు అని అరుస్తున్నా వినకుండా ద్రోణుని చంపేశాడు. ఆచార్యుని శవం రథం నుండి కిందపడిపోయింది. తండ్రి మరణానికి కోపగించిన అశ్వత్థామ నారాయణాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. అర్జునుడు యుధిష్ఠిరుని నిందిస్తున్నాడు. భీముడు కోపగించుకుంటున్నాడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుని అధిక్షేపించి, సాత్యకితో వాదులాడుతున్నాడు.

అశ్వత్థామ వేసిన నారాయణాస్త్రం నుండి వచ్చే బాణాలు ఆకాశంలో వ్యాపించాయి. వాటితో ఆకాశం, అంతరిక్షం, దిక్కులు కప్పబడిపోయినాయి. కృష్ణుడు ఆ నారాయణాస్త్రాన్ని శాంతింప చెయ్యడానికి యోధులందరినీ వారి చేతులలోని ఆయుధాలను కింద పడెయ్యమని చెప్పాడు. అర్జునుడు గాండీవాన్ని కింద పెట్టడానికి సిద్ధపడ్డాడు. కానీ భీముడు నారాయణాస్త్రాన్ని ఎదిరించి, దాని శక్తికి తట్టుకోఏల కనపించకుండా పోయాడు. తరువాత అశ్వత్థామతో ధృష్టద్యుమ్న, భీమసేన, సాత్యకులు ఘోరమైన యుద్ధం చేశారు. అశ్వత్థామ ఆగ్నేయాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. వ్యాసుడు వచ్చి అతడికి కృష్ణార్జునుల మహిమను వివరంగా చెప్పాడు. వ్యాసుడు అర్జునునికి శంకరుని మహిమను చెప్పాడు. తరువాత తన దారిన తాను వెళ్ళిపోయాడు.

ఈ పర్వాన్ని చదివినా,విన్నా వేదాలను చదివితే లభించే ఫలితం వస్తుంది. ప్రతిరోజూ దీన్ని చదివేవాడు, వినేవాడు పాపాలన్నింటి నుండి ముక్తుడౌతాడు. దీనిని చదవడం వలన బ్రాహ్మణులకు యజ్ఞఫలం, క్షత్రియులకు యుద్ధంలోకీర్తి, మిగిలిన రెండు వర్ణాల వారికీ పుత్రపౌత్రాదులు లభిస్తారు. కోరుకున్న వస్తువులు లభిస్తాయి.

ద్రోణపర్వము పరిసమాప్తము.

కర్ణపర్వము

సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడితో ఈ విధంగా చెప్తున్నాడు... "మహారాజా! ద్రోణాచార్యుడు మరణించినాక కర్ణుడు సేనాధిపతి అయ్యాడు. కర్ణుడు యుద్ధంలో క్షేమధూర్తిని వధించాడు. విందానువిందులు, చిత్రసేన, చిత్రులు చనిపోయారు. అశ్వత్థామ, భీమసేనులు ఘోరంగా పోరాడు కుంటున్నారు. అర్జునుడు సంశప్తకులతో, అశ్వత్థామతో ఘోరంగా యుద్ధం చేశాడు. దండ, దండధారులను వధించాడు. అర్జునుడు సంశప్తకులను, అశ్వత్థామ పాండురాజును వధించారు. అంగరాజు చనిపోయాడు. సహదేవుడు దుశ్శాసనునీ, కర్ణుడు నకులనీ ఓడించారు. కర్ణుడు పాంచాలురను సంహరించాడు. ఉలూక యుయుత్సులు, శ్రుతకర్మ శతానీకులు, శకుని సుతసోములు, శిఖండి కృతవర్మలు ద్వంద్వ యుద్ధం చేశారు. అర్జునుడు అనేకమంది వీరులను సంహరించాడు. రెండు పక్షాల వీరులూ ఘోరంగా పోరాడుతున్నారు. కర్ణదుర్యోధనులు యుధిష్ఠిరార్జున సాత్యకులతో యుద్ధం చేస్తున్నారు.

కర్ణుడు దుర్యోధనుడి దగ్గరకు వెళ్ళి "తాను అర్జునునితో ఏమాత్రం తీసిపోననీ, అర్జునునికి శ్రీకృష్ణుడుసారథి

అయినట్లుగా, నాకు శ్రీకృష్ణుడితో సమానుడైన శల్యుడు సారథిగా ఉంటే విజయం తప్పక మీకే లభిస్తుంది. కనుక శల్యుడు నాకు సారథ్యం చేసేట్లుగా చూడు" అని అడిగాడు. అప్పుడు దుర్యోధనుడు శల్యుడి దగ్గరకు వెళ్ళి కర్ణుడికి సారథ్యం చెయ్యమని అతడిని బతిమిలాడాడు. శల్యుడు "ఉత్తముడినైన నన్ను నీచుడైన ఆ కర్ణుడికి సారథ్యం చెయ్యమని ఎట్లా అడుగుతున్నావు? సూతపుత్రుడికి సారథ్యం చెయ్యడమనే అవమానం కంటే యుద్ధం చెయ్యడం మానెయ్యవచ్చు గదా! మా ఊరికి వెళ్ళిపోవడానికి అనుజ్ఞ ఇవ్వు" అని అడిగాడు. అక్కడ నుంచి వెళ్ళిపోబోతున్న శల్యుని గౌరవాదరాలతో ఆపాడు దుర్యోధనుడు. "రాజా! శత్రువులకు శల్య సమానులు కనుకనే మీకు 'శల్యుడు' అనే పేరు ప్రసిద్ధమయ్యింది. మొదట్లో మీరు నాకు ప్రియం చేస్తానని మాట ఇచ్చారు. కనుక ఆ మాటను ఇప్పుడు పాటించండి. నేనుగాని, కర్ణుడుగాని మీకంటే బలవంతులం కాము. కానీ మీరు అశ్వవిద్యలో శ్రీకృష్ణుని మించిన వారు. కర్ణుడు శస్త్ర విద్యలో అర్జునుని కంటే శ్రేష్ఠుడు" అని నచ్చ చెప్పాడు. అప్పుడు శల్యుడు "నన్ను కృష్ణుడిని కూడా మించిన వాడినని చెప్తున్నావు. అందుకే నీ పట్ల ప్రసన్నుడినయ్యాను. కర్ణుడికి సారథ్యం చెయ్యడానికి నేను కర్ణుడితో ఎట్లా మాట్లాడినా, ఆ మాటలను అతడు అభ్యంతరం పెట్టకూడదు'' అని నియమం పెట్టాడు. సారథ్యాన్ని ఒప్పుకున్నందుకు సంతోషించిన దుర్యోధనుడు శల్యుడు పెట్టిన షరతుకు అంగీకరించాడు.

దుర్యోధనుడు త్రిపురాల ఉత్పత్తి నాశనాల గురించి చెప్పాడు శల్యుడికి. శల్యుడి సారథ్యంలో కర్ణుడు యుద్ధానికి బయలుదేరాడు. దారిలో కర్ణ శల్యులు కటువుగా

మాట్లాడుకుంటున్నారు. శల్యుడు కర్ణుడికి 'హంసకాకీయం' అనే కథ చెప్పాడు. కర్ణ శల్యులు కటువుగా మాట్లాడుకోవడం విని దుర్యోధనుడు ఇద్దరినీ సముదాయిస్తున్నాడు. కౌరవులు పెద్ద వ్యూహాన్ని నిర్మించారు. కర్ణ శల్యులు మాట్లాడు కుంటున్నారు. అర్జునుడు సంశప్తకులను, కర్ణుడు పాంచాలురను, భీముడు భానుసేనుని సంహరించారు. సాత్యకి వృషసేనుని ఓడించాడు. కర్ణ ధర్మజులు యుద్ధం చేశారు. కర్ణుడు మూర్ఛపోయాడు. కర్ణుడు యుధిష్ఠిరుని పరాభవించాడు. భీముడు కర్ణుని ఓడించాడు. భీముడు కౌరవవీరులను, ధృతరాష్ట్ర పుత్రులను అనేకమందిని భీకరంగా సంహరించాడు. కృపాచార్యుడు శిఖండిని ఓడించాడు. సుకేతుని వధించాడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు కృతవర్మ, దుర్యోధనులను ఓడించాడు. కర్ణుడు పాంచాల యోధులను సంహరించాడు. అర్జునుడు మరికొంత మంది సంశప్తకులను సంహరించాడు. అశ్వత్థామ అర్జునుని చేతిలో పరాభవాన్ని పొందాడు. ధుర్యోధన కర్ణులు మాట్లాడుకుంటున్నారు. అదే సమయంలో అశ్వత్థామ అక్కడికి వచ్చి "నా తండ్రిని చంపిన ధృష్టద్యుమ్నుని చంపందే నేను కవచాన్ని విప్పనని" ప్రతిజ్ఞ చేశాడు. ధృష్టద్యుమ్న, కర్ణులు యుద్ధం చేస్తున్నారు. అశ్వత్థామ ధృష్టద్యుమ్నుని, అర్జునుడు అశ్వత్థామను ఓడించారు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి కౌరవుల దాడిని, భీముని పరాక్రమాన్ని వర్ణించి చెప్పాడు. రెండుపక్షాల వారి మధ్య ద్వంద్వ యుద్ధం జరిగింది. భీముడు తన పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శించాడు. యుధిష్ఠిరుడు కర్ణుడి చేతిలో ఓడిపోయి తన శిబిరంలోకి ప్రవేశించాడు. అర్జునుడు అశ్వత్థామను ఓడించాడు. కర్ణుడు భార్గవాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. కృష్ణార్జునులు శిబిరంలో ఉన్న

యుధిష్ఠిరుడి దగ్గరకు వెళ్ళారు. యుధిష్ఠిరుడు వారిని కర్ణుడి చావు గురించి అడిగాడు. అర్జునుని మాటలలో కర్ణుడు చావలేదని తెలుసుకున్న యుధిష్ఠిరుడు అర్జునుని తూలనాడుతున్నాడు. ఆ మాటలు భరించలేని అర్జునుడు యుధిష్ఠిరుని చంపడానికి సిద్ధపడ్డాడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ అర్జునునికి ధర్మ తత్త్వమును తెలియచెప్పాడు.

'తన గాండీవాన్ని ఎవరికన్నా ఇవ్వు' అన్న ధర్మరాజు శిరస్సును ఖండిస్తానని రహస్యంగా ప్రతిజ్ఞ చేసుకున్నాడు అర్జునుడు. పెద్దలను మీరు అనకుండా 'నువ్వు' అని సంబోధిస్తే వారిని చంపినట్లుగానే భావిస్తారు. కాబట్టి నువ్వు ధర్మరాజు 'నువ్వు' అని సంబోధించు. అప్పుడు నీ ప్రతిజ్ఞ భంగం అయినట్లు కాదు అని చెప్పి కృష్ణుడు ఆ ప్రతిజ్ఞను భంగం చేయించాడు. తరువాత అన్నను చంపిన దోషము, తనను తాను చంపుకున్న దోషముల నుండి రక్షించాడు. ధర్మరాజు అరణ్యాలకు పోకుండా ఆపేశాడు. యుధిష్ఠిరుడు అర్జునుని క్షమించి ఆశీర్వదించాడు. అన్న ఆశీర్వాదం పొందిన అర్జునుడు "ఈ రోజుకర్ణుని చంపి తీరుతాను" అని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు. పార్థుని ఆజ్ఞ ప్రకారంగా రథం సిద్ధం చెయ్యమని శ్రీకృష్ణుడు దారుకుని ఆదేశించాడు. అర్జునుడి పరాక్రమాన్ని శ్రీకృష్ణుడు మెచ్చుకున్నాడు. అర్జునుడు వీరుడై విజృంభి స్తున్నాడు. రెండు పక్షముల మధ్య ద్వంద్వ యుద్ధం జరిగింది. సుషేణుడు చంపబడ్డాడు. భీముడు తన పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాడు. భీముడు అర్జునుడు తన దగ్గరకే వస్తున్నాడన్న వార్త విని సంతోషించాడు. భీమార్జునులు కౌరవసేనను సంహరిస్తున్నారు. భీముడి చేతిలో శకుని మూర్ఛపోయాడు. కర్ణుడి ధాటికి పాండవసేన పలాయనమయ్యింది. కృష్ణార్జునుల

రాకను చూసి కర్ణ శల్యులు వారిద్దరి గురించి మాట్లాడుకుంటున్నారు. తరువాత రాజులందరితో "మీరంతా కృష్ణార్జునులపై దాడి చెయ్యండి. అందరూ అన్ని వైపుల నుండి ముట్టడిస్తే ఒక్కసారిగా మొదలై వాళ్ళు అలసిపోవాలి. మీరు వారిని తీవ్రంగా గాయపరిస్తే నేను వారిద్దరినీ సులభంగా చంపగలుగుతాను" అన్నాడు కర్ణుడు యుద్ధం మొదలైంది. భీమార్జునుల ధాటికి కౌరవసేన ఛిన్నాభిన్నమై అటు ఇటు చెదిరిపోయింది. కర్ణుడు తన పరాక్రమాన్ని చూపిస్తున్నాడు. భీముడు దుశ్శాసనుని రొమ్ము చీల్చి ఆ నెత్తురు తాగి, అతడిని చంపాడు. యుధామన్యుడు చిత్రసేనుని చంపేశాడు. అది చూసి భీముడి ఆనందానికి అవధులు లేకుండా పోయినాయి.

దుశ్శాసనుడు మరణించాక ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులు పదిమంది భీముడి మీద విరుచుకుపడ్డారు. భీముడు, ఆ పదిమందినీ యముని ఇంటికి పంపించాడు. అది చూసి కర్ణుడు భయపడ్డాడు. శల్యుడు "నీ వంటి వీరుడు, ధీరుడు భయపడకూడదు. దుర్యోధనుడు యుద్ధ భారమంతా నీ మీదే పెట్టాడు కదా! నువ్వు నీ శక్తినీ, బలాన్నీ ఉపయోగించి యుద్ధం చెయ్యి. విజయం వరించిందా కీర్తి వ్యాపిస్తుంది. అపజయం ఎదురయ్యిందా అక్షయమైన స్వర్గం వస్తుంది" అని అనునయిస్తూనే హెచ్చరించాడు. నకులుడు కర్ణ పుత్రుడైన వృషసేనుడితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. వృషసేనుడు శ్రీకృష్ణుని కూడా గాయపరిచాడు. అది చూసి కోపంతో అర్జునుడు వృషసేనుని సంహరించాడు. అది చూసి కర్ణుడు కృష్ణార్జునుల వైపుకి దూసుకు వచ్చాడు. కర్ణుని గురించి కృష్ణార్జునులు ఆలోచించుకున్నారు. అంతే. ఒక్కక్షణంలో అర్జునుని రథాన్ని కర్ణుడి ఎదుట నిలబెట్టాడు కృష్ణుడు.

కర్ణార్జునుల యుద్ధం చూడడానికి దేవతలు, దానవులు, గంధర్వులు, నాగులు, యక్షులు, పక్షులు, వేదవేత్తలైన దేవతలు అనేక రూపాలు ధరించి అంతరిక్షంలో నిలబడ్డారు. అప్పుడు దేవేంద్రాది దేవతలంతా బ్రహ్మదేవుడిని "కౌరవ పాండవులలో విజయం ఎవరు పొందగలుగుతారు? కర్ణార్జునుల తగాదాతో లోకమంతా సందేహంలో పడిపోయింది. వీరిద్దరిలో ఎవరు విజయలక్ష్మిని వరిస్తారో నిజంగా చెప్పండి" అని అడిగారు.

అప్పుడు బ్రహ్మ, శివుడు "అర్జునుడికే విజయం తథ్యం. అర్జునుడు సత్యధర్మాలు పట్ల చంచలత లేనివాడు. కనుక అతడికే విజయం తథ్యం. శ్రీకృష్ణుడే స్వయంగా అతడికి సారథిగా ఉండడానికి ఇష్టపడ్డాడు. అర్జునుడు మనస్వి, బలపరాక్రమ సంపన్నుడు. అస్త్ర విద్యావేత్త, తపోధనుడు, ధనుర్వేదాన్ని పూర్తిగా చదివినవాడు. విజయం లభించడానికి కావలసిన సమస్త సద్గుణాలు కలవాడు. అంతే కాదు. అతడి విజయం దేవతలకు కూడా కర్తవ్యమే. అర్జునుడు మానవ శ్రేష్ఠుడు. తపస్వి. తన ప్రభావంతోనే దైవ నిర్ణయం కూడా మార్చగలడు. అదే జరగితే నిశ్చయంగా లోకాలన్నీ నశించిపోతాయి. శ్రీకృష్ణార్జునులు కోపిస్తే ఈ లోకానికి నిలువ నీడే ఉండదు. ఈ ఇద్దరే లోక సృష్టికర్తలు. వీరే ప్రాచీనులైన నరనారాయణ ఋషులు. వీరిపై ఎవరూ శాసనం చెయ్యలేరు. ఎవరైనా చేసినా అది చెల్లదు. వీరే అందరినీ శాసిస్తారు. దేవమానవ లోకాల్లో వీరిద్దరికీ సాటి రాగలవారెవరూ లేరు. ఈ బ్రహ్మాండమంతా వీరి ఆధీనంలోనే ఉంటుంది. వీళ్ళ శక్తి వలననే లోకులంతా తమ తమ పనులు చేసుకుంటున్నారు. కనుక విజయం శ్రీకృష్ణార్జునులకే లభిస్తుంది. కర్ణుడు వసువుల లోకానికే వెళ్తాడు" అని చెప్పారు. అప్పుడు అందరూ

శ్రీకృష్ణార్జునులను పొగుడుతూ వారి మీద సుగంధభరితమైన పూలవానను కురిపించారు. ఎన్నో రకాల దివ్య వాద్యాలను మ్రోగించారు.

కర్ణశల్యులు, కృష్ణార్జునులు పరస్పరం సంభాషణ చేసుకుంటున్నారు. అశ్వత్థామ దుర్యోధనునితో సంధి చేసుకొమ్మని చెప్పాడు. దుర్యోధనుడు అశ్వత్థామ మాటను తిరస్కరించాడు. కర్ణార్జునుల యుద్ధంలో భీముడు అర్జునునికి "కర్ణుడు చేసిన పరాభవాలను వివరిస్తూ నువ్వూ గుర్తు తెచ్చుకో అంటూ'' హెచ్చరిస్తున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుడిని ఉత్సాహపరుస్తున్నాడు. కర్ణార్జునుల యుద్ధం భీకరంగా సాగుతోంది. అర్జునునితో వైరం వున్న తక్షకుని కుమారుడు సర్పరూపాన్ని తానే ధరించి అర్జునుని చంపడానికి అతడి వైపుకి వెళ్ళాడు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని ఆ సర్పముఖాస్త్రం నుండి రక్షించాడు. తరువాత అర్జునుడు అశ్వసేనుడనే ఆ నాగుని వధించాడు. అర్జునుని దెబ్బకు కర్ణుడు మూర్ఛపోయాడు. తరువాత కర్ణుని రథం భూమిలోకి దిగబడిపోయింది. కర్ణుడు భూమిలోకి దిగబడిన రథచక్రాన్ని పైకి ఎత్తుకుంటున్నాడు. అప్పుడు తనపై బాణప్రయోగం చెయ్యవద్దని, అది ధర్మం కాదని చెప్తున్నాడు కర్ణుడు అర్జునునికి. అభిమన్యుని చంపిన తీరును, పూర్వం ద్రౌపదిని పరాభవించడం మొదలైన విషయాలను గుర్తు చేస్తూ కర్ణుడు చెప్పే ధర్మపన్నాలను శ్రీకృష్ణుడు ఖండించాడు. అప్పుడు కర్ణుడు సిగ్గుతో తలవంచుకుని మౌనంగానే ఉండిపోయాడు. అర్జునుడు కర్ణుని వధించాడు. శల్యుడు దుఃఖిస్తున్న దుర్యోధనుని ఓదార్చుతున్నాడు. తరువాత యుద్ధం చెయ్యడానికే భయపడి పారిపోతున్నారు. దుర్యోధనుడు

ఎంతగానో వారిస్తున్నాడు. అయినా భీమార్జునుల పరాక్రమానికి భయపడిన కౌరవసేన పారిపోయింది. రెండుపక్షల వీరులూ శిబిరాలకు వెళ్ళిపోయారు. కర్ణుడు మరణించాడన్న వార్త విన్న ధర్మరాజు ఆనందించాడు. శ్రీకృష్ణార్జునులను ప్రశంసించాడు. గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు శోకిస్తున్నారు.

ఈ కర్ణార్జునుల యుద్ధ యజ్ఞాన్ని(కర్ణ పర్వాన్ని) చదివిన వారికి గాని, విన్న వారికి గాని శాస్త్ర ప్రకారంగా యజ్ఞం చేసిన ఫలితం లభిస్తుంది. సనాతనుడైన విష్ణువు యజ్ఞ స్వరూపుడు. అగ్ని, వాయువు, చంద్రుడు, సూర్యుడు కూడా యజ్ఞ స్వరూపాలే. కనుక దోష దృష్టిని వదిలేసి ఎవరు ఈ యుద్ధయజ్ఞ వర్ణను వింటారో, చదువుతారో వారు సమస్త లోకాలను చేరుకోగలుగుతారు. సుఖాన్ని పొందగలుగుతారు. దీనిని చదివిన, విన్నవారి పట్ల త్రిమూర్తులు సంతుష్టులౌతారు. దీనిని చదివితే బ్రాహ్మణులకు వేదపారాయణ చేసిన ఫలితం లభిస్తుంది. క్షత్రియులకు బలము, యుద్ధంలో విజయమూ లభిస్తాయి. వైశ్యులకు ధనవృద్ధి కలుగుతుంది. శూద్రులు రోగరహితులై ఆరోగ్య సంపన్నులౌతారు. ఈ పర్వంలో విష్ణుభగవానుని యొక్క గొప్పదనం గానం చెయ్యబడింది. అందువలన ఈ పర్వాన్ని చదివితే మానవునికి కోరికలు తీరతాయి. సుఖంగా ఉంటాడు. ఎడతెగకుండా ఒక సంవత్సరం పాటు దూడలతో సహా కపిలగోవులను దానం చేస్తే వచ్చే ఫలితం కర్ణ పర్వం ఒక్కసారి విన్నంత మాత్రం చేతనే లభిస్తుంది.

కర్ణ పర్వము సమాప్తము.

శల్యపర్వము

కర్ణుడు మరణించాడన్న వార్త విన్న ధృతరాష్ట్రుడు ఇకపై తన కుమారులు ఏమైపోతారోనని దుఃఖిస్తున్నాడు. కృపాచార్యుడు దుర్యోధనునికి "పాండవులతో ఇప్పటికైనా సంధి చేసుకో" అని చెప్పాడు. కానీ దుర్యోధనుడు యుద్ధం చెయ్యడానికే కృతనిశ్చయుడయ్యాడు. దుర్యోధనుడు శల్యుని సేనాధిపతిగా అభిషిక్తుని చేశాడు. శ్రీకృష్ణుడు శల్యుడితో పోరాడమని యుధిష్ఠిరునుని ఆదేశించాడు. శల్యుడు సేనాధిపతియై యుద్ధం చేస్తున్నాడు. నకులుడు మిగిలిపోయిన కర్ణుని ముగ్గురు పుత్రులను చంపాడు. శల్యుడు యుధిష్ఠిర భీమసేనులతో యుద్ధం చేస్తున్నారు. దుర్యోధనుడు చేకితానుని చంపాడు. యుధిష్ఠిరుడు ద్రుమసేనుని దనుమాడాడు. శల్యుడు తన పరాక్రమంతో విజృంభిస్తున్నాడు. అశ్వత్థామ అర్జునులు యుద్ధం చేస్తున్నారు. అశ్వత్థామ చేతిలో సురథుడు స్వర్గానికి వెళ్ళాడు. శల్యుడు యుధిష్ఠిరునితో యుద్ధం కొనసాగిస్తున్నాడు. యుధిష్ఠిరుడు ప్రయోగించిన శక్తికి శల్యుడు బలి అయ్యాడు. శల్యుని అనుచరులు ఏడువందల మంది ద్రౌపదీ పుత్రుల చేతిలో మరణించారు. అది చూసి కౌరవసేన పలాయన మంత్రం పఠించింది. భీముడు ఒక్కడే ఇరవై ఒక్కవేల మంది పదాతి సైనికులను పరిమార్చాడు. చెదిరిపోతూ భయపడిపోతున్న తన వీరులకు దుర్యోధనుడు ధైర్యం చెబుతున్నాడు. సాళ్వ ధృష్టద్యుమ్నులు యుద్ధం చేస్తున్నారు. సాత్యకి చేతిలోని బల్లెమునకు సాళ్వుడు బలి అయిపోయాడు. సాత్యకి కృతవర్మలు యుద్ధం చేస్తున్నారు. దుర్యోధనుడు కూడా తన పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాడు. రెండు పక్షాల సేనలు ఘోరంగా పోరాడుతున్నాయి. శకుని కూడా యుద్ధంలోకి

వచ్చాడు. పాండవ సైన్యంపై విజృంభిస్తున్నాడు. దుర్యోధనుడు చేసిన అవినీతి కారణంగా కలిగిన చెడు పరిణామాన్ని అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో చెప్తున్నాడు. పాండవ సైన్యం చేత కౌరవ రథగజ సైన్యాలు సంహరించబడినాయి. భీముడు ధృతరాష్ట్రుని పన్నెండు మంది పుత్రులను వధించాడు. చివరగా సుధర్ముడు, దుర్యోధనుడు మాత్రమే మిగిలారు. ఆ ఇద్దరూ అశ్వసైన్యం మధ్యలో ఉన్నారు. అది చూసిన దేవకీ నందనుడు అర్జునునితో "ఇప్పుడు ఎక్కువమంది శత్రువులు చనిపోయారు. సాత్యకి సంజయుని బంధించి తీసుకువచ్చాడు. అటు కృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలు ముగ్గురూ దుర్యోధనుని వదిలిపెట్టి వేరుగా యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఇటు ధృష్టద్యుమ్నుడు దుర్యోధనుని ప్రభద్రకులతో సహా సంహరించాడు. ఇక దుర్యోధనుడు తన సైన్యాన్ని వ్యూహంగా చేసుకుని యుద్ధం చేస్తున్నాడు. కనుక అర్జునా! కౌరవపక్షం వారు నీ రాకను చూసి పారిపోయే లోపలే దుర్యోధనుని చంపు. అతడి సైన్యం అలసిపోయింది. ఇప్పుడు దాడి చేస్తేనే ఆ పాపాత్ముడు తప్పించుకుపోలేడు" అని చెప్పాడు. అది విని అర్జునుడు "మాధవా! రథాన్ని ముందుకు నడిపించు. నేను అందరినీ ఇప్పుడే చంపుతాను" అన్నాడు. కృష్ణుడు రథాన్ని ముందుకు పోనిచ్చాడు. సహదేవుడు ఉలూకుని తలను నరికేశాడు. సహదేవుడు విసిరిన భల్లెం శకుని తలను అతడి మొండెం నుంచి వేరు చేసింది. ఇక దుర్యోధనుడు ఒక్కడే మిగిలి పోయాడు. తన సైన్యంలో చావగా మిగిలిన వారిని ఒక్క చోటికి చేర్చి "మీరు పాండవులను వారి మిత్రులతో పాటు చంపి, ధృష్టద్యుమ్నుని కూడా సంహరించి, వెంటనే నా దగ్గరకు రండి" అన్నాడు. వారంతా దుర్యోధనుని మాటపై ముందుకు

వెళ్ళారు. పాండవులు కురిపించిన జడివానకి వారు కొద్ది క్షణాల్లోనే మరణించారు. దుర్యోధనుడు యుద్ధానికి పదకొండు అక్షౌహిణుల సైన్యాన్ని పోగుచేశాడు. కానీ ఇప్పుడు అతడు ఒక్కడు మాత్రమే మిగిలిపోయాడు" అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడికి చెప్పాడు. అది విన్న ధృతరాష్ట్రుడు "సంజయా! ఇప్పుడు నా మూర్ఖపుత్రుడు ఏం చేశాడు?" అని అడిగాడు. అప్పుడు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడితో ఈ విధంగా చెప్తున్నాడు.

దుర్యోధనుడు మడుగులో ప్రవేశించడానికి ముందుకు సాగిపోతున్నాడు. తన సేన అంతా చంపబడడం చూసిన అతడి హృదయం శోకంతో నిండి మండిపోతోంది. సాత్యకి నన్ను చంపడానికి కత్తి ఎత్తాడు. అప్పుడు అక్కడ వ్యాసమహర్షి ప్రత్యక్షమై "అతడిని ప్రాణాలతో వదిలిపెట్టు. ఇతడిని ఏ విధంగానూ చంపవద్దు" అన్నాడు. వ్యాసుడి మాట విని సాత్యకి నాతో "సంజాయ! వెళ్ళు. నువ్వు శుభం చేసుకో" అన్నాడు. అప్పుడు హస్తినాపురానికి బయలుదేరాను. కొంతదూరం వచ్చేసరికి చేతిలో గదతో ఒంటరిగా ఒంటి నిండా గాయాలతో దిగులుగా ఉన్న దుర్యోధనుడు కనిపించాడు. నాకు శోకం ముంచుకు వచ్చింది. తరువాత నేను బందీని కావడం, వ్యాసుడి దయతో ప్రాణాలతో బయటపడడం, అతడి సంబంధీకులు అందరూ మరణించడం గురించి చెప్పాను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు "సంజయా! నువ్వు వెళ్ళి ప్రజ్ఞాచక్షులైన మహారాజుతో మీ పుత్రుడు దుర్యోధనుడు ఆ మహా సంగ్రామంలో ప్రాణాలతో మిగిలి నీటితో నిండిన కొలనులో నిద్రపోతున్నాడు. అతడు తీవ్రంగా గాయపడ్డాడు" అని చెప్పు అన్నాడు. తరువాత దుర్యోధనుడు ఆ మడుగులోకి ప్రవేశించి, మాయతో ఆ నీటిని స్తంభింపచేశాడు. తరువాత కృతవర్మ,

కృపాచార్యుడు, అశ్వత్థామ కూడా అక్కడికే చేరుకున్నారు. యుయుత్సుడు పాండవులను అడిగి, వారితో పాటు నగరానికి బయలుదేరడమే మంచిదని అనుకున్నాడు. యుయుత్సుడు యుధిష్ఠిరుని అనుమతి తీసుకుని తన నగరంలోకి ప్రవేశించాడు.

బోయవారి ద్వారా దుర్యోధనుడు ఎక్కడ ఉన్నాడో తెలుసుకున్నాడు యుధిష్ఠిరుడు. వెంటనే సేనతో సహా మడుగు దగ్గరకు వెళ్ళాడు. కృపాచార్యాదులు అక్కడ నుండి దూరంగా వెళ్ళిపోయారు. యుధిష్ఠిర దుర్యోధనులు వాదులాడుకున్నారు. చివరికి యుధిష్ఠిరుడు పాండవులలో ఒక్కరితో గదాయుద్ధం చెయ్యమన్నాడు. దుర్యోధనుడు అందుకు అంగీకరించాడు. గదా యుద్ధానికి సిద్ధపడ్డాడు. బంగారు కవచం, బంగారు శిరస్త్రాణం ధరించి, యుధిష్ఠిరునితో "రాజా! నీ సోదరులలో ఏ ఒక్కరైనా వచ్చి నాతో గదా యుద్ధం చెయ్యచ్చు. నువ్వు అయినా పర్వాలేదు. నేను వచ్చిన వారితో యుద్ధం చేసి అతడిని జయిస్తాను కూడా. గదా యుద్ధంలో నాతో సమానమైన వాడు ఎవడూ లేడనే నా నమ్మకం. నేను గదతో మిమ్మల్నందరినీ చంపగలను. న్యాయంగా యుద్ధమే జరిగితే మీలో ఎవరూ నన్ను ఓడించి గెలువలేరు. నేను నా గురించి గొప్పగా చెప్పుకోకూడదు. అయినా చెప్పాల్సి వస్తుంది. చెప్పడం ఎందుకులే. నీ ఎదురుగానే చెప్పినదంతా చేసి చూపిస్తాను. నాతో యుద్ధం చెయ్యాలనుకునే వాడు గద తీసకుని నా ఎదురుగా రావచ్చు" అన్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు కోపంతో "యుధిష్ఠిరా! మాలో ఒకడిని చంపినా నువ్వు ఎంత చెడు తామసంతో మాట్లాడావు? అతడు భీముడిని వదిలేసి మీ నలుగురిలో ఎవరినైనా యుద్ధానికి

రమ్మంటే ఏమయ్యేది? దుర్యోధనునితో గదా యుద్ధం చేసే శక్తి మీలో నాకు కనపడలేదు. వీడు భీముడిని చంపడం కోసం భీముడి లోహాకృతితో పదమూడు సంవత్సరాలు గదా యుద్ధాన్ని అభ్యాసం చేశాడు. ఇప్పుడు భీముడు తప్ప ఇతడిని ఎదిరించగలవాడు వేరొకడు లేడు. గదా యుద్ధం అంటే చేతికి అందిన రాజ్యాన్ని పణంగా పెట్టి ఓడిపోవడమా?" అంటూ తప్పు పట్టాడు యుధిష్ఠిరుని. శ్రీకృష్ణుని మాటలకు భీముడు సంతోషంతో కృష్ణుని మెచ్చుకున్నాడు. తరువాత భీమ దుర్యోధనులు మాటలతోనే యుద్ధం చేశారు. కృష్ణుడు భీముడితో "ఓ మహాబాహూ! నీ అండదండలతోనే ఈ యుధిష్ఠిర మహారాజు శత్రువులను నాశనం చేసి రాజ్యలక్ష్మిని పొందాడు. నువ్వు ఎందరో శత్రువులను చంపావు. ఇక మిగిలిన ఈ దుర్యోధనుని కూడా చంపి సముద్రసహితంగా ఈ భూమినంతటినీ నిష్కంటకంగా ధర్మరాజుకి సమర్పించు. నీతో పోరాడినాక ఈ దుర్యోధనుడు మరణిస్తాడు. నువ్వు ఈ పాపాత్ముడి రెండు తొడలు విరగగొట్టి నీ ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకోవాలి" అన్నాడు.

తరువాత సాత్యకి భీముడిని పొగిడాడు. పాంచాలురు భీముడికి గౌరవాన్ని ప్రకటించారు. భీముడు యుధిష్ఠిరునితో "అన్నయ్యా! నేను యుద్ధంలో దుర్యోధనుడితో పోరాడాలనుకుంటున్నాను. ఈ పాపాత్ముడు నన్ను ఎప్పటికీ ఓడించలేడు. నా హృదయంలో ఎప్పటి నుండో ఇతడి మీద గూడు కట్టుకుని ఉన్న కోపాన్నంతా ఇప్పుడు చూపిస్తాను. ఆ కోపాన్ని అతడిపై కురిపిస్తాను. నా గదతో ఇతడిని నాశనంచేసి నా గుండెలోతుల్లోని ముల్లును తీసిపారేస్తాను. ఇకపై మీరు ఆనందంగా ఉండండి. శకుని సలహాలు పాటించి చేసిన

అశుభ కార్యాలన్నింటినీ ఇతడు గుర్తుకు తెచ్చుకుంటాడు" అన్నాడు.

భీముడు దుర్యోధనుని యుద్ధానికి రమ్మని పిలిచాడు. ఆ పిలుపు విని దుర్యోధనుడు సహించలేక భీముని ఎదరించడానికి సిద్ధమై వచ్చాడు. భీముడు దుర్యోధనుడు చేసిన దుర్మార్గాలు గుర్తు చేస్తూ, చేసుకుంటూ నీ కారణంగా భీష్మద్రోణులు దుఃఖపడ్డారు. నీకు అండదండలైన దుశ్శాసన, కర్ణ, శకునులూ యుద్ధంలో పోయారు. భీష్ముడు అంపశయ్యపై పడి ఉన్నాడు. ఈ రోజు నేను నా గదతో నిన్నూ, నీ రాజ్యలోభాన్నీ, నీ అహంకారాన్నీ కూడా ముక్కలు ముక్కలు చేస్తాను" అన్నాడు. అప్పుడు దుర్యోధనుడు "భీమసేనా! వృకోదరా! ఎన్ని మాట్లాడితే ఏం ప్రయోజనం? నాతో యుద్ధం చేశావా సరే సరి. లేదా నా చేతిలో గదకి నువ్వే బలి అవుతావు. నా చేతిలో గద ఉంటే నన్ను ఎవడు జయిస్తాడు? కుంతీ నందానా! రంకెలు వెయ్యడం ఆపేసి యుద్ధానికిరా! నీకున్న బలాన్నంతటినీ యుద్ధంలో చూపించు" అన్నాడు. ఇంతలో బలరాముడు అక్కడికి వచ్చాడు. శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరాదులు బలరాముడికి స్వాగతం పలికారు. అందరూ కలిసి బలరాముని పూజించారు. బలరాముడు శ్రీకృష్ణునితో "నేను యాత్రలకు బయలుదేరి ఈ రోజుకి నలభై రెండు రోజులయ్యింది. నా శిష్యులిద్దరి గదా యుద్ధం చూడాలనుకుని ఇవాళ ఒక్కడికి వచ్చాను" అన్నాడు. 'తప్పకుండా చూడు' అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. అందరూ కూర్చున్నారు. భీమ, దుర్యోధనుల మధ్య భయంకరమైన యుద్ధం మొదలయ్యింది.

బలరాముడు "నేను దుర్యోధనుడికీ సహాయం చెయ్యను. పాండవులకూ సహాయం చెయ్యను" అని చెప్పి శ్రీకృష్ణుని

అనుమతి తీసుకుని వృష్ణి వంశీయులతో కలిసి తీర్థయాత్రలకు వెళ్ళాడు గదా! మరి వీరి యుద్ధం చూడడానికి ఎట్లా వచ్చాడో చెప్పమని జనమేజయుడు వైశంపాయన మహర్షిని అడిగాడు. అప్పుడు వైశంపాయనుడు ఆయనకు ప్రభాస క్షేత్ర మహిమను, ఉదపానతీర్థం యొక్క పుట్టుకను, త్రితముని యొక్క కథను, వినశనము మొదలైన తీర్థముల వర్ణనను, నైమిషీయ, సప్త సారస్వత తీర్థముల వృత్తాంతము, సోమ, అగ్ని తీర్థములు, బదరపాచన తీర్థ మహిమ, ఇంద్ర తీర్థ, ఆదిత్య తీర్థముల మహిమ, దేవల, జైగీవష్య మునుల, వృద్ధ కన్యాక్షేత్రము యొక్క కథలు చెప్పాడు.

ఋషులు బలరాముడికి కురుక్షేత్ర మహత్త్యము చెప్తున్నారు. "బలరామా! పూర్వం కురుమహారాజు ఇక్కడ ప్రతిరోజూ నిద్రలేవగానే నాగలితో దున్నుతుండేవాడు. ఆ రోజుల్లో ఒకసారి ఇంద్రుడు స్వర్గం నుండి ఇక్కడికి దిగి వచ్చి 'రాజా! ఎందుకు ఇంత కష్టపడుతున్నావు? ఈ నేలను ఇలా దున్నడంలో నీ ఉద్దేశ్యం ఏమిటి?' అని అడిగాడు. అప్పుడు రాజు 'ఇంద్రా! ఇక్కడ చనిపోయిన వారు పుణ్యవంతుల లోకానికి వెళ్తారు' అని చెప్పాడు. ఆ సమాధానం విన్న ఇంద్రుడికి నవ్వు వచ్చింది. మారు మాట్లాడకుండా స్వర్గానికి వెళ్ళిపోయాడు. రాజర్షి కురువు మాత్రం ఉత్సాహం తగ్గకుండా అక్కడి భూమిని దున్నుతూనే ఉన్నాడు. ఇంద్రుడు చాలాసార్లు వచ్చి చూసి ఎందుకు దున్నుతున్నావని అడిగే వాడు. రాజు అతనికి అదే సమాధానం చెప్పేవాడు. వెంటనే ఇంద్రుడు తిరిగి వెళ్ళేవాడు. కురువు కూడా కఠోరమైన తపస్సుతో పాటు నాగలిని దున్నుతున్నాడు. అప్పుడు ఇంద్రుడు అతడి మనసులోని భావాన్ని దేవతలకు చెప్పాడు. అది విని

దేవతలు "వీలైతే రాజర్షికి వరమిచ్చి అతడితో సంధి చేసుకో. లేకపోతే అతడు తన ప్రయత్నంలో సఫలుడయ్యాడా తరువాత నుండి మనుషులు యజ్ఞం చెయ్యకుండానే స్వర్గానికి రావడం మొదలుపెడతారు. అప్పుడు మనకు యజ్ఞభాగాలు ఉండవు" అని చెప్పారు. అప్పుడు ఇంద్రుడు కురువు దగ్గరకు వచ్చి "రాజా! ఇకపై నువ్వు కష్టపడకు. నా మాట విను. నేను వరం ఇస్తున్నాను. మనుష్యులు గాని, జంతువులు గాని, ఇక్కడ ఆహారం లేకుండా, లేదా యుద్ధంలో చనిపోయి శరీరాన్ని త్యాగం చేస్తే వారు స్వర్గలోకానికి అధికారులవుతారు'' అనిచెప్పాడు. రాజు "చాలా మంచిది' అని ఇంద్రుడు చెప్పిన దానికి ఒప్పుకున్నాడు. ఇంద్రుడు సంతోషంగా స్వర్గానికి వెళ్ళాడు.

బలరామా! ఈ విధంగా శుభసంకల్పంతో కురువు ఈ క్షేత్రాన్ని దున్నాడు. భూమి మీద దీనిని మించిన పవిత్ర క్షేత్రమే లేదు. ఇక్కడ తపస్సు చేసిన వారు శరీరాన్ని వదిలినాక బ్రహ్మ లోకానికి వెళ్తారు. దానం చేసినవారు తాము ఇచ్చిన దానికి వెయ్యిరెట్లు ఎక్కువ ఫలం పొందుతారు. ఎప్పుడూ ఇక్కడే ఉండే వారికి యముడి రాజ్యానికి వెళ్ళే అవసరమే ఉండదు. రాజులు ఇక్కడికి వచ్చి గొప్ప గొప్ప యజ్ఞాలు చేస్తే ఈ భూమి ఉన్నంత కాలం వారికి స్వర్గంలో నివసించే అదృష్టం లభిస్తుంది. సాక్షాత్తుగా ఇంద్రుడే "కురుక్షేత్రంలోని దుమ్ము గాలికి ఎగిరి వచ్చి మీద పడితే పాపాత్ముడైనా సరే పుణ్యాత్ముడై ఉత్తమ లోకాలకు చేరుకుంటాడు. ఇక్కడ గొప్ప గొప్ప దేవతలు, ఉత్తమ బ్రాహ్మణులు, నృగుడు మొదలైన రాజులు కూడా యజ్ఞాలు చేసి ఉత్తమ గతులను పొందారు. తరంతుక నుండి ఆరంతుక వరకు, రామహ్రదం నుండి యమచక్రం వరకు

మధ్యలో ఉండే ఈ స్థానమే కురుక్షేత్రం లేదా శమంతక పంచక తీర్థం. దీనిని ప్రజాపతికి ఉత్తరవేదిగా కూడా చెప్తారు. ఇది చాలా పవిత్రము, శుభప్రదమైనది. దీనిని దేవతలూ పొగుడుతూ ఉంటారు. ఇది సర్వసద్గుణ సంపన్నము. కనుక ఇక్కడ చనిపోయే క్షత్రియులందరికీ అక్షయగతులు లభిస్తాయి" అని చెప్పాడు. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు, ఇతరదేవతలూ ఈ విషయాలను ఆమోదించారు.

ఋషులతో కలిసి బలరాముడు కూడా అక్కడ అనేక దానాలు చేశాడు. వారితో కలిసి కూర్చుని అనేక సిద్ధుల కథలు వింటున్నాడు. ఆ సమయంలోనే అక్కడికి నారదుడు వచ్చాడు. బలరాముడు దేవర్షికి ఎదురేగి, స్వాగతం పలికి, పూజించి కౌరవుల సమాచారం అడిగాడు. నారదుడు కౌరవుల మహా సంగ్రామం గురించి జరిగింది జరిగినట్లు చెప్పాడు. ఇక చివరగా భీమ దుర్యోధనుల మధ్య భయంకరమైన గదాయుద్ధం జరగబోతోంది. నీకు కూడా ఆ యుద్ధం చూడాలనిపిస్తే ఆలస్యం చేయకుడా వెంటనే అక్కడికి వెళ్ళు" అన్నాడు. అందుకని బలరాముడు అక్కడికి వచ్చాడు" అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడికి చెప్పాడు.

బలరాముడు యుధిష్ఠిరునితో "నేను ఋషుల మాటలలో కురుక్షేత్రం యొక్క గొప్పదనం, మహిమ విన్నాను. కనుక మనం ఇప్పుడు ఇక్కడ నుండి శమంతపంచక క్షేత్రానికి (కురుక్షేత్రం) వెళ్దాం. అక్కడ యుద్ధం చెయ్యడం వలన మరణించిన వాడు తప్పక స్వర్గానికి వెళ్తాడు" అన్నాడు. అందుకని అందరూ శమంతకపంచకానికి వెళ్ళారు. భీమ దుర్యోధనుల మధ్య యుద్ధం ప్రారంభమయ్యింది. భీమదుర్యోధనులు ఘోరంగా గదా యుద్ధం చేస్తున్నారు. అది

చూసి అర్జునుడు "వీళ్ళలో ఎవరిలో ఏ గుణం ఎక్కువగా ఉంది? వీరిలో ఎవరు మిన్న?" అని శ్రీకృష్ణునిని అడిగాడు. శ్రీకృష్ణుడు "విద్య మాత్రం ఇద్దరికీ ఒకే విధంగా వచ్చింది. కానీ భీముడు బలంలో గొప్పవాడు. అభ్యాస ప్రయత్నాలలో దుర్యోధనుడు భీముడిని మించిన వాడు. భీముడు ధర్మబద్ధంగా యుద్ధం చేస్తే గెలవడు. ఈ భీముడు జూదమాడే సమయంలో 'నేను యుద్ధంలో గదతో దుర్యోధనుని తొడలు విరగగొడతాను' అని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు. ఈ రోజు అతడు ఆ ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చాలి. మనం ఇంత కష్టపడి విజయాన్నీ, కీర్తిని పొందాం. ఆ విజయం మళ్ళీ ధర్మరాజు మూలంగానే సందేహంలో పడింది. ఈ భయంకర యుద్ధాన్ని జూదపు పందెం చేశాడు. ఇది యుధిష్ఠిరుడి మూర్ఖత్వం. దుర్యోధనుడికి యుద్ధకళ తెలుసు. వీరుడు. ఒక నిశ్చయానికి వచ్చి నిలబడ్డాడు. నాకు ఇప్పుడు "ఈ దుర్యోధనుడు మనల్ని జయించి, రాజ్యాన్ని తిరిగి తన చేతుల్లోకి ఎక్కడ తీసుకుంటాడోనని సందేహంగా ఉంది" అన్నాడు.

శ్రీకృష్ణుని మాటలు విన్న అర్జునుడు వెంటనే భీముడి వైపు చూస్తూ తన ఎడమ తొడను కొట్టుకుంటున్నాడు. భీముడు అర్జునుడు చూపించిన సంకేతాన్ని గుర్తించాడు. వెంటనే గదను అనేక విధాలుగా తిప్పుతూ శత్రువుకి హాని కలిగించడానికి కుడి ఎడమలుగా, అడ్డంగా తిరుగుతున్నాడు. అట్లాగే భీముని చంపాలని దుర్యోధనుడూ రకరకాల విన్యాసాలు చేస్తున్నాడు. ఇద్దరూ భీకరంగా పోరాడుతున్నారు. దుర్యోధనుడి ధాటికి భీముడి శరీరం, భీముడి ధాటికి దుర్యోధనుడి శరీరం బాగా దెబ్బతిన్నాయి. నెత్తురుతో తడిసి ముద్ద అయ్యాయి. అర్జునుడు భీముడుకి చేసిన సైగ దుర్యోధనుడికి కాస్త అర్థం అయ్యింది.

వెంటనే భీముడికి కాస్త దూరంగా జరిగాడు. భీముడు తనను కొట్టబోతున్న దెబ్బ నుండి తప్పించుకుని భీముడినే తన గదతో ఒక దెబ్బ కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకి భీముడు మూర్ఛపోయాడు. కానీ దుర్యోధనుడు ఆ విషయం గమనించకుండా తనను రక్షించుకునే ప్రయత్నంలోనూ, ధ్యాసలోనూ మునిగిపోయాడు. భీముడు తేరుకుని అతడిపై దాడి చేశాడు. దుర్యోధనుడు 'అవస్థానం' అనే పేరుగల కుస్తీ పట్టుతో భీముడిని మోసం చెయ్యడానికి పైకి ఎగరాలనుకున్నాడు. భీముడు దుర్యోధనుని ఆలోచనను పసిగట్టాడు. అందుకని సింహంలా గర్జిస్తూ అతడి మీదకి విరుచుకుపడ్డాడు. దుర్యోధనుడు ఒక్క గంతు వెయ్యాలనుకున్నాడు. కానీ ఇంతలో భీముడు దుర్యోధనుడి తొడలపై మహా వేగంగా గదతో కొట్టాడు. ఆ దెబ్బతో దుర్యోధనుడి రెండు తొడలూ విరిగిపోయాయి. అతడు గట్టిగా అరుస్తూ నేలమీద పడిపోయాడు.

ఒకనాడు రారాజు, వీరుడు అయిన దుర్యోధనుడు పడిపోగానే మహావేగంగా పెనుగాలి వీచింది. మెరుపులు మెరుస్తున్నాయి. దుమ్ము, వర్షం ప్రారంభమయ్యింది. చెట్లు, పర్వతాలతో పాటు భూమి కంపించింది. దుమ్ముతో పాటు రక్తమూ కురుస్తోంది. ఆకాశంలో యక్షరాక్షస పిశాచుల గోల వినిపిస్తోంది. కాళ్ళు చేతులు ఉన్న అనేక మొండెములు నాట్యం చేస్తున్నాయి. నదులు తాము పుట్టిన చోటికే ప్రవహిస్తున్నాయి. స్త్రీలకు పురుషులమని, పురుషులకు స్త్రీలమనే భావం కలిగింది. ఈ విధంగా రకరకాల అద్భుత ఉత్పాతాలు కనిపిస్తున్నాయి. దేవతలు, గంధర్వులు, అప్సరసలు, సిద్ధులు, చారణులు మీ కుమారులిద్దరి యొక్క

అద్భుతమైన యుద్ధం గురించే మాట్లాడుకుంటూ తమ నివాసాలకు వెళ్ళారు.

రాజా! దుర్యోధనుడు పడడం చూసిన పాండవులకు, సోమకులకు చాలా సంతోషం అనిపించింది. తరువాత భీముడు దుర్యోధనుని వద్దకు వెళ్ళి "ఓరీ మూర్ఖుడా! పూర్వం నువ్వు నిండు కొలువులో ఏకవస్త్రగా ఉన్న ద్రౌపదిని పరిహసించావు. మమ్మల్ని ఎద్దులంటూ అవమానించావు. ఆ పరిహాసాలకు తగిన ఫలితాన్ని ఈనాడు అనుభవించు" అంటూ తన ఎడమకాలితో దుర్యోధనుని కిరీటాన్ని తన్నేసి, అతడి తలను కూడా కాలితో తొక్కి రాపాడించాడు. ఆ తరువాత "మేము శత్రువులను అణిచి వెయ్యడానికి వంచన చెయ్యలేదు. మోసం చెయ్యలేదు. అగ్నిలో చంపాలని చూడలేదు. జూదం ఆడలేదు. ఏ ఇతర మోసాలు చెయ్యలేదు. కేవలం మా భుజ బలాన్ని మాత్రమే నమ్ముకుని శత్రువులను పడగొట్టాము" అని భీముడు పెద్దగా నవ్వాడు.

మళ్ళీ దుర్యోధనుడి భుజం మీద నుండి గదను తీసుకుని అతడి తలనుమళ్ళీ తన ఎడమ కాలితో తన్నాడు. భీముడి ఈ ప్రవర్తన సోమకులకు, యుధిష్ఠిరునికి కూడా నచ్చలేదు. యుధిష్ఠిరుడు "తమ్ముడూ! భీమసేనా! నువ్వు నీ వైరానికి ప్రతీకారం తీర్చుకున్నావుగా! నీ ప్రతిజ్ఞ కూడా నెరవేరింది. ఇక శాంతించు. దుర్యోధనుని తలను కాలితో తన్నకు. ధర్మాన్ని అతిక్రమించకు. ఇతడు కౌరవుల రాజు. పదకొండు అక్షౌహిణులకు అధిపతి. ఇతడి భార్య బ్రతికి ఉంది. ఇతడు శోచనీయుడు, దయకు పాత్రుడు. సంతానమూ నశించిన కారణంగా ఇతడికి పిండప్రదానం చెయ్యడానికి ఎవరూ లేరు. పైగా ఇతడు మనకు సోదరుడు. ఇతనితో ఇలా

వ్యవహరించవచ్చా? దార్మికుడవైన నువ్వు ఎందుకు రాజును అవమానిస్తున్నావు? అని, దుర్యోధనుడి దగ్గరకు వెళ్ళి విలపించాడు. 'నీకు స్వర్గంలో స్థానం లభిస్తుంది' అని ఓదార్చాడు. కానీ తాను మాత్రం దుఃఖిస్తూనే ఉన్నాడు.

భీముడు దుర్యోధనుడి తొడలు విరగగొట్టడం చూసి బలరాముడు కోపంతో 'భీముడు యుద్ధంలో అన్యాయంగా ప్రవర్తించాడు" అంటూ అతడిని నిందిస్తున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు బలరాముడికి "భీముడి ప్రతిజ్ఞ ప్రకారంగాను, దుర్యోధుడికి మైత్రేయ మహర్షి 'భీముడు తన గదతో నీ తొడలు విరగగొడతాడు' అని పెట్టిన శాపకారణంగానే ఇదంతా జరిగింది" అంటూ నచ్చచెప్పాడు.

భీముడు యుధిష్ఠిరుడితో 'రాజ్యమంతా ఇక మీదే' అన్నాడు. 'ఇది ఎంతో సంతోషించ దగిన విషయం. మన ప్రతిజ్ఞలు నెరవేరాయి' అన్నాడు యుధిష్ఠిరుడు.

పాండవులు దుర్యోధనుని శిబిరంలోకి ప్రవేశించారు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో "నువ్వు ముందు రథం దిగు. నీ అక్షయతూణీరాలను, ధనుస్సును కూడా రథంలో నుండి దించు. తరువాత నేను దిగుతాను. అట్లా చేస్తేనే నీకు మేలు కలుగుతుంది" అన్నాడు. అర్జునుడు కృష్ణుడుచెప్పినట్లే చేశాడు. కృష్ణుడు గుఱ్ఱాలను కళ్ళెం వదిలించేసి, తాను కూడా రథం దిగేశాడు. సర్వజీవేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడు కిందకి దిగగానే రథం మీద ఉన్న దివ్యవానరం అంతర్ధానమయ్యింది. ఆ తరువాత ఆ రథం ద్రోణాచార్యుని, కర్ణుని దివ్యాస్త్రాలతో ముందే తగలబడినట్లున్నది. అగ్నితో అంటించకుండానే కాలిపోయింది. రథం గుఱ్ఱాలు, ఇతర ఉపకరణాలతో సహా కాలి బూడిదై నేలపై కుప్పగా పడి, నేలమీద చెదిరిపోయింది.

అది చూసి పాండవులకి ఆశ్చర్యం వేసింది. అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని "రథం ఇలా ఎందుకు కాలిపోయింది?" అని అడిగాడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు "అర్జునా! యుద్ధంలో అనేక రకాల అస్త్రాల ధాటికి రథం ముందే కాలిపోయింది. కేవలం నేను ఉన్న కారణం చేతనే ఇప్పటివరకూ బూడిద కాలేదు. నీ పని అంతా పూర్తి అయ్యాక, ఈ క్షణంలోనే నేను రథాన్ని విడిచిపెట్టాను. అందుకనే ఇది బూడిదయ్యింది. బ్రహ్మాస్త్రం యొక్క తేజస్సు చేత ఈ రథం ఇంతకు ముందే కాలిపోయింది" అన్నాడు.

తరువాత భగవానుడు చిరునవ్వు నవ్వుతూ "కుంతీనందనా! నీ శత్రువులు నశించారు. నీకు విజయం లభించింది. ఇకపై మీరు ఏమి చెయ్యాలో ఆలోచించండి. మునుపు ఉపప్లావ్యంలో నేను నీ దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు నువ్వు నాకు మధుపర్కం ఇచ్చి 'అర్జునుడు నీకు సోదరుడు, మిత్రుడు. ఇతనిని ప్రతి ఆపద నుండి కాపాడు' అనిచెప్పావు. ఆ రోజు నేను నీకు 'ఉ' అని మాట ఇచ్చి నీ ఆజ్ఞను ఒప్పుకున్నాను. నీ అర్జునుని అన్ని విధాలుగా కాపాడాను. ఇతడు సోదర సహితంగా విజయుడై ఒళ్ళు గగుర్పొడిచే యుద్ధం నుండి విముక్తుడయ్యాడు" అన్నాడు. యుధిష్ఠిరుడు పులకించిన శరీరంతో "జనార్దనా! ద్రోణ కర్ణులు ప్రయోగించిన అస్త్రాలను నువ్వు తప్ప మరెవరు సహించగలరు? అర్జునుడు ఎన్నడూ వెన్ను చూపకపోవడం నీ అనుగ్రహమే. నీ ద్వారా మాకు అనేక పనులు సిద్ధించాయి. వ్యాసుడు ముందుగానే నాతో 'ధర్మం ఉన్నచోట శ్రీకృష్ణుడు ఉంటాడు. శ్రీకృష్ణుడు ఉన్నచోటనే విజయం ఉంటుంది' అని చెప్పాడు" అన్నాడు.

ఆరాత్రి అందరూ ఓఘవతీ నదీ తీరంలో గడిపారు. మరునాడు శ్రీకృష్ణుడు హస్తినాపురానికి వెళ్ళాడు. తపస్విని అయిన గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులను ఓదార్చి తిరిగి వచ్చాడు.

భీముడు తన్ని వదిలేసినాక దుర్యోధనుడు విలపిస్తున్నాడు. శారీరికమైన బాధను భరించలేకపోతున్నాడు. అది చూసి అశ్వత్థామ "రాజా! నేను చేసిన పుణ్యాలన్నింటి మీద ఒట్టు పెట్టి మరీ చెప్తున్నాను. ఈ రోజు నేను శ్రీకృష్ణుడు చూస్తూండగానే నాకు తెలిసిన ప్రతి ఒక్క ఉపాయాన్ని ఉపయోగించి పాంచాలురందరినీ యమలోకానికి పంపిస్తాను. దీని కోసమే కేవలం నువ్వు నన్ను ఆజ్ఞాపించు" అన్నాడు. అప్పుడు దుర్యోధనుడు కృపాచార్యుని చేత నీటి కలశం తెప్పించి "విప్రవర్యా! మీరు నాకు ఏమాత్రం ప్రియం చెయ్యాలనుకున్నా ఈ ద్రోణపుత్రుని సేనాపతి పదవిలో అభిషేకించండి. మాకు మేలు జరుగుతుంది" అన్నాడు. రాజాజ్ఞపై కృపుడు అశ్వత్థామకు అభిషేకం చేశాడు. ఆ తరువాత అశ్వత్థామ దుర్యోధనుని కౌగిలించుకుని, దిక్కులను ప్రతిధ్వనింప చేస్తూ సింహనాదం చేసి, అక్కడి నుండి బయలుదేరాడు. ఆ రాత్రి అంతా దుర్యోధనుడు రక్తంలో మునిగి అక్కడే పడి ఉన్నాడు. యుద్ధభూమికి దూరంగా వెళ్ళిన ఆ ముగ్గురు మహాయోధులు ముందు చెయ్యాల్సినపని గురించి ఆలోచిస్తున్నారు.

శల్యపర్వము సమాప్తము.

సౌప్తిక పర్వము

అశ్వత్థామ, కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ ఈ ముగ్గురు యోధులు ఒక వనంలో విశ్రమించారు. అశ్వత్థామ పాండవులను కపటంతో చంపాలని నిశ్చయించుకుని

కృపాచార్య, కృతవర్మలను సంప్రదించాడు. వారు అశ్వత్థామ మాటలు విని సిగ్గుపడ్డారు. వారికి అతడికి ఏం చెప్పాలో తెలియలేదు. కృపాచార్యుడు అశ్వత్థామకు పురుష ప్రయత్నం, కర్మ, దైవం, పౌరుషం మొదలైన అంశాలకు సంబంధించి ఎన్నో విషయాలు చెప్పాడు. చివరగా "విదురుడితో నీ ఆలోచన చెప్పి, ఆయన ఏం చెయ్యమంటే అది చేద్దాం" అన్నాడు. అది విని అశ్వత్థామ మండిపడ్డాడు. 'నాకు ఎవరూ ఏమీ చెప్పక్కర్లేదు. నేను ఎవరు చెప్పిందీ వినను. ఏది ఏమైనా ఈనాటి రాత్రికే వారు నిద్రపోతుండగానే చంపడం ఖాయం. నా ఆలోచనను మార్చగలిగేవాడు ఎవడూ పుట్టలేదు. పుట్టబోడు" అన్నాడు.

"ధృష్టద్యుమ్నుడు నా తండ్రిని అస్త్రశస్త్రాలు వదిలేసినాక చంపాడు. కనుక ఆ పాపాత్ముడిని కవచం లేని స్థితిలోనే చంపుతాను. అతడికి ఆయుధాల వలన చనిపోతే కలిగే లోకాలు లభించకూడదనే నా ఉద్దేశ్యం" అని కృపాదులకు చెప్పాడు అశ్వత్థామ.

వెంటనే పాండవుల శిబిరానికి వెళ్ళాడు. ఆ శిబిర ద్వారం వద్ద నిలబడ్డాడు. అక్కడ చంద్రసూర్యుల కాంతి వంటి కాంతితో ప్రకాశించే ఒక మహాకాయుడైన పురుషుడు ఆ ద్వారం దగ్గర కనిపించాడు. ఆయనను చూసే సరికి అశ్వత్థామకి ఒళ్ళు గగుర్పొడిచింది. ఆ పురుషుని నోరు, ముక్కు, చెవులు, కళ్ళ నుండి పెద్దపెద్ద అగ్నిజ్వాలలు బయటకు వస్తున్నాయి. ఆ తేజస్సు యొక్క కిరణాల నుండి శంఖచక్ర గదాధరులైన వందల వేల విష్ణువులు బయటకు వస్తున్నారు. సమస్త లోకాలనూ భయభ్రాంతి పెట్టగల ఆ అద్భుత పురుషుని చూసినా అశ్వత్థామ భయపడలేదు. వెనుకడుగు వెయ్యలేదు.

ఏ మాత్రం తడబడకుండా ఆ దివ్యపురుషునిపై అనేక శస్త్రాస్త్రాలను కురిపిస్తున్నాడు. ఆ పురుషుడు అశ్వత్థామ వేసిన శస్త్రాస్త్రాలన్నింటినీ మింగేశాడు. అశ్వత్థామ తనపై విసిరిన కత్తి, గద కూడా ఆయనలో కలిసిపోయినాయి. తన దగ్గర ఆయుధాలన్నీ అయిపోవడంతోఅశ్వత్థామ దిక్కులు చూస్తున్నాడు. అప్పుడు అతనికి ఆకాశమంతా విష్ణుమయమై కనిపించింది. ఈ విధంగా అశ్వత్థామ మహాదేవునితో యుద్ధం చేసి పరాభవాన్ని పొందాడు. అప్పుడు అశ్వత్థామ మిక్కిలి ఖిన్నుడయ్యాడు. "అప్రియమైనప్పటికీ హితకరమైన మాటలు చెప్పే స్నేహితుడి ఉపదేశం విననివాడు నాలాగే ఆపదలో చిక్కుకుని శోకించాల్సిందే" అనుకున్నాడు కృపాచార్యుడు చెప్పిన మాటలును తలుచుకుంటూ 'నేను మనిషి ఎవరిపై ఆయుధ ప్రయోగం చెయ్యకూడదో తెలిసిన వాడినే. ఆ విధమైన శిక్షణ ఇచ్చిన వాడినే. ఇప్పుడు నేను యుద్ధం ఆపెయ్యాల్సి రావడం ఖచ్చితంగా దైవవిధి మాత్రమే. దైవానుకూలత లేకుండా మానవుడు మొదలుపెట్టిన ఏ పనీ సఫలం కాదు. కనుక ఇప్పుడు నేను శంకరుడినే శరణు వేడుతాను. నాకు కలిగిన ఈ దైవికమైన విఘ్నాన్ని ఆయన మాత్రమే పోగొట్టగలడు" అనుకున్నాడు.

వెంటనే రథం దిగి, శంకరునికి శరణాగతుడై అనేక విధాలుగా స్తుతి చేశాడు. ఈ ఆపద నుండి రక్షించమని ప్రార్థించాడు. అప్పుడు అతని ఎదురుగా ప్రత్యక్షమైన అగ్నిలో తన ధనస్సును సమిధగా, బాణాలను దర్భలుగా, తన శరీరాన్నే హవిస్సుగా చేసుకున్నాడు. అప్పుడు ఈశ్వరుడు ప్రత్యక్షమై "నాకు శ్రీకృష్ణుని కంటే ఇష్టమైన వాడు మరొకడు లేడు. కాలవశాన పాంచాలురు ఇప్పుడు తేజోహీనులయ్యారు. ఇక వారికి జీవనం లేదు" అని చెప్పి అశ్వత్థామకు ఒక పదునైన కత్తిని ఇచ్చి, తాను అతని శరీరంలో కలిసిపోయాడు. ఆ కారణంగా అశ్వత్థామ అత్యంత తేజస్సు గలవాడయ్యాడు. ఆ ఈశ్వర తేజస్సుతో నిండిన అశ్వత్థామ పాండవ పాంచాల వీరులను చంపాడు. అశ్వత్థామాదులు జరిగిన విషయమంతా దుర్యోధనునికి తెలిపారు. ఆ వార్త విన్న దుర్యోధనుడు ఆనందంతో "ఇక మనమంతా స్వర్గంలోనే కలుసుకుందాం" అని చెప్పి, స్నేహితులను దుఃఖంలో పడేసి తాను స్వర్గానికే వెళ్ళిపోయాడు.

పుత్ర మరణవార్త విన్న ద్రౌపదీ యుధిష్ఠిరులు శోకిస్తున్నారు. ద్రౌపది ప్రోత్సాహంతో భీమసేనుడు అశ్వత్థామను చంపడానికి వెళ్ళాడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అశ్వత్థామ బ్రహ్మాస్త్రం పొందిన విధం, తన చక్రం అడిగిన విషయం అన్నీ చెప్పి 'ఇప్పుడు మనం భీముని అతని బారి నుండి రక్షంచుకోవడం అత్యంతావశ్యకం' అని నొక్కి చెప్పాడు. అశ్వత్థామ – అర్జునుడు ఒకరిపై మరొకరు బ్రహ్మాస్త్రాన్ని ప్రయోగించుకున్నారు. వ్యాసనారదులు వచ్చి వారిద్దరినీ శాంతింపచేశారు.

తరువాత అశ్వత్థామ పాండవులకు మణిని ఇచ్చి అడవులకు వెళ్ళిపోయాడు. యుధిష్ఠిరుని ఆజ్ఞతో ఆ మణిని భీముడు ద్రౌపదికి ఇచ్చాడు. తరువాత ద్రౌపది కోరిక మేరకు ఆ మణిని గురుప్రసాదంగా భావించి యుధిష్ఠిరుడు తన శిరస్సున ధరించాడు. శ్రీకృష్ణుడు "అశ్వత్థామ ఇదంతా మహాదేవుని కృపతోనే చేశాడు" అంటూ అశ్వత్థామ యొక్క అద్భుతమైన పరాక్రమ రహస్యాన్ని యుధిష్ఠిరుడికి చెప్పాడు.

సౌప్తిక పర్వము పరిసమాప్తము.

స్త్రీ పర్వము

జనమేజయ మహారాజుకి వైశంపాయనుడు చెప్తున్నాడు. "రాజా! తన యొక్క వందమంది పుత్రులు మరణించడంతో ధృతరాష్ట్రుడు దుఃఖిస్తున్నాడు. పుత్రశోకంతో అతడి మనసు మండిపోతోంది. సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడితో "రాజా! పద్దెనిమిది అక్షౌహిణుల సైన్యం సంహరించబడింది. ఇక ఇప్పుడు మీరు వరుసగా మీ పెదతండ్రులకు, పినతండ్రులకు, కొడుకులకు, మనుమలకు, బంధువులకు, స్నేహితులకు, గురుజనులకు ప్రేతకర్మలు చేయించండి" అన్నాడు. ఈ మాట విన్న ధృతరాష్ట్రుడు నేలపై కుప్పకూలిపోయాడు. సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుడికి ధైర్యం చెప్తున్నాడు.

"రాజా! లోకంలో ప్రాణులందరికీ చివరికి తప్పనిదే ఈ గతి. ఎంతగా కూడబెడితే పర్యవసానంలో అంతగా క్షీణించిపోతుంది. కాలం వచ్చినప్పుడు యుద్ధం వచ్చినా రాకపోయినా, చేసినా చెయ్యకపోయినా మరణిస్తాడు. ఒక్కోసారి చేసిన వాడు బ్రతకచ్చు. చెయ్యనివాడు పోనే వచ్చు. కాలానికి వీళ్ళు ఇష్టమైనవారు, వీళ్ళు ఇష్టం లేనివారనీ ఉండదు. ఎవరి విషయంలోనైనా కాలం ఉదాసీనంగా తటస్థంగానే ఉంటుంది. అదే అందకినీ మృత్యువు వైపుకు ఈడ్చుకుపోతోంది. కాలమే ప్రాణాలను ముసలివారిని చేస్తుంది. ఆ ముసలివాళ్ళను నశింపచేస్తుంది. జీవులంతా నిద్రపోతున్నా కాలం మాత్రం నిద్రపోదు. నిరంతం మెలకువగానే ఉంటుంది. కాలాన్ని దాటడం చాలా కష్టం అన్న విషయంలో సందేహమే ఉండక్కర్లేదు. యవ్వనం - రూపం - జీవితం - ధన సంగ్రహం - ఆరోగ్యం - ఇష్టమైన వారితో స్నేహం ఇవన్నీ ఎల్లప్పుడూ ఉండేవేం కాదు.

బుద్ధిమంతుడైన వాడు వీటిలో చిక్కుకుపోకూడదు. దీని కోసం మీరు ఒక్కరే ఏడవకండి" అని చెప్పాడు.

విదురుడు ధృతరాష్ట్రుడికి సంసారం యొక్క భయంకర స్థితి, దాని స్వరూపము, దానిలో నుండి బయటపడే ఉపాయాలను ఈ విధంగా చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు. "ఈ ప్రపంచంలో బుద్ధిమంతులు, సత్త్వగుణం కలవాళ్ళు, అందరి మేలు కోరుకునేవాళ్ళు, ప్రాణుల కలయిక కర్మానుసారంగానే ఉంటుందని తెలుసుకున్న వాళ్ళు మాత్రమే పరమగతిని పొందుతారు.

ఒక బ్రాహ్మణుడు ఒక పెద్ద అడవిలో ప్రయాణం చేస్తున్నాడు. అతడు ఒక దుర్గమమైన (ప్రయాణించడానికి కుదరని) స్థలానికి చేరుకన్నాడు. అది పులులు,సింహాలు, ఏనుగులు, ఎలుగుబంట్లు మొదలైన భయంకరమైన జంతువులతో నిండి ఉంది. అది చూసేసరికి అతడి మనసులో చాలా కంగారు మొదలైంది. భయంతో అతడి ఒళ్ళు నిక్కపొడుచుకుంది. మనసులో ఏంచెయ్యాలో తోచకుండా పోయింది. అటు ఇటు పరుగులు తీస్తూ ఆ వనంలో ఎక్కడైన సురక్షిత ప్రదేశం కనిపిస్తుందేమో అని చాలాసేపు వెతికాడు. కానీ ఎంత దూరం వెతికినా అతడు ఆ అడివిలోనే ఉంటున్నాడు తప్ప అడవిదాటి బయటపడి దూరంగా వెళ్లలేకపోతున్నాడు. ఆ అడవి జంతువుల బారిన పడకుండా కావాలసిన రక్షణ పొందలేక పోయాడు. చాలాసేపటికి అతడికి ఆ అడవి అంతా అన్ని వైపులా వలతో కప్పబడి ఉన్నదన్న విషయం తెలిసింది. ఇంతలోనే భయంకరమైన ఒకస్త్రీ అతడిని తన చేతులతో చుట్టేసింది. పర్వతంలా ఎత్తైన ఐదుతలల పాము కూడా అతడిని అన్ని వైపుల నుండి చుట్టుముట్టింది.

ఆ అడవి మధ్యలో ముళ్ళ చెట్లతో నిండిన ఒక లోతైన బావి ఉంది. ఎటు వెళ్ళాలో తెలియక అటు ఇటు కంగారుగా తిరుగుతున్న ఆ బ్రాహ్మణుడు ఆ బావిలో పడ్డాడు. కానీ అతడు అందులోని తీగలలో చిక్కుకుపోయాడు. అతడు కాళ్ళు పైకి, తల కిందకి ఉండిపోయి వేళ్ళాడుతున్నాడు.

ఇంతలోనే అతడికి ఆ నూతిలో ఒక పెద్దపాము కనిపించింది. ఆ నూతిగట్టు పైభాగన పెద్ద శరీరంతో ఒక ఏనుగూ కనపడింది. దాని శరీరం తెలుపు నలుపు రంగుల్లో ఉంది. ఆ ఏనుగుకి ఆరు ముఖాలు, పన్నెండు కాళ్లు ఉన్నాయి. అది నెమ్మది నెమ్మదిగా ఆ నూతి వైపుకే వస్తోంది. ఆ నూతి గట్టు మీద ఉన్న చెట్ల కొమ్మల మీద రకరకాల తేనెటీగలు పట్టుపెట్టుకుని ఉన్నాయి. ఆ పట్టులనుండి తేనె ధారలుగా కారుతోంది. తేనె ఇష్టం లేని వారు ఎవరుంటారు? అందుకని ఆ నూతిలో వేళ్ళాడుతున్న వాడు కూడా ఆ తేనె ధారలను తాగుతున్నాడు. అంత కష్టమైన పరిస్థితిలో ఉన్నా అతడికి తేనె తాగాలన్న కోరిక ఇంకా చావలేదు. చల్లారలేదు. పైగా ఆ విధంగా కష్టపడుతున్న అతడికి తన జీవితం పట్ల వైరాగ్యమూ కలుగలేదు. ఏ చెట్టుని ఆధారంగా చేసుకుని అతడు వేళ్ళాడుతున్నాడో ఆ చెట్టుని రాత్రీ పగలూ నల్లని, తెల్లని ఎలుకలు కొరుకుతున్నాయి. ఇట్లా ఉండగా అతడికి ఒక్కసారిగా ఎన్నోరకాల భయాలు చుట్టుముట్టాయి. అడవిలో క్రూరమైన జంతువుల వలన, భయంకరమైన స్త్రీ వలన భయం పొంచి ఉంది. నూతిలో చూస్తే పాము, ఏనుగుల వలన ఎప్పుడు ఏమౌతుందో తెలియని స్థితి ఉంది. ఎలుకలు కొరికేస్తుండగా చెట్టు నుండి జారి నూతి లోపలే పడిపోయే భయం ఐదవది. ఇక ఆరవది తేనె తాగాలనే అత్యాశతో

తేనెటీగల వలన భయం. ఈ విధంగా సంసార సముద్రంలో పడి కూడా అతడు అక్కడే ఉండిపోయాడు. అతడికి జీవితం మీద అత్యంత ఆశ ఉంది. ఆ కారణంగా అతడికి వైరాగ్య భావన కూడా కలుగలేదు. ఈ కథలో రహస్యం జ్ఞానులు ఉదాహరణగా చెప్తారు. ఈ రహస్యాన్ని తెలుసుకుని ధర్మంగా ప్రవర్తిస్తే మనిషి పరలోకంలో సుఖాన్నే పొందుతాడు.

ఈ కథలోని 'పెద్ద అడవి' దాటడానికి వీలుకాని సంసారం. పెద్ద పెద్ద క్రూరమృగాలు రకరకాల వ్యాధులు, బాగా భయంకరంగా ఉన్న స్త్రీ ముసలితనం. ఆ ముసలితనం మనిషి రూపురేఖలనే నశింప చేస్తుంది. వనంలోని నుయ్యి మనిషి యొక్క శరీరం. క్రింద వైపుకి ఉన్న పామే కాలం. అదే శరీరం కలవారందరినీ నశింప చేస్తుంది. వాళ్ళ సర్వస్వాన్నీ హరించేస్తుంది. అతడు నూతిలో పట్టుకుపోయి వేళ్ళాడుతున్న లత, దాని తీగలు మనిషికి జీవితం మీద ఉన్న ఆశ. పైన ఉన్న ఏనుగు సంవత్సరం. ఆరు ఋతువులు దాని ఆరు ముఖాలు. ఆ లతను కొరుకుతున్న ఎలుకలు రాత్రీ పగలు. మనిషి యొక్క రకరకాల కోరికలే ఆ తేనెటీగలు. తేనె పట్టునుండి కారుతున్న తేనె ధారలే భోగాల వలన కలిగే రసం. ఆ రసంలో చాలా మంది మునిగిపోతుంటారు. బుద్ధిమంతుడు సంసార చక్రగతిని ఇట్లాగే భావిస్తాడు. అప్పుడే అతడు వైరాగ్యమనే కత్తితో దాని పాశాలను నరుకుతాడు" అని చెప్పాడు. అంతా విన్న ధృతరాష్ట్రుడు ఆనందించాడు.

కానీ అంతలోనే శోకంలో మునిగిపోయిన ధృతరాష్ట్రుని వ్యాసమహర్షి ఓదార్చుతున్నాడు. తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు కౌరవస్త్రీలతో కలిసి కురుక్షేత్రానికి వెళ్ళాడు. వెళ్ళే దారిలో కృపాచార్యుడు మొదలైన వారిని కలుసుకున్నాడు. గాంధారి

భీమునిపై కోపించింది. వ్యాస భీమసేనులు గాంధారిని శాంతింపచేశారు. కౌరవస్త్రీలు యుద్ధభూమిలో విలపిస్తున్నారు. గాంధారి శ్రీకృష్ణునికి వారి అవస్థను వివరించి చెప్పింది. గాంధారి యుద్ధంలో మరణించిన వీరులను చూసి విలపించింది. శ్రీకృష్ణునితో "కౌరవ పాండవులు పరస్పరవైరం కారణంగానే నశించారు. నువ్వు ఆపగల సమర్థుడవై ఉండి కూడా ఆపకుండా ఊరుకున్నావు. కానీ నువ్వు నీ కోరికమేరకే ఇలా జరిపించావు. చూస్తూ ఊరుకున్నావు. అందుకని ఇప్పుడు నువ్వు దాని ఫలితాన్ని అనుభవించు. నేను పతిసేవతో సంపాదించుకున్న తపఃశ్శక్తితో నీకు శాపమిస్తున్నాను. నువ్వు కూడా నీ బంధువులనందరినీ చంపుతావు. ఈ రోజు నుండి ముప్ఫైఆరు సంవత్సరాలకు బంధువుల, మంత్రుల పుత్రులు అందరూ నశించిపోయినాక ఒక సామాన్యమైన కారణంతో ఎవరూ లేని ఒంటరివాడివై నువ్వు కూడా మరణిస్తావు. ఈ రోజు ఈ భరతవంశపు స్త్రీలు ఎట్లా ఏడుస్తున్నారో అట్లాగే నీ కుటుంబంలోని స్త్రీలు కూడా తమ బంధువర్గం చనిపోయినాక తలలు పట్టుకుని ఏడుస్తారు" అన్నది.

గాంధారి చెప్పినదంతా విన్న శ్రీకృష్ణుడు చిరునవ్వు నవ్వి "నాకు ఈ విషయం ఇట్లా జరుగుతుందని తెలుసు. ఏది జరిగాల్సి ఉందో దాన్నే నువ్వు శాపంగా ఇచ్చావు. వృష్ణివంశీయుల నాశనం దైవం కోపించడం వల్లనే జరుగుతుందనడంలో ఏం సందేహం లేదు. వారిని నాశనం చెయ్యంలోనూ నేనే సమర్థుడిని. దేవతలు, అసురులు కూడా వారిని సంహరించలేరు. కాబట్టి ఈ యదు వంశీయులు కూడా పరస్పర కలహాలతోనే నశించిపోతారు'' అని జరగబోయేది చెప్పాడు. ఇదంతా విన్న పాండవులకు భయం వేసింది. వారికి కూడా వాళ్ళ జీవితాల మీద ఆశలేకుండా పోయింది. తరువాత ధృతరాష్ట్ర యుధిష్ఠిరులు కొంతసేపు మాట్లాడుకున్నారు. తరువాత మరణించిన వీరులందరికీ దహన సంస్కారాలు జరిపించారు. యుధిష్ఠిర మహారాజు ధృతరాష్ట్రుని తీసుకుని గంగానదికి బయలుదేరాడు. స్త్రీలందరూ తమ వారికి నువ్వులు నీరు వదిలిపెట్టారు. కుంతి మాటల ద్వారా కర్ణుని జన్మ రహస్యం విన్న యుధిష్ఠిరుడు, అతడి సోదరులు దుఃఖించారు. యుధిష్ఠిరుడు కర్ణుడికి తిలాంజలి ఇచ్చాడు. తరువాత కర్ణుడికి ప్రేతకర్మ చేశాడు. తరువాత సోదరులతో కలిసి ఒడ్డు మీదకి వచ్చాడు.

స్త్రీ పర్వము సమాప్తము.

శాంతి పర్వము

భరతవంశపు స్త్రీలందరూ ఒక నెలరోజుల పాటు గంగా తీరంలోనే ఉండిపోయారు. ధర్మరాజు వ్యాసమహర్షికి అప్పటి వరకూ జరిగిన విషయాలన్నీ చెప్పి, తన మనసులో కదులుతున్న బాధను చెప్పుకున్నాడు. "కర్ణుడి జన్మ రహస్యం నన్ను మరింతగా బాధిస్తోంది. కర్ణుడికి శాపాలు ఎందుకు ఉన్నాయి. వివరంగా చెప్పండి" అని అడిగాడు. అప్పుడు వ్యాసుడు కర్ణుడికి ఏఏ శాపాలు ఏ కారణంగా వచ్చాయో వివరంగా చెప్పాడు. తరువాత "కర్ణుడు గురించి నువ్వు ముందుగా నాతో ఎందుకు చెప్పలేదు" అని తల్లిని అడుగుతూ కోపంతో "ఈ రోజు నుండి ఏ స్త్రీ అయినా సరే రహస్య విషయాన్ని దాచి ఉంచలేదు" అని స్త్రీ జాతికంతటికీ శాపం ఇచ్చాడు. తరువాత "బంధువులను, మిత్రులను అందరినీ పోగొట్టుకుని సంపాదించిన ఈ రాజ్యాన్ని అనుభవించడం ఎలా? నాకు నిరంతరం వారందరినీ చంపి సంపాదించిన

రాజ్యం కదా! అని మనస్సులో ప్రశాంతత నశిస్తోంది. చంపకూడని వారిని చంపామన్న భావన నా మనస్సుని వదలడం లేదు. నాకు కలుగుతున్న ఈ శోకం మనల్ని సుఖంగా ఉండనివ్వదు. మానవులు చేసిన పాపం శుభప్రదమైన పనులు చెయ్యడం వలన, ఇతరులకు చెప్పడం వలన, పశ్చాత్తాపంతోను, దానం, తపస్సు, త్యాగం, తీర్థయాత్రలు, వేదశాస్త్రాలు చదవడం వలనను నశిస్తుందని విన్నాను. నేను మునివృత్తిలో జీవిస్తూ జ్ఞానాన్ని సంపాదించు కోవాలనుకుంటున్నాను. నాకు ఈ రాజ్యం భోగాల పట్ల ఆశలేదు" అన్నాడు. అర్జునుడు అన్నతో "నువ్వు అట్లా చెయ్యడం తగదని" నివారించే ప్రయత్నం చేశాడు. అరణ్య వాసంలో మునిగా, సన్యాసిగా జీవించాలనుకున్న యుధిష్ఠిరుని కోరికను భీమార్జునులు తిరస్కరించారు. యుధిష్ఠిరునికి నకుల సహదేవులు, ద్రౌపది కూడా నచ్చ చెప్పారు. అర్జునుడు దండనీతిని సమర్థించి మాట్లాడాడు. భీముడు యుధిష్ఠిరుని ఒప్పించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. యుధిష్ఠిరుడు భీముని నిందించాడు. అర్జునుడు యుధిష్ఠిరుడికి జనకుని చరిత్రను దృష్టాంతంగా చెప్పాడు. మహర్షి దేవస్థానుడు, అర్జునుడు యుధిష్ఠిరునికి ఎంతగానో నచ్చ చెప్పారు. వ్యాసమహర్షి కూడా యుధిష్ఠిరునికి శంఖలిఖితుల వృత్తాంతము, హయగ్రీవుని దృష్టాంతం చెప్పి, అతడిని రాజ్యపాలన చెయ్యమని ప్రోత్సహించాడు. వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరుడికి కాలమహిమను గూర్చి చెప్పాడు. అది విని యుధిష్ఠిరుడు మళ్ళీ శోకిస్తున్నాడు. వ్యాసుడు "మనిషి ఎవరికీ భయపడకుండా, ఎవరూ అతడికి భయపడకుండా ఉన్నప్పుడు, ఏ వస్తువు పట్ల కోరిక గాని, ద్వేషం గాని లేనప్పుడు, అతడు

బ్రహ్మను పొందుతాడు. మనస్సుతోను, వాక్కుతోను, శరీరంతోను సమస్త ప్రాణుల పట్ల చెడు భావనను వదిలి పెట్టినప్పుడు అతడికి బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగుతుంది" అని యయాతి రాజు మాటలనూ చెప్పాడు. తరువాత వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరునికి అశ్మని ఉపదేశాన్ని వినిపించాడు. నారదుడు సంజయుడికి చెప్పిన అనేక రాజుల కథలను శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరునికి చెప్పి ఊరడించాడు. వ్యాసుడు యుధిష్ఠిరుడికి రాజధర్మాన్ని ఉపదేశించాడు. తరువాత మానవులు చేసే పాపాలు వాటికి గల ప్రాయశ్చిత్తాలు చెప్పాడు. ఆపైన ప్రాయశ్చిత్తాలు, అన్న శుద్ధి, దానాధికార విషయాల గురించి స్వాయంభువ మనువు చెప్పిన విషయాలూ చెప్పాడు. చివరికి వ్యాసుడు, శ్రీకృష్ణుడు చేసిన సూచన మేరకు యుధిష్ఠిరుడు హస్తినాపురంలోకి ప్రవేశించాడు. వ్యాస శ్రీకృష్ణాదులు యుధిష్ఠిరునికి పట్టాభిషేకం జరిపించారు. ధర్మబద్ధంగా రాజ్యపాలను చేస్తున్నాడు యుధిష్ఠిరుడు. బంధువులందరికీ శ్రాద్ధక్రియలను చేశాడు. యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణుని స్తోత్రం చేశాడు. సోదరులను, కుటుంబంలోని వారిని సత్కరించాడు. అనేక దానాలు చేశాడు. యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణుని అనుమతి తీసుకుని, ఆయనతో పాటుగా భీష్ముడి దగ్గరకు వెళ్ళాలనుకున్నాడు.

దక్షిణాయనం పూర్తి అయిపోయింది. ఉత్తరాయణంలోకి సూర్యుడు ప్రవేశిస్తున్నాడు. ఆ సమయంలోనే భీష్ముడు ధ్యానంలో మునిగి, మనస్సును పరమాత్మ యందు లగ్నం చేశాడు. ఆయన చుట్టూ అనేక మంది బ్రాహ్మణోత్తములు ఉన్నారు. వ్యాసుడు, దేవర్షి నారదుడు, ఇతర మహర్షులు, ఇంకా ఎందరో అదృష్టవంతులు, మునులు భీష్ముడి చుట్టూ

ఉన్నారు. ఆ ఋషులందరి మధ్యలో ఉన్న భీష్ముడు గ్రహాలతో చుట్టబడిన చంద్రుడిలాగా శోభిల్లుతున్నాడు. అంపశయ్య మీద పడుకునే భీష్ముడు చేతులు జోడించి పవిత్రమైన భావనతో శ్రీకృష్ణుని ధ్యానిస్తున్నాడు. పరమాత్మ యొక్క సుగుణ నిర్గుణ రూపాలను ధ్యానిస్తూ, స్తోత్రం చేస్తూ శరణు వేడుతున్నాడు. చివరగా ''నమఃకృష్ణాయ' అంటూ పరమాత్మకు నమస్కరించాడు. శ్రీకృష్ణుడు యోగబలంతో భీష్ముని భక్తిని తెలుసుకుని అవ్యక్తంగానే అక్కడికి వచ్చి, భీష్ముడికి ముల్లొకాలలోని సంగతలు తెలుసుకునే దివ్యజ్ఞానాన్ని ప్రసాదించి తిరిగి వెళ్ళాడు. తరువాత అక్కడ ఉన్నవారంతా భీష్ముని పొగిడారు. శ్రీకృష్ణుని స్తోత్రం చేశారు. పురుషోత్తముడు భీష్ముని భక్తి భావాన్ని చూసి హఠాత్తుగా రథం ఎక్కి భీష్ముడి దగ్గరకి బయలుదేరాడు. ఆయన వెనుకనే పాండవులూ, కృపాచార్యుడు, యుయుత్సుడు, సంజయుడు కూడా భీష్ముడి దగ్గరకు బయలుదేరారు. దారిలో శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరాదులకు పరశురాముని చరిత్ర చెప్పాడు. అందరూ భీష్ముని అంపశయ్య మీద పడుకున్న చోటికి చేరుకున్నారు. అందరూ ముందుగా వ్యాసుడికి, ఇతర మహర్షులకు నమస్కరించారు. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు, పాండవులు భీష్ముడికి దగ్గరగా వచ్చి ఆయనకు నాలుగువైపులా కూర్చున్నారు. శ్రీకృష్ణుడు భీష్ముని పొగిడాడు. భీష్ముడు శ్రీకృష్ణుని స్తోత్రం చేశాడు. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు "వీరోత్తమా! నువ్వు ఇంకా యాభై ఆరురోజులు మాత్రమే బ్రతికి ఉంటావు. ధర్మాత్ముడవైన నువ్వు ఉత్తమ లోకాలకే వెళ్తావు. సూర్యుడు ఉత్తరాయణంలోకి రాగానే దేవతలు, వసువులు నీరాక కోసం ఎదురు చూస్తుంటారు. జ్ఞానుల వలే నువ్వు కూడా తిరిగిరాని లోకాలకు వెళ్తావు. నువ్వు ఈ

లోకం నుండి వెళ్ళిపోయినాక జ్ఞానమంతా నశించిపోతుంది. కనుక వీరంతా ధర్మం గురించి తెలుసుకుందామని నీ దగ్గరకు వచ్చారు. కాబట్టి ఇప్పుడు నువ్వు యుధిష్ఠిరునికి ధర్మ, అర్థయోగములను గురించిన యథార్థమైన విషయాలను చెప్పి త్వరగా ఇతడి శోకాన్ని పోగొట్టు" అన్నాడు. భీష్ముడు శరీరంలో శక్తి లేదని తన అసమర్థతను తెలియచేశాడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అతడికి "గంగానందానా! అందుకే నిన్ను అనుగ్రహించి నీకు వరం ఇస్తున్నాను. ఇకపై నీకు అలసట రాదు. మూర్ఛ ఉండదు. దాహం వెయ్యదు. రోగం రాదు. అకలిదప్పుల బాధ కూడా క్రమంగా పోతుంది. నీ మనసులో అన్ని రకాల జ్ఞానము కనిపిస్తుంది. నీ బుద్ధి ఏ విషయంలోనూ మొక్కపోదు. నీ మనస్సు ఎప్పుడూ సత్త్వగుణంలోనే ఉంటుంది. నువ్వు ధర్మార్థాలలో దేని గురించి ఆలోచించినా నీ బుద్ధి సఫలమై ముందుకుపోతూ ఉంటుంది. నువ్వు దివ్యదృష్టిని పొందుతావు. దానితో స్వేదజ, అండజ, ఉద్భిజ, జరాయుజములనే నాలుగు రకాల ప్రాణులనూ చూడగలుగుతావు. నీ జ్ఞానదృష్టితో సంసారబంధాల్లో చిక్కుకున్న జీవులను కూడా సాక్షాత్కరింప చేసుకోగలుగుతావు" అని అనుగ్రహించాడు. మహర్షులందరూ శ్రీకృష్ణ భీష్మాదులందరి దగ్గరా శెలవు తీసుకున్నారు. శ్రీకృష్ణ పాండవాదులూ భీష్ముడి అనుమతితో తిరిగి వెళ్ళారు. ఆ రాత్రి గడిచింది.

తెల్లవారి నిత్యకృత్యాలు పూర్తిచేసుకుని శ్రీకృష్ణుడు, పాండవులు భీష్ముడి వద్దకు చేరుకున్నారు. శ్రీకృష్ణుడు భీష్ముడితో "నేను నీకు ప్రసాదించిన వరంతో యుధిష్ఠిరుడు అడిగినాక నువ్వు ఏది ఉపదేశించినా అది వైదిక సిద్ధాంతం

లాగా ఈ భూమిపై గౌరవాన్ని పొందుతుంది. నువ్వు ఇచ్చి ఉపదేశాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకుని, దానిని తన జీవితంలో ఆచరించిన వాడు శరీరాన్ని వదిలినాక అన్ని రకాల పుణ్యాలనూ పొందుతాడు. ఈ భూమి ఉన్నంతవరకూ, నీ కీర్తి అక్షయంగా నిలిచి ఉంటుంది. మీ దగ్గర ధర్మాలు తెలుసుకోవాలి అని వచ్చిన వీరికి ఉపదేశం చెయ్యి. అడిగినప్పుడు చెప్పడం ధర్మం. అడిగినా చెప్పకపోతే గొప్ప పాపం అంటుకుంటుంది. కనుక వీరికి నువ్వు తప్పనిసరిగా ధర్మోపదేశం చెయ్యాలి" అన్నాడు.

భీష్ముడు "గోవిందా! నీ అనుగ్రహంతో నా మనస్సు ఇప్పుడు స్థిరంగా ఉంది. నా మాటకూ బలం వచ్చింది. యుధిష్ఠిరుడు ఏదైనా అడగచ్చు" అని యుధిష్ఠిరుడు అడగడానికి అనుమతిని ఇచ్చాడు. అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు భీష్ముని రాజోచితమైన ధర్మాలను తెలియ చెయ్యమని ప్రార్థించాడు. అప్పుడు భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి రాజోచితమైన శిష్టాచారములను వివరించాడు. రాజుకు ఉండవలసిన న్యాయబద్ధమైన ప్రవర్తనము, రాజ్యపాలనకు అవసరమైన కొన్ని సాధనలనూ వివరించాడు. మరునాడు యుధిష్ఠిరుడు "మిగిలిన మానవులతో అన్ని విషయాల్లోనూ గుణాల్లోనూ రాజు సమానుడే కదా! మరి భూమినంతటినీ రాజుఒక్కడే ఎందుకు పరిపాలిస్తున్నాడు?" అని అడిగాడు.

అప్పుడు భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి బ్రహ్మ యొక్క నీతి శాస్త్రము, పృథువు విషయము వివరంగా చెప్పాడు. ఆ తరువాత నాలుగు రకాల వర్ణాలు, నాలుగు రకాల ఆశ్రమాలను వర్ణించి చెప్పాడు. సాధారణ ధర్మాలు, రాజధర్మం యొక్క మహిమ, ఇంద్ర-మాంధాతల సంవాదమూ

వినిపించాడు. రాజధర్మంలోనే ఇమిడియున్న నాలుగు ఆశ్రమాల ధర్మాలనూ బోధించాడు. ప్రజల అభ్యుదయానికి రాజు యొక్క ఆవశ్యకత ఎంతగా ఉందో, ఉంటుందో, రాజును దైవస్వరూపుడని అనడానికి గల కారణం ఏమిటో బృహస్పతి వసుమనుల సంవాదం రూపంలోను వివరించాడు. రాజు యొక్క ప్రధానమైన కర్తవ్యాలు, యుగనిర్మాణంలో దండనీతి యొక్క ప్రాధాన్యత, రాజుకు పురోహితుని అవసరం, రాజు, పురోహితుడు కలిసి ఉంటే కలిగే లాభాలు, బ్రాహ్మణ క్షత్రియులు కలిసి ఉంటే కలిగే శక్తి యొక్క ప్రభావం, ధర్మానికి అనుకూలంగా ఉండే రాజు యొక్క ప్రవర్తన, ఉత్తమాధమ బ్రాహ్మణులతో రాజు ప్రవర్తించుకోవలసిన విధానము, కేకయరాజు కథ, ఆపత్కాలలో బ్రాహ్మణాది వర్ణముల వారు చేయవలసిన పనులు, ఋత్విజుల లక్షణము, మిత్రులను, శత్రువులను ఎలా గుర్తించాలి, మంత్రిని పరీక్షించే విధానము, కాలక వృక్షీయుని వృత్తాంతము, సభాసదుల లక్షణము, రహస్యమైన ఆలోచనలను వినడానికి కావలసిన అర్హత, రాజు అనుసరించాల్సిన నీతి,అతడు నివసించే నగరం ఎలా ఉండాలి? దేశరక్షణకు, అభివృద్ధికి మార్గాలు, ప్రజల నుండి పన్నులు వసూలు చేసే పద్ధతి, నీతిమంతుడైన రాజు యొక్క ప్రవర్తన, రాజు ధర్మాన్ని పాటించాల్సిన అవసరం ఏమిటి? ధర్మాన్ని ఆచరించడం వలన కలిగే ప్రయోజనాలు, రాజ ధర్మము, వాసుదేవుడు ఉపదేశించిన రాజు నడవడికి, యుద్ధనీతి వివరణము, యుద్ధంలో జరిగిన హింసకు ప్రాయశ్చిత్తము, వీరులు, పిరికివాళ్ళు పొందే లోకాలు, సైన్యాన్ని నడిపించే విధానము, వీరుల లక్షణం, విజయానికి గుర్తులు, కాలకవృక్షీయ ముని యొక్క ఉపదేశము, రాజ్యము,

కోశము, సేవ మొదలైన వాటిని కోల్పోయిన రాజు ఏం చెయ్యాలి? కాలకవృక్షీయుడు చెప్పిన కూటనీతి, క్షేమదర్శి జనకుని కలుసుకోవడం, తల్లి, తండ్రి, గురువుల సేవ, సత్యాసత్యాలను గుర్తించడం, వ్యావహారిక నీతి, దుఃఖ విముక్తికి ఉపాయము, దానికి సంబంధించిన పులి, నక్క కథ, శక్తిమంతుడైన శత్రువు ఎదురుగా ఎలా వంగి ఉండాలి? మూర్ఖుని మాటలను వినకూడదని ఉపదేశించాడు. రాజు యొక్క, రాజు సేవకులు యొక్క గుణములు, రాజదండన ఎట్లా ఉండాలి, అంటే ఏమిటి? అసలు దండం ఎట్లా పుట్టింది? ఆ దండం క్షత్రియుడి చేతికి ఎట్లా వచ్చింది? శీలము యొక్క లక్షణము, ఇంద్ర-ప్రహ్లాదుల కథ, యమగౌతమ సంవాదరూపంలో ఉన్న మాతాపితృ సేవల నుండి విముక్తులయ్యే విధము, పవిత్రమైన, దుర్లభమైన లోకాలను ఎలా పొందాలి?" అన్న విషయాలు వివరించాడు.

రాజు ధనం ఎక్కడ నుండి ఎట్లా సంపాదించాలి? మూడు చేపల కథ, శత్రువుల మధ్యలో చిక్కిన రాజు యొక్క కర్తవ్యం, పలితరోమశుల కథ, శత్రువుల పట్ల ఎట్లా జాగరూకులై ప్రవర్తించాలి అనే విషయంలో బ్రహ్మదత్తుడికి, చిలుకకీ జరిగిన సంభాషణం, బ్రాహ్మణుడికి సేవ చేయడం వలన కలిగే గొప్పదనం, శరణాగతులను రక్షించడానికి కపోత కథ, బుద్ధిపూర్వకంగా చెయ్యని పాపం పోగొట్టుకోవడానికి చెయ్యవలసిన పని, జనమేజయ ఇంద్రోతమునుల సంవాదం, మరణించిన బ్రాహ్మణ బాలుడు మళ్ళీ పుట్టడం, బలవంతులతో వైరం ఏర్పడినప్పుడు తనను తాను ఎలా రక్షించుకోవాలో తెలియచెప్పడానికి వాయుదేవుడికీ, బూరుగు చెట్టుకీ మధ్య జరిగిన సంభాషణమూ వివరించాడు. పాపం

లోభం వలననే వస్తుందని, శిష్టులైన పురుషుల లక్షణాలు ఎట్లా ఉంటాయి? తపస్సు, సత్యముల ప్రభావము ఎంతటిదో, కామ క్రోధాధి దోషములు వివరణము, నృశంకుని (క్రూరుడు) లక్షణాలు ఎట్లా ఉంటాయో, పాపములు, వాటికి ప్రాయశ్చిత్తము వివరంగా చెప్పాడు భీష్ముడు.

ధర్మార్ధకామమోక్షాలను గురించి విదురుడు, పాండవులు వేరే వేరు అభిప్రాయలను చెప్పారు. మిత్రుడి లక్షణాలు, కృతఘ్నుడైన గౌతముని కథ చెప్పాడు. ఇకపై మీరు అన్ని ఆశ్రమాల వారికి అవసరమైన ఉత్తమ ధర్మాలను చెప్పమని అడిగాడు యుధిష్ఠిరుడు. అపుడు భీష్ముడు ఈ విధంగా చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు. ఆ తరువాత శోకంతో బాధపడుతున్న వారి మనసును ఎట్లా శాంతింపచెయ్యాలి? అనే దానికి సేనజిత్తు బ్రాహ్మణుల సంవాదాన్ని చెప్పాడు. ఏ కాలంలో మానవుడు ఏ పనిచేస్తే శుభాన్ని పొందుతాడో తెలియచేసే పితాపుత్రుల సంవాదాన్ని వినిపించాడు. సుఖం అంటే ఏమిటి? దుఃఖం అంటే ఏమిటి? అవి వచ్చినప్పుడు ఎలా ఉండాలి? వాటిని ఎలా గుర్తించాలి? త్యాగం చెయ్యడంలోని గొప్పదనం, దాని వలన కలిగే ప్రయోజనం, దాని ప్రభావం, కోరికను వదిలిపెట్టడానికి ఉదాహరణగా మంకి కథ, జనకుడు, బోధ్యముని చెప్పిన సంగతులు, సాధు జీవనం గడిపే వారి విషయంలో ప్రహ్లాద బ్రాహ్మణులు చేసుకున్న సంవాదం వివరించాడు.

యుధిష్ఠిరుడు "పితామహా! మనిషి బంధువులు - కర్మ - ధనం - బుద్ధి ... వీటిలో దేనిని ఆశ్రయించాలి?" అని అడిగాడు. భీష్ముడు "రాజా! ప్రాణులు ప్రధానంగా వారి బుద్ధిని మాత్రమే ఆశ్రయించాలి" అని ఉదాహరణగా ఇంద్రకశ్యపుల

సంవాదాన్ని వివరించాడు. ప్రపంచశరీరముల మూల తత్త్వాన్ని వివరించాడు. జీవుని నిత్యత్వం, సత్పదార్ధ వివరణం, నాలుగు వర్ణములు పుట్టుక, ఆ వర్ణముల కర్మలు, సత్యము యొక్క గొప్పదనం, అసత్యం వలన కలిగే దోషం, దానాదుల వలన లభించే ఫలములు, ఆశ్రమ ధర్మాల వివరణ, ఆచార విధి, ఆధ్యాత్మజ్ఞాన వివరణము, ధ్యానయోగ వర్ణ, జపము యొక్క మహిమను తెలిపే ఒక బ్రాహ్మణుని కథ, మను బృహస్పతుల సంవాదము, మనువు జ్ఞానయోగాది ఫలములను, పరమాత్మతత్త్వము వివరించడం మొదలైన విషయాలను వివరంగా చెప్పాడు. ఆత్మను ఎట్ల ఉంటే తెలుసుకోలేమని, ఎట్లా ఉంటే ఆత్మను తెలుసుకోగలముని, ఆత్మను చూసే ఉపాయన్ని వివరించాడు. విష్ణు భగవానుని వలన విశ్వము ఎట్లా పుట్టిందో చెప్పాడు. వరాహావతార వర్ణన చేశాడు. గరుశిష్య సంవాద రూపంలో యోగ, సదాచారములను నిరూపించాడు. సమస్త దోషముల నివారణకు జ్ఞాన వైరాగ్య బ్రహ్మచర్యములను ఉపదేశించాడు. మానవుడు ముక్తి కోసం ప్రయత్నించాలని ఉపదేశించాడు. పంచశిఖ మహర్షి యొక్క ఉపదేశంతో జనకమహారాజు మానవీయ భోగాలను వదిలేసి, ఏ విధంగా ఆచరించడం వలన మోక్షాన్ని పొందాడో వివరించాడు. యుధిష్ఠిరుడికి దమము యొక్క ప్రభావాన్ని, దీనికి సంబంధిచినదంతా ప్రహ్లాదుడు ఇంద్రుడికి ఉపదేశించిన వైనాన్ని, ఇంద్ర నముచి సంవాదంలోని కాలమహిమని చెప్పాడు. "ఏ మనిషికైనా హాని వృద్ధులు జరిగినపుడు అతడి పూర్వ లక్షణాలు ఎట్లా ఉంటాయి?" అని అడిగిన యుధిష్ఠిరుడికి లక్ష్మీదేవి ఇంద్రుడి దగ్గరకు వచ్చి దైత్యదానవుల పెరుగుదల, తరుగుదలలకు

చెప్పిన కారణాలను చెప్పాడు భీష్ముడు. జైగీషవ్యుడు దేవలునికి ఉపదేశించిన సమత్వబుద్ధిని, శ్రీకృష్ణుడు నారదుని గుణములను ఉగ్రసేనునికి వివరించిన విషయాలను వివరించాడు. వ్యాసుడు శుకుడికి చెప్పిన కాలస్వరూపాన్ని, సృష్టియొక్క ఉత్పత్తిని వివరించిన విధం, ప్రళయం వచ్చే క్రమము, బ్రాహ్మణునకు దానం చెయ్యడం వలన కలిగే ఫలము, బ్రాహ్మణుడు చేయవలసిన పనులు వివరించాడు. జ్ఞానం వలననే మోక్షం లభిస్తుందని, యోగం సహాయంతో ధ్యానం చెయ్యాలని, ఏడు రకాల ధారణలను గురించి చెప్పాడు. బుద్ధి యొక్క గొప్పదనం, జీవులలోని తేడాలు, జ్ఞానమునకు సాధనము, జ్ఞానము యొక్క మహిమ, యోగము వలన పరమాత్మను పొందడం ఎట్లాగో బోధించాడు. మానవుడు నశించే కర్మలను ఆచరిస్తూ వాటి ద్వారా నశించని జ్ఞానాన్ని పొందడం,బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమ వివరణము, గృహస్థ, వానప్రస్థ, సన్యాసాశ్రమములను వివరించి చెప్పాడు భీష్ముడు. తరువాత ఆధ్యాత్మ జ్ఞానం అంటే ఏమిటో, దానిని పొందడానికి కావల్సిన సాధనాలు ఏమిటో, బ్రహ్మ జ్ఞానం పొందే ఉపాయం ఏమిటో, ఆ జ్ఞానం యొక్క మహిమ ఏమిటో, కోరిక అనే చెట్టును నరకాలని నిర్ణయించి చెప్పాడు. పంచభూతాల గుణములను వివరించాడు. ధర్మ ప్రతిపాదన నిరూపించి చెప్పాడు

''మూర్ఖులు కపటంగా ఆచరించేదే ధర్మమని అనుకుంటారు. సాధు పురుషులు ఆచరించే నిజమైన ధర్మాన్ని ప్రలాపం అంటారు. సత్పురుషులను పిచ్చివాళ్ళ క్రింద జమకడతారు. సత్పురుషులు ఆచరించిందే ధర్మం. ధర్మాచరణం చేసే వారిని సత్పురుషులు అంటారు. అసలు

ఇదంతా ఏమిటో వివరంగా చెప్పండి" అని అడిగాడు యుధిష్ఠిరుడు. దానికి సమాధానంగా భీష్ముడు జాబాలి తులాధారుల కథ చెప్పాడు. జాబాలికి పక్షులు, తులాధారుడు కూడా ధర్మాన్ని ఉపదేశించారని వివరించాడు. విచఖ్నుడు అహింసా ధర్మాన్ని మెచ్చుకోవడం, దానికి సంబంధించిన చిరకారి కథ, రాజ్యపాలనలో అహింసాపూర్వకంగా ఎట్లా ఉండాలన్న విషయంలో ద్యుమత్సేన, సత్యవంతుల సంవాదాన్ని చెప్పాడు. కపిలుడు సూర్యరశ్మికి నివృత్తి ప్రధానమైన ధర్మమే శ్రేష్ఠమని చెప్పాడని, బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని పొందడానికి నాలుగు వర్ణాల వారికీ అధికారం ఉందనీ, బ్రహ్మ తత్త్వ నిరూపణ చేసి చెప్పాడు. ధర్మము యొక్క ప్రాధాన్యాన్ని చెప్పే బ్రాహ్మణ కుండధారుల కథ చెప్పాడు. మోక్ష సాధనములను వివరించాడు. "ప్రాణులు ఎక్కడ నుండి పుడతాయి? మళ్ళీ ఎక్కడికి వెళ్ళిపోతాయి?" అనే విషయంలో నారదదేవుల సంవాదం, మాండవ్య జనక సంవాదములను, సన్న్యాసి యొక్క స్వభావము, ఆచరణము, ధర్మములు, బ్రాహ్మీస్థితి యొక్క వివరణ, వృత్రాసుర కథ, ఇంద్రుడు వృత్రాసురుని వధించడం, దక్షయజ్ఞ విధ్వంసం, దక్షప్రజాపతి శివుని స్తోత్రం చెయ్యడం మొదలైన విషయాలు వివరించాడు.

"లోకంలో ప్రజలు దుఃఖానికీ, మరణానికీ భయపడు తుంటారు. ఈ రెండింటి వలన భయపడకుండా ఉండడానికి ఏదైన ఉపదేశించమని" అడిగాడు యుధిష్ఠిరుడు. అప్పుడు భీష్ముడు సుమంగుడు నారదుడికి తన యొక్క శోకరహిత స్థితిని చెప్పడం, నారదుడు గాలవమునికి శ్రేయస్సును ఉపదేశించడం గురించి వివరంగా చెప్పాడు. "రాజు యోగయుక్తుడై రాజ్యపాలన ఎట్లా చెయ్యగలుగుతాడు? ఏ

గుణాలు కలిగి ఉంటే ఆసక్తి అనే బంధం నుండి విముక్తి పొందగలుగుతాడు?" అని ప్రశ్నించిన యుధిష్ఠిరుడికి సమాధానంగా సగరుడికి అరిష్టనేమి మోక్షాన్ని ఉపదేశించిన విషయాన్ని, జనకమహారాజు కూడా నీలాగా ఎన్నో ప్రశ్నలు అడిగాడు పరాశర మహర్షిని. ఆ ప్రశ్నలకు ఆయన సమాధానాలు చెప్పాడని అందులోని విషయాలను వివరంగా చెప్పాడు భీష్ముడు యుధిష్ఠిరుడికి. సాంఖ్య యోగాల భేదాన్ని, యోగమార్గ వివరణను చేశాడు. సాంఖ్యమును వివరించాడు. క్షర, అక్షర విషయానికి సంబంధించిన కరాళ, జనక, వసిష్ఠ సంవాదాన్ని చెప్పాడు. ఆత్మ ప్రకృతి కంటే భిన్నమైనది అని తెలుసుకోవాలని, యోగసాంఖ్యముల అభిప్రాయాలను వివరించాడు. వసుమంతుడు అనే రాజకుమారుడికి ఒక ఋషి బోధించిన ధర్మమును గురించి, జనకునికి యాజ్ఞవల్క్యుడు చేసిన ఉపదేశాన్ని, సాంఖ్యమతాన్ని అనుసరించి సృష్టి, ప్రళయ గుణముల వర్ణమును, యోగము, మృత్యువును తెలియచేసే గుర్తులు, జనకుడికి యాజ్ఞవల్క్యుడు చేసిన ఉపదేశాన్ని, సాంఖ్యమతాన్ని అనుసరించి సృష్టి, ప్రళయ గుణముల వర్ణనము, యోగము, మృత్యువును తెలియచేసే గుర్తులు, జనకుడికి యాజ్ఞవల్క్యుడు బోధించిన మోక్ష ధర్మము, వ్యాసుడు శుకమహర్షికి చేసిన ఉపదేశము, తపస్సు, దానము, యజ్ఞము మొదలైన వాటి వలన కలిగే ఉపయోగములు, శుకమహర్షి యొక్క జన్మవృత్తాంతము, తండ్రి ఆజ్ఞ ప్రకారం శుకుడు మిథిలకు వెళ్ళడం, రాజభవనంలో శుకునికి సత్కారం జరగడం, జనకు మహారాజు శుకుని పూజించి, అతడు అడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానాలు చెప్పడం, శుకుడు మళ్ళీ తండ్రి దగ్గరికి తిరిగి రావడం, వ్యాసుడు తన శిష్యుల చేత

అధ్యయనం చేయించడం, శుకునికి అనధ్యయనానికి కారణం తెలియచెప్పడం, నారదుడు శుకుడికి పరమకళ్యాణ సాధనమైన దానిని ఉపదేశించడం, శుకుడు సూర్యలోకానికి వెళ్ళాలని నిశ్చయించుకోవడం, శుకుడు ఊర్ధ్వ గతిని పొందడం, వ్యాసుని మహాదేవుడు ఓదార్చడం మొదలైన ఎన్నో విషయాలు, ధర్మాలు చెప్పాడు భీష్ముడు.

యుధిష్ఠిరుడు "ఏ ఆశ్రమంలోని వాడైనా సిద్ధి పొందాలనుకుంటే అతడు ఏ దేవుడిని పూజించాలి? దేవయజ్ఞం, పితృయజ్ఞం ఎట్లా చేయాలి? దేవతలకు కూడా దేవుడు, పితరులకు కూడా పితరుడు ఎవరు? లేదా అతడికంటే కూడా శ్రేష్ఠమైన తత్వం ఏమిటి?" అన్నీ వివరంగా చెప్పమని భీష్ముడిని అడిగాడు. అప్పుడు భీష్ముడు ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానంగా బదరికాశ్రమంలో నారాయణుడు నారదుని సందేహం తీర్చిన విషయం, నారదుడు శ్వేత ద్వీపానికి వెళ్ళడం, భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి ఉపరిచర కథా ప్రసంగంలో తంత్రశాస్త్ర పుట్టుకను గురించి చెప్పడం, ఉపరిచర వసువు యొక్క యజ్ఞంలో ఏకతాదిమునులు బృహస్పతికి శ్వేతద్వీపాన్ని గురించి, భగవంతుని మహిమను గురించి వర్ణించి చెప్పడం, నారదుడు అనేక పేర్లతో భగవంతుని స్తోత్రం చేయడం, శ్వేతద్వీపంలో నారదుడికి భగవంతుడు ప్రత్యక్షమై రాబోయే అవతారములలో చేయవలసిన పనులను సూచించడం మొదలైన విషయాలను చెప్పాడు.

శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి తన పేర్లు వివరించి చెప్పడం విశేషం. నరనారాయణులు నారదునితో మాట్లాడారు. సౌతి భగవంతుని మహిమను వర్ణించాడు. హయగ్రీవుని అవతారం ఎందుకు వచ్చిందో, నారాయణుని నామమహిమ, భక్తి ధర్మ

పరంపర వివరణము మొదలైన విషయాలూ వివరించాడు భీష్ముడు. అతిథి చెప్పడం వలన ధర్మారణ్యుడు నాగరాజు దగ్గరకు వెళ్ళడం, సూర్యమండలం నుండి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు ఉంఛవృత్తి యొక్క గొప్పదనాన్ని వినడం, మొదలైన విషయాలు చెప్పాడు. ఈ విషయాలన్నీ నాకు పరంపరంగా తెలిసినవే. పరశురాముడితో నాకు భయంకరమైన యుద్ధం జరిగినప్పుడు వసువులు నాకు ఈ కథను చెప్పారు" అన్నాడు భీష్ముడు.

శాంతిపర్వము పరిసమాప్తము.

అనుశాసన పర్వము

యుధిష్ఠిరుడు భీష్ముడితో "పితామహా! మీరు నా మనస్సు శాంతిని పొందడానికి అనేకమైన సూక్ష్మమైన ఉపాయాలు చెప్పారు. అయినా నా మనస్సుకి ఇంకా శాంతి కలుగులేదు. మీ శరీరాన్ని, మీకు తగిలిన గాయాలను చూస్తే నాకు ఏమాత్రం సుఖం కలుగడం లేదు. మాటిమాటికీ నేను చేసిన పాపాలే గుర్తుకు వస్తున్నాయి. నేనే మీ జీవితాన్ని అంతం చేశాను. నా వలననే ఇంతమంది చంపబడ్డారు. అంతటి మీరు ఈ విధంగా ఈ స్థితిలో నేలమీద పడి ఉండడం చూస్తుంటే నాకు కొంచెమైనా శాంతి లభించడం లేదు. మీరు నాకు ప్రియం చెయ్యాలనుకుంటే పరలోకంలో నేను ఈ పాపం నుండి తప్పించుకునే ఉపాయం చెప్పండి" అని ప్రార్థించాడు.

అప్పుడు భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి నచ్చచెప్పడం కోసం బ్రాహ్మణి, వ్యాధుడు, పాము, మృత్యువు, కాలుని సంవాదాన్ని, సుదర్శనుని అతిథి సత్కార కథను, విశ్వామిత్రుని పుట్టుక, అతని పుత్రుల పేర్లు, స్వామి భక్తుడు, దయాళువు అయిన పురుశ్రేష్ఠత్వాన్ని వివరించే ఇంద్ర శుక సంవాదాన్ని, అదృష్టం కంటే పురుష ప్రయత్నమే శ్రేష్ఠమైనదని వివరించాడు.

తరువాత కర్మఫల వివరణము, ఉత్తమ బ్రాహ్మణుని ప్రశంస, నక్క, కోతికథ, బ్రాహ్మణుని ధనాన్ని అపహరించడం వలన కలిగే దోషం, శూద్రునికి ఉపదేశించడం వలన కలిగే అనర్థం ఏమిటో శూద్రుడు - ముని యొక్క కథ ద్వారా తెలియ చెప్పాడు. తరువాత యుధిష్ఠిరుడు అడిగిన అనేక రకాల ప్రశ్నలకు సమాధానాలు ఎన్నో చెప్పాడు భీష్ముడు. దానం చెయ్యడానికి ఉత్తమపాత్రుని లక్షణాలను వివరించాడు. విడిచి పెట్టదగిన అన్నము, ఏ ఏ పనులు చేసే వారు దేవపితృ కార్యాలలో పనికిరారో విశేషంగా చెప్పాడు. స్వర్గ నరకాలను కలిగించే పనుల వివేకము, బ్రహ్మహత్యతో సమానమైన పాపములు, అనేకరకాల తీరముల వర్ణన, గంగామాత యొక్క మహాత్మ్యము, వీతహవ్యుడికి బ్రాహ్మణత్వం లభించిన వైనం, నారదుడు శ్రీకృష్ణుడికి చెప్పిన పూజ్య పురుష లక్షణములు, ఉశీనరడు తనను శరణు వేడిన పావురాన్ని రక్షించడం, బ్రాహ్మణుల యొక్క మహిమ, దానం చెయ్యడానికి అర్హత గల వారు ఎవరు? అనే విషయాలను వివరంగా చెప్పాడు భీష్మ పితామహుడు. తరువాత దేవశర్మ విపులడికి అతడి దాపరికాన్ని గురించి గుర్తు చెయ్యడం, అతడితో పాటు భార్యా సమేతుడై స్వర్గానికి వెళ్ళడం, కన్యా వివాహ విషయంలో చూడవలసిన విషయాలు, వివాహాలలో రకాలు, ఒకవేళ భర్త మరణించిన స్త్రీ విషయంలో ఎట్లా ఉండాలి? స్త్రీని ఎట్లా చూడాలి? ఎట్లా గౌరవించాలి? వర్ణ సంకరుల ఉత్పత్తి, కృతక పుత్ర వర్ణనము, గోవు యొక్క గొప్పదనం గురించి చ్యవన నహుషులు చేసుకున్న సంవాదము, చ్యవన కుశికుల కథ, రాజు యొక్క ధైర్యాన్ని ముని పరీక్షించడం, చ్యవనుడు కుశికునికి స్వర్గాన్ని చూపించడం, అతడి వంశానికి బ్రహ్మణత్వ

ప్రాప్తిని వరంగా ఇవ్వడం, అనేక రకాల శుభకర్మలకు, చెఱువులు, బావులు, తోటలు నిర్మించడం వలన కలిగే ఫలితాలు వివరించాడు.

భీష్ముడు ఉత్తమ దానమును, ఉత్తమ బ్రాహ్మణులను ప్రశంసించే వారిని ఆరాధించమని ఉపదేశించాడు. రాజు యజ్ఞ దానములు చెయ్యాలని, బ్రాహ్మణాది ప్రజలందరినీ రక్షించాలని చెప్పాడు. భూమిని దానం చెయ్యడం వలన కలిగే గొప్పదనం, అన్నము, బంగారము, నీరులను దానం చెయ్యడం వలన కలిగే ప్రయోజనం, అనేక విధాల దానాలను వివరించడానికి నృగమహారాజు కథను చెప్పాడు. బ్రహ్మదేవుడు ఇంద్రుడికి గోలోక, గోదాన, బంగారు దక్షిణల గొప్పదనాలను ఆవులను దొంగతనం చెయ్యడం వలన కలిగే పాపాలను వివరించాడు. వ్రతము, నియమము, దయ మొదలైనవి గొప్పవని చెప్పడం, గోదానం ఎట్లా చెయ్యాలో తెలియచెప్పి, గోదానం వలన కలిగే ఫలితం, కపిలగోవు యొక్క పుట్టుక, గోవు యొక్క గొప్పదనం చెప్పడం కోసం వసిష్ఠ సౌదాసుల సంవాదం వివరించాడు. వ్యాసుడు శుకుడికి చెప్పిన గోదానము యొక్క గొప్పదనాన్ని వివరించాడు. ఇంకా భీష్ముడు గోవు, లక్ష్మీదేవిల సంవాదమును చెప్పాడు. బ్రహ్మదేవుడు ఇంద్రుడికి చెప్పిన గోవుల యొక్క, గోలోకము యొక్క గొప్పదనము, బంగారం పుట్టుక, బంగారం దానం యొక్క గొప్పదనం, వసిష్ఠ పరశురాముల సంవాదం వినిపించాడు.

ఆయా తిథి నక్షత్రాలలో శ్రాద్ధ కర్మ చేయడం వలన, నువ్వులు మొదలైన వాటిని దానం చెయ్యడం వలన కలిగే ఫలము, శ్రాద్ధమునందు బ్రాహ్మణుని పరీక్షించే విధానము, పంక్తి దూషితులను, పంక్తి పావనులను వివరించాడు.

శ్రాద్ధమును గురించి నిమి మహర్షికి అత్రిమహర్షి చేసిన ఉపదేశము చెప్పాడు. ఉపవాసము, బ్రహ్మచర్యము మొదలైన వాటి లక్షణాలు, ప్రతిగ్రహ దోషాన్ని తెలియచేసేటటువంటి వృషాదర్భి సప్తర్షుల యొక్క కథ వినిపించాడు. బ్రహ్మసర తీర్థంలో అగస్త్యుని కమలములు అపహరణకు గురి అయినప్పుడు బ్రహ్మర్షులు, రాజర్షులు ధర్మోపదేశ పూర్వకంగా చేసిన శపథమును, గొడుగును, పాదుకలను దానం చేసే విషయంలో సూర్యుడికి, జమదగ్నికి జరిగిన సంవాదాన్ని, గృహస్థ ధర్మమును గురించి భూదేవి శ్రీకృష్ణుల సంవాదము, పుష్ప, ధూప, దీపదానము, దేవతలు మొదలైన వారికి బలి ఇవ్వడంలోని గొప్పదనం తెలియచేసే బలి శుక్ర సంవాదాన్ని వివరించాడు. ఆహారం తీసుకోకుండా ఉండే వ్రతము యొక్క మహాత్మ్యము, ఆయుర్దాయాన్ని పెంచేవి, తగ్గించేవి అయిన శుభాశుభకర్మల వివరణము, సోదరుల మధ్య వ్యవహారము, ఉపవాస ఫలము, దరిద్రులకు యజ్ఞంతో సమానమైన ఫలితాన్ని ఇచ్చే ఉపవాస వ్రత విధానము, మానస, పార్థివ తీర్థముల గొప్పదనము చెప్పాడు.

భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి ప్రాణుల పుట్టుక విధానము, పాపం చేసిన కారణంగా వెన్నుపూస అడ్డంగా ఉండే యోనులలో పుట్టే వరుసను వివరించాడు. బృహస్పతి యుధిష్ఠిరుడికి అన్నదానం యొక్క వైశిష్ట్యాన్ని, అహింసా ధర్మమును వివరించాడు. హింస, మాంసం తినడం నిందించదగినవని, మాంసమును తినకూడదని చెప్పాడు. వ్యాసమహర్షి కీటకముపై తన దయను చూపించడం, కీటకము బ్రాహ్మణుడై పుట్టి క్రమంగా బ్రహ్మలోకానికి వెళ్ళడం, తపస్సు దానం విషయాల్లో వ్యాసమైత్రేయుల మధ్య జరిగిన

సంవాదాన్ని, శాండిలీ సుమనల సంవాదాన్ని, పతివ్రతా ధర్మములను నిరూపించి చూపించాడు. సామగుణం యొక్క దేవదూతకు, రాక్షస బ్రాహ్మణ సంవాదము వినిపించాడు. తరువాత శ్రాద్ధ విషయంలో దేవదూతకు, పితరులకు ధర్మ విషయంలో ఇంద్ర బృహస్పతులకు జరిగిన సంవాదాన్ని వివరించాడు. విష్ణువు, బ్రహ్మదేవుడు, ప్రమథులు, మహేశ్వరుడు, కుమారస్వామి, విష్ణువు చెప్పిన విశేష ధర్మాలను బోధించాడు.

బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులు ఏ ఏ మనుష్యుల అన్నాన్ని తీసుకోవచ్చు, ఎవరెవరి అన్నాన్ని వదిలిపెట్టాలి, అయోగ్యులకు దానం చేస్తే ఏమవుతుంది? అన్నం తీసుకున్నందుకు (తిన్నందుకు)గాను చేసుకోవలసిన ప్రాయశ్చిత్తం, దాన మహిమకు ఉదాహరణ, ఐదురకాల దానాలు వివరించాడు. తపస్సు చేస్తున్న శ్రీకృష్ణుని దగ్గరకు ఋషులు వచ్చి ఆయన గొప్పదనాన్ని చూడడం, నారదుడు వివరించిన శివపార్వతులు ధర్మసంవాదమును, వానప్రస్థ ధర్మములను, ఉచ్చనీచ వర్ణములను కలిగించే ముక్తిని, బంధనమును, స్వర్గమును కలుగచేసే శుభా శుభకర్మలను వివరించాడు. స్వర్గ, నరకములను కలిగించే పనులనూ చెప్పాడు. పార్వతీదేవి వివరించిన స్త్రీ ధర్మాలు, శ్రీకృష్ణుని యొక్క మహిమను వివరించాడు.

తరువాత యుధిష్ఠిరుడు ''లోకంలో ఎవరిని సాక్షాత్కరింప చేసుకుంటే అవిద్యారూపమైన హృదయగ్రంధి భేదింపబడుతుంది? సందేహాలన్నీ తీరిపోతాయి? అన్ని కర్మలూ నశిస్తాయి? ఆ ఒకే ఒక్క దేవుడు ఎవరు? ఎవరిని జపించడం వలన జన్మధర్మం గల జీవుడు జనన మరణ

రూపమైన సంసారబంధం నుండి ముక్తుడౌతాడు?" అని అడిగాడు.

అప్పుడు భీష్ముడు అతడి ప్రశ్నకు సమాధానంగా "చరాచర రూపంగా ఉన్న జగత్తుకు స్వామి, బ్రహ్మాది దేవతలకు దేవుడు, దేశకాల వస్తువుల చేత చెప్పడానికి సాధ్యం కానివాడు, క్షరాక్షరముల కంటే శ్రేష్ఠుడు అయిన పురుషోత్తముని సహస్రనామాలతో నిరంతరం ఆయన యందే మనసుని నిలిపి ఆయన గుణకీర్తనం చెయ్యడం ద్వారా మనిషి సమస్త దుఃఖాల నుండి తరిస్తాడు. పుట్టుక, మరణము మొదలైన ఆరురకాల వికారాలు లేనివాడు, అంతట అన్నింటి యందు ఎప్పుడూ వ్యాపించి ఉండేవాడు, సమస్తలోకలములకు ప్రభువు, సమస్త లోకములకు అధ్యక్షుడు అయిన ఆ దేవుని నిరంతం స్తోత్రం చెయ్యడం వలన మనిషి దుఃఖాల నుండి బయటపడతాడు. మనిషి తన హృదయ పద్మంలో కొలువై ఉన్న ఆ వాసుదేవుని భక్తి తత్పరుడై గుణ సంకీర్తన రూపమైన స్తోత్రములతో నిరంతం అర్చిస్తూ ఉండాలి. ఈ ధర్మాన్నే నేను అన్ని ధర్మాలకంటే గొప్ప ధర్మంగా భావిస్తాను. ఓ రాజా! ఆయన పవిత్ర తీర్థాల కంటే పరమ పవిత్రుడు. మంగళములకు కూడా మంగళకరుడు. దేవతలందరికీ దేవుడు. సమస్త ప్రాణులకూ నశించని తండ్రి. కల్ప ప్రారంభంలో సమస్త ప్రాణులను సృష్టించేవాడు, యుగాంతంలో మహా ప్రళయంలో మళ్ళీ అన్ని ప్రాణులను లయింప చేసేవాడు, లోకప్రధానుడు, ప్రపంచానికే ప్రభువు అయిన విష్ణువు యొక్క వెయ్యి నామాలను చెప్తాను విను. అవి సంసార భయాన్ని తొలగిస్తాయి" అని చెప్పాడు. ఈ నామాలన్నీ కొన్ని గుణాల కారణంగా ప్రసిద్ధమైనవి. మరికొన్ని

మంత్రద్రష్టలైన మహర్షులు భగవత్కథలన్నింటిలోనూ గానం చేసినవి. ఆ మహాత్ముని యొక్క ఆ సహస్రనామాలన్నింటినీ పురుషార్థ సిద్ధి కోసం వర్ణిస్తాను. శ్రద్ధగా విను" అంటూ 'విశ్వం విష్ణుః' దగ్గర నుండి 'సర్వప్రహరణాయుధః' వరకూ చెప్పాడు.

ప్రతిరోజూ ఈ వేయి నామాలను చదివేవాడికి, పారాయణ చేసేవాడికి ఈ లోకంలోను, పరలోకంలోను ఎక్కడా కూడా ఏ విధమైన అశుభమూ జరగదు. భక్తి శ్రద్ధలతో ఈ నామాలను చదివినవాడు ఆత్మసుఖాన్ని, క్షమ, లక్ష్మీ, ధైర్యం, స్మృతి, కీర్తి పొందుతాడు. కమలలోచనుడైన విష్ణు భగవానుని సేవించిన వారు ఎప్పుడూ పరాభవాన్ని పొందరు" అని సహస్రనామ పారాయణ ఫలితాన్ని కూడా వివరంగా చెప్పాడు భీష్ముడు.

తరువాత జపానికి యోగ్యమైన మంత్రము, ప్రాతః స్సంధ్యాసమయాల్లో కీర్తిన చేయదగిన దేవాతాదుల మంగళప్రదమైన నామములు, గాయత్రీ జపం వలన కలిగే ఫలము, బ్రాహ్మణుల యొక్క మహిమను తెలియచెప్పే కార్తవీర్య వాయు దేవతల సంవాదాన్ని వివరించాడు. వాయుదేవుడు చెప్పిన కశ్యప, అగస్త్య, వసిష్ఠ, అత్రి, చ్యవన మహర్షుల మహిమలను వివరంగా చెప్పాడు. శ్రీకృష్ణుని మహిమను భీష్ముడు ప్రీతిపూర్వకంగా వివరించాడు. శ్రీకృష్ణుడు బ్రాహ్మణుని మహిమను, శంకరుని మహాత్మ్యాన్ని వివరించడు. ధర్మం విషయంలో ఆగమ ప్రమాణానికి గల శ్రేష్ఠత, ధర్మాధర్మముల ఫలము, సజ్జన, దుర్జనుల లక్షణాలు, శిష్టాచారము చెప్పాడు. సుఖదుఃఖాలు కలగడానికి శుభాశుభకర్మలే కారణమని తెలియచేస్తూ ధర్మానుష్ఠానము

తప్పక చేయవలెనని నొక్కి చెప్పాడు. భీష్ముడు దేవతలు, ఋషులు మొదలైన వారి పేర్లు చెప్పి, వారిని తలుచుకోవడం వలన ధర్మప్రాప్తి కలుగుతుందని చెప్పాడు. ఆ తరువాత భీష్ముని ఆదేశం ప్రకారంగా యుధిష్ఠిరుడు పరివారంతో కలిసి హస్తినాపురానికి వెళ్ళాడు.

భీష్ముని అంత్యేష్టి సంస్కారానికి సామగ్రిని తీసుకుని యుధిష్ఠిరాదులు ఆయన దగ్గరకు వచ్చారు. భీష్ముడు శ్రీకృష్ణాదుల మనసుతో పాటుగా ప్రాణవాయువును క్రమంగా వేరు వేరు ధారణలలో స్థిరం చేస్తున్నాడు. ఈ విధంగా యోగ ప్రక్రియ ద్వారా నిరోధింపబడిన భీష్ముని ప్రాణం క్రమంగా పైకి లేస్తోంది. భీష్ముని శరీరంలోని ఏ ఏ అవయవంలో నుండి ప్రాణం పైకి పోతుందో ఆయా అవయవాల్లో గుచ్చుకున్న బాణాలు వాటంతట అవే ఊడిపడిపోతుండడం వ్యాసాది మహర్షులందరూ చూశారు. ఈ విధంగా అందరూ చూస్తుండగానే కొన్నిక్షణాలలోనే భీష్ముని శరీరంలో ఒక్క బాణమూ లేకుండా పోయింది. అది చూసి శ్రీకృష్ణభగవానుడు, వ్యాసాది మహర్షులు చాలా ఆశ్చర్యపోయారు. భీష్ముడు తన శరీరంలోని అన్ని ద్వారాలను బంధించి, ప్రాణాన్ని అన్ని వైపులా నిరోధించాడు. అందుకని ప్రాణం అతడి శిరస్సును బ్రహ్మరంధ్రమును ఛేదించుకుని ఆకాశంలోకి వెళ్ళిపోయింది.

ఆ సమయంలో దేవతలు దేవదుందుభులు మ్రోగించారు. పూలవాన కురిపించారు. సిద్ధులు, బ్రహ్మర్షులు అమితానందపడ్డారు. అంతలోనే బ్రహ్మరంధ్రం నుండి బయటకు వచ్చిన భీష్ముని ప్రాణం క్షణకాలంలోఆకాశంలో విలీనమైపోయింది. భరతవంశ భారాన్ని మోసిన భీష్ముడు ఈ విధంగా కాలునికి లొంగిపోయాడు.

తరువాత ధృతరాష్ట్రాదులు అతనికి దహన సంస్కారం చేశారు. కౌరవులు గంగాజలంతో ఆయనకు జలాంజలులు ఇచ్చారు. గంగ ప్రత్యక్షమై పుత్రుని కోసం శోకించింది. శ్రీకృష్ణుడు గంగామాతను ఓదార్చాడు. శ్రీకృష్ణాదులంతా గంగాదేవిని సత్కరించి, ఆమె అనుజ్ఞతో అక్కడి నుండి తిరిగి వచ్చారు.

అనుశాసనిక పర్వము పరిసమాప్తము.

అశ్వమేధిక పర్వం

వైశంపాయనుడు ఈ విధంగా చెప్తున్నాడు "జనమేజయా! భీష్ముడికి జలాంజలులు సమర్పించినాక ధృతరాష్ట్ర యుధిష్ఠిరులు నీటి నుండి బయటకు వచ్చారు. యుధిష్టిరుడు శోకంలో మునిగిపోయాడు. అది చూసి శ్రీకృష్ణుడు "రాజా! మరణించిన వారి కోసం మనసులో ఎక్కువగా శోకిస్తే పరలోకవాసులైన పితృపితామహాదులు చాలా సంతుప్తులౌతారు. కనుక నువ్వు భూరి దక్షిణలిచ్చి, రకరకాల యజ్ఞాలు చేసి సోమరసంతో దేవతలను, శ్రాద్ధ క్రియలతో పితరులను తృప్తిపరచు. అతిథులకు అన్నపానీయాలిచ్చి, దరిద్రులకు వారి కోరికలు తీర్చి సంతృప్తిపరచు. నువ్వు తెలుసుకోవాలనుకున్న తత్త్వ జ్ఞానాన్నంతటినీ పొందావు. చేయవలసిన పనులన్నీ పూర్తి చేశావు. భీష్మ, వ్యాస, విదుర, నారదుల ద్వారా రాజధర్మాలు విన్నావు. కనుక నువ్వు మూఢునిలా శోకించకూడదు. ఎలా జరగాల్సి ఉందో అంతా అలాగే జరిగింది. కనుక శోకాన్ని విడిచిపెట్టు" అంటూ యుధిష్ఠిరుడిని ఓదార్చాడు. అయినా యుధిష్ఠిరుడు "నాకు తపోవనాలకు వెళ్లడానికి అనుమతి ఇవ్వు. పితామహుడైన భీష్ముని, నరశ్రేష్ఠుడైన కర్ణుని చంపించిన

నాకు ఎప్పటికీ శాంతి లేదు. ఈ పాపం నుండి నాకు విముక్తి ఎట్లా లభిస్తుందో, ఏ పని వలన నాకు చిత్త శుద్ధి కలుగుతుందో అదే చెయ్యి" అన్నాడు విలపిస్తూ. అప్పుడు వ్యాసమహర్షి యుధిష్ఠిరుడికి మరుత్త చరిత్రను చెప్పాడు.

బృహస్పతి తిరస్కరించడంతో సంవర్తుడు మరుత్తుని చేత యజ్ఞం చేయించాడు. సంపదలు పొందడానికి సంవర్తుడు మహాదేవుని స్తోత్రం చెయ్యమని మరుత్తునకు ఉపదేశించాడు. మరుత్తునకు లభించిన సంపద చూసి బృహస్పతికి చింత కలిగింది. బృహస్పతి ప్రేరణతో ఇంద్రుడు అగ్నిని మరుత్తుని దగ్గరకు పంపించాడు. సంవర్తుడు మంత్ర బలంతో మరుత్తుని యజ్ఞం పూర్తి చేయించాడు.

శ్రీకృష్ణ భగవానుడు యుధిష్ఠిరునికి నచ్చ చెప్పాడు. ఋషులంతా అంతర్ధానమయ్యారు. భీష్మాదులకు శ్రాద్ధ క్రియలు చేసి, యుధిష్ఠిరాదులు హస్తినకు వెళ్ళారు. శ్రీకృష్ణుడు తాను ద్వారకకు వెళ్లడం గురించి అర్జునునితో మాట్లాడాడు. అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని గీత గురించి అడిగాడు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి సిద్ధమహర్షి కాశ్యపుల సంవాదం చెప్పాడు. జీవుని యొక్క మరణము, అతని యొక్క మూడు రకాలైన గతులు, జీవుడు గర్భంలో ప్రవేశించడం, ఆచార ధర్మాలు, కర్మఫలం నివారించడానికి వీలుకాదని, సంసారమును తరించే ఉపాయము, మోక్షప్రాప్తికి ఉపాయము, బ్రాహ్మణుడు తన భార్యకు వివరించిన ఇంద్రియ యజ్ఞమును, ఇంద్రియ మనస్సుల సంవాదమును వివరించాడు. ప్రాణాపానాదుల సంవాదం, బ్రహ్మదేవుడు అందరూ శ్రేష్ఠులే అని చెప్పడం, అంతర్యామి యొక్క ప్రాధాన్యం, బ్రహ్మ రూపమైన వనవర్ణనము, ఆత్మయొక్క నిర్లిప్తత, పరశురాముడు క్షత్రియ

కులమును సంహరించడం, పితామహులు చెప్పడం వలన తపస్సుకు వెళ్ళడం, అంబరీష మహారాజు గానం చేసిన గాథ, బ్రాహ్మణ జనక సంవాదం, బ్రాహ్మణుడు తన జ్ఞాన నిష్ఠను పరిచయం చెయ్యడం చెప్పాడు. శ్రీకృష్ణుడు మోక్షధర్మ విషయంలో గురుశిష్య సంవాదాన్ని వినిపించాడు. బ్రహ్మదేవుడు సత్త్వరజస్తమో గుణములు చేసే పనులను వివరించాడు. సత్త్వాది గుణములు, ప్రకృతి నామములు, పరమాత్మ తత్త్వజ్ఞానము యొక్క మహిమ, అహంకారం నుండి పంచమహాభూతముల, ఇంద్రియముల పుట్టుక, ఆధ్యాత్మ, అధిభూత, అధిదైవతముల వివరణము –నివృత్తి మార్గమును ఉపదేశించడం, చరాచర ప్రాణుల అధిపతులను, ధర్మాది లక్షణములను, విషయాలనుభూతి సాధనములను వివరించాడు. క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క విలక్షణతను విశేషంగా చెప్పాడు. సమస్త పదార్థాల ఆద్యంతములు, జ్ఞానము యొక్క నిత్యత్వము, దేహరూపమైన కాలచక్రము, గృహస్థ ధర్మముల వివరణ చెప్పాడు. బ్రహ్మచారి, వానప్రస్థ, సన్యాసుల ధర్మాలను వివరించాడు. పరమాత్మను పొందే ఉపాయాలు, సత్త్వపురుషుల తేడా, బుద్ధిమంతుని ప్రశంస, పంచభూతాల గుణాలు, ఆత్మ యొక్క శ్రేష్ఠత్వము, తపస్సు యొక్క ప్రభావము, ఆత్మ స్వరూపము, ఆత్మజ్ఞాన మహిమ చెప్పి అనుగీతను ఉపసంహరించాడు శ్రీకృష్ణుడు.

శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో కలిసి హస్తినాపురానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ అందరినీ కలిసి, యుధిష్ఠిరుని అనుమతితో సుభద్రతో కలిసి ద్వారకకు బయలుదేరాడు. దారిలోశ్రీకృష్ణుని వలననే కౌరవుల నాశనాన్ని విని ఉత్తంక ముని కోపించాడు. శ్రీకృష్ణుడు ఆ మునిని శాంతింపచేశాడు. తరువాత ఆయనకు

ఆధ్యాత్మ జ్ఞానాన్ని వివరించాడు. శ్రీకృష్ణుడు ఉత్తంకుడికి విశ్వరూపాన్ని చూపించాడు. మరుభూమిలో నీళ్ళు లభించేట్లుగా వరమును అనుగ్రహించాడు. ఉత్తంకుని గురుభక్తి, గురుపత్ని యొక్క ఆజ్ఞ ప్రకారం ఉత్తంకుడు సౌదాసుని దగ్గరకు వెళ్ళి, అతడి రాణిని కుండలాలు అడగడం, కుండలాలు తీసుకుని ఉత్తంకుడు తిరిగి బయలుదేరడం, దారిలో ఆ కుండలాలు తక్షకునిచే అపహరింపబడడం, ఉత్తంకుడు అగ్నిదేవుని అనుగ్రహంతో తిరిగి మళ్ళీ వాటిని సంపాదించి గురువుగారి భార్యకు ఇవ్వడం, మొదలైన విషయాలు చెప్పాడు వైశంపాయనుడు జనమేజయ మహారాజుకి.

శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకకు వెళ్ళి, అందరినీ కలుసుకున్నాడు. వసుదేవుడికి మహాభారత యుద్ధ విషయాన్నంతటినీ వినిపించాడు. శ్రీకృష్ణుడు వసుదేవుడికి అభిమన్యు మరణాన్ని చెప్పాడు. వ్యాసమహర్షి ఉత్తరను, అర్జునుని ఓదార్చి, యుధిష్ఠిరుని అశ్వమేధ యజ్ఞానికి అనుమతించాడు. అన్నదమ్ములతోపాటు యుధిష్ఠిరుడు హిమాలయాలకు వెళ్ళి అక్కడి నుండి బంగారు రాశిని తీసుకుని తిరిగి వచ్చాడు.

శ్రీకృష్ణుడు హస్తినాపురానికి వచ్చాడు. ఉత్తరకు పుట్టిన చనిపోయిన శిశువును బ్రతికించమని కుంతి మొదలైన వారంతా శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించారు. ఉత్తర బిడ్డను తలుచుకుంటూ దుఃఖిస్తోంది. శ్రీకృష్ణుడు ఆ బిడ్డను బ్రతికించాడు. శ్రీకృష్ణుడు పరీక్షిత్తు అని పేరు పెట్టాడు. పాండవులు హస్తినాపురానికి చేరుకున్నారు. వ్యాసుడు, శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరుడికి యజ్ఞం ప్రారంభించడానికి అనుమతిని ఇచ్చాడు. వ్యాసమహర్షి అనుజ్ఞపై యజ్ఞాశ్వాన్ని

రక్షించడానికి అర్జునడు నియమింపబడ్డాడు. అర్జునుడు సేనాసమేతుడై యజ్ఞాశ్వము వెనుక వెళ్ళాడు.

అర్జునుడు త్రిగర్తులను ఓడించాడు. అర్జునుడు ప్రాగ్జ్యోతిషపురంలో వజ్రదత్తునితో యుద్ధం చేశాడు. వజ్రదత్తుడు పరాజయం పాలయ్యాడు. అర్జున బభ్రువాహనుల మధ్య యుద్ధం జరిగింది. అర్జునుడు మరణించాడు. చిత్రాంగద విలపిస్తోంది. బభ్రువాహనుడూ శోకిస్తున్నాడు. ఉలూపి ప్రయత్నం చేత అర్జునుడు మళ్ళీ పుట్టాడు. వారందరూ మాట్లాడుకుంటున్నారు. గాంధార రాజును ఓడించి అర్జునుడు వెనక్కి తిరిగాడు. యజ్ఞభూమి సిద్ధమయ్యింది. అనేక దేశముల నుండి వచ్చిన రాజులు యజ్ఞశోభను కనులారా తిలకిస్తున్నారు. శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరునికి అర్జునుని సందేశాన్ని చెప్పాడు. అర్జునుడు హస్తినాపురానికి వచ్చాడు. ఉలూపి చిత్రాంగదలతో పాటు బభ్రువాహనుడు వచ్చాడు. పాండవులు ఐదుగురు వేరువేరుగా బభ్రువాహనుని సత్కరించి అతనికి ఎంతో ధనం ఇచ్చారు.

తరువాత వ్యాసమహర్షి ఆజ్ఞతో ఒక శుభ ముహూర్తంలో యజ్ఞం ప్రారంభమయ్యింది. యుధిష్ఠిరుడి యజ్ఞంలో ఒక ముంగిస వచ్చి యుధిష్ఠిరుడు చేసిన అంతటి యజ్ఞం "ఉంఛవృత్తి చేసుకునే ఒక బ్రాహ్మణుడు చేసిన శేరు పేలపిండికి కూడా సమానం కాదు" అంటూ ఆ పేలపిండి మహిమను చెప్పింది. తక్కువ ధనంతోనూ యజ్ఞం చెయ్యవచ్చు అని ఋజువు చేశాడు అగస్త్య మహర్షి. ఆయన పన్నెండేళ్ళ పాటు చేసిన ఒక యజ్ఞాన్ని వివరించాడు వైశంపాయనుడు.

యుధిష్ఠిరుడు వైష్ణవ ధర్మ విషయంలో తనకు కలిగిన సందేహం గురించి శ్రీకృష్ణుని ప్రశ్నించాడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణ

భగవానుడు "రాజా! ధర్మం కోసం ప్రయత్నించేవాడికి ఈ లోకంలో దుర్లభమైనది ఏదీ ఉండదు. జీవుడికి ధర్మమే తల్లి, తండ్రి, రక్షకుడు, స్నేహితుడు, సోదరుడు, నెచ్చెలి, ప్రభువు. ధర్మం వల్లనే అర్థం, కామం, భోగం, సుఖం, ఉత్తమ ఐశ్వర్యం, సర్వోత్తమ స్వర్గము లభిస్తాయి. ధర్మాన్ని సేవిస్తే మహా భయం నుండి అది రక్షిస్తుంది. ధర్మం వల్లనే బ్రాహ్మణత్వం, దేవత్వం లభిస్తాయి. ధర్మమే మనిషిని పవిత్రునిగా చేస్తుంది. మనిషి పాపాలు నశించినప్పుడే ధర్మం మీద మనసు, బుద్ధి లగ్నమవుతుంది. అధర్మం చేసిన వారు పశుపక్ష్యాదులుగా పుట్టవలసి వస్తుంది" అంటూ ధర్మం గురించి చెప్పాడు. "నేనే ఈ సమస్త ప్రపంచాన్ని, ప్రాణులనూ సృష్టిస్తాను. ప్రతి కల్పంలోనూ జీవుల సృష్టి సంహారాలు నేనే చేస్తాను. నా మాయ చేత మోహంలో పడిపోతారు జీవులు. అందుకే జీవులు నా గురించి తెలుసుకోరు. నేను కాని వస్తువు లేదు. నేను లేని జీవుడు లేడు. నాలో లేని జీవుడు లేడు" అంటూ తన మహిమను చెప్పాడు.

ఆ తరువాత నాలుగు వర్ణముల కర్మలు, వాటి ఫలములు, ధర్మం పెరగడానికి, పాపం నశించడానికి ఉపాయాలు చెప్పాడు. నిరర్థకమైన పుట్టుక, దానము, జీవనములను వర్ణించాడు. సాత్త్వికాది దానముల లక్షణాలను వివరించాడు. దాన యోగ్యుడైన వాని గురించి చెప్పాడు. బ్రాహ్మణుడు ఎందుకు గొప్పవాడో చెప్పాడు. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు యుధిష్ఠిరుడికి "శుక్ర రజస్సుల వలన పుట్టిన పురుషుల లక్షణాలను వివరించాడు. బీజదోషం ఉంటే ఎలాంటి మానవులు పుడతారు? బ్రాహ్మణుల యొక్క ఉత్తమ మధ్యమాది విశేషభేదాలు, వారి గుణదోషాలు కూడా

వివరించాడు. బ్రాహ్మణుల యొక్క గొప్పదనం ఏమిటో విశదంగా చెప్పాడు. తరువాత యమలోకానికి వెళ్ళే దారిలోని కష్టాలు, ఆ కష్టాలు పడకుండా తప్పించుకునే ఉపాయాలు చెప్పాడు. ఆపైన జలదాన, అన్నదాన, అతిథి సత్కార మహిమలను వివరించాడు. భూమిదాన, తిలదానములను, ఉత్తమ బ్రాహ్మణుని మహిమను చెప్పాడు. అనేక రకాల దానాల గొప్పదనాలను చెప్పాడు. పంచ మహాయజ్ఞములు, శాస్త్ర ప్రకారము చేయవలసిన స్నానము, దానికి అంగంగా ఉండే కర్మలు, భగవంతునికి ప్రీతికరమైన పువ్వులు, భగవద్భక్తులను గురించి వివరంగా చెప్పాడు. తరువాత కపిల గోవు యొక్క గొప్పదనము, కపిల గోవులోని పది భేదాలను తెలియచెప్పాడు. అయోగ్యుడైన బ్రాహ్మణుడు ఎవరు? స్వర్గనరకాలకు తీసుకుపోయే పుణ్యపాపాలను వర్ణించి చెప్పాడు. ధర్మశౌచముల లక్షణము, సన్యాసి అతిథుల సత్కారము, శిష్టాచారము, దానపాత్రుడైన బ్రాహ్మణుడు, అన్నదానముల ప్రశంస చెప్పాడు. భోజనం చేసే విధానం, గోవులకు మేత వేసే విధానం, గోవు యొక్క మహాత్మ్యం, బ్రాహ్మణుడు నువ్వుల నుండి నూనెను, చెరుకునుండి రసమును తీయకూడదని వివరించాడు.

తరువాత మానవుడు పాటించాల్సిన ఆపద్ధర్మాలు, ఉత్తమ అథమ బ్రాహ్మణులు ఎవరు, శ్రాద్ధమునకు ఉత్తమ సమయం ఏది? మానవ ధర్మముల సారములను తెలియ చెప్పాడు. అగ్ని యొక్క స్వరూపం, అగ్నిహోత్రం ఎలా చెయ్యాలి? అగ్నిహోత్రం యొక్క గొప్పదనములను వర్ణించి చెప్పాడు. చాంద్రాయణ వ్రతం చేసే విధానం, అది ఎందుకు చెయ్యవల్సి వస్తుంది? ఆ వ్రతం యొక్క గొప్పదనాలను బోధించాడు.

ఒక సంవత్సర కాలం పాటు ప్రతిరోజు ఒకపూట తినేవాడు, ఇంద్రియాలను అదుపులో ఉంచుకునేవాడు, స్నానం చేసి పవిత్రుడిగా ఉండేవాడు, వ్యాగ్రత పొందని వాడు, సత్యం పలికేవాడు, ఎవరిలోనూ దోషమును చూడని వాడు, నాయందే చిత్తాన్ని నిలిపి ఉంచి ఎల్లప్పుడూ నా పూజలోనే నిమగ్నమైన వాడు, రెండు సంధ్యల యందు 'నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ' అంటూ ఎల్లప్పుడూ నాకు నమస్కరించే వాడు, ముందు బ్రాహ్మణునికి పెట్టి అతడు తిన్నాక, తను భుజించేవాడు, ''నమోస్తు... వాసుదేవాయ'' అంటూ బ్రాహ్మణుని పాదాలకు నమస్కరించేవాడు, ప్రతిమాసం చివరలో పవిత్రులైన బ్రాహ్మణులుకు భోజనం పెట్టేవాడు, ఈ విధంగా ఏడాది పాటు చేసి దానికి దక్షిణగా బ్రాహ్మణునకు వెన్న లేదా నువ్వులగోవును దానం చేసేవాడు, బ్రాహ్మణుని చేతి నుండి బంగారంతో కూడిన నీటిని తీసుకుని తన శరీరంపై చల్లుకునేవాడు - వీళ్ళకి తెలిసి చేసిన తెలియక చేసిన పదిజన్మల పాపాలు తత్క్షణమే నశించి పోతాయి. ఇదే సర్వహితమైన ధర్మము" అని చెప్పాడు. "అమావాస్య, పూర్ణిమ, శుక్లకృష్ణ పక్షాలలోని ద్వాదశులు రెండు, శ్రవణా నక్షత్రంతో కూడిన ద్వాదశి ఈ ఐదింటికి 'పంచమి' అనే పేరు. నాకు ఇష్టమైన ఈ ఐదు రోజులలో బ్రాహ్మణులు నాకు విశేష ప్రీతి కోసం ఉపవాసం ఉండాలి'' అంటూ ద్వాదశి వ్రత మహాత్మ్యాన్ని చెప్పాడు. అది విన్న యుధిష్ఠిరుడు భగవానుని స్తోత్రం చేశాడు. విష్ణువుకాలం, గ్రహణ సమయాలలో దానం యొక్క గొప్పదనం, రావిచెట్టు మహిమ, తీర్థ భూతగణ ప్రశంస, ఉత్తమమైన ప్రాయశ్చిత్తాలను తెలియ చెప్పాడు. ఉత్తమ, అధమ, బ్రాహ్మణుల లక్షణాలను వివరించాడు.

భక్తుల, గోబ్రాహ్మణుల, అశ్వత్థ వృక్ష మాహాత్మ్యములను విశదీకరించాడు. బ్రాహ్మణుని బ్రాహ్మణత్వము నుండి పతితుని చేసే పనులు ఏమిటో విపులంగా చెప్పాడు. ఆ తరువాత చెప్పడం ముగించిన శ్రీకృష్ణపరమాత్మ ద్వారకా నగరానికి చేరుకున్నాడు.

అశ్వమేధికపర్వము పరిసమాప్తము.

ఆశ్రమవాసిక పర్వము

జనమేజయుడికి వైశంపాయనుడు ఈ విధంగా చెప్తున్నాడు. "రాజా! పాండవులు తమ రాజ్యం మీద అధికారం సంపాదించినా ధృతరాష్ట్రుని ఆధీనంలోనే పాలన సాగించే వాళ్ళు. పదిహేను సంవత్సరాల పాటు పాండవులు ధృతరాష్ట్ర మహారాజు ఆజ్ఞను అనుసరించే అన్ని పనులూ చేసేవారు. ఈ విధంగా కుంతి మొదలైన స్త్రీలు, యుధిష్ఠిరాది పాండవులు గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులకు అనుకూలంగానే నడుచుకునేవారు. ఒకరోజున ధృతరాష్ట్రుడు తన వారందరినీ పిలిచి "కౌరవులు ఎలా నాశనమయ్యారో మీకు తెలుసు. ఇదంతా నేను చేసిన తప్పుకు ఫలితమే. దుర్యోధనుని మనసంతా దుష్టత్వంతో నిండి ఉన్నా నేను కౌరవులకు అతడినే రాజును చేశాను. శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన మాటనూ పెడచెవిన పెట్టాను. పుత్రవాత్సల్యంతో నా బుద్ధి చచ్చిపోయింది. నా పుత్రులు క్షత్రియ ధర్మాన్ని పాటించి మరణించారు. నేను వారి కోసం దుఃఖించడం లేదు" అని చెప్పాడు. యుధిష్ఠిరునితో "కుంతీనందనా! నీకు మేలు కలుగుగాక! నేను చెప్పే మాట విను. నీ సంరక్షణలో నేను ఇక్కడ రోజులు సుఖంగా గడిపాను. గొప్ప గొప్ప దానాలు చేశాను. నా పుత్రుల కోసం చెయ్యవలసినవి లేవు. ఇక నా కోసం, గాంధారి కోసం మాత్రమే మేలు కోరుకుంటూ పుణ్య

కర్మలు చేయాలి. కనుక నువ్వు అనుమతిస్తే నేను అడవులకు వెళ్ళి, నారవస్త్రాలతో కఠోరమైన తపస్సు చేస్తూ కాలం గడుపుతాను. నా తపస్సు యొక్క ఉత్తమఫలానికి నువ్వు కూడా అర్హుడివి అవుతావు. ఇప్పుడు నువ్వు రాజువి. కనుక నీ రాజ్యంలో జరిగే మంచి చెడు పనులన్నింటి ఫలాలు అనుభవిస్తావు" అని చెప్పాడు. నిరాకరించిన రాజుతో "నాకు అడవికి వెళ్ళడానికి అనుమతిని నువ్వు ఇచ్చి తీరాల్సిందే" అన్నాడు.

వ్యాసమహర్షి ధృతరాష్ట్రుని నివారిస్తున్న ధర్మరాజుకు నచ్చచెప్తున్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడు యుధిష్ఠిరునికి రాజనీతిని ఉపదేశించాడు. ధృతరాష్ట్రుడు ప్రజలను కూడా అడవులకు వెళ్లడానికి అనుమతి అడిగాడు. ప్రజలందరిని యుధిష్ఠిరుడికి అప్పగించాడు. ప్రజల పక్షాన సాంబుడు అనే బ్రాహ్మణుడు "రాజా! మీరు నిశ్చింతగా ధార్మిక విషయాచరణ చేసుకోండి. మీకు మా ప్రజలందరి నమస్కారములు" అని చెప్పాడు. యుధిష్ఠిరుని వద్ద నుండి ధనం తీసుకుని ధృతరాష్ట్రుడు భీష్మాదులకు శ్రాద్ధము చేశాడు. గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు, కుంతి మొదలైన వాళ్ళతో కలిసి వనములకు వెళ్ళాడు. తను వెంట వస్తున్న యుధిష్ఠిరాదులకు కుంతి నచ్చ చెప్పి వెనక్కు పంపించింది.

గాంధారీ ధృతరాష్ట్రాదులు గంగా తీరంలో విశ్రమించారు. తరువాత కురుక్షేత్రానికి చేరుకుని ఘోరమైన తపస్సు చేశాడు. ధృతరాష్ట్ర మహారాజును కలుసుకోవడానికి నారదుడు, పర్వతుడు, దేవలుడు, శిష్యులతోకలిసి వ్యాసుడు, ఇతర సిద్ధ మహర్షులు,శతయూప మహర్షి కూడా వచ్చారు. కుంతీదేవి వారందరికీ శాస్త్ర ప్రకారంగా స్వాగతం పలికింది.

కుంతి సేవకు, తపస్సుకు వారు సంతుష్టులయ్యారు. నారదుడు ధృతరాష్ట్రుడికి తపస్సు యొక్క మహిమను చెప్పాడు. ఇతర మహర్షులు ధృతరాష్ట్రుని మనస్సు నిలకడగా ఉండడానికి అనేక ధార్మికమైన కథలు చెప్పారు. పాండవులు ధృతరాష్ట్రుని దగ్గరకు వెళ్లడానికి సిద్ధపడ్డారు. పాండవులు పరివారసమేతులై ధృతరాష్ట్రాదులను దర్శించారు. సంజయుడు ఋషులకు వారిని పరిచయం చేశాడు. ధృతరాష్ట్ర యుధిష్ఠిరులు పరస్పరం క్షేమసమాచారాలు అడిగి తెలుసుకున్నారు. ఎంతసేపటికీ కనపడని విదురుని గురించి ధృతరాష్ట్రుని ప్రశ్నించాడు యుధిష్ఠిరుడు. "విదురుడు క్షేమంగానే ఉన్నాడు. అతడు మిక్కిలి కఠోరమైన తపస్సులో మునిగి ఉన్నాడు. కేవలం ఎముకల గూడులా అయ్యాడు విదురుడు" అని చెప్పాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ఇంతలోనే విదురుడు దూరం నుండి వస్తూ ఉన్నాడు. కాసేపు కనపిస్తూ కాసేపు కనపడకుండా ఉంటున్నాడు. అడవిలోని దుమ్ముతో నిండి ఉంది అతడి శరీరం. అతడు పరుగులు తీస్తూ ఒక చెట్టు దగ్గర ఆగాడు. యుధిష్ఠిరుడు వెళ్ళి, తనను పరిచయం చేసుకుని అతని ఎదురుగా నిలబడ్డాడు. విదురుని గౌరవించాడు. తరువాత విదురుడు యుధిష్ఠిరుని వైపే తదేకంగా చూస్తూ తన చూపును అతని చూపులోనూ, శరీరాన్ని శరీరంలోను, ప్రాణాలను ప్రాణాలలోను, ఇంద్రియాలను ఇంద్రియాలలోనూ కలిపేసి యుధిష్ఠిరునిలో కలిసిపోయాడు.

యుధిష్ఠిరాదులు ఋషుల ఆశ్రమాలను దర్శించు కున్నారు. వ్యాసమహర్షి దుఃఖిస్తున్న ధృతరాష్ట్రుని ఓదార్చాడు. తరువాత "కుమారా! ఇక నీకు కూడా త్వరలోనే మేలు కలిగిస్తాను. నీ సందేహాలు తీర్చడానికే వచ్చాను.

ఇంతకుముందు ఏ మహర్షీ చెయ్యని చమత్కారంతో కూడిన పని కూడా నేను ప్రత్యక్షంగా చేసి చూపిస్తాను. ఈ రోజు ఆశ్చర్యకరమైన నా తపస్సు యొక్క ప్రభావాన్ని మీకు చూపిస్తాను. నువ్వు నా నుండి నీకు ఇష్టమైన ఏ వస్తువును పొందాలనుకుంటున్నావు. నీకు ఎవరినైనా చూడాలనిగాని, ముట్టుకోవాలని గాని, ఎవరి మాటలైనా వినాలని గాని ఉంటే చెప్పు, నీ కోరిక తప్పక తీరుస్తాను" అన్నాడు. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు "తాను చేసిన తప్పుల కారణంగా నాకు రాత్రింబవళ్ళు నిద్రపట్టడం లేదు. దుఃఖం, శోకం నన్ను వదలడం లేదు. ఒక్క క్షణమైనా నా మనసుకు శాంతి దొరకడం లేదు" అని చెప్పి "పదహారు సంవత్సరాలుగా పుత్రుల కోసం శోకిస్తున్నాను. మాకు ఒక్కసారి చనిపోయిన పుత్రులను చూపించమని" కుంతి, గాంధారి వ్యాసమహర్షిని బలవంతం చేస్తున్నారు. వ్యాసుడు వారితో "ఈ రోజు మీరంతా వారిని చూస్తారు. ఇకపై మీరెవరూ ఆ క్షత్రియుల కోసం దుఃఖించకూడదు. వారు ధర్మతత్పరులై మాత్రమే మృత్యువును పొందారు. ఇదంతా ఇలాగే జరగవలసి ఉంది. ఇలాగే జరిగింది. ఇదంతా దేవతల కార్యం. అందుకే దేవతలంతా వారి వారి అంశలతో ఈ భూమిపై అవతరించారు. గంధర్వ రాజైన ధృతరాష్ట్రుడు ఈ మానవలోకంలో అవతరించి నీకు భర్త అయ్యాడు. పాండురాజు విష్ణు భగవానుని అంశ. విదురుడు, యుధిష్ఠిరుడు ధర్మని అంశావతారాలు. దుర్యోధనుడు కలి, శకుని ద్వాపరుడు, దుశ్శాసనాదులు రాక్షసులు. భీముడు మరుద్గణం. అర్జునుడు సనాతన ఋషినరుడు. శ్రీకృష్ణుడు సనాతనుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు. నకుల సహదేవులు అశ్వినీ కుమారులు. అభిమన్యుడు

చంద్రుని అంశ. సూర్యుడే కర్ణుడిగా దిగి వచ్చాడు. ద్రౌపదీ దృష్టద్యుమ్నులు అగ్ని అంశ. శిఖండి రాక్షసుడు. ద్రోణుడు బృహస్పతి అంశ. అశ్వత్థామ శంకరుని అంశ. భీష్ముడు మనుష్యత్వాన్ని పొందిన వసువు. ఈ విధంగా దేవతలంతా వారి పనులు చెయ్యడం కోసం ఇలా వచ్చి, పనులు పూర్తి చేసుకుని వెళ్ళిపోయారు. ఇక మీకు చాలా కాలంగా ఉన్న పుత్రశోకాన్ని కూడా దూరం చేస్తాను" అని చెప్పి అందరినీ తీసుకుని వ్యాసుడు గంగాతీరానికి చేరుకుని, చనిపోయిన వీరులందరినీ వేరు వేరు చోట్ల నివసించే కౌరవ యోధులందరినీ ఆవాహన చేశాడు. అందరూ ఒక్కసారిగా నీటిలో నుండి పైకి వచ్చారు. వ్యాసుని ఆజ్ఞతో ఎవరి బంధువులను వారు కలుసుకున్నారు. భర్తలతో వెళ్ళదలుచుకున్న వారిని నీళ్ళలోకి దిగమన్నాడు వ్యాసుడు. ఆ కోరిక గలవారంతా వ్యాసుడు చెప్పినట్లు చేశారు. అందరూ మళ్ళీ వాళ్ళ దివ్య విమానాలలో తమ తమ యోగ్యస్థానాలకు వెళ్ళిపోయారు.

ఇదంతా చూసి అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. "ఈ కౌరవ పాండవ ప్రియ జన సమాగమ వృత్తాంతాన్ని చక్కగా విన్న వారికి ఇహపర లోకాలలో ప్రియవస్తువులు లభిస్తాయి. ఇష్ట బంధువులను సునాయాసంగా కలుసుకుంటారు. వాళ్ళని ఏ విధమైన దుఃఖము, శోకము బాధించదు. పండితుడు జ్ఞానం కలవారికి ఈ వృత్తాంతాన్ని ఇతరులకు వినిపిస్తే, అతడు ఈ లోకంలో కీర్తినీ, పరలోకంలో ఉత్తమ గతిని పొందుతాడు. సద్గతిని పొందుతాడు. జితేంద్రియులు, దానం చేసి పాపరహితులై వారు, సరళస్వభావులు, శుద్ధులు, శాంతులు, హింస చెయ్యని వారు,సత్యవాదులు, ఆస్తికులు, శ్రద్ధాళువులు,

ధీరులు అయిన వారు ఆశ్చర్యకరమైన ఈ పర్వాన్ని వింటే ఉత్తమ గతిని పొందుతారు" అని వ్యాసమహర్షి ఈ పర్వానికి ఫలితాన్ని కూడా చెప్పాడు.

జనమేజయుడు పరీక్షిత్తుని దర్శించాడు. పాండవులు హస్తినాపురానికి తిరిగి వచ్చారు. రెండు సంవత్సరాలు గడిచాయి. యుధిష్ఠిరుని దగ్గరకు నారదమహర్షి వచ్చి ధృతరాష్ట్రాదుల మరణవార్తను వినిపించాడు. యుధిష్ఠిరాదులు శోకించారు. వారు ధృతరాష్ట్రుడికి, గాంధిరికి, కుంతీదేవికి అంత్యేష్టికర్మలు చేశారు. నారదుడు యుధిష్ఠిరునికి ధైర్యం చెప్పి తన దారిన తాను తనకు నచ్చిన చోటుకు వెళ్ళిపోయాడు. తరువాత పాండవులు హస్తినాపురంలో పదిహేను సంవత్సరాలు గడిపారు. తరువాత మూడేళ్ళు అడవులకు వెళ్ళి తపస్సు చేస్తూ కాలం గడిపారు.

ఆశ్రమవాసిక పర్వము పరిసమాప్తము.

మౌసల పర్వము

వైశంపాయనుడు జనమేజయుడికి ఈ విధంగా చెప్తున్నాడు. "రాజా! మహాభారత యుద్ధం జరిగి ముప్పై ఐదేళ్ళు పూర్తి అయి ముప్పై ఆరవ సంవత్సరం ప్రారంభమైంది. యుధిష్ఠిరునికి అనేక రకాల అపశకునాలు కనిపిస్తున్నాయి. ఈదురుగాలులు బాగా వీచడం, కంకరలు, రాళ్ళు వర్షించడం, పక్షులు మండలాకారంలో కుడివైపుకి ఎగరడం, పెద్ద పెద్ద నదులు ఇసుకలో ఇంకిపోవడం, దిక్కులన్నీ పొగ మంచుతో కప్పబడిపోవడం, నిప్పులు కక్కుతూ ఉల్కలు ఆకాశం నుండి నేలకు రాలడం, సూర్యబింబం ధూళితో కప్పబడిపోవడం, సూర్యచంద్రుల చుట్టూ భయంకరమైన వలయాలు ఏర్పడడం, ఆ వలయాల అంచుల్లో

ఎరుపు, నలుపు, బూడిదరంగులు కనపడడం ఇలా ఎన్నో భయానకమైన ఉత్పాతాలు కనిపిస్తున్నాయి. ఇలా కనిపిస్తున్న కొన్నిరోజులకే యుధిష్ఠిరునికి "వృష్ణి వంశీయులంతా ముసలం వలన చనిపోయారని, ఆ దెబ్బ నుండి శ్రీకృష్ణ బలరాములు మాత్రమే తప్పించుకున్నారన్న వార్త వచ్చింది. అన్నదమ్ము లంతా దుఃఖంలో మునిగిపోయారు. ద్వారకలో ఉత్పాతములు చూసి శ్రీకృష్ణుడు యాదవులను తీర్థయాత్రలకు వెళ్ళమని ఆదేశించాడు. ద్వారకా వాస స్త్రీలకు రాత్రులందు కలలో ఒకనల్లని స్త్రీ నవ్వుతూ వచ్చి వారి సౌభాగ్య చిహ్నాలను దోచుకుంటూ నగరమంతా కలియ తిరుగుతూ కనపడుతోంది. పురుషులకు భయంకరమైన గ్రద్ద వచ్చి వృష్ణి యదు వంశీయులు ఎక్కడెక్కడ దాక్కున్న వారందరినీ పట్టుకుని తింటున్నట్లుగా కలలు వస్తున్నాయి. సాత్యకి కృతవర్మ శిరస్సును ఒక్క కత్తి వేటుతో మొండెం నుండి వేరు చేశాడు. కృష్ణుడు సాత్యకిని ఆపడానికి పరిగెత్తుతున్నాడు. కానీ అంతలోనే భోజాంధకవీరులు సాత్యకిని చుట్టుముట్టారు. ప్రద్యుమ్నుడు సాత్యకిని రక్షించడానికి ముందుకొచ్చి భోజకాంధకుల మధ్యకి దూకాడు. ప్రద్యుమ్న, సాత్యకిలు ఎంతగా పోరాడినా శత్రువుల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉండడంతో వారిని ఓడించలేకపోయారు. శ్రీకృష్ణుడు చూస్తుండగానే వారిద్దరూశత్రువుల చేతిలో మరణించారు. సాత్యకి మరణం చూసిన శ్రీకృష్ణుడు కోపంతో గడ్డిపరకనే ఆయుధాలుగా చేసి ఎదురుగా ఉన్న, తనకు ఎదురు వచ్చిన వారందరినీ మృత్యువు దగ్గరకి పంపించాడు. ఆ సమయంలోనే కాలం చేత ప్రేరేపితులై అంధక, భోజ, శిని, వృష్ణి వంశీయులు వారిలో వాళ్ళే ఒకళ్ళని ఒకళ్ళు ముసలం దెబ్బలతోనే నేలకూల్చు

కుంటున్నారు. వారి చేతిలో గడ్డిపరక కూడా ముసలంలా మారడం బ్రాహ్మణుల శాపప్రభావమే. మత్తులో ఉన్న యదువంశీయులు తండ్రి కొడుకును, కొడుకును తండ్రి కూడా చంపుకుంటున్నారు. కానీ ఎవరూ అవతలకి పారిపోవడం లేదు. శ్రీకృష్ణుడు చూస్తుండగానే సాంబుడు, చారుధేష్టుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు, గదుడు చనిపోయారు. అది చూసి శ్రీకృష్ణుడు మిగిలిన వారిని తానే చంపేశాడు. అది చూసి బభ్రువాహనుడు, దారుకుడు శ్రీకృష్ణుని దగ్గరకు వచ్చి "మనం ముగ్గురం బలరాముడు వెళ్ళిన వైపుకే వెళదాం" అన్నారు.

వారు ముగ్గురూ బలరాముని అడుగుజాడల వెంట బయలుదేరి వెళ్ళారు. బలరాముడు ఒక చెట్టు క్రింద కూర్చుని ఏకాంతంగా ఏదో ఆలోచిస్తూ కనిపించాడు. శ్రీకృష్ణుడు దారుకునితో "యదువంశీయుల మరణవార్త చెప్పి అర్జునుని ద్వారకకు తీసుకురమ్మన్నాడు. దారుకుడు కురుదేశానికి బయలుదేరాడు. బభ్రుని ద్వారకలోని స్త్రీలను రక్షించడానికి వెళ్ళమన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. బభ్రువు పూర్తిగా బయలుదేరాడో లేదో బ్రాహ్మణుల శాపం వలన ఒక ముసలం ఒక బోయవాని గదలో దూరి వచ్చి అతడి మీద పడింది. బభ్రువు మరణించాడు. అది చూసి శ్రీకృష్ణుడు అన్న బలరాముడితో "అన్నా! నువ్వు ఇక్కడే ఉండు. నేను ఆడవారిని కుటుంబ జనరక్షణలో ఉంచి వస్తాను" అన్నాడు. వెంటనే శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకకు వెళ్ళి తన తండ్రి వసుదేవునితో "తండ్రీ! మీరు అర్జునుని రాక కోసం ఎదరు చూస్తూ ఈ స్త్రీలందరినీ రక్షిస్తూ ఉండండి. నేను నా కోసం ఎదురుచూసే బలరాముడి దగ్గరకు వెళ్తున్నాను. యదువంశ వినాశాన్ని నేను నా కళ్ళతో

చూశాను. వారు లేని ద్వారకను నేను ఇంక చూడలేను" అని చెప్పి తండ్రి పాదాలకు నమస్కరించి బయలుదేరాడు. ఇంతలో స్త్రీల ఆర్తనాదాలు వినిపించాయి కృష్ణుడికి. శ్రీకృష్ణుడు వెనక్కి వచ్చి వాళ్ళకి "అర్జునుడు వచ్చి మిమ్మల్ని ఆపద నుండి కాపాడతాడు" అని చెప్పాడు. వెంటనే తాను సమాధిలో లీనమైయున్న బలరాముడి దగ్గరకు వెళ్ళిపోయాడు. శ్రీకృష్ణుడు చూస్తుండగానే బలరాముని ముఖం నుండి ఒక పెద్ద పొడవైన సర్పం బయటకు వచ్చి సముద్రం వైపుకి పాకిపోతోంది. సముద్రుడే స్వయంగా వచ్చి ఆ అనంతునికి స్వాగతం పలికాడు. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు ఒంటరిగా అడవిలో తిరుగుతున్నాడు. అట్లా తిరుగుతున్న శ్రీకృష్ణుడు ఒకచోట నేలమీద కూర్చుని ఆలోచిస్తున్నాడు. అది వరకు గాంధారి ఇచ్చిన శాపాన్ని గుర్తు చేసుకున్నాడు. తాను కూడా అంతర్ధానమవడానికి తగిన సమయం వచ్చిందని అనుకున్నాడు. ముల్లోకాలనూ రక్షించడం కోసం పరంధామానికి చేరుకోవాలనే ఉద్దేశ్యంతో మనస్సును, వాక్కును, ఇంద్రియాలనూ తన ఆధీనంలోనే ఉంచుకుని సమాధిని అవలంబించి నేలమీద పడుకున్నాడు. అప్పుడే 'జర' అనే బోయవాడు జంతువులను వేటాడాలనే కోరికతో అక్కడికి వచ్చి, యోగస్థితిలో నిద్రపోతున్న శ్రీకృష్ణుని పాదంలోకి బాణం వేసి గాయపరిచాడు. కొట్టిన దానిని తీసుకుపోదామని ముందుకు వచ్చేసరికి యోగస్థితుడై నాలుగు భుజాలతో పీతాంబరాన్ని ధరించిన శ్రీకృష్ణభగవానుడు కనిపించాడు. అప్పుడు జరుడు భగవానుని రెండు పాదాలను పట్టుకున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు అతడిని ఊరడించి, తన కాంతితో

భూమ్యాకాశాలను నింపేస్తూ తన ధామానికి చేరుకున్నాడు. ఆ సమయంలో దేవతలు, ఋషులు, చారణులు, గంధర్వులు, అప్సరసలు, సిద్ధులు, సాధ్యులు పవిత్రమైన భావనతో వినయవంతులై భగవానుని పూజించారు. అందరూ పరంధామంలో ఆయనకు స్వాగతం పలికారు.

అర్జునుడు ద్వారకకు వచ్చి వసుదేవునితో మాట్లాడాడు. వసుదేవుడు శరీరాన్ని వదిలిపెట్టాడు. ఆ రాజ్యము, సంపద, స్త్రీలు అర్జునుని ఆధీనమైనాయి. అక్కడి వారంతా ద్వారక దాటి బయటకు వచ్చాక తిమింగలాలకు, మొసళ్ళకు నివాసభూమి అయిన సముద్రం రత్నాలగని వంటి ద్వారకను నీటిలోకి ముంచేసింది. అది చూసి ద్వారకా వాసులు మిక్కిలి వేగంగా బయలుదేరి వెళ్ళిపోయారు. దారిలో ఒక దొంగల గుంపు వృష్ణి వంశస్థుల మీద విరుచుకుపడింది. అర్జునుడు వారిని వెళ్ళిపొమ్మని హెచ్చరించాడు. అయినా వారు వినకపోవడంతో తన గాండీవం నుండి వదిలిన బాణాలతో వారిని చంపతున్నాడు. ఒక్క క్షణంలో బాణాలు అన్నీ అయిపోవటంతో అర్జునుడు దుఃఖిస్తూ ధనస్సుతోనే వారిని మట్టుబెడుతున్నాడు. దొంగలు వృష్ణి వంశంలోని అందమైన స్త్రీలను దొంగిలించుకుని నాలుగు దిక్కులకు పారిపోయారు. ఇదంతా దైవ నిర్ణయం అనుకుని అర్జునుడు విషాదంలో మునిగిపోయాడు. దొంగలు దోచుకుపోగా మిగిలిన స్త్రీలు, రత్నాలను తీసుకుని కురుక్షేత్రానికి చేరుకున్నాడు. సాత్యకి పుత్రుని సారస్వత దేశానికి అధిపతిని చేశాడు. కొందరు స్త్రీలకు అక్కడక్కడ నివాసాలు కల్పించాడు. భోజరాజు కుటుంబంలో మిగిలిన స్త్రీలను అతడి దగ్గర వదిలేశాడు. వజ్రుని

ఇంద్రప్రస్థానికి రాజుగా చేశాడు. అక్రూరుని భార్యలు తపస్సు చేసుకోవడానికి అడవులకు వెళ్ళారు. రుక్మిణి, గాంధారి, శైబ్య, హైమవతి, జాంబవతి వీరంతా అగ్ని ప్రవేశం చేశారు. సత్యభామ ఇతర భార్యలు తపస్సుకి వెళ్ళారు. అర్జునుడు ద్వారకా వాసులందరికీ సమయోచితంగా భాగాలు పంచి, అందరినీ వజ్రునికి అప్ప చెప్పాడు. అర్జునుడు దుఃఖిస్తూ వ్యాసమహర్షి ఆశ్రమానికి వెళ్ళాడు. మహర్షి పాదాలకు నమస్కరించాడు.

అర్జునుని ముఖం చిన్నాభిన్నమై ఉండడం చూసి “పార్థా! గోళ్ళు, జుట్టు, మైలవస్తువు పీలికలు పడిన కుండెడు నీళ్లు నీ మీదపడినాయా? బ్రహ్మహత్య చేశావా? రజస్వలా స్త్రీతో సంగమం చేశావా? ఎక్కడైనా యుద్ధంలో ఓడిపోయావా? నీ ముఖం కళాకాంతులు లేకుండా పోయిందెందుకు?” అని అడిగాడు. అప్పుడు అర్జునుడు “మహర్షీ! నల్లనివాడు, పద్మపత్ర నేత్రుడు అయిన శ్రీకృష్ణుడు బలరాముడితో పాటు పరంధామానికి చేరుకున్నాడు. ద్వారకలో జరిగింది, తాను చూసింది, చేసింది అంతా మహర్షికి విన్నవించాడు. కృష్ణుడు లేకపోవడంతో నా హృదయం శూన్యమైపోయింది. దయచేసి నాకు మేలు కలిగించే ఉపాయం ఏదైనా ఉపదేశించండి” అని దీనంగా వేడుకున్నాడు.

వ్యాసుడు “కురుశ్రేష్ఠా! బ్రాహ్మణ శాపానికి గురియై నశించిపోయిన వారి గురించి విచారించకు. శ్రీకృష్ణుడు వారికి వచ్చిన ఆపదను తప్పించగల సమర్థుడే. కానీ ఆయన చూసి కూడా వదిలేశాడు. మూడులోకాలలోని సమస్త ప్రాణుల చరాచరాల గతులను మార్చగలడు శ్రీకృష్ణుడు. అతనికి

యాదవులకు ఉన్న బ్రాహ్మణ శాపం మార్చడం పెద్దపనేమీ కాదు. స్నేహంతోనేనీ రథానికి ముందుండి సారథ్యం చేసినవాడు సామాన్య పురుషుడేమీ కాదు. శంఖ చక్రగదాధారి, ప్రాచీన ఋషి అయిన సాక్షత్తు శ్రీమన్నారాయణుడే. ఆ శ్రీకృష్ణుడు భూభారాన్ని తగ్గించేసి పరంధామానికి చేరుకున్నాడు. నాకు తెలిసి మీరంతా కూడా మీ మీ కర్తవ్యాలను పూర్తి చేశారు. మీకు అన్ని విధాల సఫలత చేకూరింది. ఇక మీరు కూడా పరలోకానికి వెళ్ళే సమయం వచ్చింది. ఇదే మీకు శ్రేయస్సును కలిగిస్తుంది. పుట్టే సమయం వచ్చినప్పుడు మానవుని యొక్క బుద్ధి, తేజస్సు, జ్ఞానం ఇలాగే వికసిస్తాయి. దీనికి వ్యతిరేక సమయం వచ్చినప్పుడు ఇవన్నీ నశిస్తాయి. వీటన్నింటికీ మూలం కాలమే. ప్రపంచం పుట్టడానికి కూడా కాలమే బీజ భూతము. నీ అస్త్రాల, శస్త్రాల ప్రయోజనము అయిపోయింది. అందుకే అవి ఎట్లా వచ్చాయో అట్లాగే వెళ్ళిపోయాయి. మీకు ఉత్తమగతులు లభించే సమయం వచ్చేసింది. దానిలోనే మీకు శుభం ఉన్నదని పిస్తోంది" అన్నాడు.

వ్యాసుని మాటలలోని అసలు విషయాన్ని తెలుసుకున్న అర్జునుడు మహర్షి అనుమతి తీసుకుని హస్తినాపురానికి వెళ్ళి, యుధిష్ఠిరునికి జరిగినదంతా చెప్పాడు.

మౌసల పర్వము సమాప్తము.

మహాప్రస్థానిక పర్వము

జనమేజయుడు "బ్రహ్మజ్ఞుడా! శ్రీకృష్ణుడు పరంధామానికి వెళ్ళినాక పాండవులు ఏం చేశారు?" అని అడిగాడు. వైశంపాయనుడు 'మహారాజా! జరిగినదంతా విన్న యుధిష్ఠిరుడు మహాప్రస్థానానికే నిశ్చయించుకున్నాడు.

తమ్ములను, ద్రౌపదిని కూడా వాళ్ళ అభిప్రాయాలు చెప్పమని అడిగాడు. అందరూ యుధిష్ఠిరుడు ఏం చేస్తే అదే మేమూ చేస్తామని అంగీకరాం తెలిపారు.

యుయుత్సుడికి రాజ్యమును కనిపెట్టి ఉండే భారాన్ని అప్పగించాడు యుధిష్ఠిరుడు. పరీక్షిత్తుకి పట్టాభిషేకం జరిపించాడు. ఇక మిగిలిన వారందరినీ జాగ్రత్తగా చూడాల్సిన బాధ్యత, వజ్రుని రక్షించాల్సిన బాధ్యత సుభద్రకు అప్పచెప్పాడు.

యుధిష్ఠిరుడు తమ్ములతో కలిసి వసుదేవుడికి, కృష్ణుడికి, బలరాముడికి, ఇతరులందరికీ తర్పణలిచ్చి, పేరుపేరునా అందరికీ శాస్త్ర ప్రకారంగా శ్రాద్ధక్రియ నిర్వర్తించాడు. వ్యాస, నారద, మార్కండేయ, భారద్వాజ, యాజ్ఞవల్క్యులను ఆహ్వానించి భగవత్ప్రీతి కోసం వారికి భోజనం పెట్టాడు. ఉత్తమ బ్రాహ్మణులకు రకరాకల రత్నాలు, వస్త్రాలు, గ్రామాలు, గుఱ్ఱాలు, రథాలు సమర్పించాడు. గురువైన కృపాచార్యుని పూజించి, నగరవాసులను, శిష్యునిగా పరీక్షిత్తును ఆయన సేవకు అప్పగించాడు. ప్రజలందరికీ వీడ్కోలు పలికాడు. వద్దని వారించిన ప్రజలకు నచ్చచెప్పి వారిని ఒప్పించాడు. తరువాత మునివేషాన్ని ధరించారు పాండవులంతా. అక్కడ నుండి భూప్రదిక్షణం చెయ్యాలన్న కోరికతో ఉత్తర దిక్కుగా బయలుదేరారు.

యోగయుక్తులై నియమపాలన చేసే పాండవులు హిమాలయాన్ని దర్శించారు. వారికి వాలూకా సముద్రం కనపడింది. సుమేరుశృంగాన్ని దర్శించారు. అందరూ ఏకాగ్ర మనస్సులతో వేగంగా ముందుకు సాగుతున్నారు. వారి వెనుక నడుస్తున్న ద్రౌపది తొట్రుపాటుతో పడిపోయింది. అది చూసి

భీముడు దానికి కారణం అడిగాడు. యుధిష్ఠిరుడు "ఈ ద్రౌపదికి అర్జునుని పట్ల విశేషమైన పక్షపాతం ఉంది. అందుకే దాని ఫలితం అనుభవిస్తోంది" అన్నాడు. యుధిష్ఠిరాదులు ముందుకు సాగిపోతున్నారు. కొంతసేపటికి సహదేవుడు పడిపోయాడు. భీముడు దానికీ కారణం అడిగాడు ధర్మరాజుని. ధర్మరాజు "సహదేవుడు ఎవరినీ తనంతటి విద్వాంసుడుగా అనుకునేవాడు కాదు. ఆ దోషం వలననే అతడు ఇప్పుడు పడిపోయాడు" అని చెప్పాడు. మిగిలిన నలుగురూ ముందుకు నడుస్తున్నారు. కొంతసేపటికి నకులుడు కూడా వ్యాకులుడై పడిపోయాడు. భీముడు మళ్ళీ ధర్మరాజుని దీనికి కారణం అడిగాడు. ధర్మరాజు "ఇతడు ఎప్పుడూ తనను మించిన సౌందర్యవంతుడే లేడు అని అనుకోవడం కారణంగా పడిపోయాడు" అని చెప్పాడు. ఆ ముగ్గురు పడిపోవడం చూసి అర్జునుడు శోకిస్తూ తానూ పడిపోయాడు. భీముడు ధర్మరాజుని మళ్ళీ ప్రశ్నించాడు. యుధిష్ఠిరుడు "తను మాత్రమే గొప్ప పరాక్రమవంతుడనని అర్జునుడికి మహా గర్వం. పైగా ధనుర్ధారులందరినీ అవమానించాడు. అందుకే పడిపోయాడు" అని చెప్పాడు. కొంతదూరం నడిచేసరికి భీముడూ పడిపోయాడు. పడిపోతూనే తాను పడిపోవడానికి కారణం చెప్పమన్నట్లుగా అన్న వైపు చూశాడు... అడిగాడు కూడా. అది గమనించిన యుధిష్ఠిరుడు "నువ్వు ఎక్కువ తింటావు. నీ బలం గురించి నువ్వే గొప్పలు పోతూ ఇతరులెవరినీ లెక్క చెయ్యలేదు. అందుకే పడిపోతున్నావు" అన్నాడు.

వెనక్కి తిరిగి చూడకుండా యుధిష్ఠిరుడు ముందుకు సాగిపోతున్నాడు. ఒక కుక్క మాత్రం అతడి వెంటే వెళ్తోంది.

ఇంతలో యుధిష్ఠిరుడి దగ్గరకి రథం మీద ఇంద్రుడు వచ్చాడు. "యుధిష్ఠిరా! నువ్వు ఈ రథం ఎక్కు" అన్నాడు ఇంద్రడు. యుధిష్ఠిరుడు "దేవేశ్వరా! నా తమ్ముళ్ళు, ద్రౌపది కూడా దారిలోనే పడిపోయారు. నాతోపాటు వచ్చే ఏర్పాటు చెయ్యండి" అని అడిగాడు. అప్పుడు ఇంద్రుడు "ధర్మరాజా! వారు అందరూ నీ కంటే ముందుగానే స్వర్గానికి చేరుకున్నారు. నువ్వు అక్కడికి వచ్చాక వారు నిన్ను కలుసుకుంటారు" అని చెప్పాడు. పైగా వాళ్ళు మానవ శరీరాలను వదిలేసి స్వర్గానికి వెళ్ళారు. కానీ నువ్వు ఈ శరీరంతోనే స్వర్గానికి వెళ్ళచ్చు. వెళ్ళగలవు కూడా" అన్నాడు. "నీకు అమరత్వం, నాతో సమానమైన ఐశ్వర్యం, సంపూర్ణ లక్ష్మి, అతిగొప్పసిద్ధి, వీటితో పాటు స్వర్గ సుఖాలూ సులభంగా అభించాయి. కనుక ఈ కుక్కను వదిలేసి నాతో రా" అన్నాడు.

ధర్మరాజు "భక్తులను వదిలిపెట్టాల్సి వస్తే అప్పుడు వచ్చే లక్ష్మి నాకు వద్దు" అన్నాడు. ఇంద్రుడు "కుక్కను ఉంచుకునే వారికి స్వర్గంలో చోటు లేదు. కుక్కను ఉంచుకున్న వారుచేసిన పుణ్యాలను రాక్షసులు హరించేస్తారు. అందుకని బాగా ఆలోచించి ప్రవర్తించు. కుక్కను వదిలిపెట్టు. అందులో దయలేనితనం ఏమీ లేదు" అని చెప్పాడు. ధర్మారాజు "భక్తుని వదిలి పెట్టడం వలన వచ్చే పాపానికి ఎప్పటికీ అంతే లేదు. పైగా లోకంలో అది బ్రహ్మహత్యతో సమానం అని భావించబడుతుంది. కనుక నా సుఖం కోసం ఎప్పుడూ ఏ విధంగానూ ఈ కుక్కను విడిచిపెట్టను" అని అన్నాడు.

"భయంతో ఉన్న వాడిని, భక్తుని, నాకు వేరే ఏ సహాయమూ లేదు అని చెప్పి శరణు కోరుకుని వచ్చిన వాడిని,

తనని తాను రక్షించుకోలేని అసమర్థుని, బలహీనుని, తన ప్రాణాలు కాపాడుకోవాలని కోరుకునేవాడినీ నేను నా ప్రాణం పోయినా కూడా వదిలిపెట్టను. ఇది నాకు నిత్య వ్రతము" అని చెప్పాడు. ఇంద్రుడు "నీ భార్యను, తమ్ములను కూడా వదిలేశావు గదా! ఈ కుక్కని వదలలేకపోతున్నావేమిటి? దీని మోహంలో ఎట్లా పడిపోయావు?" అని అడిగాడు. ధర్మరాజు "చనిపోయిన వారితో ఎవరికీ బంధుత్వం గానీ, విరోధం గానీ ఉండదు. ఇది లోకంలో నిశ్చయంగా ఉన్న విషయం. ద్రౌపదిని తమ్ముళ్ళను బ్రతికింపచేయడం నా ఆధీనంలో లేదు. కనుక మరణించినాక వారిని వదిలేశాను. కానీ బ్రతికి ఉండగా శరణు కోరి వచ్చిన వారిని భయపెట్టడం, స్త్రీని చంపడం, బ్రాహ్మణుడి సొమ్మును అపహరించడం, స్నేహితునికి ద్రోహం చెయ్యడం" అనే ఈ నాలుగు అధర్మాలూ ఒక ఎత్తు. అయితే భక్తుని వదిలిపెట్టడం ఒక్కటీ ఒక ఎత్తు. నాకు కుక్కని వదిలిపెట్టడం పై నాలుగింటితో సమానం" అన్నాడు.

అప్పుడు కుక్క రూపంలో ఆ ధర్మరాజు వెంట వచ్చిన ధర్మస్వరూపుడైన ధర్మదేవత యుధిష్ఠిరుని మాటలకు సంతోషించాడు. అతడిని పొగుడుతూ "రాజేంద్రా! నువ్వు నీ సదాచారం, బుద్ధి, ప్రాణులన్నింటిపట్ల చూపించే ఈ దయ కారణంగానే నువ్వు నీ తండ్రి పేరును ప్రకాశింప చేస్తున్నావు. ఇంతకు ముందు ద్వైతవనంలో నీ తమ్ములు మరణించినప్పుడు కూడా ధర్మం ప్రకారంగా నకులని బ్రతికించు" అని అడిగావు. ఇప్పుడు ఈ కుక్క కోసం దేవేంద్రుడి రథాన్నీ వదిలేస్తున్నావు. కనుక స్వర్గంలో నీతో సమానులెవరూ లేరు. అందుకే నువ్వు ఈ నీ శరీరంతోనే

అక్షయలోకాలను పొందావు. నువ్వు పరమోత్కృష్టమైన దివ్యగతిని పొందావు" అని చెప్పి ధర్ముడు, ఇంద్రుడు, మరుద్గణం, అశ్వినీ కుమారులు, దేవతలు, దేవర్షులు పాండుతనయుడైన యుధిష్ఠిరుని రథంలో కూర్చోబెట్టి తమ తమ విమానాలెక్కి స్వర్గానికి బయలుదేరారు.

నారదుడు గట్టిగా "ఈ కురురాజు యుధిష్ఠిరుడు తన సత్కీర్తితో అందరి కీర్తులనూ మరుగు పరిచేసి ప్రకాశిస్తున్నాడు. తన కీర్తి పరాక్రమం,సదాచారమనే సంపత్తితో మూడులోకాల్లోనూ ఆవరించింది. పంచభూతాత్మకమైన శరీరంతోనే స్వర్గానికి వచ్చే అదృష్టం పాండునందనుడైన యుధిష్ఠిరునికి తప్ప మరి ఏ రాజుకు వచ్చింది? యుధిష్ఠిరా! భూమిపై ఉండి ఆకాశంలో నువ్వు చూసే నక్షత్ర తారకల రూపంలోని కాంతులే దేవతల యొక్క ఈ వేల వేల లోకాలు. వాటి వైపు చూడు" అన్నాడు.

నారదుడి మాటలు విన్న యుధిష్ఠిరుడు దేవతల యొక్క, తన పక్షం వారైన రాజులందరి యొక్క అనుమతి తీసుకుని మళ్ళీ మొదటికే వచ్చాడు. నేను నా తమ్ముళ్ళు, ద్రౌపది పొందిన స్థానాలనే పొందాలనుకుంటున్నాను. అది మంచైనా, చెడైనా సరే నాకు వారి లోకాలకే వెళ్ళాలని ఉంది" అన్నాడు. అది విని ఇంద్రుడు "మహారాజా! నువ్వు నీ శుభకర్మల వలన పొందిన ఈ స్వర్గలోకంలో ఉండు. మానవలోకంలోని స్నేహ పాశాన్ని ఎందుకు ఇక్కడ దాకా లాక్కుని వస్తున్నావు? మానవలోకపు భావనలు నిన్ను ఇంకా వదలలేదా? ఇది స్వర్గ లోకం. ఇక్కడ ఉన్న దేవర్షులను, సిద్ధులను చూడు" అన్నాడు. అయినా ధర్మరాజు "నా తుమ్ముళ్ళు, ద్రౌపది ఉన్న చోటికే వెళ్ళాలనుకుంటున్నాను" అన్నాడు.

ఈ పర్వంలో మానవుడి పతనానికి అతడి అహంకారం మాత్రమే అని మనం గ్రహించాలి. ఈ లోకపు వాసనలు వదలడం కూడా చాలా కష్టమని తెలుసుకోవాలి.

మానవుడు పుట్టిన దగ్గర నుండి చచ్చేవరకూ, చచ్చినాక కూడా ఏమౌతుందో చెప్పింది ఈ గ్రంథం. అందుకే ఇందులో లేనిది ఎక్కడా ఉండదు. ఎక్కడ ఉన్నదైనా ఇందులో దొరుకుతుంది. మనం మన బుద్ధిని ఉపయోగించి మనకి కావలసిన దానిని ఇందులో నుండి స్వీకరించి ఆచరించాలి.

మహాప్రస్థానిక పర్వము పరిసమాప్తము.

స్వర్గారోహణ పర్వము

జనమేజయుడు "స్వర్గానికి ధర్మరాజు వెళ్ళినప్పుడు ధృతరాష్ట్ర పుత్రులకు ఏ ఏ స్థానాలు లభించాయి?" అని అడిగాడు.

జనమేజయుడు అడిగిన దానికి వైశంపాయనుడు "రాజా! యుధిష్ఠిరుడు స్వర్గానికి వెళ్ళాక అక్కడ దుర్యోధనుడు ఒక దివ్య సింహాసనంపై కూర్చుని, సూర్యుని లాగా ప్రకాశిస్తుండడం చూశాడు. వెంటనే వెనక్కి తిరిగి "దేవతలారా! నేను ఈ దుర్యోధనుని కారణంగానే చాలా కష్టాలు పడ్డాను. సంపదలు, రాజ్యము పోగొట్టుకున్నాను. నా భార్య అవమానింపబడింది. కనుక ఇతడు ఉన్న ఈ స్వర్గంలో ఉండడానికి నాకు ఇష్టం లేదు" అన్నాడు.

అప్పుడు నారదుడు నవ్వుతూ "స్వర్గలోకానికి వచ్చాక మానవలోకపు విరోధాలు ఉండవు. అతడు అప్పుడు నిన్ను బాధించినా యుద్ధంలో శరీరాన్ని ఆహుతి చేసి వీరలోకాన్ని పొందాడు. కనుక ఎప్పుడో అక్కడ ద్రౌపదికి ఇతడు చేసిన పరాభవాన్ని మరిచిపోయి, ఇతనిని న్యాయంగా కలుసుకో. ఈ స్వర్గంలో పాతకక్షలు ఉండవు" అన్నాడు.

తరువాత "నా తమ్ముళ్ళకు ఎటువంటి లోకాలు వచ్చాయో చూడాలని ఉంది. కర్ణుడు, ధృతరాష్ట్రుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, సాత్యకి, ఇతర రాజులందరినీ కూడా చూడాలని ఉంది. విరాటరాజు, ద్రుపదుడు, ధృష్టకేతుడు, పాంచాల రాజకుమారుడు, శిఖండి, ద్రౌపదీ పుత్రులు, అభిమన్యుని కూడా చూడాలని ఉంది నాకు" అని అడిగాడు. అప్పుడు దేవతలు దేవదూతతో "నువ్వు యుధిష్ఠిరునికి అతడి బంధువులను చూపించు" అని ఆదేశించారు. ముందు దేవదూత, వెనుక యుధిష్ఠిరుడు బయలదేరారు. పాపాత్ములు ఉండే ప్రాంతం మీదగా వెళ్తున్నారు. అక్కడ ఎందరో కష్టాలు అనుభవిస్తూ ఉన్న వారిని చూసి యుధిష్ఠిరుడు చింతిస్తూ నడుస్తున్నాడు. ఆ దారిలో వాళ్ళు పడుతున్న ఇతర భయంకరమైన యాతనలను చూస్తూ "ఇంకా మనం ఎంత దూరం ఈ దారిలో నడవాలి" అని అడిగాడు. ఆ దారిలో వచ్చే దుర్గంధాలను పీల్చలేక.

ముందు వెళ్తున్న దేవదూత వెనక్కి ధర్మరాజు దగ్గరికి వచ్చాడు. "నువ్వు రావలసింది ఇంతవరకే? దేవతలు "యుధిష్ఠిరుడు అలసిపోయినప్పుడు వెనక్కి తీసుకురమ్మని నన్ను ఆదేశించారు' అని చెప్పాడు. వెనక్కి తిరగగానే ఎందరో జీవుల దయనీయమైన ఆక్రందనల పిలుపులు వినిపిస్తున్నాయి. "ధర్మనందనా! మీరు మాపై దయ ఉంచి మరికొంత సేపు ఇక్కడ ఉండండి. మీరు రాగానే పరమ పవిత్రమైన సుగంధ భరితమైన గాలి వీస్తోంది. అందుకని మాకు చాలా హాయిగా

సుఖంగా ఉంది. మిమ్మల్ని చూసి మేము చాలా ఆనందిస్తున్నాము. మీరు ఇక్కడ ఉండడం వలన మా బాధలు తగ్గుతున్నాయి. కనుక మీరు ఇంకొక్క క్షణకాలం పాటు ఉండండి" అంటూ దీనంగా అడుగుతున్నారు.

అది విన్న యుధిష్ఠిరుడికి "అయ్యో పాపం! వీరికి ఎంత కష్టం వచ్చింది?" అనే మాటలు అతడి నోటి వెంట బయటకి వచ్చాయి. అతడు అక్కడే ఆగిపోయాడు. కానీ మళ్ళీ ఎవరో జీవుల ఆర్తనాదాలు వినిపిస్తున్నాయి. యుధిష్ఠిరుడు "మీరు ఎవరు?ఎందుకు ఉన్నారు?" అని ఆ జీవులను అడిగాడు. అప్పుడు వారు అతని తమ్ములు నలుగురు, అన్న కర్ణుడు, భార్య ద్రౌపది, ధృష్టద్యుమ్నుడు, ద్రౌపదీ పుత్రులము అని చెప్పారు. యుధిష్ఠిరుడు "వీరంతా ఏం పాపం చేశారని ఈ భయంకరమైన చోట పడి ఉన్నారు. నేను నిజంగానే వింటూ చూస్తున్నానా? కలగంటున్నానా? వీళ్ళంతా ఎంతో పుణ్యాత్ములేగా" అనుకుంటున్నాడు తనలోనే. తరువాత దేవదూతతో "నువ్వు ఎవరికి దూతవో వాళ్ళ దగ్గరకు వెళ్ళు. నేను అక్కడికి రానని, ఇక్కడే ఉంటానని, నేను ఉండడం వలన నా బంధువులకు సుఖంగా ఉన్నదని నీ యజమానులకు చెప్పు" అన్నాడు యుధిష్ఠిరుడు.

దేవదూత ఇంద్రుడి దగ్గరకు వెళ్ళి ధర్మరాజు చెప్పమన్నట్లుగానే చెప్పాడు. తరువాత ఇంద్రుడు, ధర్ముడు ఇతర దేవతలందరూ యుధిష్ఠిరుడు ఉన్న చోటకే వచ్చి, అతనిని ఓదార్చి వాళ్ళు ఎందుకు అట్లా బాధపడుతున్నారో చెప్పి, నీకు గొప్ప సిద్ధి కలిగింది. మా వెంట రమ్మన్నారు. ఇంద్రుడు చెప్పిన తర్వాత ధర్మదేవత "ధర్మం పట్ల నీ

అనురాగం, సత్య భూషణం, ఓర్పు, క్షమ, ఇంద్రియ నిగ్రహం మొదలైన గుణాల కారణంగానే నేను నీ పట్ల ప్రసన్నుడనయ్యాను. నేను యక్షరూపంలో ప్రశ్నలడిగి నీకు మొదటి పరీక్ష పెట్టాను. కుక్క రూపంలో వచ్చి రెండవసారి పరీక్షించాను. ఇక మూడవ పరీక్షలో నువ్వు నీ తమ్ములతో పాటు దుర్గంధ భూయిష్టంలోనే ఉంటాను గానీ స్వర్గం వద్దన్నావు. నీలో ఏ విధమైన పాపము అనేదే లేదు. అందుకే నువ్వు స్వర్గ సుఖాలు అనుభవించు. నీ తమ్ముళ్ళూ నరకం అనుభవించదగిన వారు కాదు. అదంతా దేవరాజు ఇంద్రుడు కల్పించిన మాయ. రా! నాతో పాటు వచ్చి మూడు లోకాల్లో ప్రవహించే గంగానదిని చూడు" అన్నాడు.

అప్పుడు యుధిష్ఠిరుడు దేవతలతో పాటు గంగలో స్నానం చేశాడు. అప్పుడు అతనికి మానవ శరీరం పోయి దివ్యమైన శరీరం వచ్చింది. దేవతలు – మహర్షులు అతనిని స్తోత్రం చేస్తున్నారు. అవి వింటూ ద్రౌపదితోనూ, నలుగురు తమ్ముళ్ళతోనూ కలిసి ధృతరాష్ట్ర పుత్రులు ఉన్న చోటికే వెళ్ళి ఆనందంగా నివసించాడు.

తరువాత యుధిష్ఠిరుడు దివ్యలోకాలను, శ్రీకృష్ణాదులను చూశాడు. భీష్మాదులు వారి పూర్వ రూపాలలో కలిసి పోవడం చూశాడు. ఇంద్రుడు "సాక్షాత్తుగా శ్రీమహాలక్ష్మియే ద్రౌపదిగా మానవలోకంలో నీ కోసం అవతరించింది. శంకరుడే మీ ఆనందం కోసం ఈమెను సృష్టించాడు. ఈమెయే ద్రుపదుని వంశంలో పుట్టి మిమ్మల్ని సేవించింది.

శ్రీకృష్ణుని యొక్క పదహారు వేలమంది భార్యలు సమయం చూసుకుని సరస్వతీ నదిలోకి దూకేసి, తమ భౌతిక

శరీరాలను వదిలేసి, అప్సరసల రూపంలో భగవంతుని సేవ సిద్ధమయ్యారు. ఈ విధంగా మహా భారత యుద్ధంలో చనిపోయిన వీరులు, మహా రథులు తమ తమ యోగ్యతలను బట్టి దేవతలలో, యక్షులలో కలిసిపోయారు. ఇంద్రుడి భవనానికి కొందరు, కుబేరుని భవనానికి మరికొందరు చేరుకున్నారు. ఎందరో మహానుభావులకి వరుణ లోకం లభించింది. జనమేజయా! ఈ విధంగా నీకు కురుపాండవ చరిత్ర నేను విస్తారంగా చెప్పాను" అని పూర్తి చేశాడు.

సౌత ముని బ్రాహ్మణులతో "జనమేజయ మహారాజు తన యజ్ఞంలో వైశంపాయనుని నోటి నుండి బయటకు వచ్చిన భారతాన్ని విని చాలా ఆశ్చర్యపోయాడు. బ్రాహ్మణులు మిగిలిన పనులను పూర్తి చేసి యజ్ఞాన్ని ముగించారు. రాజు కూడా బ్రాహ్మణులను దక్షిణాదులతో సంతృప్తిపరిచి తక్షశిల నుండి హస్తినాపురానికి వెళ్ళిపోయాడు.

మహాభారత పఠన ఫలము

ఈ ఇతిహాసం పరమపవిత్రమైనది. పుణ్యప్రదమైనది. వ్యాసమహర్షి తన దివ్యదృష్టితో చూసి మహాత్ములైన పాండవుల యొక్క, తేజస్సంపన్నులైన ఇతర రాజుల యొక్క కీర్తిని లోకంలో ప్రసరింప చెయ్యడానికే ఈ ఇతిహాసాన్ని రచించాడు. ప్రతిపర్వదినం రోజు ఈ ఇతిహాసాన్ని ఇతరులకు వినిపించిన విద్వాంసుని పాపాలన్నీ ప్రక్షాళనమవుతాయి. అతడు స్వర్గాన్ని పొందడానికి అర్హతను సంపాదించుకుంటాడు. బ్రహ్మ భావం పొందడానికి యోగ్యత కలవాడౌతాడు.

శ్రీకృష్ణద్వైపాయనుడు చెప్పిన కారణంగా ఈ ఉపాఖ్యానికి "కార్యవేదము" అనే ప్రసిద్ధి ఉంది. ఏకాగ్రమైన

మనస్సుతో ఈ గ్రంథాన్నంతటినీ విన్నవాడికి బ్రహ్మహత్య మొదలైన అనేక కోట్ల పాపాలు కూడా నశించిపోతాయి. శ్రాద్ధకర్మలలో బ్రాహ్మణులకు మహాభారతంలోని ఏ కొంతభాగాన్నైనా వినిపించినవాడు సమర్పించే అన్న పానాలు పితరులకు అక్షయంగా లభిస్తాయి. మానవుడికి ఇంద్రియాలతోను, మనస్సుతోను పగటిపూట చేసే పాపం సంధ్యా కాలంలో సంధ్యవార్చేటప్పుడు (సమయంలో) మహాభారతం చదవడం వలన తొలగిపోతుంది. అట్లాగే రాత్రి పూట చేసిన పాపం ప్రాతఃకాల సంధ్యా సమయంలో మహా భారతం చదవడంతో నశిస్తుంది. ఈ గ్రంథంలో భరత వంశీయుల యొక్క జన్మ కర్మలను గురించి మహా విస్తారమైన వర్ణన ఉన్న కారణంగా దీనిని "మహాభారతం" అంటున్నారు. మహాభారమైనది కనుక కూడా "మహాభారతం" అని పేరు వచ్చింది. "మహాభారతం" అన్న పదం యొక్క వ్యుత్పత్త్యర్థం తెలిసినవాడు అన్ని పాపాల నుండి విముక్తుడౌతాడు. పద్దెనిమిది పురాణాలను వ్రాసిన వ్యాసభగవానుడే "పద్దెనిమిది పురాణాలు, సమస్త ధర్మశాస్త్రాలు, ఆరు అంగములతో కూడిన నాలుగువేదాలు, ఒక ఎత్తు. మహాభారతం ఒక్కటే ఒక్క ఎత్తు. "జయ" అనే పేరు గల ఈ మహాభారత ఇతిహాసాన్ని ఎల్లప్పుడూ భక్తితో వింటూ ఉండేవాడికి సంపద, కీర్తి, విద్య లభిస్తాయి. మోక్షం కావాలనుకునే బ్రాహ్మణ క్షత్రియులు, గర్భిణీ స్త్రీలు కూడా ఈ ఇతిహాసాన్ని వినాలి. దీనిని చదివిన మానవుడు స్వర్గం కావాలనుకుంటే స్వర్గం, యుద్ధంలో విజయం లభించాలనుకుంటే విజయం, గర్భిణీ స్త్రీకి అత్యంత

యోగ్యుడైన పురుషుడు గాని, సౌభాగ్యశాలి అయిన స్త్రీ (కుమార్తె) గానీ పుడతారు.

వ్యాసుడు ధర్మం మీద కోరికతోనే ఈ గ్రంథ రచన చేశాడు. మొదట ముప్పైలక్షల శ్లోకాలతో కూడిన సంహిత దేవలోకంలో ప్రచారమయ్యింది. పదిహేను లక్షల రెండవ సంహిత పితృలోకంలో ప్రచారం చెయ్యబడింది. పధ్నాలుగు లక్షల మూడవ సంహిత యక్షలోకంలో ప్రచారమయ్యింది.

దేవతలకు దేవర్షి నారదుడు, పితరుకు దేవలుడు, యక్షరాక్షసులకు శుకమహర్షి, మానవులలో వైశంపాయనుడు మొట్టమొదటిసారిగా మహాభారత సంహితను వినిపించారు. బ్రాహ్మణుల ద్వారా చెప్పించుకుని ఈ పవిత్రమైన మహాభారత గ్రంథాన్ని విన్నవాడు ఈ ప్రపంచంలోని మనసు కోరుకోదగిన సమస్త భోగాలను, ఉత్తమ కీర్తిని పొందుతాడు. అంతేకాదు దానితో పాటు పరమసిద్ధిని కూడా పొందుతాడు. ఈ విషయంలో నాకు ఏమాత్రం సందేహమూ లేదు. అత్యంత శ్రద్ధా భక్తులతో మహాభారతంలోని ఏ ఒక్క అంశాన్నైనా తానువిన్నా, లేక ఇతరులకు వినిపించినా అతడికి సంపూర్ణ మహాభారతం చదవడం వలన కలిగే పుణ్యం లభిస్తుంది. ఈ పుణ్యప్రభావంతో అతడికి ఉత్తమ గతి కలుగుతుంది.

ఈ ప్రపంచంలో మనిషి వేలమంది తల్లిదండ్రులతో, వందల కొద్ది భార్యాపుత్రలతో సంయోగ వియోగాల అనుభావాన్ని పొందాడు, పొందుతున్నాడు, పొందుతూనే ఉంటాడు. అజ్ఞానికి వేలకొద్ది సంతోష సమయాలు, దుఃఖ సమయాలు వస్తూ ఉంటాయి. వాటి ప్రభావం అజ్ఞాని మీద

ఎంతగానో ఉంటుంది. కానీ పండితునిపై ఏమాత్రం ఉండదు. నేను రెండు చేతులు పైకి చాచి, ఎలుగెత్తి మరీ పిలిచి చెప్తున్నాను. నా మాట ఎవరూ వినడం లేదు. ధర్మం వలన మోక్షం సిద్ధిస్తుంది. అర్థకామాలు కూడా సిద్ధిస్తాయి.

అయినా కూడా ఆ ధర్మాన్ని మానవులు ఎందుకు ఆచరించడం లేదు? కోరికతోనో, భయంతోనే, లోభంతోనో, చివరికి ప్రాణాలు కాపాడుకోడానికైనా సరే ధర్మాన్ని విడిచి పెట్టకూడదు. ధర్మం నిత్యం. సుఖదుఃఖాలు అనిత్యం. అట్లాగే జీవాత్మ నిత్యం. దాని బంధకారణాలు అనత్యం" అని వివరంగా చెప్పాడు. ప్రతిరోజు ఉదయం లేవగానే "భారతసావిత్రి" అని ప్రసిద్ధి పొందిన ఈ ఉపదేశాన్ని చదివేవాడు సంపూర్ణ మహాభారతాన్ని చదవడం వలన కలిగే ఫలితాన్ని పొంది పరబ్రహ్మ అయిన పరమాత్మను పొందుతాడు. లోకంలో హిమవంతం, సముద్రం రెండూ రత్నాలకు నిలయాలు. అట్లాగే ఈ మహాభారతం కూడా రకరకాల ఉపదేశ రత్నాలకు నిలయం. శ్రీకృష్ణద్వైపాయన మహర్షి ద్వారా ప్రసిద్ధికి ఎక్కిన ఈ మహాభారత రూపమైన పంచమ వేదాన్ని చెప్పినవాడికి సంపద లభిస్తుంది. ప్రయోజనం లభిస్తుంది. ఏకాగ్రమైన మనస్సుతో ఈ మహాభారత కథను చదివినవాడు మోక్షమనే పరమసిద్ధిని తప్పక పొందుతాడు అని చెప్పడంలో నాకు ఏమాత్రం సందేహమే లేదు" అని పూర్తి చేశాడు.

స్వర్గారోహణ పర్వము పరిసమాప్తము.

సంక్షిప్త మహాభారతము

మహాభారతం వినే విధానము - వినే విధాన ఫలితము

జనమేజయుడు వైశంపాయనుని "భారతమును ఎట్లా వినాలి? దాన్ని విన్నందు వలను ఎలాంటి ఫలితం లభిస్తుంది? ప్రతి పర్వం పూర్తి అయినాక ఏమి దానం ఇవ్వాలి? ఈ కథను చెప్పేవాడు ఎట్లా ఉండాలి?" అని ప్రశించాడు.

అప్పుడు వైశంపాయనుడు "రాజా! వినేవాడు తన మనస్సును, ఇంద్రియాలను అదుపులో ఉంచుకుని, పవిత్రుడై శాస్త్రం చెప్పిన పద్ధతిని అనుసరించి ఈ ఇతిహాసాన్ని వినాలి. క్రమంగా పూర్తి చెయ్యాలి.

ఇంకా వినేవాడు "బయట లోపల పవిత్రుడైన, శీలవంతుడైన, సదాచారుడై, పరిశుద్ధమైన వస్త్రములు ధరించిన, జితేంద్రియుడైన, సంస్కారసంపన్నుడైన, శాస్త్రములలోని తత్త్వమును పూర్తిగా తెలుసుకున్న, శ్రద్ధాళువైన, దోష దృష్టిలేనివాడైన, సౌభాగ్యశాలియైన, మనస్సును అదుపులో ఉంచుకున్న, సత్యవాది అయిన వానిని దానంతోను, గౌరవంతోను, అనుగ్రహింప చేసుకుని, చెప్పించుకోవాలి.

కథ చెప్పేవాడు ఎక్కువగా ఆగుతూ, తొందర తొందరగా, సాగదీస్తూ కథను చెప్పకూడదు. అక్షరాలను స్పష్టంగా పలుకుతూ గట్టిగా, అర్థమయ్యేలా కథ చెప్పాలి. భావార్థాన్ని తాను తెలుసుకుని కథ చెప్పాలి. మొత్తం అరవై మూడు అక్షరాలను వాటి ఎనిమిది స్థానాలలో చక్కగా

పలకాలి. చెప్పే వ్యక్తి స్వస్థుడై, ఏకాగ్రమైన మనసుగలవాడై ఉండడం అత్యవసరం. సుఖంగా కూర్చోడానికి వీలైన ఆసనంపై ఉండాలి. శ్రీకృష్ణ భగవానునికి, అర్జునునికి, సరస్వతీదేవికి, వ్యాసమహర్షికి నమస్కరించి కథను ప్రారంభించాలి. అసురీ సంపదలపై విజయాన్ని పొందడం ద్వారా అంతఃశుద్ధిని కలిగించే మహాభారత గ్రంథాన్ని చదవాలి.

మనిషి ఎల్లప్పుడూ మహాభారతాన్ని వినాలి. కీర్తించాలి. మహాభారత గ్రంథం ఉన్న యింటి యజమాని చేతిలోనే విజయం ఉంటుంది. దేవతలు కూడా మహాభారత గ్రంథాన్ని చదవుతుంటారు. మహాభారత ఇతిహాసాన్ని, భూమిని, గోవును, సరస్వతిని, బ్రాహ్మణుని, వాసుదేవ భగవానుని కీర్తించిన మనిషి ఎప్పుడూ ఏ ఆపదలోనూ చిక్కుకోడు. ఈ కథ వినేవాడు, వినిపించేవాడు కొడుకుని కూడా ఉద్ధరిస్తాడు.

మహాభారత శ్రవణ విధానము పరిసమాప్తము.

శ్రీమహాభారతం

శ్రీమహాభారతం

శ్రీమహాభారతం

శ్రీమహాభారతం

శ్రీమహాభారతం

శ్రీమహాభారతం

శ్రీమహాభారతం

శ్రీమహాభారతం